T. C.

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

HALK EDEBİYATI BİLİM DALI

ÂŞIK EDEBİYATINDA AĞIT KONULU DESTANLAR

MASTER TEZİ

Hazırlayan
Mehmet Nuri PARMAKSIZ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. İsmet ÇETİN

Ankara – 2006

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Mehmet Nuri PAZARKESİLİ'a ait Aşık Edebiyatında Ağıt Konulu Destanlar adlı çalışma, jürimiz tarafından Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

(İmza)
Başkan .....
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı Prof. Dr. İsa Özkan

(İmza)
Üye Doç. Dr. İsmet Gelin
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı (Danışman)

(İmza)
Üye Prof. Dr. Pakize Aytaç
Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

ÖNSÖZ

Ölüm olayı, her insanın kaderinde olan bir hadisedir; bu nedenle, ölümü konu alarak yazılan eserlerin çokça ilgi görmesi ve okunması normaldir. Başlangıçtan bu yana, Türk edebiyatında içinde ölen insanlarımız arkasından yazılan ve ölen kişinin özelliklerini anlatan ağıtların, toplum hayatı içindeki işlevi ve köklü bir ağıt yakma geleneğine sahip oluşumuz, bu çalışmaya başlamamızın ana sebeplerindendir.

Geleneğin zaman içinde değişerek ve gelişerek devam etmesi, yaşanılan çağa ayak uydurması sonucunda, teknolojik gelişmelerle ortaya çıkan yeni ürünler, kültürel dünyamızda yer alan edebî ürünlerin her geçen gün daha da artmasına sebep olmaktadır. Teknolojik gelişmelerden biri olan matbaanın, yazılan eserlerin basımında kullanılması, halk edebiyatı içinde değişik ürünlerin ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır. Çok geniş bir kültürel zenginliğe ve geçmişe sahip olan Türk edebiyatı içinde biz, çalışmamızın ana konusunu, matbaanın kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, tek sayfa şeklinde matbaalarda basılarak satılan ağıt konulu destanlar üzerine kurduk.

Kültür ve geleneğimizi bir bütün olarak görsek de, eserlerin oluşturulduğu süreçleri, konumuzun tam olarak anlaşılması için, "sözlü, yazılı ve elektronik" kültür ortamı diye ayırdık. Ana konumuz olan ağıt konulu destanlardan, sadece 1928–1974 yılları arasında, matbaalarda tek ya da birkaç sayfa şeklinde basılmış olan metinlerle çalışmamızı sınırlandırdık. Araştırmamız neticesinde elde ettiğimiz metinlerde yazanlardan hareketle, geçmiş ve bugünkü ağıt geleneğiniz konusunu, ağıt-destanlarla ilişki kurarak aydınlatmaya çalıştık. Çalışmamız, beş bölümden oluşmaktadır:

Giriş bölümünde, Türk edebiyatında, Türkiye ve Türkiye dışındaki Türklerde var olan ağıt ve ağıt yakma geleneğini anlatarak, ağıt kavramını ve bu geleneğin, geçmişten bugüne nasıl devam ettiğini anlatmaya çalıştık.

Birinci bölüm içinde, destan türünü anlatarak, bu konuda yapılan çalışmaları tanıttık.

İkinci bölümde, özelinde ağıt konulu destanlar olmak üzere, genel olarak destanların yazılış süreçlerini anlattık. Ayrıca bu bölümde, sözlü kültür döneminden yazılı kültür dönemine geçişte, matbaanın kullanılmaya başlanmasının önemini anlattık ve matbaalarda tek sayfa şeklinde basılıp satılan destancılık geleneğini ve elektronik kültür döneminde ortaya konan ağıt konulu destanları işledik.

Üçüncü bölümde, destan türü içinde, ağıt konulu destanların hem şekil hem de konu olarak nasıl bir yer aldığını ortaya koymaya çalıştık ve 1928–1974 yılları arasında tespit edebildiğimiz ağıt-destan metinlerini yazıldıkları konulara göre sınıflamaya çalıştık.

Dördüncü bölümde, ağıt-destanların şekil ve üslup özelliklerini metinlerden hareketle, birçok alt başlık altında inceledik.

Beşinci bölümde, konularına göre tasnif ettiğimiz ağıt-destanların tam metnine yer verdik.

Bu çalışmam boyunca, her türlü teşvik, öneri ve yardımları ile bana destek olan, hocam Doç. Dr. İsmet ÇETİN'e, çalışmanın araştırma ve kaynak toplama bölümünde bana yol gösteren herkese ve özellikle de, kişisel arşivinden yararlanmama izin veren Abdullah SATOĞLU'na ve bu çalışma süresince kendilerini ihmal etmeme ses çıkarmayan eşim ve oğluma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Önsöz ……..…i
İçindekiler …… iii
Kısaltmalar Cetveli...……...vi

GİRİŞ

TÜRK EDEBİYATINDA AĞIT ve AĞIT YAKMA GELENEĞİ

1. Türk Edebiyatında Ağıt ……1
1.1.Türkiye Sahasında Ağıt ve Ağıt Yakma Geleneği……..……..18
2.Türkiye Sahasında Ağıt Kavramı…….....18
2.1. Türkiye Sahasında Ağıt Söyleme Geleneği ve Yas Törenleri……..23
2.2. Türkiye Dışındaki Türklerde Ağıt ve Ağıt Yakma Geleneği……...40

I. BÖLÜM

ÂŞIK TARZI EDEBİYATTA DESTAN KAVRAMI VE DESTANLAR ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

1.1. Âşık Edebiyatında Destan Kavramı……..55
1.2.Türkiye Sahasında ve Türk Edebiyatında Destan Kavramı……55
1.2.1.Destanlar Üzerine Yapılan Çalışmalar……...57
1.2.2.Destanlar Konusunda Derleme Çalışması Yapanlar…….....59
1.2.3.Destanların Konuları Bakımından Tasnifi……..….....62
1.2.4.Destanların Tür ve Şekil Özelliklerini Konu Alan Çalışmalar…….62
1.3.1.Âşık Edebiyatında “Şekil” ve “Tür Tartışması……..…....62
1.4.1.Âşık Edebiyatında Destan Türünün Özellikleri…….66

II. BÖLÜM

ÂŞIK EDEBİYATINDA DESTANLARIN YAZILIŞ SÜREÇLERİ

2.1. Sözlü Kültür Ortamında Destancılık……..72
2.2.Yazılı Kültür Ortamında Destancılık……...75
2.3. Elektronik Kültür Ortamı…….....118

III. BÖLÜM

AĞIT KONULU DESTANLARIN DESTAN TÜRÜ İÇİNDEKİ YERİ

3.1. Nazım Şekline Göre Destanlar…….....127
3.1.1. Koşma Biçiminde Yazılan Destanlar……...127
3.1.2. Düz Koşma Şeklinde…….. ……127
3.1.3. Zincirleme/Koşma Şeklinde……..130
3.1.4.Yedekli Beşli Koşma Şeklinde……...132
3.1.5. Koşma/Şarkı Şeklinde……134
3.1.6. Mani Biçiminde Yazılan Destanlar……...136
3.1.7. Divân Biçiminde Yazılan Destanlar……138
3.2.1.Konularına Göre Destanlar……...139
3.3.1. Ağıt Konulu Destanlar……..……156

IV. BÖLÜM

AĞIT- DESTANLARIN ŞEKİL ve ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

4.1.Ağıt-Destanlar ve Gelenek……..…….217
4.2. Ağıt-Destanlarda Yapı……..227
4.2.1. Nazım Şekli …….....227
4.2.2. Nazım Birimi ……...234
4.2.3. Olay Örgüsü ……...244

4.2.4.Anlatım Tarzı ve Anlatıcı Tipi……252
4.3.1. Ahenk Unsurları……..……261
4.3.2. Ölçü……262
4.3.3. Kafiye……266
4.3.4. Ahengi Sağlayan Diğer Öğeler……269
4.4.1. Dil ve Anlatım……..272
4.5.1. Teknik Özellikleri……..……279

V. BÖLÜM

METİNLER

5.1.Ağıt-Destan Metinleri……287
Sonuç……..464
Kaynakça……468
Ekler……496
Özet……501
Abstract……..503

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı Geçen Eser

a.g.m. : Adı Geçen Makale

Ank. : Ankara

Bkz. : Bakınız

c. : Cilt

Çev. : Çeviren

Der. : Derleyen

ed. : Editör

Haz. : Hazırlayan

İst. : İstanbul

Matb. : Matbaa, Matbaası

TFA : Türk Folklor Araştırmaları Dergisi

Yay. : Yayınlayan

y.t.y. : yayın tarihi yok

y.y.y. : yayın yeri yok

GİRİŞ

TÜRK EDEBİYATINDA AĞIT ve AĞIT YAKMA GELENEĞİ

1.Türk Edebiyatında Ağıt

İnsanoğlu yaşadığı müddet boyunca etrafında vuk'u bulan hadiselerden etkilenmiştir. Onu derinden etkileyen en acı olay, ölümdür. İnsanlar, tarihin başlangıcından itibaren ölüm karşısındaki hislerini, yazdıkları şiirlerle dile getirmeye çalışmışlardır. Ölüm sonrası, insanların ölenin arkasından söylediği şiirler "ağıt" olarak adlandırılmıştır.

Bu bölüm içinde ağıt kelimesinin hangi kökten geldiğinden başlayarak edebiyatımız ve kültür tarihimiz içinde ne zaman, nerelerde ve kimlerin arkasından ağıt söylendiğini ve ağıt söyleme geleneğimizi metinlerden hareketle anlatmaya çalışacağız. Tezimizin ana konusunun "ağıt konulu destanlar" olması sebebiyle ilk önce ağıtın ne olduğunu anlatmayı ve bu geleneğin kültür tarihimiz içindeki yeri ve önemini tespit etmeyi, "yazılı kültür dönemi" içinde matbaalarda basılıp destancılar tarafından satılan destanların ağıt karakterine nasıl büründüğünün anlaşılması noktasında gerekli görüyoruz.

"Ağıt"ın kelime manası, "ağlamadır" ve bu anlamından hareketle yas törenlerine katılanları ağlatmak için, "ölünün arkasından ağlanarak söylenen sözlere ve bu sözleri söyleme fiiline" ağıt denmiştir.[1] Bazı araştırmacılar 'yas' kelimesinin, "Arapça keder anlamına gelen ye's"ten geldiğini belirtmektedir.[2] Ağıt ve yas kelimeleri hakkında ileri sürülen bu farklı görüşler, 'ağıt'ın hangi kökten geldiği noktasında da aynıdır.

---

[1]Süleyman ULUDAĞ: "Ağıt", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul 1988), c.I, 470.
[2]P. Naili BORATAV: "Türk Ağıtlarının İşlevleri, Konuları ve Biçimleri", Ahmet Şükrü ESEN: Anadolu Ağıtları (Ankara 1982), 10.

Ağıtı, ”ağ-:göğe yükselmek” kökünden gelerek, Eski Türklerde “ölenlerin ruhlarının göğe yükseldiği inancıyla” bağlantılı olarak düşünenler olduğu gibi[3], İslamiyet’ten önceki dönemlerde “sagu” deyimi ile karşılanan ağıtın, “sıgtamak: ağlamak” fiilinden” türediğini[4] veya “yuğ” törenlerinde okunan şiirlerle ağıtı ilişkilendirenler de vardır: “Ağ- eylemi, yapılan törenin adı olmuş (yug) ve buradan hareketle, bu törenlerde ezgiyle söylenen şiirlere bu isim verilmiştir (ağıt, coktav vd. gibi).[5] Bu tanımlamalardan çıkan sonuç, ağıtın “ağ-“ kökünden geldiği ve ölünün arkasından okunan şiirlerle beraber yas törenlerinde okunan türkülere de ağıt dendiğidir.

İnsanları derinden etkileyen hadiseler neticesinde ortaya çıkan ağıt türü, Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Ölümün her insan için bir gerçek oluşu, sevilenlerin zaman içersinde kaybedilmesi ve bir daha geriye dönmeyecekleri düşüncesi, geride kalanlara, ölüm sonrasında ağıt söyleten önemli faktörlerdendir. Türkiye Türkçesi’nde, insanların “ ölüm karşısında veya canlı-cansız bir varlığı kaybetme üzüntü, telaş, korku ve heyecan anındaki feryatlarını, isyanlarını, talihsizliklerini, şikâyetlerini düzenli-düzensiz söz ve ezgilerle ifade eden türkülere” ağıt denir.[6] Ağıt yakan kişiye “ağıtçı” denilmekte olup, yapılan iş de, “ağıt yakmak” deyimi ile karşılanmaktadır.

Dış Türklerde ise ağıta, Azerbaycan’da “ağı”, Başkurt Türkçesi’nde “märsiyä” ve “äytiv”, Kazak Türkçesi’nde “”joktav”, Kırgız Türkçesi’nde “cokto” ve “koşok”, Özbek ve Tatar Türkçesi’nde “märsiyä”, Türkmen Türkçesi’nde “ağı” ve Uygur Türkçesi’nde “jığa” ve “haza” denmektedir.[7] Ayrıca, Özbekler, “mâtemnâme, ağı”; Kazak ve Kırgızlar, “koşok gelin ağlatması”; Uygur Türkleri, “mersiye koşukları”; Türkmenler, “tavş, tavşa, “marsiya”; Nogaylar, “bozlau/bozlaw”; Azeriler, “şiven”; Musul-Kerkük Türkleri, “sazlamag”; Kuzey Kafkasya’da yaşayan ve Kıpçak lehçesiyle konuşan Karaçay-Malkar Türkleri,

[3]Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlük (Ankara 2001),c.I, 43.
[4]Şükrü ELÇİN: Türkiye Türkçesinde Ağıtlar (Ankara, 1990), 1.
[5]İsmail GÖRKEM: “ Ağıtlar”, Türk Dünyası Edebiyat Tarihi (Ankara 2003), c.III, 453.
[6]Şükrü ELÇİN: a.g.e.,1.
[7]A. Bican ERCİLASUN: Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I (Ankara, 1991), c.I, 8–9.

"küv"; Kırım Tatarları, "taqmaq" ve Gagauzlar "aalamak" isimlerini ağıta karşılık olarak kullanmaktadırlar.[8]

Edebiyat tarihimiz içindeki ağıtla ilgili metinlere gelince, Türklerde, ağıt geleneğinin çok eski devirlerden beri var olduğu bilinen bir vakıadır. Biz bu geleneği, tarihi kaynaklar ve metinlerden hareketle kronolojik sıra içersinde açıklamaya çalışacağız. Geçmişte ve bugün varlığını devam ettiren ağıt söyleme geleneği ile tezimizin ana konusu olan "yazılı kültür dönemi"nde destancılar tarafından tek sayfa şeklinde yazılıp satılan ağıt-destanlar arasında bir bağlantı kurmaya çalışacağız.

Kültür tarihimiz içinde, ağıt söyleme ile ilgili ilk bilgilere, Çinlilere ait tarihi kaynaklarda rastlarız. M.Ö. I. asırda yazılmış olan "Şı Çin" (Şiirler) adlı Çinceye çevrilmiş eserde, Hunlara ait bir ağıtla karşılaşırız. Bu Çince kaynağın "Yolculuğa Çıkarken" adlı bölümüyle, "Han Sülalesi" adlı eserin "Kuzey Hun Tayfası Hakkında"ki bölümünde, "Hun tayfaları, kendi topraklarından Çin askerleri tarafından kovulduktan sonra şöyle demişlerdir:

Yılan dağımı kaybettim
Sürülerim belki aç kalır.
Örken dağımı kaybettim,
Sülalem belki aç kalır." [9]

Bu şiirde, ağıta konu olan olayın ölüm değil de, savaş sonrası kaybedilenler olması dikkat çekicidir. Çinliler, Türklerin o dönem de söyledikleri "uzun hava" ve "maya" tipindeki türküleri- biraz garip gelmiş olacak ki- kurt ulumalarına benzetmişlerdir.[10] Çinlilerin bu teşbihi, o dönem ağıt törenleri hakkında bizim için aydınlatıcı bir bilgidir. Yukarıdaki dörtlüğün

[8]İsmail GÖRKEM: a.g.m., 453. ve Bkz: Ömer Faruk YALDIZKAYA: Emirdağ Yöresi Türkmen Ağıtları (İzmir 1992), 17. Türkiye dışındaki Türklerle ilgili ağıt yakma geleneğini ilerleyen bölümler içinde geniş bir şekilde anlatacağız.
[9]Muhtarkan ORAZBAYOĞLU: " Kazak Türklerinde Ağıt", Milli Folklor, 6, (Haziran 1990), 26.
[10]Bahaeddin ÖGEL: Türk Mitolojisi (Ankara 1971), c.I, 17.

söylenmesine yol açan savaş büyük ihtimalle- aşağıdaki şiiri ile bir önceki şiirin arasındaki benzerlikten yola çıkarak bu sonuca ulaşıyoruz- M.Ö. 119 tarihinde, Hunların, Ordos'un kuzeyine çekilmelerine sebep olan savaştır. Çünkü Çin kaynaklarında, savaşta bozguna uğradıktan sonra Türklerin şu türküyü söyleyerek ağladıkları da kayıtlıdır:

"Yen-çi şan dağını kaybettik,
Kadınlarımızın güzelliğini elimizden aldılar.
Si-lan-şan yaylalarını kaybettik,
Hayvanlarımızı çoğaltacak vesaiti elimizden aldılar."[11]

Bu şiirden yola çıkarak, Türklerin sadece ölüm hadisesi kaynaklı ağıtlar değil, vatanın kaybına dair de ağıtlar söylediği anlaşılıyor.

Kültür tarihimiz içersine yas tutma ve ağıt söyleme geleneği içersinde üç önemli merasimle karşılaşırız. Bunlar, "sığır" , "şölen" ve "yuğ" törenleridir. "Yuğ merasimi", ölen insanın arkasından düzenlenen bir matem ayinidir. Eski Türkler ölüm haberini alır almaz, ölünün bulunduğu yerin etrafında atlarıyla dolaşır, hüznün büyüklüğü ile saç-baş dağıtılır ve saçlar kesilir, yüzler tırmalanarak kan akıtılır ve atların kuyrukları kesilirdi.[12] Bu döneme ait yasla ilgili bu âdetlerin birçoğunun bugün de devam ettiği bir gerçektir. Bu konu ile ilgili açıklamalarımıza Türkiye sahasında ağıt söyleme geleneğini anlatırken yeniden döneceğiz.

Atilla'nın ölümünden sonra düzenlenen "yuğ" merasiminde Hunlu şairlerin söylediği sagu onun kahramanlıklarını, yaptıklarını ve ne kadar sevilen bir hükümdar olduğunu anlatması bakımından önemlidir. Atilla'nın ölümünü konu alan sagunun metni şöyledir:

---

[11]Nihal ATSIZ: Türk Edebiyatı Tarihi (İstanbul 1943), 35.
[12]İbrahim KAFESOĞLU: Türk Milli Kültürü (İstanbul 1993), 290.

> "Hunların en büyük hükümdarı ve Moundzukh(Moncuk)'un oğlu, en cesur kavimlerin hükümdarı Atilla, kendisinden evvel hiç duyulmamış bir kuvvetle Scithia (İskit) ve Germania büyük ülkelerine sahip oldu. O, bu büyük ülkelerin birçok şehirlerini zapt etmek suretiyle, Roma'yı korkuttu. Başka yerler daha onun pençesine düşmesin korkusuyla, Roma onu ricalarla her sene verdiği vergi sayesinde teskin edebildi. Bütün bunları yaptıktan sonra talihin hususi bir yardımı ile öldü. Fakat düşmanların darbeleri altında yahut kendi adamlarının hıyaneti ile değil, düğün neşeleri içinde, kuvvetine hiç halel gelmeyen milleti arasında en ufak bir acı duymadan öldü. Hiç kimsenin intikam talep edemeyeceği bu ölümü kim hikâye edebilecek?"[13]

Atilla'nın yuğ töreninde bulunan bir gözlemcinin bize aktardığı bilgiler, o günkü ağıt törenlerinin nasıl yapıldığına dair birçok bilgi vermektedir: "Kampın ortasında bir tepenin üstüne ölünün cesedini yatırdılar. Halkın arasından en iyi at binicileri seçtiler. Atlılar, Atilla'yı metheden ağıtlar okuyarak tepenin etrafını dolaştılar."[14]

Türkler, ilkbaharda ya da yazın ölenleri, yaprakların sararıp düşme zamanı gelmeden gömmezlerdi. Sonbahar ve kış mevsiminde ölenleriyse, yaprakların çıkması ve ağaçların çiçeklenme zamanına kadar bekletirlerdi.[15] Bu bilgi bize, o dönemlerde atlı-göçebe bir medeniyet süren Türklerin hayatında önemli bir rol oynayan doğanın, ölüm törenlerini bile etkilediğinin bir kanıtı sayılır. Aş-yog töreni ise, ölümün birinci yıldönümüne rastlayan yaz aylarında yapılırdı. Kül Tigin ve Bilge Kağan'ın da aş merasimi yaz aylarında yapılmıştır.[16] Ölümden bir yıl sonra yapılan bu aş merasimin hem Türkiye sahasında hem de dış Türklerde bazı farklarla hâlen devam etmesi, bu geleneğin ne kadar köklü bir geçmişe sahip olduğunun göstergesidir.

Bu dönemde ölümün arkasından düzenlenen yuğ merasimlerinde görülen "acı feryatlar içinde bağırıp çağırma ve yüzleri çizip, yaka yırtma hadisesi bugün bile yaşayan bir gelenektir. O dönem yuğ törenleri şöyle gerçekleşirdi:

---

[13]M. Fuad KÖPRÜLÜ: Edebiyat Araştırmaları (Ankara 1986), 158.
[14]V.M. ZHİRMUNSKY, T. ZARİFOV; Uzbeck Noradny Geroicesky Epos, Moskava 1947, s.8'den naklen Muhan BALİ: Ağıtlar (Ankara 1997), 19.
[15]M. Fuad KÖPRÜLÜ: Edebiyat Araştırmaları (Ankara 1966), 88.
[16]Abdulkadir İNAN: Tarihte ve Bugün Şamanizm (Ankara 1954), 192.

> "Bir adam ölünce cesedini çadırına koyarlar. Oğulları, yeğenleri, ana-baba cihetinden akrabası hepsi birer koyun yahut birer at, yahut çok sayıda sığırlar ve atlar öldürerek ona kurban ettiklerini göstermek üzre çadırın önüne uzatırlar. Sonra onun etrafında acıklı feryatlar koparark altı yedi defa dönerler ve çadırın kapısına gelince bir bıçakla yüzlerini çizerler. O çiziklerden çıkan kanın gözyaşıyla karışarak aktığı görülür. Bu yedi defa dönmek bitince artık dururlar ve uğurlu bir gün intihap ederek ölünün bindiği atı, kullandığı bütün eşyayı yakarlar. Bunların külleri toplanır ve ölü muayyen zamanlarda gömülürdü."[17]

VI. yüzyıla ait, Yenisey belgesinde yer alan şu bölümler, "Eşim, anam, ayrıldım. Kavmim indim. Er erdemimi tegannî ediniz. Yemeden, içmeden er erdemimi tegannî ediniz. " ve "Ey sizler! Ağıt yakınız; yakınız ki semavi âlemde diri ve tanınmış olayım ve yemek bulayım."[18] o dönem ağıtlarının neden yakıldığının gerekçesini açıklama yönünden dikkat çekicidir.

"Yog" terimi eski Türkçede, matem anlamında kullanılmıştır.[19] Bugün bu kelime "yas" kelimesiyle karşılanmaktadır. "Yog" kavramıyla ilk defa, Orhun Abideleri'nde "yogla-"(yas tutmak) ve "yogcı" (Yas tutan) kişi şeklinde karşılaşırız.[20] Bunlar dışında, kitabelerde "yuğ töreni" ile ilgili geçen kelimeler şunlardır:

"sıgıt" (ağlama), "sığıtçı" (ağlayıcı), "sıgta-", "sıkın-", "yog-yug" (matem, yas, ölü yemeği, yas merasimi), "yogçı-yugçı" (yasçı, matemci, ağlayıcı), "yogla- ve yugla-" (Yas töreni yapmak, ölü yemeği vermek), "yoglat- ve yuglat-" (yas töreni yaptırmak, ölü yemeği verdirmek)."[21] Bugün bu kelimeler bu kullanışlarıyla yaşamasalar da, ihtiva ettikleri anlamlarıyla geleneğimiz içinde hâlen varlıklarını sürdürmektedirler. Yas merasimleri geçmişten çok farklı bir şekilde icra edilse de, yine ölen insanlar arkasından ağıt yakan

[17]M. Fuad KÖPRÜLÜ: Edebiyat Araştırmaları (Ankara 1966), 88.
[18]A. Adnan SAYGUN: "Ölüyü Yaşatan Sanat", Şadırvan, 9 (27 Mayıs 1945), 4.
[19]Abdulkadir İNAN: a.g.e., 192.
[20]Muharrem ERGİN: Orhun Abideleri (İstanbul 1983), 78.
[21]Muharrem ERGİN: a.g.e., 128,141.

"ağlayıcı kadınların" oluşu ve hatta "yazılı kültür dönemi" içindeki destancılarımızın, geçmişteki "yogçı-yugçı"larla aynı işlevi gören ağıt-destanlar yazmaları, ağıt geleneğimizin öze bağlı kalarak, değişen çağ ve coğrafyaya göre devam ettiğinin bir göstergesi sayılabilir.

Orhun Yazıtlarında yer yer yas merasimini anlatan bölümlerle karşılaşırız. Kül-Tigin ve Bilge Kağan abidesindeki şu cümleler, tutulan matemin büyüklüğünü, yaslarda bulunan ağlayıcıların varlığını ve yasa katılan komşu ülkelerin de matem tutuşunu belgeler niteliktedir: "Vadesi gelince vefat etmiş. Matemciler, ağlayıcılar şarktan, gün doğusunda ormanlarda, çöllerde oturan kavimlerden Çinliler, Tibetliler, Aparlar, Apurumlar, Kırgızlar, Üç Kurıkanlar, Otuz Tatarlar, Kıtanlar, Tatabılar bunca milletler gelerek matem tutmuşlar ve ağlamışlar. Bu kadar meşhur hakan imiş."[22] Kitabelerde "yas, matem ve ağlayıcılarla" ilgili geçen diğer bölümler de şöyledir:

> "Böylece yaslandım. Gözden yaş gelerek, etten gönülden feryat ederek yanıp yakıldım. Çok fazla yaslandım. İki Şad (ile beraber) küçük kardeşlerim ve kardeş oğullarım, beylerim ve kavmimin gözü, kaşı (ağlamaktan) fena olacak diye sakındım. Matemci ve ağlayıcı olarak Kıtan, Tatabı kavmimin reisi Udar Sengün geldi. Çin Hakanından Liken ve Işiyi geldi. Bir tümen hediye ile ölçüsüz altın gümüş getirdi."[23]

> "Kül Tegin koyun yılının on yedisinde öldü. Dokuzuncu ayın yirmi yedisinde cenaze merasimi yaptık."[24]

> "Kendisi öylece vefat etmiş. Yasçı, ağlayıcı, doğuda gün doğusundan Bökli Çöllü halk, Çin, Tibet, Avar, Bizans, Kırgız, Üç Kurıkan, Otuz Tatar, Kıtay, Tatabı bunca millet gelip ağlamış, yas tutmuş. Öyle ünlü kağan imiş."[25]

> "Orda Tongra yiğiti bir boyu Tonga Tigin mateminde çevirip vurdum."[26]

---

[22] Hüseyin Namık ORKUN: Eski Türk Yazıtları (Ankara 1986), 31.
[23] Hüseyin Namık ORKUN: a.g.e., 52.
[24] Hüseyin Namık ORKUN: a.g.e., 53.
[25] Muharrem ERGİN: a.g.e. , 34.
[26] Muharrem ERGİN: a.g.e. , 41.

> "Bu kadar kazanıp babam kağan köpek yılı, onuncu ay, yirmi altıda uçup gitti. Domuz yılı, beşinci ay, yirmi yedide yas töreni yaptırdım. Bukağ vali, babası Lisün Tay generalin başkanlığında beş yüz yiğit geldi. Kokuluk, altın, gümüş fazla fazla getirdi. Yas töreni kokusunu getirip diki verdi."[27]

A. İnan, Kül Tigin ve Bilge Kağan için dikilen anıtların bir defin yeri olmadığını, buranın yog-aş töreni yapılan yerler olduğunu ileri süren W. Radloff'un düşüncesinin, Kazaklar'da da böyle bir geleneğin olduğundan hareketle, kabul edilebilir olduğunu söylemektedir.[28] Bu bilgi bizi eski Türklerde aş merasimi için özel yerler hazırlandığı sonucuna ulaştırır.

Uygur Türkçesi'nde bulunan ölüm ve matem ile ilgili şu kelimeler, Uygurlar'da da, ağıt geleneği ve yas merasimi olduğunun kanıtıdır: "sıgıt"(ağlama, hıçkırık, matem, feryat), "sıgda-" (ağlamak), "sıgta-" (ağlamak, sızlamak), "sıgtaş-" (ağlaşmak), "yog" (yuğ, ölü yemeği, matem, yas)"[29] ve "sıyta-"(ağlamak, hıçkırmak), "sıytaş-" (ağlaşmak).[30]

Prens Kalyanamkara ve Papamkara hikâyesinde olan bir ağlama merasimi, o dönemde de ağıt geleneğinin olduğunu bize gösterir:

> "… özünü attı, aklı seyirdi, daldı, ölü gibi devrilip düştü, uzun zaman sonra tekrar kendine geldi. Sonra o dönem Benares ulusu, kavmi, bütün kederlendi, ağladı." [31]

R. Rahmeti Arat bir makalesinde[32] Uygurlar devrinde kaleme alınmış iki şiirden bahseder ve bunların ağıt türünün özelliklerini taşıdığı kanaatindedir. "Ağıt" adını verdiği şiirin, "bir şahsın ihtiyar annesi ile genç karısını ve iki evlâdını ağlar vaziyette tasvir eden bir beyin ölümü münasebetiyle söylenen bir ağıt olması pek muhtemeldir" der. Şiirin bir dörtlüğü şöyledir:

---

[27] Muharrem ERGİN: a.g.e. , 45–46.
[28] Abdulkadir İNAN: a.g.e., 193-194.
[29] Ahmet CAFEROĞLU: Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü (İstanbul 1968), 202, 300.
[30] Hüseyin Namık ORKUN: Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesinin Uygurcası (İstanbul 1940), 104.
[31] Muhan BALİ: Ağıtlar (Ankara 1997), 23.
[32] Reşit Rahmeti ARAT: Eski Türk Şiiri (Ankara 1965), 247.

"aklar bulıt örlep kükirep
alkuka mı kar yağırur
ak bir saçlıg karı anam
açıyu mu yaşların akıdur"[33]

"Ayrılış" adını verdiği ikinci şiir, "yavruların babalarını, kardeş ve gelinlerin ağabeylerini, yiğitlerin beylerini aradıklarını, kaygı ve kederin geçip, tekrar kavuşacakları günü arzuladıklarını tasvir eden" bir şiirdir.[34] Bu iki şiirdeki lirik anlatım, ölümün insana verdiği acıların, her gönülde kaybedilenin ardından gözyaşı dökme şeklinde ortaya çıkışını göstermesi açısından önemlidir.

Kutadgu Bilig'in iki beyitinde bulunan ifadelerden hareketle, Karahanlılar döneminde de yuğ âdetinin devam ettiği söylenebilir:

"yog aşı bolun ya ölüng atınga
Ya at bolup aş birür yatınga"[35]

"bu ay toldınıng kıldı oglı yogı
Çıgayga üledi kümüş hem agı"[36]

Divânü Lûgati't Türk'te, "yog" (ölü gömüldükten sonra üç yahut yedi güne kadar yenilen yemek) ve "yogladı"[37] (ol ölüğge yogladı: ölü için yemek verdi. Türklerin göreneği böyledir.) kelimeleri dışında bir de "basan" (Ölü gömüldükten sonra yenilen yemek. Buradan alınarak 'yuğ basan' denir.) kavramıyla karşılaşırız.[38] Eserde, "defin töreni" ile ilgili şöyle bir hadiseden bahsedilmektedir:

---

[33] Reşit Rahmeti ARAT: a.g.e. , 248.(Ak bulutlar yükselip gürleyerek/ Her tarafa kar mı yağdırır/ Ak saçlı o ihtiyar annem/Acılar içinde mi gözyaşlarını akıtır.)
[34] Reşit Rahmeti ARAT: a.g.e. , 251.
[35] Reşit Rahmeti ARAT: Kutadgu Bilig-I (İstanbul 1979), 459.
[36] Reşit Rahmeti ARAT: a.g.e., 513.
[37] Divânü Lûgati't Türk, Çev. Besim ATALAY (Ankara 1985), c.III, 143,309.
[38] Divânü Lûgati't Türk, Çev. Besim ATALAY (Ankara 1985), c.I, 398–399.

> "Yenkend'in bir adı da Dizrûyîn'dir. –Sarılığı dolayısıyla- Bakır Kale denilmektedir. Burası Buhara'ya yakındır. Afrasiyâb'ın kızı olan Kaz'ın kocası Siyavuş burada öldürülmüştür. Ateşe tapanlar her sene bir gün buraya gelirler. Siyavuş'un öldüğü yerin yöresinde ağlarlar, kurban keserler. Kurbanın kanını mezarının üzerine dökerler. Görenekleri budur. Bu görüşün tanığı bütün Mâveraünnehir'den, Yenkend'den doğuya kadar Türk ülkesidir."[39]

Divânü Lûgati't Türk'teki ağıt metinleri ve bunların dörtlük sayıları konusunda ilim adamları arasında tam bir birlik yoktur. M. Fuad Köprülü, "dört uzun mersiye"nin varlığından söz eder ve bu metinlerin kaçar kıt'a olduğuna dair açıklamalar yapar.[40] Bu konu üzerinde yapılan son araştırmalar, Divânü Lûgati't Türk'te iki ağıt metninin olduğu yönündedir. Bunlardan ilki, Alp Er Tunga'ya ait olan ve tamamı 9 dörtlük olduğu konusunda ittifak olunan ağıttır. Talat Tekin'e göreyse Alp Er Tunga, " büyük bir ihtimalle, 713'te Beşbalık (Pei-t'ing) seferine çıkan Kapgan Kağan'ın 714 yılında şehir surları önünde pusuya düşürülerek öldürülen ve ölümü Türkleri derin üzüntü içinde bırakan oğlu Tonga Tigin'den başkası değildir."[41] Talat Tekin yaptığı açıklamalarla, Köprülü ile aynı fikirde olmadığını açıkça ifade eder.Tekin, şiirin şekil özellikleri hakkında geniş bir tafsilat verdikten sonra, Sovyet Türkologlarından Stebleva'nın, Alp Er Tunga ağıtının aruzun müstef'ilün fâilün (--.-/-.-) kalıbıyla yazıldığı görüşünün yanlışlığını da ortaya koymuştur.[42] Hecenin, 4+3 duraklı 7'li kalıbıyla yazılan ağıtın, ilk üç mısraı kendi arasında, son mısralar ise, diğer dörtlüklerin son mısraı ile kafiyelidir. Kafiyeler, tek ünsüz benzerliğine dayanan, yarım kafiyedir.

İkinci şiir için Talat Tekin, Köprülü'nün Alp Er Tunga dışında, mersiye olarak ileri sürdüğü diğer 3 metnin de ağıt olmadığını fikrindedir. "Bilinmeyen Bir Kahramana Ağıt" adıyla yazdığı yazıda, C. Brockelmann'ın üç dörtlük olarak ortaya çıkardığı ağıta bir dörtlük de kendisi eklemiştir. Bu ağıtın şekil

---

[39] Divânü Lûgati't Türk, Çev. Besim ATALAY (Ankara 1985), c.III, 149.
[40] M. Fuad KÖPRÜLÜ: Edebiyat Araştırmaları (Ankara 1986), c.I, 117-118.
[41] Talât TEKİN: XI. Yüzyıl Türk Şiiri (Ankara 1989), 4.
[42] Talât TEKİN: a.g.e., 5-6.

özellikleri Alp Er Tunga'yla aynıdır.[43] Araştırmacılar arasında bu konudaki tartışmalar hâle devam etse de, Divânü Lûgati't Türk'te iki ağıt metninin bulunması ve özellikle de Alp Er Tunga ile ilgili olan ağıt, bize, toplum tarafından sevilen ve sayılan kişiler arkasından yakılan ağıtların, geçmişten bugüne gelen bir gelenek oluşunu kanıtlamasından dolayı önemlidir. Bu bilgiler ışığında geleneğin sonradan devam ettirildiğini ve "yazılı kültür dönemi" içinde, önemli kişiler arkasından yazılan ağıt-destanlarla, geçmişten gelen ağıt söyleme geleneğini arasında bir bağın olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Reşidüddin'in Oğuznâmesi'ne göre, IX. Yüzyılda yaşamış olan Kara Aslan Han'ın ölümünden sonra büyük bir "yuğ ve yas töreni" tertip edilmiş ve Kara Aslan Han için ağıtlar okumuştur.[44] Oğuznâme'de verilen bilgilerden ağıt söyleme geleneğinin bu dönemde de devam ettiğini görüyoruz.

Oğuzlar Anadolu'ya geldikten sonra "ölü aşı"nı unutmamışlar ve yaşatmaya devam etmişlerdir. Oğuz kahramanları ölüm döşeğindeyken bile "ak-boz atımı boğazlayıp aşım veriniz" diye vasiyet etmişlerdir.[45]

Bu dönemden sonraki zaman içinde, ağıt yakma geleneğinin biraz farklılaşsa da, devam ettiği görülür. Ağıt yakma geleneği bağlamında, çağa ve teknolojik gelişmelere göre değişen kültür içerisinde düşünülmesi gereken bir başka konu da, yas törenlerindeki motiflerin sonradan yazılı kültür döneminde oluşturulan ağıt-destanlar içinde bulunup bulunmadığı meselesidir. Ağıt-destan metinleri üzerinde yaptığımız inceleme sonunda, geçmişteki yas törenlerinde kullanılan motiflerin ağıt-destanlar içinde bulunduğunu tespit ettik. Bu konuyla ilgili açıklamalarımızı, metinler üzerinde yapacağımız inceleme bölümünde anlatacağız.

---

[43] Talât TEKİN: a.g.e., 12-13.
[44] Zeki Velidi TOGAN: Oğuz Destanı (Reşidüddin Oğuznâmesi- Tercüme ve Tahlili) (İstanbul 1982), 69-70.
[45] Abdulkadir İNAN: a.g.e., 193.

Yas törenleri ve yas işaretleri hakkında, kısaca şu bilgileri verebiliriz: Bazı kaynaklar, geçmiş dönemlerdeki yas rengi ve süresini belirli bir renk ve günle sınırlandırır. Renk olarak bugün çoğunlukla "ak ve kara" rengin kullanıldığı görülmektedir. Nerin Köse'ye göre [46] eski Türklerin genel olarak yas rengi "ak, kara veya gök" rengidir. Yas törenlerinde bu renkteki elbise, şapka veya örtüleri tercih etmişlerdir. Matemlerde giyilen elbisesinin "gök rengi" oluşunun, Gök Tanrı inancından gelen bir âdet olduğu düşünülebilir. Yas süresi ise 3 veya 7 gün gibi belirli bir süreyi içine almıştır. Beyaz rengin yas işareti olması hem Türkiye sahasında hem de Türkiye dışı Türklerde daha sonra da kullanılmaya devam etmiştir.

Geçmiş için "yas süresi" genel de, üç veya yedi gündür; fakat bugün için matem süresi konusunda tam olarak bir gün verilmesi mümkün değildir; çünkü her bölgede gün itibariyle değişen bir sayı mevcuttur. Yalnız, "yazılı kültür dönemi" içinde tek sayfa olarak yazılıp satılan ağıt-destanlarla, daha sonraki dönem olan "elektronik kültür" dönemindeki plak ve kasetlere okunan ağıt-destanların, ölü yakınları tarafından tekrar tekrar okunup dinlenmesinin, yas süresini uzattığını söyleyebiliriz.

Geçmiş dönem içinde kullanılan yas işaretleri, "atlarının kuyruğunun kesilmesi, eyerlerin ters çevrilmesi, karalar giyilmesi, başların açılması ve kadınlar saçlarını yollaması" şeklinde karşımıza çıkar. İslamiyet'ten Önceki döneme ait olan bu yas işaretlerinin çoğunun, Türkiye sahasında ve Türkiye dışı Türklerde bugün de yaşatıldığı söylenebilir.

Sultan Sencer'in, vefat eden kerimesi Mah Melek Hatun'un ölümüne mersiye söylemesi için, o dönemin meşhur mersiyecisi Am'ak-ı Buhârî'yi, tâ Buhara'dan çağırtmış olması,[47] ölenin ardından ünlü şairlere sipariş usulü ile ağıt söyletme geleneğinin, geçmişle bağlantılı olduğunu ispatlar.

---

[46] Nerin KÖSE: "Türk Halk Hikâyelerinde Yas", Milli Folklor, 3,22 (Kış 1994), 4.
[47] M. Fuad KÖPRÜLÜ: a.g.e. ,100.

Dede Korkut hikâyelerinde, ağıt niteliğinde yazılmış şiirler ile karşılaşıyoruz. Dirse Han'ın karısı, babasıyla ava giden oğlunun dönmediğini görünce:

"Göz açıp da gördüğüm
Gönül verip sevdiğim
A Dirse Han
Kalkarak yerinden doğruldun
Yelesi kara cins atına sıçrayıp bindin
Göğsü güzel koca dağa ava çıktın
İki vardın bir geliyorsun yavrum hani
Karanlık gecede bulduğun oğul hani
Çıksın benim görür gözüm a Dirse Han yaman seğriyor
Kesilsin oğlanın emdiği süt damarım yaman sızlıyor"[48]

diye söylediği şiir, oğlunu kaybeden bir ananın endişesini dile getirdiği güzel bir ağıttır.

Beyrek gerdek gecesi esir edildiği zaman, babası kaba sarığını kaldırıp yere çalar, yakasını yırtar ve "oğul oğul" diye feryat figan eder; anası ise "boncuk boncuk" ağlar, gözyaşı döker, tırnaklarını yüzüne çalar, al yanağını yırtar ve kara saçını yolar; kız kardeşleri ak çıkarıp kara elbise giyerler ve "Vay benim kardeşim "diye hep beraber ağlaşırlar; Beyrek'in yavuklusu Banu Çiçek ise ak kaftanını çıkartır ve karalar giyer, al yanağını çekip yırtar ve arkasından "Vay al duvağımın sahibi" diye başlayan bir ağıt söyler:

"Vay al duvağımın sahibi
Vay alnımın başımın umudu

[48] Muharrem ERGİN: Dede Korkut Kitabı (İstanbul 11. Baskı), 29.

Vay şah yiğidim vay şahbaz yiğidim
Doyuncaya kadar yüzüne bakmadığım hanım
Nereye gittin beni yalnız koyup canım yiğit
Göz açıp da gördüğüm
Gönül ile sevdiğim
Bir yastıkta baş koyduğum
Yolunda öldüğüm kurban olduğum
Vay Kazan Bey'in inançlısı
Vay kudretli Oğuz'un imrenileni
Han Beyrek"[49]

Türklerde, "kara" ve "mavi" renk giyme ve "al yanağı yırtma" da bir yas âdetidir. Bu yüzden Dede Korkut hikâyelerinin, birçok yerinde bu motif ile karşılaşırız. Beyrek yurda döndüğü zaman bakar ki kız kardeşleri "karalı mavili" oturuyorlar. Beyrek'in ölümünden sonra ise kırk elli yiğit "kara giyip" "mavi sarınırlar". Bunun yanında Oğuzlarda yaslı çadırın üstüne "kara ve mavi bayrak asmak" âdettir. Beyrek yurda döndüğü zaman "karalı mavili otağın" kimin olduğunu sorar.[50]

Basat'ın, Tepegöz'ün öldürdüğü kardeşi için söylediği şiir de güzel bir ağıttır.

"Kenar yerde dikilmiş otağlarını
O zalim yıktırdı demek kardeş
Koşucu olan atlarını tavlasından
O zalim seçtirdi demek kardeş
Cins cins develerini katarından
O zalim ayırdı demek kardeş
Şöleninde kestiğin koyununu
O zalim kesti demek kardeş
Güvencimle getirdiğin gelinciğini

[49] Muharrem ERGİN: a.g.e., 70.
[50] Muharrem ERGİN: a.g.e., 70, 71,77,79,85, 210.

O zalim senden ayırdı demek kardeş
Ak sakallı babamı oğul diye ağlattın demek kardeş"[51]

Halk edebiyatındaki "ağıt" kelimesi, Divan edebiyatında "mersiye" kelimesi ile karşılanır. Halk edebiyatı içinde "ağıt geleneği kendi çizgisini sürdürürken", Arap edebiyatından Fars edebiyatına oradan da bize geçen "mersiye" türü, "kendine has muhtevasıyla" şairlerimiz tarafından kullanıldı. Ağıt ile mersiye özde müşterek bir kavram olsalar da, birçok noktada farklılıkları olan bir türdür. Mersiyeler genellikle" dünyanın geçiciliği, gaddarlığı ve zalimliği, feleğe sitem, yas, övgü, olayın tasviri ve dua olmak üzere beş bölümdür."[52] Ağıtlarda ise mersiye de olduğu gibi sınırları çizilmiş, söyleniş esnasında belli bir sıra sayılabilecek bölümler mevcut değildir.

Divan şairleri tarafından, çoğunlukla bir şehzade ya da bir devlet büyüğünün ardından yazılan mersiyeler içinde, Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da öldürülmesi olayını anlatan mersiyeler[53], zamanla bağımsız bir tür haline gelerek, nazım ve nesir karışık halde yazılmışlardır.[54] Kerbelâ olayını konu alan ağıt-destanların, yazılı kültür dönemi içinde de yazılması, bu olayın Türk toplumu içindeki önemini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

Kerbelâ mersiyeleri adını alan bu şiirler genellikle Bektaşi ve Aleviler arasında söylenir.[55] Sünni âlimler, "ağıt söylenmesine" ve "ağıtçılık" yapılmasına sürekli karşı çıkmışlardır. Fıkıh âlimleri, ağıtçılık bir yana, bir kişinin "çığlıklar koparark ve yüksek sesle ağlamasını "bile caiz görmezler. İmam Birgevi, Vasiyetnamesi'nde, "üzerime sagu sağmayalar" demiş ve öldüğü gün de ya da sonrasında kendisi için "ölü aşı" verilmemesini istemiştir. Durum böyleyken ağıtçılık bugün, hem Anadolu'da hem de bütün İslam âleminde, özellikle köylerde ve de Şii-Alevi zümreler arasında devam

[51] Muharrem ERGİN: a.g.e., 156.
[52] Mustafa İSEN: Acıyı Bal Eylemek (Ankara 1993), XXII- XXXII.
[53] Ahmet Talât Onay: Türk Halk Şiirinin Şekil ve Nev'i (Ankara 1996), 306.
[54] Mine MENGİ: "Eski Edebiyatımızın Mersiyelerine Toplu bir Bakış", Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi II (Harun Tolasa Özel Sayısı), (İzmir 1983), 92.
[55] Cahit ÖZTELLİ: Halk Türküleri- Evlerinin Önü (İstanbul 1983), 424.

etmektedir. Bütün Sünni kaynaklar "ağıtçılığı" yasakladığı halde, Şii-Alevi uleması bunu teşvik etmiş veya çok nadiren olsa da, aleyhinde olmayıp sadece sükût etmiştir. Şiiler, 10 Muharrem'de, Kerbelâ için yas töreni düzenler ve ağıt söylerler[56]. Yas törenlerinde "mûyager ve nevha-künende" denilen ağıtçılar, "bıçaklarla başlarını yaralar, yüzlerini keserler, zincir-zenler zincirlerle sırtlarını döverler ve sine-zenler göğüslerine vurur, ah vah edip çığlıklar atarlar."[57] Sünni âlimler her ne kadar ağıt söyleyenlere karşı çıksalar da, hem geçmişte hem de bugün ağıt söylemeyi meslek haline getirmiş ve bu işi sadece para için yapan insanların varlığı bilinmektedir. Bazı ağıtçılar yaptıkları işten dolayı para almasalar da, yazılı kültür dönemi içinde bazen siparişle, çoğu zamanda kişilerden habersiz, herhangi bir olaydan ötürü ölen insanların arkasından ağıt-destan yazıp satan destancılar, bu işi sırf para kazanmak için yapmışlardır. Zamanla bu işte çok para ve ün olduğunu gören birçok kişi de destancılık yapmaya başlamıştır. Aslında bu işten sadece destancılar değil, tabi ki destanların basıldığı matbaalarda para kazanmıştır.

Şii-Türkmen erkekleri, her yıl Muharrem ayının birinci gününden itibaren on gün boyunca, Şii mescitlerinde ve tertip edilen yürüyüşlerde ve onuncu günde de, Hz. Hüseyin'nin şehadetini temsili olarak canlandırırken, " Hasan-Hüseyin şivanı" adı verilen mersiyeler okurlardı.[58]

Mersiyeler "ölenin ardından ve onun anısını yaşatmak" için söylense de, aynı zamanda bir övgü şiiri olduğunu ve onda "kaside tekniğinin ağır bastığını" söylemek yanlış olmaz. Mersiye şairi, ölen kişinin yasına çoğu zaman "doğayı ya da tüm evreni" ortak eder. Sonuçta, "yitirilenin ardından gül ağlar, lale ağlar, gökyüzünde bulut ağlar, ağlarken de saçını çözüp gözyaşını dağın eteğine döker, ay gökyüzünü tırmalar, güneş gökyüzüne çıkan âhın ateşinden tutuşup yanar, güneşsiz kalan dünya baştan aşağıya karalar

[56] Şükrü ELÇİN: Türkiye Türkçesinde Ağıtlar (Ankara 1990), 4.
[57] Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (İstanbul 1988), c.I, 471.
[58] Atâ TERZİBAŞI: Kerkük Havaları (İstanbul 1980), 66.

giyinir. Sözün kısası, yıldızlar, ay, gece, gündüz, dağlar, bulutlar, çemen v.s. tüm evren yasa katılır." [59]

Mersiyelerin yas bölümünde, toplumumuzun yas geleneğini ve yas işaretlerini ifade eden,

"Gice kara giyüp yakasın çâk eder seher
Ya'ni ki saltanat güneşinden nişân kanı"[60]

"Yaz deftere bu hâleti miskin Necâti kim
Giysin kara ve haşre degin defter ağlasın"[61]

"Yüzün yusun kana bayrak saçını yolsun tug
Gidermesin yüzi çînini tâ edeb kalkan"[62]

gibi beyitlere rastlarız. Bu beyitleri, geleneğin devam ettiğini göstermesi açısından önemli buluyoruz. Yazılı kültür dönemi içinde yazılan ağıt-destanlarda, yas rengi olarak en çok "kara renk" ve yas işareti olarak da "karalar giyme" motifi kullanılmıştır.

[59] Mine MENGİ: a.g.m., 92,96.
[60] Şeyhi: Mersiye berây-ı Çelebi Sultân Mehmed
[61] Necâti: Mersiye-i Şehzade Sultan Mahmud.
[62] Necâti: Mersiye-i Şehzade Sultan Mahmud.

1.1. Türkiye Sahasında Ağıt ve Ağıt Yakma Geleneği

Türk edebiyatındaki ağıt geleneğini inceledikten sonra, bu bölüm içinde de, Türkiye sahasındaki ağıt kavramını ve ağıt söyleme geleneğini anlatmaya çalışacağız.

2. Türkiye Sahasında Ağıt Kavramı

Ağıt, "bir kimsenin ölümü üzerine duyulan acıları anlatmak amacıyla söylenen" şiirdir.[1] Türk kültürünün çok eski ve geniş bir maziye sahip olduğu, sözlü kültür dönemi ürünlerinden biri olan ağıtların kültürümüz içinde önemli bir işlevi olduğu muhakkaktır. Araştırmamız içersinde kaynakları tararken, Türkiye sahasında ağıt kavramı ile ilgili kullanılan şu kelime ve kavramlarla karşılaştık:

ağıt: "Ölen bir kimsenin iyi hâllerini ve ölmesinden duyulan acıları sayıp dökmek üzere söylenen ezgi, ezgi ile mersiye söyleyerek ağlama". [Afyon (Dinar-Bolvadin), Isparta (Senirkent, Yalvaç, Tahtacı Aşireti), Burdur (Akçaköy), Manisa (Eşme'nin Kaçar, Kozan, Kızılkeçili Aşiretleri), İzmir (Narlıdere), Denizli (Tavas, Buldan), Balıkesir (Burhaniye), Zonguldak (Safranbolu), Tokat (Zile), Eskişehir (Sivrihisar), Ankara (Kıbrıs köyü), Kayseri (Pınarbaşı Avşarları), Yozgat (Boğazlıyan), Sivas (Gürün, Zara), Nevşehir (Avanos), Niğde (Bor), Konya (Karaman), Malatya (Darende), Antalya (Gündoğmuş), İçel (Silifke, Mut köyleri), Adana (Kadirli), Kahramanmaraş (Afşin), Kilis, Mardin, Hatay ilçe ve köyleri, Trakya il ve ilçeleri.][2]

ağat (ağıt): [Kahramanmaraş (Afşin, Elbistan), Sivas (Kangal ve köyleri), Yozgat (Sorgun), Adana.][3]

---

[1] Cem DİLÇİN: Örneklerle Türk Şiir Bilgisi (Ankara 1997), 342.
[2] Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (Ankara 1993), (II. Baskı), c.I. ,93.
[3] Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (Ankara 1993), (II. Baskı), c.I. ,93.

avut (ağıt): [Kocaeli (Geyve), Tokat (Sulusaray, Artova), Sivas (Gürün).][4]

ağıtçı: (1). "Ağıt söyleyen, ağıt söyleyerek cenaze sahiplerini ağlatan" kişi. [Zonguldak (Safranbolu), Uşak (Eşme), Tokat (Zile), Kayseri (Pınarbaşı Avşarları), Malatya (Ören, Akçadağ), İçel (Silifke), Kahramanmaraş (andırın, Elbistan, Afşin), Hatay (Reyhanlı), Kilis. (2). "Gelin olan kızın etrafındaki topluluğa söylediği ağıtlarla hüzün veren, onları ağlatan (kimse)". Zonguldak (Yazıköy, Safranbolu), Uşak (Eşme).][5]

ağıtçı: "Ölü için ücretle ağlayan (kadın)".[6]

ağıt et- [ağıt kopar-, ağıt tut-]: "Bir ölüm dolayısıyla sürekli şekilde ağlamak" [İçel (Mut köyleri), Burdur (Yeşilova), Denizli (Çardak), İçel (Çiftepınar)].[7]

ağıt- : "Ölünün meziyetlerini sayıp dökmek." (Çankırı).[8]

ağıt yakma: "yas töreni sırasında ağıt yakanın, hâfızasında yer etmiş bulunan mahallî melodi kalıplarına söz döşemesi".[9]

ağıt yak- : "Yeni bir ağıt düzmek, söylemek." [İçel (Çiftepınar), Adana (Kadirli).][10]

ağıt yitir-:" Acıklı bir işi veya olayı ağlaya ağlaya anmak." [Niğde (Bor).][11]

---

[4] Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (Ankara 1993), (II. Baskı), c.I. ,93.
[5] Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (Ankara 1993), (II. Baskı), c.I. ,93.
[6] Tarama Sözlüğü (XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesinde Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla), (Ankara 1988), 43.
[7] Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (Ankara 1993), (II. Baskı), c.I. ,93.
[8] Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (Ankara 1993), (II. Baskı), c.I. ,94.
[9] Süleyman ŞENEL: "Türk Edebiyatında Ağıt", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul 1988), 473.
[10] Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (Ankara 1993), (II. Baskı), c.I. ,93. ; Nemci YAŞAR: "Kuzey Çukurova Kozan Yöresi Ağıtları", II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri (Ankara 1982), 469. ve Yaşar KALAFAT: Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri (Ankara 1990), 112.

bayatı: "Ağıt söylemeye verilen isim."[12]

bayatı söyle-: " ağıt söyleme işine" denir. (Kars).[13]

beyit : "ağıt" kelimesinin karşılığı olarak. (Kastamonu).[14]

deme: "... acıklı bir olayı konu edinen ve metni de ezgisi de bu olayı yansıtmaya, bütün koygunluğu ile yaşatmaya elverişli 'türkü', ağıt" (Sivas).[15]

destan: "ağıt" kelimesinin karşılığı olarak. (Kastamonu).[16]

deşet (ölü deşeti) : " ağıt anlamında" (Adana).[17]

deyiş: " mani, destan, ağıt, şiir, mısra, şarkı, türkü, gazel" [Afyon (Sandıklı), Denizli (Çal), Amasya (Merzifon ve köyleri),Tokat (Zile), Ordu (Ünye), Artvin (Şavşat, Ardanuç, Yusufeli), Erzincan (Kemaliye, Refahiye ve çevresi), Ankara (Polatlı).][18]

deyişat (deyişet): "ağıt anlamında"[19]

ölgülü: "Ölüm olayına verilen isim" (Burdur).[20]

---

[11] Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (Ankara 1993), (II. Baskı), c.I. ,93.
[12] Muhan BALİ: Ağıtlar (Ankara 1997), 102,110.
[13] Tahir Kutsi MAKAL: "Anadolu'da Ağıtçı Kadınlar", III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri (Ankara 1986), 247.
[14] Ömer Faruk YALDIZKAYA: Emirdağ Yöresi Türkmen Ağıtları (İzmir 1992), 18.
[15] Pertev Naili BORATAV: Folklor ve Edebiyat II (İstanbul 1983), 444,451.
[16] Ömer Faruk YALDIZKAYA: a.g.e., 18.
[17] Efdal SEVİNÇLİ: "Ağıt Geleneği- Ölü Deşetleri", TFA, XVII, 338 (Eylül 1977), 8090. ; Mehmet TUĞRUL: " 'Deşet' Sözcüğü Üzerine", TFA, XVII, 340 (Kasım 1977), 8146. ve Şükrü ELÇİN: Türkiye Türkçesinde Ağıtlar (Ankara 1990), 5.
[18]Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (Ankara 1993), (II. Baskı), c.I. ,1446.
[19] Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (Ankara 1993), (II. Baskı), c.I. ,1447.
[20]Şener YÜCE: "Bucak İlçesinde 'Ölgülü'", TFA, IX, 184 (Kasım 1964), 3567. Ölü yemeği konusunda daha geniş bilgi için Bkz: Sedat Veysi ÖRNEK: Anadolu Folklorunda ölüm (Ankara 1971), 88–91.

ölü aşı: “ölümden sonra verilen yemek” [Kahramanmaraş (Nurhak Dağı), Aydın.][21]

sabu: “ağıt manasında” (Muş).[22]

sadlamağ, şivan: “yas törenine verilen ad.”[23]

sağu sağ- : “Ölünün arkasından parayla tutulan kadın, yüksek sesle ağlamak, ağıt söylemek.” [Kastamonu (Tosya), Çorum (Kargı).][24]

şivan: "Ağıt, yas, kıya" [Artvin (Şavşat), Erzincan (Kemah), Sivas (Divriği), Adana (Bahçe), Elazığ (Ağın).][25]

yas: ”ağıt anlamında” [Antalya.][26]

yas: “ağıt için” [Afyonkarahisar.][27]

yas: "ölü ağıdı" [Burdur (Bucak).][28]

yakım yak-: “ağıt söylemek” [Afyonkarahisar.][29]

yas et- :”ölünün ardından yüksek sesle ağlamak” [Isparta (Yalvaç), Burdur (Tefenni), Aydın (Nazilli, Bozdoğan), Zonguldak (Çaycuma), Ordu (Ünye), Konya (Ermenek), Muğla (Milas), Tokat, Eskişehir.][30]

---

[21] Ali Rıza YALMAN (Yalkın): Cenupta Türkmen Oymakları (Ankara 1977), c.II., 401-402. ve Mehmet ERÖZ: Eski Türk Dini (Gök Tanrı İnancı ve Alevilik Bektaşilik), (İstanbul 1992), 82.
[22] Şükrü ELÇİN: Türkiye Türkçesinde Ağıtlar (Ankara 1990), 1.
[23] Süleyman ŞENEL: a.g.m., 472.
[24] Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (Ankara 1993), (II. Baskı), c.X. ,3515.
[25] Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (Ankara 1993), (II. Baskı), c.X. ,3788.
[26]Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlük (Ankara 2001),c.I, 52.
[27] Musa SEYİRCİ: “Afyonkarahisar Ağıtları”, I. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri (1983), (Eskişehir 1987), 298–299.
[28] Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (Ankara 1993), (II. Baskı), c.XI. ,4190.
[29]Musa SEYİRCİ: a.g.m., 298–299.
[30] Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü (Ankara 1993), (II. Baskı), c.XI. ,4192.

yas et-: “hem ağlamayı hem de ağıt söylemeyi” kapsar.[Burdur.][31]

Bunlar dışında, Türkiye sahasında, ağıt ve ağıt töreni için, “ağıt, "ağıtlama, ağat, ağut, avut; deşek, diyeşek; mersiye, sagu, sağı, sağunç, savu, sayma, türkü " kelimeleriyle; “ ağıt düzmek, ağıt havası, ağıt koparmak, ağıt söylemek, ağıt tutmak, ağıt yakmak, ağıt yapmak, ağıt yitirmek, bayatı söylemek, sağu kılma, sağu sağma, sağı sağma, şivan etmek, yakım yakmak, yas çağırmak, yas etmek, yas kaldırmak, ve yası tutturmak” gibi deyimler kullanılmaktadır. Ağıt yakanlara da, “ağcı, ağıtcı, ağlayıcı, âşık bacı, bayatıcı, sağıcı, sağucu, sağu sağıcı ve sazlıyan” isimleri verilmektedir.[32] Görüldüğü gibi ağıt kavramı ve ağıt yakma işi, Türkiye sahasında çok farklı isimlerle karşılanmaktadır. Bu isim çeşitliliği yanında ağıtın toplum içindeki işlevinde bir değişiklik görülmez. Ağıtların “yas tutturma” fonksiyonları değişmez ama isimler bölgelere göre farklılık gösterebilir.

Kına gecelerinde ve düğünlerde gelinleri ağlatmak için söylenen ağıtlara, "kına ağıtı, gelin ağıtı; ağıt havası, gelin ağlatma havası, gelin savusu, savu sağmak, gelin türküsü, gelin yası ve okşama" denmektedir.[33] Kızın evlenirken evinden, anne babasından ve sevdiklerinden ayrılacak olması, “yas öğesini” doğurduğundan, evlenmenin mutluluğuyla beraber buna bağlı olarak doğan ayrılık acısı da kına ağıtlarında işlenen bir özellik olarak karşımıza çıkar. Evlenmenin mutluluğa yol açması yanında, özellikle kızın evinden ayrılmasından dolayı ortaya çıkan hüznü işleyen “kına ağıtlarının” ayrı bir çalışma içersinde derinlemesine bir şekilde incelenmesi gerektiğine inanıyoruz.

[31] Şener YÜCE: “Bucak İlçesinde ‘Ölgülü’ ”, TFA, IX, 184 (Kasım 1964), 3567.
[32] Süleyman ŞENEL: “Türk Edebiyatında Ağıt”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul 1988), 472.
[33] Süleyman ŞENEL: a.g.m., 472

2.1. Türkiye Sahasında Ağıt Söyleme Geleneği ve Yas Törenleri

Bu bölümde, Türkiye sahası içinde geçmişten bugüne değin yaşamakta olan ağıt söyleme geleneğini ve yas törenlerinin nasıl icra edildiğini anlatmaya çalışacağız. Elimizdeki malzemeden hareketle, destancılarımızın yazdıkları ağıt-destanlar ve bu yerler içersinde ağıtçı, ağlayıcı olarak bilinen kadınlar arasında bir bağ olup olmadığının ipuçlarını arayacağız. Sözlü kültür içersinde ölünün arkasından ağıt söyleyen kadınlarla, yazılı kültür içinde ağıt-destan yazan destancıların yaptıkları işin aynı olup olmadığı, bunlar arasındaki benzer ve farklı tarafları açıklamaya çalışacağız.

Adana ve çevresinde bir ağıt söylemeğe geleneğinin olduğu aşikârdır. Kemal Sadık Göğceli'nin, 1940'da Osmaniye'nin Hemite köyünde ve 1941'de Kadirli'de tespit ettiği ağıt söyleme geleneği şöyledir:

> "Hasta can çekişirken, hoca Kur 'anı yahut Yâsin-i Şerifi yavaş yavaş okur. Hasta can çekişirken Kur'an yahut Yasin okumak, hiç ihmâl edilmeyen dinî kaidelerdendir. Hasta can verdikten biraz sonra okuma işi biter ve hoca çekilir. Hoca gidince, ölünün üstündeki yorgan kadınlardan biri tarafından sökülür. Melefesi -yorganın içindeki beyaz bez- ölünün üzerinde bırakıldıktan sonra, geri kalın tarafı alınır. Bu iş on dakika kadar sürer. Bu on dakika zarfında orada bulunan kadınlar, ölünün etrafında halka olurlar. - Bir köyde ölüm olduğu vakit, bunu duyanların hepsi, ölü evinde toplanır.- Bu sırada, halka olmuş kadınların içinden biri kalkarak, ölünün elbise ve çamaşırları bulunan bohçayı, kadınlardan birinin önüne atar. Önüne bohça atılan kadın, bohçayı açar, içindeki eşyalardan birini eline alarak ağıt söylemeye başlar. Ağıtın bir beyti söylenince, söyleyen ve öteki kadınlar hep birden ağlamaya başlarlar. Bu ağlamak, bazen de kıt'a sonlarında olur. O, kadının uydurduğu besteye bakar. Artık her beyit söylendikçe arkasından ağlanır. Birinci kadın yorulunca, diğer bir kadın bohçadan bir eşya alarak söylemeye başlar. Böylece söylemek isteyen kadınlar söyler ve ağlarlar. Bu söyleyiş, iki kadın arasında karşılıklı da yapılabilir. (...) Kadınlar yorgunluk duyunca, içlerinden biri bohçayı dürer ve sükûnet içinde yerlerinden ayrılırlar. Ölü de yıkanmak için kaldırılır."[34]

[34]Kemal Sadık GÖĞCELİ: Ağıtlar I (Adana 1943), 6. Ayrıca Bkz: Nemci YAŞAR: "Kuzey Çukurova Kozan Yöresi Ağıtları", II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri (Ankara 1982), 473.

O zamanlar, Hemite köyünde yaşayan ve 95 yaşında olan Havva Hatun'un kaynaklık ettiği bilgiye göre, eskiden erkeklerde bu merasimi aynı şekilde icra ederlermiş; ama şimdi bu gelenek yaşamıyormuş. Göğceli, bu törenlerin farklı şekilleri konusunda şu bilgileri vermiştir: Ölünün başka yerde bulunan tanıdıkları baş sağlığına geldiğinde de aynı ağıt töreni tekrar edilir. Bir insan ölmeden evvel kendisi içinde ağıt yakabilir. Ölü sahibi zenginse, para vererek meşhur halk âşıklarına ağıt yaktırabilir ve bir akrabasının veya tanıdığının ölüm haberini uzakta alan kişi onun arkasından ağıt söylenebilir.[35] Bu bilgiler bize Adana'da ölenlerin arkasından ağıt yakan ağıtçıların varlığını kanıtlıyor. Meşhur halk âşıklarına ağıt yaktırılıyorsa, yazılı kültür dönemi destancılarının da bu bölgede olan olaylar neticesinde ölenlerin arkasından ağıt-destan yazmasının normal olduğunu düşünüyoruz. Yaptığımız araştırma neticesinde tespit ettiğimiz 212 ağıt konulu destan içinden burada basılmış olanına rastlayamadık. Sadece Samsunlu olan Kemal Bülbül Kavaklıoğlu'nun "Büyük Atamıza Bağlılık Destanı" adıyla, Ünalan Matbaası'nda 1960 yılında neşrettiği ağıt konulu olmayan bir destan tespit edebildik. Bu bilgi ışığında, burada destancıların destan sattığı ama satılan destanların "devlet nüshası" olarak gerekli yerlere gönderilmediği sonucuna ulaştık.

Çukurova yöresinde, ağıt yakanlar genellikle kadınlardır; eğer ölü evinde ağıt yakacak kimse yoksa para ile bir "ağıtçı" tutulur.[36] Ağıt-destan yazan destancılarında parayla sipariş usulü destan yazması, ağıtçı ve ağlayıcı kadınlar ile ağıt-destan yazan destancılar arasındaki benzer noktadır. Tutulan ağıtçı ölüyü tanımıyorsa, onun kişiliği hakkında bilgi edindikten sonra acıyı ortaya koyan sözlerle, bağrış ve çağrışlarla, etrafı coşturan ağıtlar yakar. Aynı anda iki, üç hatta daha fazla kişi de ağıt yakabilir. Ağıt söyleyenler, dörtlükler şeklinde söylediği ağıtların her iki mısraında durup bağırırlar ve haykıra haykıra ağlarlar; bu ağıt söyleyenler için bir kuraldır.[37] Ağıt-destan yazan

[35] Kemal Sadık GÖĞCELİ: a.g.e., 6-7
[36] Ağıtçı kadınlar hakkında, geniş bilgi için Bkz: Tahir Kutsi MAKAL: "Anadolu'da Ağıtçı Kadınlar", III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri (Ankara 1986), 245–250.
[37] Efdal SEVİNÇLİ: "Çukurova Yöresinde Halkbilimi Ürünleri", TFA, XXVII, 329 (Aralık 1976), 7841–7843.

destancılarında, işleyecekleri olayları gazeteden, radyodan alması ve olay hakkında bilgi toplaması da, ağıtçılarla destancıları birbirine yaklaştıran bir öğedir. Ayrıca, ağıtçı kadının çevresini etkilemek için çıkardığı sesler ve hıçkıra hıçkıra ağlaması, destancılar tarafından da farklı şekillerde kullanılmıştır. Destancılar "sese ses katma" denilen, iki destancının karşılıklı destanlar okuması yöntemi ve destancıların boyunlarına astıkları teyplerde, daha önceden kasetlere okudukları destanları çalmaları ile ağıtçı kadınların haykırıp, bağırarak ağıt söylemeleri, kişileri etkilemeye çalışma açısından birbirine benzeyen uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ağıtçı kadınların iki mısrada bir durmalarının ve bağıra bağıra ağlamalarının iki amacı olduğunu düşünüyoruz. Bunlardan ilki, ağıtı dinleyenleri etkilemek. İkincisi ise, doğaçlama söylenen ağıtlarda, ağıtçı, kafiye bulmakta zorlandığında, zaman kazanmak için bu yola başvururdu; hıçkıra hıçkıra ağlaması kendisine zaman yaratmak içindir. Kafiyeyi bulunca da, kaldığı yerden devam ederdi; eğer kafiyeyi bulamazsa, bu seferde "bayılma ve kriz geçirme numarasına" başvurur. Ayrıca ağıtlar, onu söyleyenin adı ile isimlendirilir. Örneğin: "Karaca'nın Veli Efendiye Ağıdı", veya "Eşeli Kadın'ın Veli Efendiye Ağıdı" gibi. Bu arada, dikkat çekici bir örnek olarak, Adana'da, ölmeden kendi ağıdını söyleyenlere de rastlanmaktadır.[38] Ölmeden önce kendi ağıdını söyleyenlerin de ayrı bir araştırma konusu olabilecek değerde olduğunu düşünüyoruz.

Mehmet Eröz, Torosların, Göktepe Yaylası'nda karşılaştığı "Sülekli" oymağı halkının, üzüntülü gördüklere kişilere, "çadırınıza gara bayrak mı asıldı?" diye sorduklarını aktarmaktadır.[39] Daha önce de- İslamiyet'ten önceki dönemde- "kara" rengin yas işareti olduğunu söylemiştik ve ölen kişinin çadırına bayrak asma âdeti olduğundan bahsetmiştik. Bu bilgiler bize, bu geleneğin Toroslar'da devam ettiğini gösteriyor.

---

[38] Nemci YAŞAR: a.g.m., 470-471.
[39] Mehmet ERÖZ: Atatürk, Milliyetçilik, Doğu Anadolu (İstanbul 1987), 291.

Adana'da ağıta "ölü deşeti" denir.[40] Kozan'da ağıt söyleyenler, daha önceden söylenmiş ölü deşetlerinden bazı bölümleri ağıtları içinde kullanırlardı.[41] Ağıtçıların kendilerinden önce yazılmış olan ağıtlardan yararlanmalarının önemli bir özellik olduğu kanaatindeyiz.

Emirdağ yöresinde ağıt söyleme geleneği o kadar yaygındır ki, arkasından ağıt söylenmeyenler için, "ölüsü garip oldu" denmektedir. Bu nedenle Emirdağ'ında ardından ağıt yakılmayan yok gibidir. Ölü kalkmadan önce ağıt söylense bile asıl ağıt ölü kalktıktan sonra söylenir. Ölü evine giden herkes ya ağlar, ya da "vah tuf" diyerek dizini döver; ağlamamak ayıp sayılır. Ağıt söyleyen kadına diğerleri "Oyyy, Vayyy" diye eşlik ederler. Ağıt söyleyen kadın kafiye bulmak için, hıçkıra hıçkıra ağlar ya da bayılma numarası yapar. Bu bayılma olayına "diş kilitlenmesi" denir ve diğer kadınlar, tahta kaşığın sapıyla bayılan kadının dişlerini açarlar. Ağıt söyleyen kadınlar bu işi hiçbir ücret talep etmeden, "hasbi" olarak yaparlar.[42] Afyon'da basılmış herhangi bir ağıt-destan niteliğinde yazılmış destan metnine rastlayamadık. Bunda, ağıt söyleyenlerin bu işi ücretsiz yapmalarının bir fonksiyonu olmadığını düşünüyoruz. Aslında, destanları basan matbaaların ve destancıların bir nüshayı "devlet nüshası" olarak göndermeleri zorunlu iken bu kuralın işletilmemesi sonucu birçok ilimizde basılmış olması gereken destan metinlerine ulaşamadık.

Ağrı'da yas, Cuma gününe kadar sürer ve bu olaya "cumaya teslim etmek" denir. Bundan sonrada yas tutanların günaha girdiğine inanılır. Yaslı olan kadın, yüzünü yırtar, kanatır, saçlarını toplar, kimseye göstermez; "kara renkli" elbiselerini ters giyer ve kırk gün yas tutar. Bunu yapmayanlar ayıplanır, başlarına bir felaket geleceğine inanılır ve bundan dolayı, ölenin ruhunun

---

[40] Efdal Sevinçli, bu "deşet" sözcüğünün, 'deş-' fiilinden ya da Arapça'da ad olan 'dehşet' kelimesindeki "h" ünsüzünün düşmesiyle oluşmuş olabileceğini ileri sürer. Bu yazıya cevaben, M. Tuğrul, Sevinçli'nin düşüncesine katılmadığını ve deşet sözcüğünün, hem anlam hem de biçim yönünden "deyiş" sözcüğüne bağlı olduğunu yazar. Sevinçli'nin bu yazıya karşılık bir cevabını bulamadık. Bkz: Efdal SEVİNÇLİ: " Ağıt Geleneği-Ölü Deşetleri ", TFA, XXVII, 338 (Eylül 1977), 8090–8091. ve Mehmet TUĞRUL: "Deşet Sözcüğü Üzerine", TFA, XXVII, 340(Kasım 1977), 8146.

[41] Şükrü ELÇİN: Türkiye Türkçesinde Ağıtlar (Ankara 1990), 5. ve Nemci YAŞAR: a.g.m., 470.

[42] Ömer Faruk YALDIZKAYA: Emirdağ Yöresi Türkmen Ağıtları (İzmir 1992), 18–19–20.

eziyet çekeceği ve rahat edemeyeceği düşünülür.[43] Buraya ait ağıt söyleme geleneği içindeki bazı öğelerin (elbiseleri ters giyme, yüzü yırtıp kanatma…) İslamiyet'ten önceki dönem de olan, yas şekli olduğunu görüyoruz.

Ankara'da ağıtlar, bu işi meslek edinmiş kişilerce söylenir. Şereflikoçhisar'da, önce ölenin başında olan kadınlar, "dizlerine vurup, saçlarını yolarlar"; defin işleme bitince orada bulunan ölü yakınları, mezarın başında, ağlaşırlar ve ölümden üç gün sonra aynı tören tekrar edilir.[44] Ankara'da ağıt söylemeyi meslek edinenler olması, bu işin parayla yapılması anlamına gelir. Araştırmamız neticesinde Ankara'da basılmış olarak bulduğumuz 15 destandan 9'unun ağıt-destan olduğunu tespit ettik. Bu destanlar 1953–62 yılları arasında Ali Şahin, Ali Gürbüz, Ahmet Yılmaz, Mustafa Duran ve Hüseyin Yıldırım tarafından yazılan ve Balkanoğlu Matbaacılık, Nur Matbaası ve Kanaat Matbaacılık ve Gazetecilik Ortaklığı tarafından basılan destanlardır.

Antalya'da ağıta, "yas" denir ve "gelin baba evinden çıkarken, geline kına yakılırken, asker uğurlanırken ve ölünün ardından" söylenir. Bu yörede kadınlar dışında erkeklerinde ağıt söylediği görülür. Yaslar genellikle, 11'li hece ölçüsüyle ve dörtlükler halinde söylenir.[45] Bu yörede erkeklerin de ağıt söylemesi çok az yerde rastlanan bir özelliktir. Antalya'da 1959–65 yılları arasında Kardeşler Matbaası ve Reklâm Basımevi tarafından basılan ve Rasim Aydoğan, Fevzi Çoşkun, Mustafa Duran ve Ahmet Yılmaz tarafından yazılmış olan 5 ağıt-destanla karşılaştık.

Bitlis'te, ağıtçı kadınlar ağıtlarını yakarken, yas içinde olan ailenin kadınları saçlarını keserler. Böylece, ölene hem saygı gösterilmiş olur hem de duyulan

[43]Yaşar KALAFAT: Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri (Ankara 1990), 108,112,116.
[44] Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlük (Ankara 2001),c.I, 52.
[45] Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlük (Ankara 2001),c.I, 52.

acı ifade edilmiş olur.[46] Bu bilgilerden hareketle, Bitlis'te, eski Türklerde olan âdetlerin devam ettiği rahatça söylenebilir.

Bolu'da, Mudurnu Çingenleri, ağıt törenlerini, baş başa verip halka halinde ağıt söyleyerek icra ederler. Ölenin yakını olan kadınlar, "göğüslerine vurur ve saçlarını yolar" gibi yaparlar.[47] "Göğse vurma ve saç yolma âdetinin" eski Türklerden beri devam eden bir matem şekli olduğunu daha önce de ifade etmiştik. Bu ilimizde, 1958 yılında İzzet Öksüz ve İ. Hakkı Eren tarafından, Yücetürk matbaasında bastırılan "Bursa'nın Yangın Felâketi" adlı bir ağıt-destan metni ile karşılaştık.

Burdur'un Bucak ilçesinde, ölüm olayına "ölgülü" adı verilir. Ölgülü de kadınlar ağlaşıp yas tutarlar. Hemen hemen her ölgülüye koşan, irticalen ağıt söylemeyi, meslek edinen "yasçı kadınlar" bu gelenekte önemli bir yere sahiptir. Ağlamadan ve hiçbir üzüntü belirtisi göstermeden söylenen ağıtlar yas olarak kabul edilmez. Bir evde cenaze olunca bunu duyan bütün kadınlar ve akrabalar "ölgülü" evinde toplanırlar. Bucak'ta yas merasimi şöyledir: Kadınlar " 'î-ha-ha' 'î-ha-ha' şeklinde sesler çıkararak yas ederler. Bu ağlayışlar bazen ağlayış olmaktan çıkarak monoton bir ses haline gelir. Ağlayan kadınlar "mahrama"larıyla, "dastar"larıyla, yazma veya bir mendille gözyaşlarını silerler. Yeklemce (yalandan)" ağlayanlar mahramalarını yüzlerine gözlerine örttükleri için ancak dikkat edilince seslerinden anlaşılırlar."[48] Bu ilimizde ağlayıcı kadınlara "yascı kadın" denmesi, söyledikleri ağıtların yas tutturma amacıyla söylenmiş olmasındandır.

Denizli'nin Acıpayam ilçesinde, yas törenlerinde ağıt söyleyen kadınlara, "Ağıtçı Kadın" veya "Ağıtçı Bacı" denir.[49] Sesiyle ve söyledikleriyle ün salanlar, başka cenazelere çağrılır, hatta evlerinden alınarak otomobille cenaze evine götürülür. Herkes evine "Ağıtçı Kadın" çağıramazdı; ancak varlıklı olanlar

[46] Yaşar KALAFAT: Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri (Ankara 1990), 108,116.
[47] Ahmet Şükrü ESEN: Anadolu Ağıtları (Ankara 1982), 11.
[48] Şener YÜCE: "Bucak İlçesinde 'Ölgülü'", TFA, IX, 184 (Kasım 1964), 3567.
[49] Ömer Faruk YALDIZKAYA: a.g.e., 18.

yaslarına ağıt söyleyen kadınları çağırırlardı. Ağıtçı kadınlarda her ölüye gitmezdi; onlara göre ölen iç sızlatan bir şekilde ölmüş olmalıydı. Ağıtçı kadınlara, davetiye olarak, "siyah yün iple başörtüsü" ya da "peştamal" gönderilirdi.[50]Bu ilimizde, bu işi parayla yapan "ağıtçı bacı" ismiyle anılan ağlayıcı kadınların olması önemlidir. Ayrıca, ağıtçı kadına davetiye olarak gönderilen ipin renginin "siyah" olması, yasa ve ölüme işaret etmesi açısından dikkate değer bir özelliktir. Ayrıca, Mehmet Çakırca tarafından 1953 yılında Denizli'nin Cumhuriyet Matbaası'nda "Yahşiyan'da Tren Kazasına Kurban Giden Sabri'ye Destan" ismiyle bastırılmış, bir ağıt-destan metniyle karşılaştık.

Erzurum'da köklü bir ağıt geleneğinin olduğu söylenebilir. Ölü başında söylenen ağıtlar bir merasim hüviyetine bürünür. Erzurum'da ağıt töreni şöyle icra edilir:

> "Hasta can çekişirken hoca Kur'an okur; ruhunu teslim edince yakınları bir halka oluşturur. Ev halkından biri ölünün bohçaya konulmuş çamaşır ve elbiselerini ortaya döker. Bohçayı getiren eline herhangi bir eşyayı aldıktan sonra uzun veya kırık hava ezgisiyle ölünün ailede bıraktığı boşluğu anlatan ağıdına başlar. Bu ağıt çoğu zaman ağlamanın ötesinde bir feryattan ibarettir. (…) Ağıdın sonunda ağıtçı 'ehe, ehe, ehe' gibi yanık bir ses çıkarır; onu dinleyen kadınlar bu 'ehe' ünlem veya feryâdını tekrar ederek ağlaşırlar; sıra ile her biri ellerine aldıkları çamaşırı tutarak içlerinden geldiği gibi, hiçbir suniliğe kaçmadan ananenin getirdiği ezgilerle ağıtlarını söylerler."[51]

Gaziantep'te bulunan Türkmenler, genç ölen bir kişiyi gömdükten sonra onun atını süslerler ve ölenin üstünden çıkan giysileri bir ağaca giydirirler. Köyün kadınları da, süslenen atın ve ağacın karşısına geçerek ağıtlar okuyup, ağlarlar.[52] Bu âdetin kökü hakkında hiçbir fikrimiz yok, bunun araştırılması gerektiğine inanıyoruz. Ölü gömülmeden önce başında ve ölü gömüldükten sonra da evinde ağıtlar yakılır. Ölü gömüldükten sonra, defin işlemine

---

[50]Tahir Kutsi MAKAL: "Anadolu'da Ağıtçı Kadınlar", III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri (Ankara 1986), 245–250.
[51] Şükrü ELÇİN: Türkiye Türkçesi'nde Ağıtlar (Ankara 1990), 4-5.
[52] Ali Rıza YALMAN (Yalkın): Cenupta Türkmen Oymakları (Ankara 1977), c.I., 61.

katılanlara ölü evinde bir yemek verilir. Bu ziyafete, "kazma takırtısı ziyafeti" denir; çünkü yürüklerde mezar kazanlara ücret ödenmez, mezar kazma işi ortak bir görevdir.[53] Eski Türklerde olan "ölü aşı"nın biraz farklılaşarak, burada mezar kazanlara ve cenazeye katılanlara verildiğini görüyoruz.

İskenderun'da, ölen kişinin annesi göğsüne vurur ve hanımı da "toprak başıma" diye bağırarak bir kargış söyler; saçlarını yolar. Bu sözün anlamı, "bende öleyim de kara toprak başıma saçılsın"dır."[54] Bu ilimizdeki âdetlerin İslamiyet'ten önceki dönemle ilgisi açıktır. Göğse vurmak, saçları yolmak ve başa toprak savurmak hep eski Türklerle ilgili âdetlerdendir.

İzmir'de Naldöken Tahtacıları, ölü için verilen yemekten sonra ağıt törenini şöyle icra ederler:

> "Hayırdan sonra kadınlar 'asbab' döküp ağlarlar. Asbab dökmek, giysilerden bir takımı bohçalanıp saklanır, hayırlarda ve sonradan gelen konuk, hısım akrabaların önüne bohça yazılır ve giysileri ellerine alarak, irticalen bir şeyler (ağıtlar) söyleyerek, özel melodilerle ağlarlar."[55]

Alevî inancına bağlı Tahtacı Türkmenleri, cenazeyi kadınlar ve erkekler bir arada ve bayraklarla kaldırırlar ve mezar başında ağıt söylerler. Ölenin mezarına dikilecek taş bir gece evde misafir edilir ve bu taşa ölenin elbiseleri giydirildikten sonra bu taşa karşı ağıtlar söylenir. Tahtacılarda ücretli ağıtçılar bulunmaz.[56] Tahtacı Türkmenlerinde görülen cenazeyi kadınlı erkekli kaldırma âdeti çok az yerde görülen bir özelliktir. Mezar taşının evde misafir edilmesiyle ilgili inanışın nerden geldiği belli değildir. Cenazenin bayraklarla kaldırılışı, eski Türklerden gelen bir âdet olabilir.

---

[53] Ali Rıza YALMAN (Yalkın): a.g.e., c.II, 268-269.
[54] Ahmet Şükrü ESEN: Anadolu Ağıtları (Ankara 1982), 11.
[55] Rıza YETİŞEN: "Naldöken Tahtacılarında Ölümden Sonra Hayır", TFA, XVIII,343 (Şubat 1978), 8245.
[56] Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlük (Ankara 2001),c.I, 54.

İzmir'de, 1955–1972 yılları arasında, Memleket, Hilâl, Zühal, Hürriyet ve Radyo Gazetesi matbaasında Celal Tezcan, Sezer Dursun, Zeki Çilenk, Kemal Aygün ve Mustafa Duran tarafından bastırılıp satılan toplam 13 ağıt-destan metniyle karşılaştık.

Kahramanmaraş bağlı Binboğa dağları ile Göksun'da, ağıtçı kadınlar, ortaya konan "soyka" adı verilen ölü elbiseleri ellerine tek tek alarak ağlayarak ağıt söylerler. Orada bulunan kadınlar da ağlaşırlar.[57] Bu âdetin birçok yerde olduğundan daha önce de bahsettik. Pazarcık ve Mülk köylerinde, ölen kişi köyün güneyine gömülürse, kadınlar köyün kuzeyindeki herhangi bir tarladan "ağlaya ağlaya taş toplarlar" ve bu taşları bir kenara yığarlar. Bu taş toplama işine "Düştü" denir ve bu bir çeşit ağıttır.[58] Bu inanışın nereden geldiği belli değildir, bunu araştırılması gereken bir özellik olarak değerlendiriyoruz.

Kars yöresinde karşılıklı olarak iki ağıtçı kadının ağıt söyledikleri de olur. Bu bölgede ağıt söyleme işine, "bayatı söylemek" denir. 'Bayatıcı kadın', ölünün başucuna oturur ve ölenin durumuna göre ağıtını söylemeye başlar. Yas töreni şöyle devam eder:

> "Bayatıcı kadın, söyleyip ağlatırken, kocası yeni ölen iki çocuğu ile dul kalan bir geline haber salınır… O gelir. Genç gelinde söyleyip ağlayarak içindeki derdini döker. Ölünün iki yanına oturan 'bayatıcı kadınlar', ellerinde mendille başlarlar ağlamaya; söylemeye. (…) Bu defa karşısındaki alır sözü, hem ağlar, hem söyler. (…) 'atma türkü' atar gibi, genç geline laf çarpıtır. (…) oğlu askerde ölen bir kadın cenaze törenine gelmişse onun derdi de deşilir. (…) Ölenin bir yahut birkaç çocuğu kalmışsa onlar da çağrılır. Bayatıcı kadın, onların başına elini koyar ve söylenir."[59]

Kars'ta,ölenin ardından kalanlar, ağlarlar, dövünürler ve üzerlerini, başlarını yırtarlar. Göğüslerini döverken giysinin bu bölümünü yırtmaya çalışırlar. Mecliste ağlayan içinde "yüzünü tırmalayanlar" ve "başını duvara vuranlar"

[57] Ömer Faruk YALDIZKAYA: a.g.e., 18.
[58] Ali Rıza YALMAN (Yalkın): a.g.e., 492.
[59] Tahir Kutsi MAKAL: a.g.m., 247-248.

olur.[60] Bu âdetlerin İslamiyet'ten önceki dönemle ilişkisi çok açık ortadadır. Kars'ın Yemençayır köyünde, ölümün 52. gününe kadar kadınlar giysilerini ters giyip, başlarına kara başörtüsü takarlar.[61] 52. günün İslamiyet'ten sonraki dönemle alakası çok açıktır; fakat yastan çıkışın daha önceden çok daha erken olması gerekir. Elbiseleri ters giyme ve kara başörtüsü takma eski dönemle alakalı yas işaretleridir.

Kayseri'de bulunan Avşar Türkmenleri arasında ağıt yakma geleneği hâlen yaşamaktadır. Bu yörede kadınlar para ile ağıt söylemez.[62] Cenaze evinde akrabalar, konu komşu yas yerinde toplanır ve ölenin eşyalarından herhangi birini eline alan, ağıt söylemeye başlar; bitirince bir başkası bir eşyayı eline alarak devam eder. Kadınlar, ağıdın "nakarat" kısmında, hep beraber "oy ha ha "diye ağlarlar.[63] Bu merasimin çok az farkla birçok yerde olduğu ve farklılığın ağlama şekillerinden kaynaklandığı söylenebilir. Bu bölgede toplanan ağıtların tamamına yakını Pınarbaşı, Sarız ve Tomarza'nın köylerinde bulunan Avşarlara aittir. Ağıtlar, "ölünü başında, ölü kalktıktan sonra veya öleni hatırlatan herhangi bir bahane ile toplu hâlde ağlanarak" söylenir ve bazı yerlerde ağıt törenine erkekler de katılır.[64] Ağıtların toplu halde söylenmesi ve erkeklerin de bu merasime katılması önemli bir faktördür. Yaptığımız araştırma neticesinde, ağıt-konulu olmasa da, en eski iki destan metnini, Hulûsi Satoğlu tarafından 1946 yılında, Kayseri Erciyes matbaasında bastırılmış olarak bulduk. "Düğün İlleti, Soydu Milleti" ve "Düğün Külfeti" adlarını taşıyan bu iki destan, düğünlerde olan âdetleri hicveden ve boş yere sarf edilen paraların nerelere harcandığını ele alıp anlatan destanlardır.

Konya'da ağıt söyleme merasimi içinde yapılanların İslamiyet'ten önceki dönemle alakası vardır. Cihanbeyli'de ağıt söyleme geleneği şöyledir:

---

[60] Yaşar KALAFAT: a.g.e., 108, 113.
[61] Sedat Veysi ÖRNEK: Anadolu Folklorunda Ölüm (Ankara 1971), 83.
[62] Kaybedilen kişinin illa da akraba olması gerekmiyor ağıt söylenmesi için. Para için yapılmayan bu iş, çok sevilen bir öğretmenin arkasından yakılan ağıtta kendini gösteriyor. Bkz: Orhan Göksel AYDEMİR: "Bekir Öğretmene Ağıt", TFA, IX, 189 (Nisan 1965).
[63] Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlük: (Ankara 2001), c.I, 53.
[64] Emir KALKAN: Kayseri ve Yöresi Ağıtları (Kayseri 1992), IV.

> "Ölü evine yakınları, komşuları ağıda giderler. Ölü evinden birisi, gelen bir yakının boynuna sarılır, sarsıla sarsıla ağlar; böylece öteki de acıya batar, saya saya o da başlar ağlamaya. Ardı ardına birini kor, öbürünün boynuna sarılır acısını dökmeye; ağlaya ağlaya hırşı çıkar. Ağlayanlar ellerini başlarına çaldıklarında tutam tutam yolarlar saçlarını. Bir de ölünün giyimlerinden birini alır eline birisi, onu sallıya sallıya ağıt söyler o da."[65]

Cihanbeyli İnevi'ndeki ağıtlar başlangıçta manzum karakterlidir; yalnız daha sonra usta ağıtçıların yokluğu neticesinde metinler mensur olarak kurulmaya başlanmış; metnin içinde manzum olan bölümler azalmıştır.[66] Konya'da, 1953–59 yılları arasında, Ahmet Gülme, Kemal Sezer, Ahmet Yılmaz, Sefa Sağ ve Cemil Turgut tarafından, Güven ve Yenikitap matbaalarında bastırılmış, toplam 5 ağıt-destan metniyle karşılaştık. Konya'da, ölüm hadisesi dışındaki olaylar hakkında da ağıt karakterli destanlar yazılmıştır.[67]

Karaman'a bağlı Ermenek'te, aile içinde birisi öldüğü zaman, kasabada bulunan kadınlar o evde toplanıp hep beraber ağıt söylerler.[68] Hep beraber ağıt söylenmesi ve ölü evine yapılan yardımlar, ölüm olayından sonra komşuların dayanışması ön plana çıkaran özelliklerdendir.

Malatya'ya bağlı Darende'de, biri gurbette vefat eder ve oraya defnedilirse, ailesi ölen kişiye ait olan eşyaları odanın ortasında toplar. Bunların etrafında ağıt yakmaya başlar; gelenlerde bu ağıta katılır. Eşyaların etrafındaki yas, burada ölseydin, ağıtın yine böyle yapılacaktı anlamındadır. Ölü defnedildikten sonra, dini bir vecibe olduğu inancıyla, üç gün boyunca mezarın başında ateş yakılır. Yas kırk gün sürer ve ilk bayrama kadar aile yaslı sayılır. Kırk gün

---

[65] İsmet İMAMOĞLU: "Budunbilim, Ağıtlar", TFA, I, 8 (Mart 1950), 117.
[66] İsmet İMAMOĞLU: a.g.m., 117. ve örnek metin için Bkz: İsmet İMAMOĞLU: "Ağıtlar", TFA, I, 9 (Nisan 1950), 138-139.
[67] Bu destanlar için Bkz: Afif EVREN: "Konya'ya Ait İki Kıtlık Destanı", TFA, XIII, 266(Eylül 1971), 6091–6092. ve Selçuk ES: "Konya'da Kadıpaşa Olayı ve Yakılan Destanlar", TFA, XV, 290 (Eylül 1973), 6763–6766.
[68] Mehbuse YILDIZ: "Ermenek Başyayla Kasabasında Ölüm ve Cenaze Törenleri", TFA, XI, 226 (Mayıs 1968), 4744.

içinde ailenin erkeklerine traş olmak yasaktır. İlk bayramla beraber yas tamamen biter.[69] Buradaki ağıt söyleme geleneği içinde yas süresinin uzun olması ve ilk bayramla beraber bitmesi sadece burada olmasa bile, çok az yerde görülen bir özelliktir. Malatya'da ağıt söyleyen kadınlara "keyneni başı" denir ve bunlar ölenin "soyha (soyka)"sını ellerine alıp ağıt söylerler.[70]

Mardin'de, para karşılığı ağıt söyleyen kadınlara "imadede" denir.[71] Mardin Derik'te görev yaptığım 1995–1997 yılları arasında, yas süresi boyunca ölü yakınlarından olan erkeklerin bir ay kadar traş olmadıklarını ve her türlü eğlenceden uzak kaldıklarını, ölünün mezara ağıtçı kadınların ağıtları eşliğinde götürüldüğünü gözlemledim.

Mersin'deki Silifke Tahtacılarında, yas töreni içinde kadınlar, "saçlarını yolar ve yüzlerini yırtarlar". Silifke Tahtacılarında, ağıt söyleme geleneği şöyledir:

> "Bir ölüm hâdisesinde kadın erkek bütün Tahtacı halkı, cenaze evinde toplanır. Sazandar veya onun yerini alan başkası, çöğür ile, 'tan, tan' şeklinde, kopuz sesini andıran bir tonla, akort tutar. Başka zaman çalınan çöğür'ün sesinden başka bir sesle, monoton bir tıngırtı ile çalınan (akort tutulan) çöğürün eşliğinde ağıtlar okunur. Kadın erkek, çoluk çocuk, aksakallılar bile bu ağıta katılır. Kadınlar saçlarını yolar, yüzlerini yırtarlar. Bu yas töreni, sabaha kadar aynı tempo ile devam eder."[72]

Fethiye'de, bir kişinin ölümünden hemen sonra köyün bütün kadınları ölünün başında toplanıp, ağlamaya ve ağıt söylemeye başlarlar. Ağıtlar söylenirken, ölenin yakınları birbirlerine sarılır ve hafifçe sallanmaya başlarlar. Söylenen ağıtlar, köyün anonimleşmiş ağıtlarıdır ve ölen kişinin özelliklerini, yaptıklarını, arkasında kalanların durumunu anlatır.[73] Bu bölgede "anonimleşmiş" ağıtların olması, ağıt geleneğinin ne kadar önemli ve ne denli eski bir gelenek olduğunu anlatması bakımından önemlidir.

---

[69] Yaşar KALAFAT: a.g.e., 108, 116-117.
[70] Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlük: (Ankara 2001), c.I, 54.
[71] Şükrü ELÇİN: Türkiye Türkçesi'nde Ağıtlar (Ankara 1990), 4.
[72] Mehmet ERÖZ: a.g.e., 80. ; Mehmet ERÖZ: Atatürk, Milliyetçilik, Doğu Anadolu (İstanbul 1987), 291. ve Ömer Faruk YALDIZKAYA: a.g.e., 17-18.
[73] Musa SEYİRCİ: "Fethiye Yöresinden Birkaç Ağıt", Türk Folkloru, 51 (Ekim 1983), 16.

Muş'ta ağıta, "sagu" kelimesinden geldiği anlaşılan "sabu" denmektedir.[74] Burada özel olarak tutulan ağıtçı kadınların oluşu ve ağlayıcı kadının taziye için gelenleri ağlatması önemlidir. Muş'ta ağıt söyleme geleneği şöyledir:

> "…ölü evinde, ölünün elbiseleri ortaya getirilir. Özel olarak ücretle tutulan kadın mersiyeci (ağıtçı), beyitler (basit, serbest, kısa şiirler) söyleyerek, ölenin yiğitliğinden, güzelliğinden, hayırseverliğinden vesairesinden bahsederek, taziyeye gelenleri ağlatır."[75]

Muş'ta, ölü evinde, yas haftalarca devam eder ve ağlayıcı kadınlar bu süre zarfında ağıt söylerler. Yaslıyken gelen bayrama, "kara bayram" denir ve bu bayram geçince yastan çıkmış olunur.[76] Yasın haftalarca sürmesi ve ağıtçı kadınların bu süre içinde ağıt söylemesi bu ilimizdeki ağıt geleneğinin ne kadar köklü olduğunun kanıtıdır. Yas süresince yaslı olanların her türlü eğlenceden uzak oluşu da önemlidir.

Sivas'a bağlı Gemerek'te, ölü defnedilmeden önce ve defnedildikten sonra olmak üzere iki şekilde ağıt söylenir; ama asıl ağıt, ölü kalktıktan sonra başlar. Ölünün arkasından en az 3 gün, en çok da 10 gün ağıt söylenir. Ağıt söyleyen kadınlara ücret ödenmez ve ölü evine gelip de ağlamamak ayıp sayılır. Ölü evine gelenlerin kimisi "vah tuf" la, kimisi de "kırık dökük şekiller içinde, geleneğe uygun şekilde" ağlarlar. Ölü evine gidip de ağlamak çok az yede görülen bir âdettir. Gemerek'te ölü yakınlarının da ağıt söyleme işine katıldığını görülür ve bu âdet çoğu yerde görülen bir özelliktir:

> "Ağıt eden kadınların yanına ölünün elbise ve eşyaları getiriliyor. Tabiî bu hâdise hisleri biraz daha kamçılıyor. Eğer ölü sahibinin de ağıt etmek kabiliyeti varsa o vakit ağıt bir diyalog şeklini alıyor. Bir kıta ağıt eden, bir kıta ölü sahibi söylüyor. Karşılıklı söylenen kıtalar bazen bir sual cevap şeklini alabiliyor. Yalnız aralarında yakın bir mevzu ilgisi bulunuyor."[77]

---

[74] Şükrü ELÇİN: Türkiye Türkçesi'nde Ağıtlar (Ankara 1990), 1.
[75] Cahit ÖZTELLİ: a.g. m., 1862.
[76] Yaşar KALAFAT: a.g.e., 112,114.
[77] İlhan BAŞGÖZ: "Ağıtlar Üzerine", Folklor Yazıları (İstanbul 1986), 245.

Divriği'nin Çamşıklı Alevî köyünde, yas töreni ölünün vefat ettiği gece, ölü defnedilmeden önce yapılmaktadır. Bu bölgede ağıtçı kadınların bulunması ve ağıtın merasim halinde yapılması önemlidir. Bu ilçedeki ağıt söyleme geleneği şöyledir:

> "... tören, ölünün başında yapılır. Türkülere ve törenin gerektirdiği türlü davranışlara, genel olarak bütün hazır bulunanlar katılır. Odaya her yeni gelen kadın, ölünün en yakını ve yaşça en büyük olanın (ailenin temsilcisi durumunda bulunanın) boynuna sarılır; ağlar, ya da ağlar gibi yapar; başörtüsünün ucuyla gözlerini siler; ağıdı çağırıp söyleyen ağıtçının sesine sesini katarak 'figan eder' ; acı feryatlar zaman zaman bütün törene katılanlarca bir koro hâlinde tekrarlanır. "[78]

Gürün'de, eskiden parayla ağıt söyleyen kadınlar varmış ve bunlar ölü sahibi tarafından evlerinden alınıp, atın üstünde ölü evine getirilmiş.[79] Şarkışla'da ağıtlarıyla herkesi büyüleyen bir Çerkez ağıtçı, her çağrılan yere gitmezmiş. O kadar içten ve etkileyici söylermiş ki ağıtlarını, herkes ölüsüne onu çağırır olmuş. Neden gitmediği sorulunca da, şöyle demiş:

"Ne deyim de ağlayım
Ölü bizim olmayınca
Teker teker tükenir mi
Üçer-beşer ölmeyince…"[80]

Köklü bir ağıt geleneği olan Sivas'ta, 1960–1971 yılları arasında, Âşık Hasan, Ahmet Bayrak, Hüseyin Çırakman, Hasan Aydın, Mehmet Doğru, Hasan Emek, Hasan Kalem ve Dursun Koç tarafından, Esnaf, Bozkurt, Sebat matbaalarında bastırılmış toplam 22 ağıt-destan metni ile karşılaştık.

---

[78] P. Naili BORATAV: "Türk Ağıtlarının İşlevleri, Konuları ve Biçimleri", Ahmet Şükrü ESEN: Anadolu Ağıtları (Ankara 1982), 11.
[79] M. Ali ÖZ: Bütün Yönleriyle Gürün (İstanbul 1999), 290.
[80] Tahir Kutsi MAKAL: a.g.m., 250.; Şükrü ELÇİN:Türkiye Türkçesi'nde Ağıtlar(Ankara 1990), 19.

Tokat'a bağlı Zile'de, ağıt törenlerinde kadınlar, elleriyle yüzlerini, saçlarını ve başlarını yollarlar. Elbiseleri ters giymek burada iyi karşılanmaz ve böyle yapanlara elbiseleri hemen çıkartırlardı. Ağıt yakma işi ücret karşılığında yapılır ve ağıtçı kadın bu işi ne kadar başarılı yerine getirirse, ölüye karşı o kadar sevgi ve saygı duyulduğuna inanılır.[81] Ağıtçıların para karşılığı bu işi yapmaları ve eski Türklerde görülen âdetlerin hâlâ buralarda yaşatılması dikkati çeken özelliklerdir. Yaptığımız araştırma içinde Tokat'ta, Zeki Güvener tarafından 1959 yılında, Turhal'daki Şener matbaasında bastırılan "Yusufoğlanlı Muharrem'in Destanı" adlı bir ağıt-destanla karşılaştık.

Trabzon'da, ölenin yakınları, eşi ve çocuklarının söylediği ağıtlar dışında, özellikle merkeze uzak köylerde ağıt söyleyeme işini meslek edinmiş kadınlar vardır. Bu kadınlara "ağlayıcı", ağıt söylemelerine de "ağlama" denir. Akçaabat'ın yüksek köylerinde ağıt söylemeye "ezgileme" denir. Ağıt söyleyen bu kadınlar aynı zamanda türkü de söylerler. Trabzon'da ölüm olayı dışında, kına gecelerinde "kına ağıtları" da yakılır.[82] Bu bölgedeki ağıtların nazım-nesir karışık şekilde olması ağıtlar da pek rastlanan bir özellik değildir.

Akçaabat'ta, kadınlar dışında erkeklerde ağıt söyler. Bu bölgede ağıt merasimi şöyledir:

> "… cenazeyi orta yere korlar, karılar ayakta etrafında bir halka çevirirler. Kuşaklarını omuzlarına atarlar. Bir elleriyle de şalın bir ucundan tutarlar. Öylece, hepsinin şalı omzunda peşpeşe dizilirler. En baştaki karı başlar ağlamaya. Kaydeli kaydeli (ezgili) bir deyiş der. Bitirdi mi sıra yanındakine gelir. Öyle sıra ile her biri deyişlerle ağlarlar. Sıra bitince gene başa dönerler. Bir tarftan da cenazenin etrafında dönerler."[83]

Van'ın Muradiye ilçesinin Karahan köyünde, bir ay boyunca yas tutulur. Ölünün erkek yakınları bir ay boyunca traş olmazlar ve kadınlar, giysilerinin tümünü ters giyerler, yüzlerini tırnaklarıyla çizerler, başlarına da kara yazma

[81] Cahit ÖZTELLİ: "Başa Toprak Savurmak ve Yas-Ölü Gelenekleri", TFA, V,116 (Mart 1959), 1861–1862.
[82] Ali ÇELİK: "Trabzon Yöresi Ağıtları", Milli Folklor, 23 (Güz 1994), 18–19,21–22.
[83] Ragıp MEMİŞOĞLU: "Ağıtçı Emine Nine", Türk Folkloru, 46 (Mayıs 1983), 6-7.

bağlarlar; hatta yüzlerine is süren kadınlar da vardır. Bir ay sonra, "yas kaldırma", verilen yemekle gerçekleşir ve kadınlar kara yazmalarını çıkartarak al yazmalarını bağlar, erkeklerde traş olurlar. Karahan'da ağıtlar çoğunlukla ağaların arkasından söylenir.[84] Buradaki âdetler çoğu yerde rastlanan özelliklerde olsa da, özellikle Karahan'da ağıtların genellikle "ağaların" arkasından söylenmesi dikkati çeken bir özelliktir.

Ağıt geleneği konusunda bilgi edinemediğimiz daha çok fazla yer olduğunun bilincindeyiz. Araştırmamız içinde, bir ilde belirli yıllar arasında bir matbaada bastırılmış ağıt-destanlara ulaştığımız, ama ağıt yakma geleneği konusunda bilgi edinemediğimiz iller için ise şunlar söylenebilir:

Özelikle içinde çok farklı kültürden insan yaşayan ve destancılık geleneğimizin başlangıç yeri kabul edilen İstanbul'un, hem nüfusu-satış açısından- hem de geçmişten beri getirdiği özelliklerden dolayı destancılarımız için önemli bir şehir olması normaldir. 1955–1974 yılları arasında İstanbul'da, Alpaslan, Turgay, Yalçınöz, Şevket Ünalan, Öztürk matbaalarıyla beraber Çelikcilt ve Babıâli basımevlerinde basılmış ve birçok farklı destancı tarafından yazılmış toplam 26 destan metniyle karşılaştık. Bu destan metinlerinden 22 tanesi ağıt-destan niteliğinde yazılmıştır. Bu sayının daha çok olması düşünülebilir ama başta da söylediğimiz gibi, destancılar tarafından yazılıp satılan destanların bir metni devlet nüshası diye saklanmadığından ya da gerekli yerlere gönderilmediğinden dolayı tespit edebildiğimiz destan sayısı da gerekli mercilere gönderilenlerle sınırlı kalmıştır.

Ağıt geleneği konusunda bir bilgiye ulaşamadığımız ama burada yayınlanan destanlar açısından hem ağıt-destan hem de diğer konularda yazılmış en çok destan metni tespit ettiğimiz ilimiz Samsun'dur. Samsun'da 1953–1966 yılları arasında, Vicdansesi, Demokratsesi, Aksiseda, Anadolu, Güneş, Yeni Matbaa, Demokrasinin Müdafiî, Nur, Demokrat ve Aksiseda

[84] Nail Kaya TAN: "Karahan'da Ölü Gömme ve Yas Tutma", TFA, IX, 189 (Nisan 1965), 3713.

matbaaların bastırılmış olarak bulabildiğimiz 75 destandan, 55 tanesini ağıt-destandır. Farklı destancılar tarafından yazılan bu destanların çoğunu, Samsunlu olan ve başka birçok yerde de destan neşreden Âşık Kemali Bülbül (Kavaklıoğlu) yazmıştır.

Bunların dışında Kastamonu'da (2), Eskişehir'de (7), Çanakkale'de (1), Ordu'da (3), Giresun'da (7) ve Edirne 'de (1) olmak üzere toplam 21 ağıt destan metniyle karşılaştık.

Kısaca söylemek gerekirse, Türkiye sahasında ağıtı ve tek sayfa şeklinde yazılan ağıt-destanları konu alan incelememiz içersinde, ağıt geleneği ile ilgili âdetlerin çoğunun İslamiyet'ten önceki dönemden geldiğini tespit ettik. Birçok yerde bazen para karşılığı, bazen de parasız şekilde ağıt söyleyen ağlayıcı, ağıtçı isimleriyle anılan ağıt söyleyen kadınlarla karşılaştık. Özellikle matbaanın kültür hayatımıza girişiyle, sözlü kültür içersinde devam eden bu ağıt geleneğinin, yazılı kültür ortamı içinde destancı âşıklar tarafından devam ettirildiğini gördük. Genellikle, herhangi bir olay neticesinde ölmüş insanlar arkasından yazılan ve tek sayfa halinde bir matbaada bastırılarak satılan ağıt-destanların, bir anlamda bu insanları konu alan ağıtlar olarak yazılmış olduğu sonucuna vardık. Bu destanlarda bilgilendirme ve haber verme amacı olsa da, biz ağıt-destan olarak nitelendirdiğimiz destanların anlatım tutumu açısından "yas tutturmaya" yönelik ağıtlar olarak kabul ediyoruz.

2.2. Türkiye Dışı Türklerde Ağıt Söyleme Geleneği ve Yas Törenleri

Ağıtı kavramını ve ağıt söyleme geleneğini, Türk edebiyatının ve kültür hayatının başından alıp bugüne getiren incelememiz sonucunda, Türkiye dışındaki Türklerde bizdeki gibi yazılı kültür ortamına geçişlerinden sonra tek sayfa halinde, matbaalarda basılıp halka satılan bir ağıt-destan geleneğinin olduğuna dair bir bilgiye ulaşamadık. Buralardaki ağıt geleneğiyle bizdeki benzerlikleri ortaya koymak ve elimizdeki bilgilerle bu konuda çalışacaklara kaynaklık etmek, yardımcı olmak açısından böyle bir bölüm yazmayı gerekli gördük. Ulaşabildiğimiz bilgiler doğrultusunda alfabetik sıra içersinde dış Türklerde olan ağıt geleneğini ve yas âdetlerini incelemeye çalıştık.

Azerbaycan Türklerinde, ölü defnedildikten sonra, "yedi gün matem tutmak ve kırkıncı güne kadar her perşembe günü kadınların toplanarak ağlaması âdettir" ve Azeri Türkleri, "acıklı türküler söyleyerek halkı ağlatan mütehassis kadınlara, 'ağıtcı', okunan mersiyelere 'ağı' derler."[1] Yas süresinin yedi gün olması ve belirli zamanlarda toplanılıp ölen kişinin anılması eski Türklerden gelen ve Anadolu sahasında halen devam eden bir özellik olması, iki toplum arasındaki kültürel birliği göstermesi açısından önemlidir.

Azerbaycan ve İran Azerbaycanı'nda yaşayan Türklerde, kadınlar için ölüye ağlamak çok önemlidir. Erkekler tarafından yapılan merasim esnasında ve sonrasında, ölünün ailesi ve akrabaları büyük bir "ağı meclisi" kurar. Bu meclise tanıdık veya yabancı kadınlarda katılır. Ölünün eşyaları, kadınların bulunduğu odanın ortasına getirilir. Eşyanın başında toplanan kadınlardan biri, "ekseriya ölünün yaşlı bir akrabası, hazin bir sesle şiirler inşâd ederek yahut muhtelif 'bayatı'lar söyleyerek ölüye ağlamaya başlar. Yeni inşâd edilen ölü şarkıları, ekseriyetle asıl ağlama şarkılarına mukaddemsi bir giriş mahiyetindedir. Mevzu itibarıyla da, ölünün mevkiine, yaşına ve haline göre

[1] Ahmet Talât Onay: Türk Halk Şiirinin Şekil ve Nev'i (Ankara 1996), 306.

vasıflarını tarif eder. İlk ağlayan yahut 'ağı' meclisini idare eden kadını, diğer birisi takip eder. Meclise iştirak eden kadınlar da, asıl ağıcı kadına tempo tutarlar."[2] Bu ağıt merasimi çok az farkla Türkiye sahasında da, hemen hemen aynıdır.

Azerbaycan Türkleri arasında yaşayan, "Ölünün yaraşığı ağıdır." atasözü, ağıtın onlar için ne kadar önemli olduğunun göstergesidir.[3] Azerbaycan Türklerinde vezinsiz ve kafiyesiz olarak "mensur" nitelikte söylenen "şiven"ler ile "7'li heceyle söylenmiş 'ağı/bayatı'lar yas geleneği içinde önemli bir yere sahiptir. Eskiden Azerbaycan'da, ölünün arkasından yapılan yas törenlerine 'yuğ' adı verilmekteymiş ve "yuğcular (ağıtçılar), 'iki simli gopuz' çalıp ağıt okurlarmış. Yiğitler ölmeden önce 'gopuz çalıp ağı döysünler' diye vasiyet ederlermiş."[4] "Yuğ" zaten eski Türklerdeki yas merasiminin adıdır. Azeri Türklerinde, geçmişte kullanılan ismin değişmeden kullanılmaya devam etmesi dikkate değer bir özelliktir. Eğer ölünün kimsesi yoksa onun ağıtını bir hayır sahibi okuturmuş.[5] Bu bilgi ölenin arkasından mutlaka ağıt etme geleneği olmasını göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Gagauzlarda, ölen kişinin yanına akrabaları hıçkıra hıçkıra ağlayarak gelirler. Büyükçe iki mum yakılır ve bunlardan biri, ölünün başucuna diğeri de ayak ucuna konur. Ölünün etrafındaki "ağlayıcı kadınlar" şöyle ağıt yakarlar:

"Buyumuş benim yazgım, çilem; çayre bulunmaz.
İstemem ben dünyayı. Hepsi sizin olsun!"

Ya da:

"Mezarımı derin kazın, dar olsun.
Etrafına lale, zümbül bol olsun!"

---

[2] Ehliman AHUNDOV: Azerbaycan Folkloru Antologiası (Azerbaycan Halk Yazın Örnekleri), (Yay. Semih Tezcan), Ankara 1978, 449–450.
[3] Ehliman AHUNDOV: a.g.e., 450.
[4] Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlük: (Ankara 2001), c.I, 50.
[5] Raci Damacı: "Azeri Türklerde Niyet ve Fal ile Ölüm ve Ağı", TFA, 32 (Mart 1952), 509.

gibi acıklı türküler okumaya başlarlar. Daha sonra, bir kadın, beste ile, ölen için "medih ve sena" dolu sözler söyler."[6]

Gagauzlarda yas kırk gündür. Bu süre boyunca erkekler traş olmazlar ve kara gömlek giyerler. Kadınlarsa, baştan aşağı siyah bir giysi giyerler.[7] Yasın kırk gün oluşu, erkeklerin yas boyunca traş olmayışı ve matem renginin "siyah" renk oluşu eski Türklerden gelen inançların ve âdetlerin buralar da hâlen devam ettiğinin işaretidir.

Anadolu sahasındaki ağıtların metinleri ile Gagauz Türklerinin ağıtları arasında bir takım benzerlikler bulunmaktadır.[8] Bunu kültürlerin birbirinden etkileşimi olarak düşünüyoruz. Anadolu sahasında söylenen bir ağıdın, Gagauzlarda da, çok az farkla aynı şekilde söylenmesi bizi bu sonuca götürüyor.

Kırgız ve Kazaklarda, "aş" kavramı, eski Türkçedeki "yog" terimi yerine kullanılır, ayrıca 'matem" anlamı da gelir. Bugünkü Kırgızlar-Kazaklar, "matem" törenleriyle ağıta "coktav (yani yoglama) demektedirler.[9] Kazaklarda "aş" verilen yere anıt olacak bir şey dikme âdeti vardır. A. İnan, Radlof'un verdiği bilgiden hareketle Kültigin ve Bilge Kağan Abidelerinin bulunduğu alanı "bir aş-yog" merasimi yeri olarak değerlendirmesi Kazaklardaki bu âdetle benzeşmesinden dolayıdır.[10] Hicri 1280'de ölen Kırgız-Kazak sultanlarından Barak Töre için verilen "aş"ın üzerinden aşağı yukarı bir asır geçmesine rağmen, bu tören hakkında hale destanlar söylenmeye devam etmektedir. Kırgız ve Kazakların yas törenleri, eski Göktürk ve Oğuzlardaki törenlere benzer. Kadınlar "yüzlerini yırtarak, saçlarını yolarak ve yakalarını

---

[6] Atanas MANOV: Gagauzlar- Hıristiyan Türkler (Çev. M. Türker ACAROĞLU), (Ankara 2001),51–52.
[7] Atanas MANOV: a.g.e., 53.
[8] Ömer Faruk YALDIZKAYA: "Gagauz ve Kosava Ağıtları İle Anadolu Ağıtları Üzerine Bir İnceleme", Folklor/Edebiyat, VII, 25, 219–224.
[9] Abdulkadir İNAN: Tarihte ve Bugün Şamanizm (Ankara 1954), 192. Ayrıca Bkz: Nejat DİYARBEKİRLİ: Hun Sanatı (İstanbul 1972), 73.
[10] Abdulkadir İNAN: a.g.e., 193-194.

paramparça ederek ağlarlar. Kazaklarda yas törenine " yalnız ölü çıkan aile değil bütün soydaşlar (en az yüz aileden ibaret oymak etrafı) riayet ederler[11]. Yas bir yıl devam eder."[12] Kazaklardaki âdetlerin eski Türklerdekine çok benzemesi bu geleneğin değişmeden devam ettiği anlamına gelir.

Kazaklar ölümün yedinci gününde halkın toplandığı büyük bir ziyafet verirler ve ziyafetin bitiminde, ölenin atı üzerine ters çevrilmiş eğer konur; bununda üstüne ölenin elbiseleri ve başlığı yerleştirildikten sonra at, ölenin arabasına bağlanırdı. Dokunaklı şarkılar eşliğinde atın kuyruğu ve yelesi kesilir ve bundan sonrada bu ata kimse binmez; ona "dul" ismi verilirdi. Matem alâmeti olarak ölünün bindiği atın kuyruğunu kesmeye "tullamak (dul yapmak) denirdi. Kırgızcada "tuldamak", "yas ve matem" tutmak anlamına gelir.[13] Ölen kişiye ait atın kuyruğunun kesilmesi eski Türklerden gelen bir âdettir. Tiyanşan Kırgızları atın kuyruğunu kestikten sonra bunu mezarın üstüne diktikleri sırığa bağlarlar. Başka bir yas işareti de ölen kişinin çadırın üstüne kara bayrak dikmektir; eğer ölen kişi şehitse bu bayrağın rengi beyaz olur.[14] Yas işareti olarak hangi çadırda veya evde ölen olduğunu belirmek için "bayrak dikme" hadisesi Türkiye sahasında da devam eden bir gelenektir.

Kazaklarda, ölen kişinin hanımı, eşinin öldüğü günden itibaren yas işareti olarak, siyah eşarp takar. "Merhumun hanımı, kızı, anası, kız kardeşleri ve konu komşu hanımları her gün (sabahları verilinceye kadar) 'keregenin közine[15] yüzlerini çevirip[16], üç-dört saat belirli bir makamla, ağlaşarak şiir okurlar. Buna "coktav" denir. Coktavda ölen kişinin kendisi, hayatta iken

---

[11] Destan anlatıcısı yaşlı bir Kırgız, kaybettiği yakınları için yaktığı ağıtları, otururken, yürürken her yerde söyler ve durmadan bunları mırıldanırmış. Bkz: Dursun YILDIRIM: "Pamir'de Bir Kırgız Destanı", II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri (Ankara 1982), 484.
[12] Abdulkadir İNAN: a.g.e., 194,196,197.
[13] Nejat DİYARBEKİRLİ: a.g.e., 75. Ayrıca Bkz: Abdulkadir İNAN: a.g.e., 198.
[14] Abdulkadir İNAN: a.g.e., 196, 198.
[15] Keregenin közi: Kazak Türkleri'nin "kiyüz üy" dedikleri çadırı çepeçevre kuşatan iskeletin duvar kısmına "Kerege" denir. Keregenin baklava biçimindeki deliklerini de "köz" denir.
[16] Kırgız-Kazakların bazı boylarında, kadınlar ağlaşıp ağıt söylerken, yüzleri duvara dönük otururlar ve de giysilerini ters giyerlermiş. Bu âdet Kıçak-Köldönen boyunda devam etmektedir. Bkz: Sedat Veysi ÖRNEK: Anadolu Folklorunda Ölüm (Ankara 1971), 83. ve Abdulkadir İNAN. Tarihte ve Bugün Şamanizm (Ankara 1954), 199.

yaptığı iyi işler övülür, onun ölümü, ev içinin ve başka, akrabaların bahtsızlığa gark olduğu vurgulanır. Bata[17] okumaya gelen konukların önünde ölen kişinin ömrü hakkında coktav söylemek görevi onun kızına eğer genç ise hanımına verilir. Eğer bunlar irticalen bu şiiri okuyamıyorlarsa bilen bir kişiden yazıp alıp ezberlerler. Bata okumak için ölen kişinin uzaktaki akrabaları (…) ıskat'ta harcanan mal ve masrafların birazını karşılamak amacıyla yanında 6–10 at veya deve getirirler. Bu âdete "aza" denir. (…) Ölen kişinin eğer takımları, giyimleri silahları ve kullandığı diğer kıymetli eşyaları evin bir köşesinde duvara asılı bir şekilde durur. Ölen kişi genç olursa 'kırmızı', orta yaşlı olursa 'kara', ihtiyar olursa 'beyaz' mendil bağlanır. Bunun sebebi de gelen konukların bu evden nasıl bir ölü çıktığı hakkında bir malumat vermesi içindir. Bu eşyaların hepsi bir yıl boyunca o şekilde durur. Kırk gün geçtikten sonra 'Kırk'ı, bir yıl dolunca da as'ı verilir."[18] Burada bahsedilen âdetler çok az değişiklerle Anadolu sahasında da görülür. Kazaklardaki bir yıl sonra aş verme âdeti, Anadolu'da da mevlit okutularak verilen yemek karşılığındadır; fakat bu aş merasimi veya "ölü aşı", eski dönemlerdeki kadar kapsamlı yapılmamaktadır.

Aş toyu, geride kalanlar ve urukdaşlar için bir sınav sayılır. Bu toy layıkıyla verilmezse uruğun tenkit edilmesi ve ayıplanması söz konudur; şayet, aş toyu şan ve şöhrette geride kalanların olacaktır. Geçmişte bazı tarihlemeler şaşalı ve başarılı geçen aş toylarına göre yapılmıştır: " Filanca, falancanın aş toyundan üç gün sonra doğdu ya da genel bir ifadeyle, Filancanın aşı verildiğinde…" gibi.[19] Aslında bu "as" ziyafeti, çok masraflı bir merasimdir; hatta bu âdetin külfetine katlanamayan bazı aileler iflas etmiştir.[20] Günümüz Kazaklarında bu âdetin bu kadar teferruatla uygulanmadığını görüyoruz.

[17] Bata: Ölünün evinde konuklara okunan Kur'an veya dua.
[18] İbrahim ALTINSARİN: "1870 Yıllarında Kazak Türklerinin Ölümle İlgili Âdet ve Merasimleri", Türk Yurdu, 361(Nisan 1988), 18.
[19] Mehmet AÇA: "Kazak ve Kırgız Türklerinde Defin Sonrası Bazı Uygulamalar ve Aş Verme(Aş Toyu)", Milli Folklor, 43 (Güz 1999), 30.
[20] Abdulkadir İNAN: Makaleler ve İncelemeler (Ankara 1968), 122.

Kazak ve Kırgızlarda, "yas almak" için hediye verme âdeti vardır ve bu âdet şöyledir:

> "Ölenin kayın pederi (kadının ya da erkeğin babası) ölüm olayını duyar duymaz deri torbalara kımız doldurarak ölenin yurduna (çadırına) gelir. Kayın peder ölenin her bir akrabasına dokuz deve, dokuz at, dokuz kürk kumaş ve içi kımızla dolu dokuz torba verir. Kırgızlar buna 'başsağlığı hediyesi' derler."[21]

Kazak Türkleri'nde, ölen kişi sıradan biriyse, sadece akrabaları ağıt söyler; eğer ölen toplum lideri veya ünlü biriyse, önceden seçilen tanınmış ozanlar ağıt söylemeye mecburdur. Örneğin, Kazakların ünlü lideri Abılay Han'ın ölüm merasiminde o çağın en tanınmış ozanı Ümbetay, yedi gün ağıt söylemiştir.[22] Ünlü ağıtçılara ağıt söyletmek, ölen kişi eğer çok önemliyse, eski Türklerde, Osmanlılar döneminde ve Anadolu sahasında da işletilen bir âdet olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kazaklarda, defin merasimi bittikten sonra, dul kadın saçını dağıtır, bir hafta öyle bırakır ve ancak ölünün yedisinden sonra saçlarını örermiş. Bazı dul kalan kadınların, yas işareti olarak saçlarının birazını kestiği de olurdu. Kazaklar, bir evden ölü çıktığının matem işareti olarak o evin önüne siyah sancak asarlar ve bundan dolayı bu eve "cüzi caralı, üyi karalı" (yüzü yaralı, evi karalı) derlerdi. Yıllık verilen as merasiminden sonra matem tutulma dönemi biter ve evin dul kadını yas elbisesini çıkarır, isterse de başkasıyla evlenebilirdi; yalnız bazı yerlerde, ölümün dokuzuncu senesinde de "as" verildiği olmuştur.[23] Bu dokuzuncu sene de "aş yemeği" verme âdetinin nerden geldiğini ve kökünün ne olduğunu bilemiyoruz; fakat dul kalan yaslı kadının saçlarını kesmesi, yas işareti olarak evin önüne bayrak asılması (ki bu âdetin sevinçli olaylarda da, Anadolu'da kullanıldığı görülür.) ve matem

---

[21] Sedat Veysi ÖRNEK: Anadolu Folklorunda Ölüm (Ankara 1971), 87.
[22] Muhtarkan ORAZBAYOĞLU: "Kazak Türklerinde Ağıt", Milli Folklor, 6(Haziran 1990), 27.
[23] Lâyık ALTINMAKAS: "Kazak Türklerinin Gelenekleri ve İslamiyetin Etkisi", Türk Kültürü, 250 (Şubat 1984), 128,129.

bitince kara renkli (ki bu bazen beyaz bazen de mavi renk olur) elbisenin çıkarılması, kökü geçmişte olan âdetlerdendir.

Manas destanında, birçok ağıt metniyle ve "aş-yoğ merasimi" motifiyle karşılaşırız. Er Almambet'in cesedini kucağına alan Manas, "Vay vefasız dünya, vay. İkiz kardeşim Almambet'im, savaş sana talih getirdi! Taş kesen çelik kılıç idi! Almoş haykırıp dururken ben Pekin'i harap edeceğim diyordum. Bir orduya bile tek başına saldıran asilim Almoş beni bırakma…"diye bir ağıt söylemiş ve Almambet'in atı Sarala da başını eğmiş, yas tutmuş, ot yememiş ve su içmemiştir.[24]

Manas ülkesine döndüğünde, Almambet'in otağını görünce, "altın çerçeveli baltasını başında tutarak böğrüne dayamış" ve şöyle bir ağıt söylemiştir: "Zavallı ikizim, Almambet'i kaybettim, ayaş. Ona iyi bakamadım kanadımdan ayrıldım, ayaş. Dünyaya, büyük Pekin'e merak salıp bahadırlarımdan ayrıldım, ayaş. Bahadırımı kaybedip ben nasıl yaşarım, ayaş. On sekiz bin âlem elimdeyken, Almambet hayattayken niye ölmedim, ayaş."[25]

Manas ağlarken, bütün millet ve tabiatta onunla beraber ağlamıştır. Almambet'in siyahlar giymiş hanımı Agınay kızı Aruuke, "dağdaki hesapsız at sürüsünde kısraklar ile yürük atlar karışıktır. Beni acılar içinde bırakıp nereye gidersin, beni de al yanına, efendim." diye bir ağıt söylemiş, bu hali gören bütün bahadırların siyah giyinmiş eşleri, "saçlarını dağıtıp, ay gibi yüzlerinden anla karışık yaş akıtıp" ağlamışlar.[26]

Manas ölünce, otağına, direği altından yapılmış gök bayrağın yerine, siyah bayrak asılır.[27] Bayrağın siyah renkli olması, orada olan ölüm olayını

[24] Fikret TÜRKMEN- Alimcan İNAYET: Manas Destanı (Nesir Halinde Yazan: Keneş YUSUPOV), (Ankara 1995), 259.
[25] Fikret TÜRKMEN- Alimcan İNAYET: a.g.e., 262.
[26] Fikret TÜRKMEN- Alimcan İNAYET: a.g.e., 262.
[27] Fikret TÜRKMEN- Alimcan İNAYET: a.g.e., 270.

göstermek içindir. Cenaze töreninde hanımı Kanıkey, ağlaya ağlaya şu ağıtı söyler:

> " Ey ulusum, yıldızın parlaklığı söndü, kayboldu, Kırgız ulusunun atmacası uçtu. Ey asil kahramanım canımı acı azap içine atma, bozkurdum, aslanım beni de yanına al! Senin ruhun yıldızlara ulaştı, ak kalpaklı Kırgız ulusuna baba olmuştun, ey kahraman Manas'ım beni de yanına çeksene… Aslanım uzak sefere gidip beni burada bıraktın, aklımı, zihnimi beraber götürdün… Ardında kalan altı aylık oğlunu kime bıraktın? Ayım battı, karanlık oldu, senin nurun bu ulusu aydınlatmıştı, sen göklerin yıldızı oldun, bu ulusun seni daima arayacak, unutmayacaktır…"[28]

Manas'ın ölümünü Bakay duyunca, iki gözü iki çeşme oldu, Manas'ın kırk çorası bağırarak ağladılar, her yanı çığlıklar sardı. Hanımı güzel Kanıkey, kâğıt gibi beyaz yüzüne tırnaklarını batırdı, saçlarını dağıttı, gözünden akan yaşlar derya oldu. Kanıkey'e göre, bütün dünya, yeller ve dağlar, Manas'ın ölümüne ağlıyor, yas tutuyordu.[29] Yüze tırnakların batırılması, saçların dağıtılması acının büyüklüğünü anlatmak içindir. Burada, doğanın da yasa katılması dikkati çeken bir özelliktir.

Manas'ın cenaze töreninden sonra Er Töştük'te şöyle bir ağıt söylemiştir:

> " Yeraltında yaşarken Manas gibi aslan görmedim, yeryüzünde yaşarken de Manas'a denk geleni görmedim, vefasız dünya. Bahadırımla birlikte niye ölmedim?"[30]

Han Köketay, ağır hastayken halkına vasiyetini açıklamış ve "büyük aşıma(yoğ törenime) kâfir, Müslüman ayırmadan çağırınız" demiştir. Köketay Han'ın oğlu Bokmurun, cenaze töreninde anasına karalar giydirmiş ve eşi Gülayım'la beraber altmış kadına ağıtlar söyletmiştir. Babasının "kök baygı" denilen küçük aşını verdikten sonra büyük aşını vermeye de karar vermiştir. Bokmurun, büyük aş için her tarafa davetçiler göndermiş, çağrılanlardan aşa gelmeyen olursa "Köketay Han'ın gök sancağını tepesinin üzerinde

---

[28] Abdulkadir İNAN: Manas Destanı (Ankara 1985), 155.
[29] Abdulkadir İNAN: a.g.e., 154,155.
[30] Fikret TÜRKMEN- Alimcan İNAYET: a.g.e., 273.

görecektir" diye çevresine duyurmuştur.[31] Eski Türklerin "aş merasimine" dost düşman bütün herkesi çağırmış olması ve gelmeyenleri de düşman kabul etmeleri kanaatimizce önemli bir özelliktir.

Çok eski dönemlerden beri yapılan "aş toyları" ve yas merasimlerindeki âdetler bugün ortadan kalkmıştır. Aş toylarının yerini, "belirli günlerde ve yıldönümlerinde dağıtılan helva ya da sadaka"lar almıştır.[32]

Kerkük Türklerinde ağıta, "sazlamağ", ağıt söyleyenlere "sazlıyan", yas törenlerine de "şivan" denir. Şivan'da, sazlıyan kadın ufak bir sandalye üzerine çıkar; yüksek sesle, saatlerce, ölenin özelliklerini anlatır ve mersiyeye benzeyen, "hoyrat/horyat" dörtlüklerini okur. Bu merasimin nakarat kısımlarında siyah giymiş kadınlar, hep beraber göğüslerine vurarak ağlarlar. Kerkük ağıtlarında, ölenin kendisi, anası, babası, kız ve erkek kardeşlerinin sazlıyan tarafından 'diyalog' şeklinde konuşturulduğu görülür. Genelde, mani tarzında, 4 dizeli ve 7'li heceyle söylenen bu ağıtlar karşılığında, ölü sahibi ve yas merasimine katılan kadınlar, sazlıyana bir miktar para verirler.[33] Ağıt merasimlerinde ağıt okuyan kadınlara para verilmesi, Anadolu sahasında da görülen bir özelliktir.

Yas törenlerinde, ölenin ardından üç gün boyunca, sabahtan öğle vaktine kadar, yüksek sesle, "Segâh" ve "Kerkük Muhalif" hoyratı usulüne benzer, ağıtlar söylenir.[34] Yas töreni, ölenin mezarı başında definden sonraki ikinci gün yeniden başlar ve üç gün boyunca gün doğarken tekrar edilir. Bir yıl boyunca da, "Perşembe" sabahları ölünün mezarı başında on-on beş dakikalık sazlamag töreni tekrar edilir.[35] Kerkük Türklerinde olduğu gibi

---

[31] Abdulkadir İNAN: a.g.e., 62. ve Abdulkadir İNAN.Tarihte ve Bugün Şamanizm (Ankara 1954), 195. Ayrıca Manas destanı ile ilgili daha geniş bilgi için Bkz: Bahattin ÖGEL: Türk Mitolojisi (Ankara 1971), 495-547.
[32] Mehmet AÇA: a.g.m., 31.
[33] Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlük: (Ankara 2001), c.I, 50. ve Atâ TERZİBAŞI: Kerkük Havaları (İstanbul 1980), 188.
[34] Atâ TERZİBAŞI: Kerkük Hoyratları ve Manileri (İstanbul 1975), 90.
[35] Atâ TERZİBAŞI: Kerkük Havaları (İstanbul 1980), 65.

Anadolu sahasında ve eski Türklerde de yasın bir yıl sürmesi; bu süre sonunda bir "ölü yemeği" verilmesi âdeti, ölenin unutulmaması açısından önemli bir âdettir.

Kerkük Türkmen kadınları sadece cenazede değil, "hastalık hallerinde, dar ve sıkıntılı zamanlarda, bayramın birinci gününün fecrinde, kabirlerin başında, duygularıyla baş başa kaldığı sırada ve çocuğunu uyuturken çeşitli ağıtlar" söylemektedir. Bu ağıtlar çoğunlukla, "göğsünü döğme" ve "Vay balam vay!"diye çocuklara hitapla başlar. Merasimde bulunan kadınlarda ara ara ağıta katılırlar ve ölüye ağlamaya, onun meziyetlerini söylemeye nöbetleşe devam ederler.[36]

Kerkük erkekleri genellikle ağıt söylemezler; ancak Hz. Hüseyin'in, şehadetini canlandırırken ve bu olayı anmak için yaptıkları yürüyüşlerde "Hasan-Hüseyin şivanı" adı verilen mersiyeler okurlar. Kerkük'te bulunan Hristiyan Türkmenler, Müslüman Türkmenler gibi yas törenlerini evlerinde yaparlar. Bu merasimlerde söyledikleri hoyrat dörtlüklerine de "sadlamağ" adını verirler.[37] Kerbelâ olayı üzerine Müslüman olan Türklerin her dönemde bu vakayı anlatan ağıt niteliğinde şiirler söylemesi bu şahsiyetlere verilen değeri göstermesi açısından önemlidir.

Özbekler ağıta "mâtemnâne" adını vermektedirler. Özbekçede mersiye, "ölüm üzerine yazılan matem konulu nazım parça" anlamına gelmektedir.[38] XVI. Yüzyıl Özbeklerinde yas işareti "kara"dır. Şeybani Han'ın şairi Muhammet Salih Şehzade Muzafferiddin Mahmut'un ölümünden sonra düzenlenen yas töreninde herkes boynuna "kara keçe" bağlamıştır.[39] Eski Türklerinde yas işareti siyah oluşu burada devam etmektedir.

---

[36] İbrahim DÂKÛKÎ: Irak Türkmenleri Dilleri Tarihleri ve Edebiyatları (Ankara 1970), 139.
[37] Atâ TERZİBAŞI: Kerkük Havaları (İstanbul 1980), 66,73–74.
[38] Nizamettin MAHMUDOV- Emine Gürsoy NASKALİ: "Özbekçe-Türkçe Açıklamalı Edebi Türler Sözlüğü", Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, 2(Güz 1996), 351.
[39] Abdulkadir İNAN: Tarihte ve Bugün Şamanizm (Ankara 1954), 197.

Özbeklerde yas töreni şöyle icra edilir: Bir aileden birisi vefat ettiği zaman, cenaze gününde evin her tarafı süpürülüp temizlenir. Ailenin kadınları ve ölü evindeki merasime katılacak olan kadınların hepsi beyaz elbise giyerler ve törene katılanlar tek tek aile fertleri önünde ağıt söylerler. Bunlardan başka törenlerde ağıtçılar da bulunur; zaman zaman toplu olarak ağıt söylendiği de olur.[40]

Türkmenler ağıt için, "ağı/tavş/tavşa" kelimelerini kullanır. Türkmenler, bu tarz şiirleri "aydımlar" başlığı altında incelerler ve "aydımlar" kendilerine mahsus makamlarla söylenirler. Ağıtların söyleyeni kadınlardır ve irticalen ortaya çıkan bu ağıtlar, genellikle 7'li ve 11'li hece ölçüsüyle yazılırlar.[41]

Türkmenistan'ın batı kesiminde yer alan "Daşoğuz" bölgesinde, ağı kelimesine ek olarak, "tovum, ses, ses etmek" terimleri de kullanılır. "Yas aydımı" denilen ağıtlarda genellikle "yası tutulan insanın kişiliği ve meşguliyetleri, dış görünüşü, giyimi-kuşamı, kahramanlığı, yetenekleri" anlatılır; bentlerle yazılan ağıtlar genellikle "4 veya 6" dizelidir. Çoğunlukla 7'li ve 8'li heceyle yazılan ağıtlarda bentlerdeki mısra sayısı, 8, 10, 14 hatta 18 olabilir. 14 ve 18 dizeden oluşan ağıtların sayısı çok azdır. Dört dizeli bentler, abab düzeninde kafiyelenmiştir. Altı veya daha fazla dizeli olanlarda ise genellikle beyitler arasında kafiye söz konusudur.[42] Buralarda söylenen ağıtların şekil özellikleri açısından farklılığı dikkate değer bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle dörtlük dışında bentlerin kullanılması oldukça dikkat çekici bir özelliktir.

---

[40] Kıyamüddin BARLAS: " Afganistan Özbek Sözlü Edebiyatının Mahsülleri", Türkistan, 2(1988), 11–16. ve Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlük: (Ankara 2001), c.I, 49.

[41] Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlük: (Ankara 2001), c.I, 49–50. ve Yusuf AZMUN: "Türkmen Halk Edebiyatı Hakkında", Reşit Rahmeti Arat İçin (Ankara 1966),50–53.

[42] Ali Abbas ÇINAR: "Türkmenistan Halk Edebiyatı Türleri", Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, 2 (Güz 1996), 362.

Doğu Türkistan sahasında yaşayan Uygurların matem törenlerinde dini(İslâmî) ve millî özellikler birbirine karışmış durumdadır. "Mersiye koşukları" adı verilen eserler, dörtlükler halinde ve 7'li hece ölçüsüyle, müzik eşliğinde ve "mahalle cemaati" tarafından söylenmektedir. Uygurlarda "beyaz renk" yas işaretidir ve ölü mezara götürülürken, tabutun önünde yer alan yasçı erkekler bellerine, yasçı kadınlar ise hem bellerine hem de başlarına beyaz kumaş bağlarlar. Definden üç gün sonra, imamın isteğiyle "kara çözmek" denen beyaz kumaşların çıkarılması ve kırkıncı günde yasın bitirilip yemekli bir tören tertip edilmesi âdeti vardır. Ölümden bir yıl sonra "ak aş" denen bir tören düzenlenir ve bu törende "mersiye koşukları" söylenerek ağlanır.[43] Buradaki merasimin diğer Türklerde olan merasimlere çok az farkla benzediği söylenebilir.

Uygurlarda, yuğ merasimi asırlardan beri pek az değişikliklere uğrayarak devam etmektedir. Yakınlarından birini kaybedenler saçlarını kesip, bu acı karşısında yüzlerini yırtarlar. Ölen kişi İslâm dinine göre yıkanıp, kefenlendikten sonra, cenaze merasimine uzaktan geleceklerin yetişebilmesi için birkaç gün bekletilir. Cenaze mezarlığa götürülürken erkek akrabaların elinde bir değnek, bellerinde beyaz bir kumaş ve başlarında beyaz takke vardır. Kadınlarda "beyaz matem alâmetlerini" giyinirler. Uygurlar " senede bir defa, Berat gecesi, ölülerin hatırasını taziz için yaptıkları ziyafette şarkılar, rakslar, çalgılar mevcuttur; o gün kadınlar, ölülerine "puşkâl", yani yiyecek götürürler, guruptan sonra ateşin üstünden atlarlar."[44] Burada yas işaretinin beyaz oluşu dikkat çekici bir özelliktir. Ayrıca, belirli günlerde ölülerin hatırlanması birçok yerde karşımıza çıkan özelliktir; fakat bu günlerde çalgı çalınıp oynanması ve yapılan rakslar diğer yerlerden ayrı olarak karşımıza çıkan özelliktir.

Sibirya ve Altay sahası içinde yaşayan 'Sagaylar ve Beltirlerde', yas işareti olarak, saç kesme âdeti vardır ve defin töreninden sonra ölen erkeğin eşinin

[43] Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlük: (Ankara 2001), c.I, 48–49.
[44] Fuad KÖPRÜLÜ: Edebiyat Araştırmaları (Ankara 1966), 92,100.

saçları çözülür; saç örgüsünün yarısından aşağısı kesilir.[45] Yas işareti olarak İslamiyet'ten önceki dönemle ilgili özelliklerin burada devam ettiği görülmektedir.

Kuzey Kafkasya'da ve Dobruca'da yaşayan Nogaylar, ağıta, " bozlau/ bozlaw, mit, beyit, destan" derler ve yas törenlerinde ağıt söyleyen "bozlavcılar" bulunur. Genellikle 7 ve 8'li hece ölçüsüyle söylenen bu destanların kıtalardaki dize sayısı 4'ten 10'a kadar değişebilir. Kumuklarda da bu gelenek aynı şekilde yaşamaktadır.[46] Bu şiirlerin içinde "ihi ihi ihi" gibi ağlama sesleri bulunur ve bu bozlawlar ölen şahsın ismi ile tanınır.[47] Ağıtlara ölen şahsın isminin verilmesi dikkate değer bir özellik olarak düşünülebilir.

İran'da yaşayan Kaşkay Türkleri, ölüm ve gömülme esnasında yapılan törenin müzikli kısmına "devrik" derler ve bu kavramla "düğün gibi bir mutlu törenin karşıtı belirtilmiş" olur. Şayet Ölen kişi yaşlı ise "devrik" düzenlenmez; bunun yerine "rahatlama ve sevinç " ifade eden, "atlı, silah atımlı gösteriler" yapılır.[48] Kaşkaylar'ın gençlerin ölümünden sonra ağıt söylüyor olması ve ölen yaşlılar ardından ise sevinç ve mutluluk ifade eden gösteriler düzenlemesi çok ilginçtir; böyle bir âdete başka hiç bir yerde rastlamadık.

Ural dağlarının doğusunda yaşayan Başkurtların-"Tabın-Barın ve Ulu Katay boylarında- yağmur duasına çıkarken imam ve ihtiyarların elbiselerini ters giydikleri görülmüştür ve bununla "matem"le ilgisi olabileceği düşünülmektedir.[49] Altay Türkleri de, ölü çıkan evi temizlemek amacıyla mutlaka bir "şaman" çağırırlar.[50] Bu bilgiden hareketle ölü çıkan evin temizliği için çağrılan Şamanların, bilinen özelliklerine bir yenisi daha eklemiş oluyoruz. Anadolu'nun birçok yerinde yastan çıkışın hamama gidip

[45] Abdulkadir İNAN: Tarihte ve Bugün Şamanizm (Ankara 1954), 197. Ayrıca Bkz: Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlük: (Ankara 2001), c.I, 48.
[46] Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlük: (Ankara 2001), c.I, 50.
[47] İsmail GÖRKEM: " Ağıtlar", Türk Dünyası Edebiyat Tarihi (Ankara 2003), c.III, 475.
[48] Metin AND: Oyun ve Bügü (Türk Kültüründe Oyun Kavramı), (İstanbul 1974), 59.
[49] Abdulkadir İNAN: Tarihte ve Bugün Şamanizm (Ankara 1954), 199.
[50] Fuad KÖPRÜLÜ: Edebiyat Araştırmaları (Ankara 1966), 92.

temizlenmeyle ilgisi olduğunu daha önce söylemiştik; fakat Şamanların temizliğinin maddi değil ruhani bir temizlik olduğunu düşünüyoruz.

Kırım Tatarları ağıta "taqmaq" derler ve bu ağıtlar çoğunlukla ölenin yakınları tarafından söylenir. Bu işi meslek edinmiş ağıtçılara da gelenek içinde rastlanır.[51] Ölen kişinin yaşına ve cinsiyetine göre "ağlama formüllerinde" farklılıklar görülür. Bu ağıtlarda daha çok "destan" tarzının ağır bastığı söylenebilir. Genellikle ağıtlar 8 ve 11'li hece vezniyle yazılır.[52]

Dobruca Tatarlarının ağıt geleneği ve yas merasimleri şöyledir:

> "Ağıtları genellikle kadınlar söyler. Cenaze avluda bulunduğu sırada, kadınlar evin içinde ağıt söylerler ve ağlarlar. Cenaze alayı avludan çıktığı zaman, onlar da avluya çıkarak, acılı bakışlarıyla ölüyü evin kapısından mezara uğurlarlar. Ölenin yakını olan kadınlar, daha sonra ölen şahsı bir vesile ile hatırladığı zamanlar ve hayatın yükü kendisi için çekilmez bir hâl aldığında ağıt söylerler. Ağıtlarda kadınlar şahsî duygularını ifade etmekten çok, içinde yaşadıkları toplumun kabul ettiği bazı normların yerine getirilmesi mecburiyetini dile getirirler. Sözler; yalın, yürek parçalayıcı ve insani duygularla doludur. Ağlayıp sızlamalar, şiirli bir dil ve kendine özgü bir makamla ifade edilir."[53]

Kıbrıs Türklerine ait olan ağıtların bir hikâyesi vardır ve bunlar genellikle ağıt metniyle uyumludur. Bu ağıtlar, Batı Anadolu'daki zeybek türküleri ile eşkıya türkülerine benzer karakterli kurulmuşlardır. Genellikle 7, 8 ve 11 heceli kurulan ağıtlar, mani ve koşma tarzında kafiyelenerek, "iki ila on haneden" oluşmaktadır.[54] Buradaki ağıtlarla Anadolu içinde yazılan ağıtların şekil olarak birbirine benzediği söylenebilir. Kıbrıs Türklerinin yas âdetleri ve törenleri de şöyledir: Defin işlemi tamamlandıktan sonra, bilhassa köylerde, ölünün sevdiği yemekler pişirilir ve mezarlıktan dönenlere ölü evinde yemek yedirilir. Bazı yerlerde ölü gömüldükten sonra -isteyen- kurban keser ve buna

---

[51] Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlük: (Ankara 2001), c.I, 51.
[52] Altan ARASLI: "Kırımlı Muhacir Halk Türküleri ve Destanları", Milli Kültür, 91 (Mayıs 1970), 478–487.
[53] İsmail GÖRKEM: a.g.m., 478.
[54] Muhan BALİ: Ağıtlar (Ankara 1997), 65.

da “Kabir kurbanı” denir. Kimi yerlerde ölümden sonraki ilk Cuma günü, kimi yerlerde de ölümün kırkıncı günü, yemekler pişirilerek fakirlere yedirilir. Bunlarla beraber ölünün ruhuna zaman zaman “yasin ve mevlitler” okutulur.[55]

Makedonya’da yaşayan Türklerin ağıtları genellikle 7, 8 ve 11’li heceyle söylenmiş, “lirik” karakterli ve destan türüne yakın örneklerdir. Bulgaristan’da yaşayan Alevi Türkmenler ise, ölümden sonra ölenin “eşyalarını ve elbiselerini” ortaya döküp, bunları ellerine alarak ağıt söylerler.[56] Bu merasim Anadolu sahasında yapılan ağıt törenlerine çok benzemektedir.

Bu bölümde anlattıklarımızdan çıkan sonuç şudur: Türkiye sahası ve dış Türklerde olan ağıt geleneği, kökü bir olmasından dolayı birbirine çok benzemekle beraber hem coğrafya hem de zaman içinde ortaya çıkan farklılıklarından dolayı biraz değişmiştir. Ağıt söyleme geleneklerinde, farklı isimlerle ağıt söyleyenlerin bulunması, yas öğesinin insanlar tarafından algılanışı, yas süreleri ve yastan çıkış şekilleri birbirinden çok farklı değildir. Bunun böyle olması kanaatimizce özün bozulmamasıyla ilgilidir.

[55] İlter VEZİROĞLU: “Kıbrıs’ta Ölümlerle İlgili Gelenekler”, TFA, 339 (Ekim 1977), c.17. 8118.
[56] Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlük: (Ankara 2001), c.I, 51.

I. BÖLÜM

ÂŞIK TARZI EDEBİYATTA DESTAN KAVRAMI VE DESTANLAR ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

1.1. Âşık Edebiyatında Destan Kavramı

Giriş kısmında da belirttiğimiz gibi asıl konumuz Âşık edebiyatı içinde halk şairleri tarafından yazılan, matbaalarda tek sayfa halinde bastırılmış olan ağıt konulu destanlardır.[1] Bu destanların iç ve dış özelliklerine geçmeden önce, "destan kavramını ve şekil özelliklerini, destanlar üzerine yapılan çalışmalarla beraber Türkiye'de matbaacılığın gelişiminden hareketle tek sayfa halinde bastırılan destancılık geleneğimizi ve bu konuda yapılan tasnif denemelerini anlatmayı, -meselenin daha iyi anlaşılması için- gerekli görüyoruz.

1.2. Türkiye Sahasında ve Türk Edebiyatında Destan Kavramı

Destanlar konusundaki önemli olan yazılardan birisi, 1914 yılında Fuad Köprülü tarafından kaleme alınmıştır. Köprülü bu yazısında halk şiiri örneklerinin önemini ortaya koyarak araştırmacıların dikkatini bu yöne çekmiştir. Bu yazısında Köprülü, destanlarımızın önemini şöyle anlatmaktadır:

> "O millî şiirler, muayyen bir zamanda muayyen bir sınıf halkın temeyyülatını göstermek itibarıyla ne kadar kıymetdardır! Destanlarımızın menşei ve mahiyetini, muhtelif kısımlarını, meşhur destancıların hayat ve mesleğini tetkik ve tetebbu

[1]Bugüne kadar Âşık tarzı destanlar üzerine en kapsamlı çalışma Özkul Çobanoğlu tarafından yapılmıştır. Bu kitabın konumuzla ilgili bölümlerinden yer yer istifade edeceğiz. Ö. Çobanoğlu, Âşık tarzı destan söyleme geleneğimizi, "sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamında" olmak üzere üçe ayırır. Buna göre bizim konumuz da, "yazılı kültür ortamında" yazılan ağıt konulu destanlardır. Bkz: Özkul ÇOBANOĞLU: Âşık Tarzı Destan Geleneği ve Destan Türü (Ankara 2000), 123.

> ederek meydana "terkibi" bir eser koymak, eski âşık edebiyatını hususiyetleriyle izah ve teşrih eylemek, müşkülatı nispetinde mühim ve istifadeli bir meseledir."[2]

Destan kelimesinin asıl söyleniş biçimi "dâstân"dır ve kök olarak Farsça bir sözcüktür. Türkçe'de destan, "hem legende hem de epope" karşılıklarında kullanılır ve "sosyal, tarihî ve mizahî mevzularda söylenen millî bir nazım şeklinin ve çeşidinin de adı destandır".[3] Bu tanımlardan destan kelimesinin biri eski dönemlerde epik tarzda yazılan kahramanlık hikâyelerini, biri de halk şairleri tarafından yazılan şiirleri içine alan iki farklı tür için kullanıldığı anlaşılır. Destan kelimesinin, Türkler tarafından ilk defa "kullanış zamanını tespit oldukça zordur, bununla beraber 9-11'inci asırlar arasında yazılı edebiyatın muhtelif türlerinde kullanıldığı tahmin edilebilir."[4]

Halk şiirindeki destan kelimesini, (epope) adı verilen büyük destanlarla karıştırmamak lazımdır. Bazen destanlarda da epik özellikler bulunabilir- özellikle harp ve askerlik konusunu işleyenler- fakat iki tür arasında hem şekil hem de konu bakımından çok büyük farklar vardır.[5]

Destan kelimesi günümüz Azerbaycan, Kırgız, Tatar ve Uygur Türkçesi'nde "dastan"; Başkurt Türkçesi'nde "destan, epos"; Kazak Türkçesi'nde "dastan, jır"; Özbek Türkçesinde "dâstân" Türkmen Türkçesi'nde "dessân", Türkiye Türkçesi'nde "destan" şekillerinde yaşamaktadır.[6]

---

[2] M. Fuad KÖPRÜLÜ: "Türk Şarkıları, Destanlarımız", İkdam Gazetesi (31 Mart 1914 tarihli sayı).
[3] Nihad Sami BANARLI: Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I (İstanbul 1987), 1–2. ve Hikmet DİZDAROĞLU: "Halk Şiirinde Türler", Türk Dili, XIX, 205 (Aralık 1968), 248. Ayrıca destan kelimesinin yerli ve yabancı kaynaklardaki tarif ve anlamları için Bkz: Yakup KARASOY: "Destan Kavramı", Milli Folklor, 10 (Yaz 1991), 37–42.
[4] Şükrü ELÇİN: "Türk Dilinde Destan Kelimesi ve Mefhumu", Halk Edebiyatı Araştırmaları (Ankara 1997), 90.
[5] Ali BALIM: Destanlar ve Türküler (Ankara 1957), II.
[6] A. Bican ERCİLASUN: Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I (Ankara 1991), 166–167.

1.2.1. Destanlar Üzerinde Yapılan Çalışmalar

Âşık edebiyatı içersinde yazılan âşık tarzı destanlar üzerinde yapılan çalışmalara geçmeden önce, Halkbilimi alanındaki çalışmaların nasıl başladığını -Dursun Yıldırım'ın bir makalesinden[7] faydalanarak - geçmişten bugüne folklor ürünlerini derleme, koruma ve tanıtma alanında neler yapıldığını açıklamamın yararlı olacağını düşünüyoruz.

Dursun Yıldırım, kültür hayatımız içinde folklora yönelişin "Mahallileşme Cereyanı" döneminde başladığını söyler. Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e uzanan süre içersinde yapılan çalışmaların tamamen sistematik olmasa da, "Halkbilimi" açısından önemli olduğunu belirtir.[8]

Türkiye'de folklor alanıyla ilgili yazılar 1908'den sonra basınımızda yer bulmaya başlar. 1920 yılına kadar bu alanda yazılanlar 5–10 makale ve birkaç kitaptan öteye geçmez. 1920'de Maarif Vekâleti içinde kurulan "Hars Dairesi" kanalıyla folklor ürünlerinin tespit edilip, derleme çalışmasıyla kayda geçirilmesi önemli bir hamledir. 1924 yılına kadar çeşitli dergilerde yayınlanan makalelerle genç araştırmacıların bu konuya eğilmesi sağlanır. 1924 yılında İstanbul Üniversitesi içinde "Türkiyât Enstitüsü" kurulur ve folklor alanı ile ilgili çalışmalar "Türkiyat Mecmuası"ında" yayınlanır. Aynı yıl içinde Ankara'da kurulan "Musikî Muallim Mektebi" Anadolu'da söylenen halk türkülerini ve oyun havalarını notaya almaya başlar.

1925 yılında iki öğretmen tarafından Batı Anadolu'daki halk türküleri derlenir. İstanbul Belediye Konservatuarı öğretmenleri de aynı şekilde çeşitli yerlerde derlemeler yapar ve bu ürünlerin bir kısmından plâklar yapılır. Aynı yıl kurulan Etnografya Müzesi (Ankara), içinde bir "folkor şubesi" vasıtasıyla "halk el sanatları, millî giyim kuşam ve süs eşyaları, dokuma âletleri, dokuma

[7] Dursun YILDIRIM: "Türkiye'de Folklor Hareketlerine Kısa Bir Bakış", Milli Kültür, III, 4 (Eylül 1981), 45–46.
[8] Dursun YILDIRIM: "Türkiye'de Folklor Araştırmalarının Gelişme Devreleri" , Şükrü Elçin Armağanı (Ankara 1983), 115–128.

kumaşlar, halı, kilim, cicim, mutfak malzemesi, ev eşyaları ve mahallî kıyafetler" toplanır ve müzede sergilenir.

1927 yılında, "Anadolu Halk Bilgisi Derneği" Ankara'da kurulur. Derneğin adı 1928 yılında "Türk Halk Bilgisi Derneği" olarak değiştirilir. Dernek ilk önce folklor meraklıları için bir "rehber" hazırlar; daha sonra çıkartılan "Halk Bilgisi Mecmuası" ilk sayıdan sonra (1928) kapatılır. Dernek kuruluşundan iki yıl sonra Anadolu'ya doğru genişlemeye başlar ve İstanbul'da bir "Bilim Merkezi" kurulur. Bu tarihten sonra İzmir, Kayseri ve Erzurum'da bir anket merkezi kurulur ve yayın işlerine hız verilir. Anket merkezlerinde toplanan bilgiler tolu halde derlendikten sonra İstanbul'a gönderilmiş, İstanbul'un devreye girmesiyle ana merkez olan Ankara'nın işleri kolaylaşmıştır.[9]

1929 yılında çıkartılmaya başlanan "Halk Bilgisi Haberleri" dergisi ise 124 sayı yayınlanır ve folklor açısından önemli bir işlevi yürütür.

1932 yılında, Türk Ocakları'nın yerine kurulan Halk Evleri de folklor mahsullerini hem toplama hem de bu konuda çalışma yapacaklara kılavuz olma adına önemli bir yere sahiptir. Ayrıca, toplanan malzemeler Halk Evleri dergisinde neşredilmiştir.

1938 yılında, Ankara Üniversitesi bünyesinde "Folklor ve Halk Edebiyatı" adı ile müstakil bir ders açılır. Bu tarihten sonra folklor konusuyla ilgili birçok dergi yayınlanır; fakat bunlar içinde en önemli olan dergi, İhsan Hınçer'in 366 sayı çıkardığı (1949–1980) ve ölümünden sonra kapanan "Türk Folklor Araştırmaları" adlı dergidir.

1961 yılında kurulan "Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü" de hem dergisiyle hem de diğer faaliyetleri ile önemli hizmetlerde bulunur. 1966 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı "Milli Folklor Araştırma Enstitüsü"

[9] Tahir ALANGU: Türkiye Folkloru El Kitabı (İstanbul 1983), 136.

kurulur. Bugün bu kuruluş Kültür Bakanlığı'na bağlı olarak çalışmakta ve "Millî Folklor Araştırma Dairesi" adıyla hizmet vermektedir. Kuruluşundan bu yana- yeterli olmasa da- folklor alanıyla ilgili çok geniş bir arşive sahip olan bir kütüphane kurulmuştur. Çıkarılan dergiler ve kitaplarla, düzenlenen seminer ve Milletlerarası Türk Folklor Kongreleri ile folklorumuzun meseleleri konuşulmuştur.[10]

Bugün için yapılan çalışmalar yeterli olmamakla beraber yine de bahsettiğimiz kişi, kuruluş ve dergiler sayesinde kültür hayatımız korunmaya çalışılmıştır. Köprülü'nün sözlerinden hareketle konumuza başlarken de belirttiğimiz gibi, sırf destanlar değil halk kültürünün her ürünü bizim için ayrı bir değer ifade etmektedir; bu yüzden özellikle kültürün korunması adına bütün kültürel değerlerimizin kayıt altına alınmasının gerekliliğine inanıyoruz.

1.2.2. Destanlar Konusunda Derleme Çalışması Yapanlar

Âşık tarzı destan metinlerinin –türü ne olursa olsun- cönklerde bulunması, geçmiş kültür hayatımızın bu yönüyle anahtarı sayılacak metinlerin çoğunun kaybolmuş olması muhtemeldir. Elimizde veya kütüphanelerimizin tozlu rafları arasında kalmış cönklerin daha incelenmemiş olması kültür hayatımız açısından ise bir kayıptır. Geçmişe ait cönklerde ve mecmualarda bulunan "destanlar" konusundaki tanıtıcı yazı ve makaleler daha önce de bahsettiğimiz (Halkbilgisi, Türk Folklor Araştırmaları… vb.) gibi dergilerde yayınlanmıştır.

İlmî ve ciddi bir anlayış içersinde destan derleme çalışmaları ilk olarak 19. yüzyılın sonlarında, İgna Kunoş'un, "Budin Türküsü" ve "Osman Paşa Destanı"nı metinleri üzerinde durmasıyla başlar. Daha sonra da Alman araştırıcı George Jakob, bizden pek çok destan metni derlemiştir.[11] Bu yıllarda

[10] Dursun YILDIRIM: "Türkiye'de Folklor Hareketlerine Kısa Bir Bakış", Milli Kültür, III, 4 (Eylül 1981), 45–46.
[11] Özkul ÇOBANOĞLU: Âşık Tarzı Destan Geleneği ve Destan Türü (Ankara 2000), 4–5.

biz bu değerleri kayıt altına almazken yabancıların bunu bizim adımıza yapması bizi düşündürmesi gereken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Batılı araştırmacıların bu konuya eğilmesinden yıllar sonra, 1914'te, Rıza Tevfik'in ve Fuad Köprülü'nün "destanlar" üzerine yazdığı makaleler neşredilir. Rıza Tevfik makalesinde, destanlar konusuna o güne kadar ki, araştırmacıların neden ilgi göstermediği hususunda açıklayıcı bilgiler vardır:

> "Geçenki makalelerimin birinde epique yani kahramanlığa mütealik destanlardan başka, tuhaf destanlar söylenmiş olduğunu bilmiyorum demiştim. İyi bilmiyormuşum Zenperest ve daha bilmem ne destanı bile var! Lisanımız neyi tasvire kadir değil acaba?... Fakat feylesofane bir mevzu için destan yazılmış olduğunu hiç bilmiyordum. Meğer ondan da varmış!... Gariptir ki on on beş seneden beri devam eden tahkikatımda bir tanesine rast gelmediğim halde bundan sekiz on gün evvel elime geçen parça parça birkaç mecmuada altı yedi tanesine rast geldim ki hakikaten ehemniyetli şeylerdir. Birisi insan hakkında, birisi kuşlara dair, birisi nasihat makamında!., ilh. Biri de "Saçmaviyat" destanıdır ki zahiren saçma sözler manzumesinden ibaret göründüğü halde hakikatte hiç öyle değil; gayet kinayeli bir eda ile nasihat veriyor; hem de işe yarar bir nasihat veriyor."[12]

Fuad Köprülü'nün Rıza Tevfik'ten önce yazdığı "Destanlarımız" adlı makalesi ve bu konuda yazdığı diğer makaleler, folklor araştırıcılarının bu konu üzerine eğilmesine sebep olmuştur.

Köprülü'nün öncülüğünde hem âşık tarzı destanlar hem de cönklerdeki destanlar konusunda, A. Talat Onay, M. Halit Bayrı, P. Naili Boratav, İlhan Başgöz, Cahit Öztelli, V. Mahir Kocatürk, Hikmet Dizdaroğlu, Şükrü Elçin, Feyzi Halıcı ve Cem Dilçin pek çok makale ve inceleme eseri neşreder.[13]

---

[12] Rıza Tevfik BÖLÜKBAŞI: "Merdane Türküler ve Destanlar", Abdullah UÇMAN: Rıza Tevfik'in Tekke ve Halk Edebiyatı ile İlgili Makaleleri (Ankara 1982), 134.

[13] A.T. ONAY: Halk Şiirinde Şekil ve Nev'i (İstanbul 1928) ; M. H. BAYRI: "Âşık Şem'i'nin Konya Destanı", TFA, I, 7, 99. ; P. N. BORATAV: Halk Edebiyatı Dersleri (Ankara 1942); İ. BAŞGÖZ: Halk Edebiyatı Antolojisi (Ankara 1956); C. ÖZTELLİ: Halk Şiiri: XIV-XVII. Yüzyıllar (İstanbul 1955) ve Halk Şiiri: XVIII. Yüzyıl (İstanbul 1955); V.M. KOCATÜRK: Saz Şiiri Antolojisi (Ankara 1963); H. DİZDAROĞLU: "Halk Şiirinde Türler", Türk Dili, XIX, 205 (Aralık 1968), 186–293. ; Ş.

Adana Müzesi Müdürlüğü yapan Naci Kum'un, bir seyyar kitapçıda bulup, Türk Folklor Araştırmaları dergisinde beş yazı ile tanıttığı "Bekçi Baba Destanı"[14]nın, destanlar konusunda yapılan tanıtıcı yazılar içinde ayrı bir yeri olduğunu düşünüyoruz. Bu destan, Ramazan ayı hesabı ile 28 bölüme ayrılmıştır ve destanın her parçası İstanbul'un özelliklerini tasvir eder. Destanın, büyük ihtimalle, sahur davulcuları veya mahalle, çarşı bekçileri tarafından Ramazan ayında okunduğu tahmin edilmektedir.

Dehri Dilçin, Ali Balım, M. Fahrettin Kırzıoğlu, Kemal Zeki Gençosman, Cahit Öztelli, Feyzi Halıcı, Ahmet Şükrü Esen ve Bekir Sami Özsoy'da içinde destanlara yer verdikleri antoloji mahiyetinde eserler yayınlamışlardır.[15]

Bunların dışında Türker Acaroğlu ve F. Ozan'ın hazırladıkları bibliyografyalar önemli çalışmalardandır. İlki seçme eserleri konu alırken, ikincisi 1928–1973 yıllarını kapsayan çalışmalardır. [16] Bu iki çalışmanın eksikleri olsa da çok kıymetli eserler olduğu fikrindeyiz.

Destanlar konusunda en kapsamlı çalışmayı Özkul Çobanoğlu yapmış ve "sözlü, yazılı ve elektronik kültür" dönemine ait 5000'i aşkın destan metni derlemiştir.[17]

ELÇİN: Halk Edebiyatına Giriş (Ankara 1986); F. HALICI: Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri Güldeste (Ankara 1992) ; C. DİLÇİN: Örneklerle Türk Şiir Bilgisi (Ankara 1983).

[14] Naci KUM: "Bekçi Baba Destanı I", TFA, I, 19, (Şubat 1951), 300. ; "Bekçi Baba Destanı II", TFA, I, 23, (Haziran 1951), 363–364. ; "Bekçi Baba Destanı III", TFA, II, (Kasım 1952), 637–638. ; "Bekçi Baba Destanı IV", TFA, II, 46, (Mayıs 1953), 727–728. ; "Bekçi Baba Destanı V", TFA, III, (Ocak 1954),862.

[15]D. DİLÇİN: Edebiyatımızda Atasözleri (İstanbul 1945); A. BALIM: Destanlar ve Türküler (Ankara 1957); M.F.KIRZIOĞLU: Edebiyatımızda Kars II (İstanbul 1958); K. Z. GENÇOSMAN: Türk Destanları (İstanbul 1972); C. ÖZTELLİ: Uyan Padişahım (İstanbul 1976); F. HALICI: Halk Şairlerinden Yemek Destanları (Ankara 1990); A.Ş. ESEN: Anadolu Destanları (Ankara 1991); B.S. ÖZSOY-N.ASLAN-B.DURBİLMEZ Destanlarla Erzincan (Kayseri 1992).

[16] T. ACAROĞLU ve F. OZAN: Türk Halk Bilgisi ve Halk Edebiyatı Üzerine Seçme Yayınlar Kaynakçası (Ankara 1972) ve "Türk Halk Ozanları ve Destanları Kaynakçası", Folklora Doğru, IV, 47–48–49, 5–192.

[17]Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 4.

1.2.3. Destanların Konuları Bakımından Tasnifi

Âşık tarzı destanları konularına göre sınıflandırma çalışmaları, G. Jacob'la (1901) başlamış ve günümüze kadar birçok kişi tarafından tematik tasnif denemesi yapılmıştır. Tezimizin III. bölümünde bu tasnif çalışmalarını geniş bir şekilde inceleyeceğiz. Bugüne kadar destanlar konusunda tasnif çalışması yapanların isimleri şöyledir: George Jakob (1901), Mehmet Fuat Köprülü (1914), Ahmet Rasim (1925), Ahmet Talat Onay (1928), Edmond Saussey (1936), Pertev Naili Boratav (1942, 1969), İlhan Başgöz (1956), Ali Balım (1957), Hikmet Dizdaroğlu (1968), Cem Dilçin (1983), M. Sabri Koz (1985), Fuad Özdemir (1991) ve Ali Yakıcı (1993) ve Özkul Çobanoğlu (1996).

1.2.4. Destanların Tür ve Şekil Özelliklerini Konu Alan Çalışmalar

Destanların tür ve şekil özelliklerini konu alan çalışmalar, Ahmet Talat Onay, Hikmet İlaydın, Pertev Naili Boratav, Hikmet Dizdaroğlu, Cem Dilçin ve Özkul Çobanoğlu'na aittir.

1.3.1. Âşık Edebiyatında "Şekil" ve "Tür Tartışması

Halk şiirimiz konusunda araştırma yapanlar, zaman zaman "şekil" ve "tür" kavramlarını aynı anlamda kullanmışlardır. Bu adlandırmada metnin "iç" ve "dış" özellikleri göz önüne alınmış ve bu konuda tam bir birlik olmayınca da tartışmalar yaşanmıştır.

Tür ve şekil konusundaki karışıklık, tasniflerin de farklı farklı yapılmasına sebep olmuştur. "Tür adlarının aynı zamanda şekil adı olarak kullanılması" yanlışlığı bu konu üzerinde fikir ayrılıkları yaşanmasının başlıca sebebidir.

Bu konuda Ahmet Talat Onay[1], destanda mevzunun önemli olduğu düşüncesindedir; fakat "eskiden destanları saz şairleri hususi bir makamla, İstanbul semai kahvelerinde başka bir âhenkle okurlardı." derken de "ezgiyi gözden uzaklaştırmamak" gerektiğini ifade eder. A. Talat Onay, destanı şekil itibariyle türkü ile eş tutar.

Hikmet İlaydın ise[2], "Halk edebiyatının türleri nazım şekillerinden ziyade konularıyla ve konuyu ele alışlarıyla (eda'larıyla), bir de besteleriyle ayırt edilebilir" derken, bir anlamda Ahmet Talat Onay'ın fikrine yaklaşır; yani "konunun türü belirlediği" düşüncesine. Biz bu konuda konunun önemli olduğu, fakat anlatım tutumu ile konu arasında sıkı bir bağ bulunduğu fikrindeyiz.

Hikmet Dizdaroğlu türü, "yüzyıllar boyunca kuruluşu, yapısı, ezgisi hiç değişmemiş örnekleri birbirinin tıpkısı olan ürünler" olarak görmez. Ona göre tür, "belgelerin verilerine göre, nitelik bakımından andırışları olan, ama alt dallarında çeşitlenmeleri görülen edebi ürünlerdir. Bunların kesin kuralları ve ilkeleri yoktur. Yaratıcısının doğaçtan gelen gücünden doğar."[3] Dizdaroğlu'nun tür konusunda devamlı olarak, Boratav'la bir tartışma içinde olduğunu görüyoruz.

P. Naili Boratav ise, "Türleri, ürünlerin içerikleri, yaratılış şartları, üslupları, yaratıldıkları ve yayıldıkları çevrelerdeki görevlerin" belirlediği ve Halk şiirinde tür değil de "şekil" olduğu inancındadır. Ona göre, nazımlı biçimler denilince, "dış görünüşle ilgili öğeler, ölçü, uyak ve ezgi" akla gelmelidir.[4] Boratav devamlı olarak halk şiirinde tür değil, şekil vardır" dese de, bu konudaki fikirleri tam olarak kabul görmemiştir.

---

[1] Ahmet Talât ONAY:Türk Halk Şiirinin Şekil ve Nev'i (Haz.Cemal KURNAZ),(Ankara 1996),135, 137.
[2] Hikmet İLAYDIN: Türk Edebiyatında Nazım (Ankara 1997), 93.
[3] Hikmet DİZDAROĞLU: "Tür mü, Biçim mi?", TFA, XII, 246 (Ocak 1970), 5501.
[4] P. Naili BORATAV: " Halk Edebiyatında Tür ve Biçim Sorunu Üzerine", Folklor ve Edebiyat–1, (İstanbul 1982), 156, 157.

H. Dizaroğlu, Boratav gibi düşünmemektedir ve o, "Halk şiirinde biçim değil tür vardır" görüşünü savunmaktadır. Boratav'ın, "halk şiiri adlandırmalarında ölçü ve ezgiyi esas almasına karşı çıkmaktadır; bu düşüncesini de şöyle açıklamaktadır:

> "Nazımda biçimi oluşturan iki öğe vardır: Ölçü, uyak. Araya çeşitlemeler girince ve biçim'i belirleyen öğeler sadece ölçü ve özel ezgi olunca, ortada biçim denen şey kalır mı? Belirli bir uyak düzeni olmayan şiirlerde biçim'den söz edilebilir mi?"[5]

Biz bu açıklamasında, Dizdaroğlu'nu haklı buluyoruz. Cem Dilçin ise, Âşık edebiyatı nazım türlerinin çoğunlukla koşma ve semai biçiminde yazıldığını, diğer türlerin koşma ve semaiden konuları bakımından ayrıldığı görüşündedir.[6] Dilçin bu açıklamasıyla türden yana tavır koymuştur.

M. Öcal Oğuz'un, "Halk Şiirinde Tür Ve Şekil Meselesi" adlı makalesinde Köprülü'den, Cem Dilçin'e kadar bu konu üzerinde düşünce belirtenlerden bahseder ve çıkan sonuca göre bazı tespitlerde bulunur. Oğuz'a göre, tür ve şekil konusunda kullanılan terimlerin tanımlarının yapılmaması karışıklığa yol açmaktadır ve bunun ortadan kaldırılması için üç terim üzerinde anlaşılabilir: "Şekil, tür ve makam (ezgi)." Şekil, dışarıdan görülebilir özellikleri içine alır. Bu özellikler, "kafiye örgüsü, nazım birimi, vezin ve şiirin hacmidir." Nazım türlerinin birbirinden ayrılmasını ise, "konu ve ezgi" belirler.[7]

Oğuz'a göre, "hacim bakımından diğer örneklere benzemeyen" destanlar, bu özelliğinden hareketle bir nazım şeklidir; fakat "konusuna göre tasnif edilmesi sebebiyle" tartışılması gereken bir durum içermektedirler.[8]

---

[5] Hikmet DİZDAROĞLU: a.g.m.,5501.
[6] Cem DİLÇİN: Örneklerle Türk Şiir Bilgisi (Ankara 1983), 337.
[7] M. Öcal OĞUZ: "Halk Şiirinde Tür ve Şekil Meselesi", Milli Folklor, 19 (Güz 1993), 13–15.
[8] M. Öcal OĞUZ: a.g.e., 16.

Özkul Çobanoğlu, şekil ve tür meselesine farklı bir bakış açısıyla yaklaşır. Bugüne kadar bu konuda fikir beyan edenlerin düşünceleri hakkındaki görüşlerini şöyle açıklar:

> "Bu kabullere göre yapılan nazım şekil ve türlerinin tasnifinde destanlar hacimleri veya uzunlukları nedeniyle haklı olarak koşma ve manilerin yanısıra bir nazım biçimi olarak kabul edilmişlerdir. Ancak türleri belirleyen ölçütlerden biri olarak kabul edilen "konu" açısından "konu ağırlıklı türler" olarak sınıflanan "koçaklama, taşlama, güzelleme"nin yanısıra "destan"a yer verilmesi, şimdiye kadar, koçaklama, taşlama ve güzelleme'ye has olarak kabul edilen konularda da ve aynı havalarla icra edilen destanların bulunması nedeniyle söz konusu türlerin destanla, konu, ezgi ve hacim bakımından farklılık hariç, şekil örtüşmesine de yol açmaktadır. Aynı husus "Ezgi ve Konu Ağırlığı Aynı Yoğunlukta Olan Türler" arasına alınan "ağıt"lar için de, geçerlidir. Kısacası bu güne kadar sanıldığının tam tersine ezgi ve konunun koşma hacmindeki şiirlerle destan hacmindeki şiirler arasında ayırımı sağlayacak bir ölçüt olarak kullanılmayacağı ortaya çıkmaktadır."[9]

Ö. Çobanoğlu, "hacim"(uzunluk-kısalık) unsuruna bakarak şekil ve tür meselesinin bir anlamda çözüleceğine inanır. Bu konudaki düşüncelerini formüller halinde şöyle izah eder:

"Bir âşık şiirinde türün formülasyonu: (şekil + ezgi + biçim (hacim) + geleneksel icra bağlamı= tür) şeklindedir.

Bir âşık şiirinde şeklin formülasyonu: (nazım birimi + ölçü + uyak şeması = şekil) şeklindedir.

Bir âşık şiirinde ezginin formülasyonu: (konu + eda (anlatım tutumu) + şekil = ezgi) şeklindedir.

Bir âşık şiirinde biçimin (hacimin) formülasyonu:(dörtlük sayısı (uzunluk/kısalık) + konu - biçim ({hacim}) şeklindedir."

[9] Özkul ÇOBANOĞLU: Âşık Tarzı Destan Geleneği ve Destan Türü (Ankara 2000), 10-11.

Bu formülasyondan hareketle, “Biçim” (hacim ve kalıplaşmış dörtlük sayısı) bakımından âşık tarzındaki hece ile yazılan türleri,

a)Kısa biçimler:[1. Koşma 2. Mani],

b)Uzun biçimler: [3. Destan] olarak üçe ayırır.

“Şekil” (ölçü, nazım birimi, uyak) bakımından ise a) Koşma b) Mani şeklinde düşünür.

Ayrıca destan türünü,

1) Koçaklama destan
2) Güzelleme destan
3) Ağıt destanlar
4) Taşlama destanlar
5) Ezgi, şekil ve konuya bağlı diğer destanlar olarak tasnif eder.[10]

Ö. Çobanoğlu’nun bu açıklamalarının tam olarak kabul gördüğü söylenemez. Bütün bu görüşlerden sonra, destanın şekil mi, tür mü olduğu konusunun hâlâ tartışma yarattığı ortaya çıkıyor. Şekil özellikleri değişmez kurallarla çizilemediğinden, araştırmacılar farklı düşünceler ileri sürüyor. Biz, destanın bir tür olduğu ve bunun da konu ile ilişkili olduğu düşüncesindeyiz. Konu ile “anlatım tutumunu”nu birbirini tamamlayan öğeler olarak düşünüyoruz. Bu konudaki fikirlerimizi “ağıt konulu destanlarla” ilgili yapacağımız deneme niteliğindeki tasnif bölümünde açıklayacağız.

1.4.1. Âşık Edebiyatında Destan Türünün Özellikleri

Âşık edebiyatında destan, “ âşıkların söyleyip yazdığı, biçim olarak halk şiiri türlerinden ’koşma’ya benzeyen, ondan ‘dörtlük sayısı, konu, anlatım ve ezgi’ yönünden ayrılan halk şiiri türüdür.”[11] Destanın bir tür mü yoksa şekil mi olduğu konusunda araştırmacılar arasında tam birlik yoktur. Bu konuda

[10] Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 14-15-16.
[11] Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (İstanbul 1977), c.II, 266.

araştırmacıların hem fikir oldukları noktanın, destanın koşmadan ayrıldığı yönler olduğu söylenebilir.

Destanla ilgili kaynaklarda, âşık tarzı destanların hem şekil özellikleri (dörtlük sayısı, vezin… vb.) hem de söylenişleri hakkında tam bir birlik yoktur.[12] Destan üzerinde araştırma yapanların çoğunun ellerindeki malzemeden hareketle kendilerine göre bir sonuç çıkarmış olmaları böyle bir durumun doğmasına sebep olmuştur.

Ahmet Rasim göre[13], destanlar, "mani gibi, fakat ayrı bir şekilde söylenmedikçe", nüktelerini açığa vuramazlar ve şarkı şeklinde söyleme destanın ruhudur; destanlar genellikle de rast makamında okunurlar. Destanların söylendiği makamlar o kadar çeşitlidir ki, biz bu konunun ancak derin bir araştırma neticesinde aydınlatılabileceği fikrindeyiz. Bölgeden bölgeye değişen makam isimleri ve söyleyiş şekilleri bu konu üzerinde bir birliğin sağlanmasını da engellemektedir.

Ahmet Talât Onay, destanın koşma şeklinde olduğunu, on birli heceyle söylendiğini, bent sayısının keyfe bağlı olduğunu ve anlattığı mevzuya göre isimlendirildiğini söyler.[14] Bu tanımlamanın doğru yanları vardır; fakat eksiklik destanın sadece koşma şeklinde yazılabileceği düşüncesindedir. Bugün destanın sadece koşma şeklinde söylenmediği bilinmektedir. On birli hece konusunda, A. Talat Onay haklıdır-gerçi sekizli heceyle söylenmiş destanlar da vardır ama çoğunluğu on birli heceyle söylenmiştir. — Bizim, yazılı kültür dönemi içinde tespit edebildiğimiz ağıt-destanların yüzde doksan beşi de on birli heceyle söylenmiştir.

---

[12] Halk şiirinde, bir "şekil ve tür" tartışması olduğu da muhakkaktır. Biz bu tartışmaya katılmayacağız ama bu konuda yazılanları ilerleyen bölümler içinde işleyeceğiz. Bu konuyla ilgili M. Öcal OĞUZ'un şu yazılarına Bkz: "Âşık Şiirinde Şekil, Tür ve Makam Meselesi", Milli Folklor, 15 (Güz 1992), 9–13. ; "Halk Şiirinde Tür ve Şekil Meselesi", Milli Folklor, 19 (Güz 1993), 13–18. ve "Âşık Makamları Üzerine Bir Değerlendirme", Milli folklor, 7 (Eylül 1990), 22–29.

[13] Ahmed Râsim: Muharrir Bu Ya (İstanbul 1989), 307.

[14] Ahmet Talât ONAY:Türk Halk Şiirinin Şekil ve Nev'i (Haz. Cemal KURNAZ), (Ankara 1996),135.

Cem Dilçin[15], destanın, 4 dizeli bentlerden(dörtlüklerden) oluştuğunu, Halk şiirinin en uzun nazım biçimi olduğunu- hatta kimi destanlarda dörtlük sayısının 100'ü geçtiğini- destanların çoğunlukla 11'li hece vezninin kullanıldığını ve uyak düzeninin "koşma ve mani" tarzında kurulduğunu söyler. Cem Dilçin'in bilgileri sözlü kültür ürünü olan destanlar için doğrudur; fakat yazılı kültür dönemi destanları için, destanın en az ve en çok kaç dörtlükten oluşacağı hususu biraz karışıktır. Dilçin'in söylediği "100'ü geçtiğine" dair fikri tartışılabilir bir sayıdır; çünkü araştırmacılar dörtlük sayısı olarak daha fazla destan örneklerinden bahsetmektedir.

Başka bir kaynakta da[16], dörtlük sayısı bakımından destanlar için bir sınırlama olmadığı, koşmadan dörtlük sayısının çokluğu ile ayrıldığı, birkaç dörtlükten oluşan destanlar olduğu gibi, kıta sayısı yüz elliye yaklaşan destanların da olduğundan bahsedilir. Ayrıca destanın konu yönünden sınırlandırılamayacağı ve her şeyin destan konusu olabileceği söylenmektedir. Buradaki "birkaç dörtlük " düşüncesi, tartışmaya açıktır. Destan türü bir olay üzerine kurulduğundan birkaç dörtlükte bunu anlatabilmek çok zordur. Biz, yaptığımız araştırma neticesinde, tek sayfaya destancılar tarafından bastırılmış olarak bulduğumuz 287 destan metninden (bunun 212 tanesi ağıt-destandır) en az dörtlüğe sahip olanının, beş dörtlükten kurulmuş olmasından hareketle, bu sayının beş dörtlükten aşağı olamayacağını düşünüyoruz. Yalnız bu fikrimiz sadece tek sayfa halinde basılmış destanlar için geçerlidir.

İhsan Ozanoğlu, destanda dörtlük sayısının "12 kıtadan aşağı olmaması şarttır"[17] derken, Hikmet Dizdaroğlu, "destanların uzunluğuna bir sınırlama çizilemez", dörtlüklerin sayısı konunun özelliğine ve şairin "yaratma gücüne" göre artabilir diyerek, yaptığı incelemelerden hareketle, bu sayının "dörde

[15] Cem DİLÇİN: Örneklerle Türk Şiir Bilgisi (Ankara 1983), 315.
[16] Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (İstanbul 1977), c.II, 266.
[17] İhsan OZANOĞLU: Âşık Edebiyatı (Kastamonu 1940), 27.

değin inebileceğinden" bahseder.[18] Destanın dörtlük sayısı ve uzunluğu noktasında, destanı yazanların pek bunu düşünmeden eserlerini yazdığına inanıyoruz. Özellikle yazılı kültür dönemi destancıları, destanın uzunluğu konusunda, genellikle destanı tek sayfaya bastırdıklarından kendilerini sınırlandırmışlardır.

Hikmet İlaydın ise[19], mani tipinde yazılan destanların çoğunlukla 8'li hece ölçüsüyle söylendiğini ve dörtlük sayısının "konuya göre" çoğaldığını; bu tarz destanlarda genellikle "eğlenceli ve garip sahnelerden" söz edildiğini ifade eder. Bizim konumuz ağıt-destanlar olsa da, bu konu dışında yazılmış çok destan olduğunu biliyoruz. Özellikle, eğlendirmek, bilgi vermek ve ibret alınsın diye yazılan destanların, hem yazılı kültür döneminde, hem de sözlü kültür dönemi içinde çokça yazıldığı aşikârdır.

Ali Balım, halk şiirinde uzun koşmalara "destan adı verilir dedikten sonra, koşma ile destanın yalnız dörtlük sayıları bakımından değil, konuları bakımından da farklı olduğu ve günlük hayatın ufak tefek meseleler dâhil, her konuda destan yazılabileceği fikrindedir.[20] Sözlü kültür dönemi için bu doğru olsa da, yazılı kültür dönemi destancılarının, dikkat çekecek ve daha fazla satış yapabilecekleri konular üzerine destan yazdığını söylemek yanlış olmaz.

İsmail Habip Sevük, destanların koşma ve türkülerden üç yönden ayrıldığını fikrindedir ve bu konudaki düşüncelerini şu şekilde açıklar:

> "Bir kere makam ve teganni, bu zaten halk nazım nevilerini birbirinden ayıran esas unsurdur. İkincisi kemiyet itibariyle uzunluğu, diğer nazımlar dört-beş kıta olduğu halde destanlar kırk elli ve daha fazlaya kadar uzayabilirler. Koşma Divan edebiyatının nasıl gazel karşılığı gibiyse destanlara da kaside karşılığı gibi bakılabilir. Üçüncüsü mevzu; koşmalar lirik mevzularda enfüsi hisleri terennüm için

[18]Hikmet DİZDAROĞLU: "Halk Şiirinde Türler", Türk Dili, XIX, 205 (Aralık 1968), 250–251.
[19] Hikmet İLAYDIN: Türk Edebiyatında Nazım (Ankara 1997), 97.
[20] Ali BALIM: Destanlar ve Türküler (Ankara 1957), I.

> kullanıldığı halde destanlar harpler, eşkıyalık menkıbeleri; zelzele, kolera gibi âfakî mevzularda kullanılır. Destanların mizahî ve alaylı olanları da vardır."[21]

Hikmet Dizdaroğlu ise, İ. Habip Sevük'ün destanın koşmadan ayrılan yönleri konusundaki açıklamalarına , "anlatım (kompozisyon)" maddesini ekler. Ona göre, destanlarda "hikâye etme" esas noktadır ve bu yüzden "güzellerin ya da doğanın" tasvirini yapan destanlar dışında, duygusal öğeleri işleyen destan örnekleri ile karşılaşmayız. Destanlarda önemli olan olaydır ve destanların "öğretici nitelik " taşımaları bununla ilgilidir.[22] Bu konuda biz, olayın önemli olduğunu; fakat destanın anlatım tutumu olarak yazılış sebebinin de, dikkate alınması gerektiğini düşünüyoruz.

Feyzi Halıcı'da, destanda, hikâye etmenin öneminden bahseder ve destanların daha çok "öğretici ve gösterici " olduğu ifade eder. Duygusal öğelerin bu tarz şiirlerde bulunmadığını, duygunun "dinleyenin yüreğinden doğduğu" fikrindedir.[23] Biz, F. Halıcı'nın duygusallıkla ilgili fikrine, yazılı kültür dönemi ürünü olan ağıt-destanlar konusunda katılmıyoruz. İlerleyen bölümlerde açıklayacağımız gibi, destancı kişileri etkileyebilmek için- bir anlamda duygu avcısı gibi hareket etmiş- bunu da destanın satışıyla ilgili görerek, metin içine bilerek kişileri duygusal yönden etkileyecek bölümler yerleştirmiştir.

Destanlar konusunda en geniş araştırmayı yapan Özkul Çobanoğlu'nun, destanların şekil özellikleri, konuları ve anlatım tutumları ile ilgili görüşleri ise şöyledir:

> "Büyük bir çoğunluğu 11 ve 8 heceli koşma, çok az bir kısmı mani ve pek nadir olarakta divani şeklindeki örneklerine rastlanılan, 5 veya 7 dörtlükten aşağı olmamak şartıyla 130 hatta 150 kıta hacmindeki örnekleri mevcut olan, konu sınırlaması olmaksızın âşık tarafından destan yapmaya değer bulunan bir vak'ayı,

[21] İsmail Habip SEVÜK: Edebiyat Bilgileri (İstanbul 1942), 220.
[22] Hikmet DİZDAROĞLU: a.g.m., 250-252.
[23] Feyzi HALICI: Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri (Ankara 1992), 10–11.

> bir cismi veya kavramı hikâye ederek anlatan ve sözlü kültür ortamında, âşığın ele aldığı konuyu anlatım tutumuna bağlı olarak geleneksel âşık havalan eşliğinde icra ettiği nazım türüne destan denilmektedir."[24]

Konumuzla ilgili olarak yaptığımız araştırma neticesinde, 1946–1974 yılları arasında yazılmış 212 ağıt konulu destan metniyle karşılaştık. Bunlarda genellikle 11'li hece vezninin kullanıldığını ve istisnai birkaç örnek dışında hepsinin koşma tarzında kurulduğunu tespit ettik. 212 destan metninin dörtlük olarak uzunluk ve kısalığı noktasında, Özkul Çobanoğlu'yla aynı düşüncedeyiz. Bizim tespit edebildiğimiz en kısa ağıt konulu destan "beş" dörtlükten oluşmaktadır.[25] Destanın uzunluğu konusunda bir düşünce belirtmek yanlış olur; çünkü destancı yazdığı destanı matbaada bastırıp satmayı düşündüğünden, maliyet artmasın diye, destanını çoğunlukla bir veya nadiren iki sayfa olarak bastırmak zorunda kalmış bir anlamda kendini sınırlamıştır. Bizim tespit ettiğimiz en uzun ağıt-destan " otuz altı" dörtlükten ibarettir.[26]

---

[24] Özkul ÇOBANOĞLU: Âşık Tarzı Destan Geleneği ve Destan Türü (Ankara 2000), 3.
[25] Hasan EMEK: İstanbul'da Dinamit Kazasında Ölenlerin Destanı. Esnaf Matbaası, (Sivas 1960).
[26] Âşık Mustafa DURAN ve Âşık Mehmet: Sirkeci İnfilâk Kurbanlarının Destanı. Turgay Matbaası, (İstanbul 1959).

II. BÖLÜM

ÂŞIK EDEBİYATINDA DESTANLARIN YAZILIŞ SÜREÇLERİ

Ana konumuz yazılı kültür dönemindeki ağıt konulu destanlardır. Bunun dışındaki dönemler olan "sözlü ve elektronik" kültür dönemlerindeki destan söyleme geleneği hakkında bilgi vermeyi, kültürün değişerek devam ettiğini göstermek, teknolojik gelişmelerin destancılık geleneğimizi nasıl etkilediğini ortaya koyabilmek ve "yazılı kültür dönemine" geçişi anlatabilmek açısından gerekli görüyoruz.

2.1. Sözlü Kültür Ortamında Destancılık

Konumuza başlarken ağıt geleneğimizi baştan başlayarak incelememizin nedeni, ağıtla destan arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmek açısındandı. Her ne kadar bu bölümün başlığı "Âşık edebiyatı" olsa da, biz Âşık edebiyatının "belli kaidelere, kalıplara, belli bir ideolojiye bağlı, hususî- oldukça zengin-" bir şiir tarzı olarak 16. yüzyıl sonlarından başlayarak tekâmül ettiğinin bilincindeyiz.[1] Destan türünün İslamiyet'ten önceki dönemde ozanlar tarafından, "avları takiben şeylan'larda, zafer günlerinden sonra kurulan ziyafetlerde olduğu gibi, daha ziyade kahramanlık, cengâverlik mahiyetini haiz destanlar" olarak okunduğu bilinmektedir.[2] Ayrıca, T. Tekin'in kitabındaki, "Alp Er Tunga destanından parçalar", "Yolculuk destanından parçalar", "Kurt Avı destanından parçalar", "Yaşlılar ve Gençler destanından parçalar", ve "Öğüt destanlarından parçalar" adlı bölümler[3] bize bu geleneğin daha önce de var olduğunu göstermektedir. Bizim bu bölüme başlık olarak "Âşık Edebiyatı"nı tabirini koymamız, inceleceğimiz destanların bu dönem içinde olmasından dolayıdır.

---

[1] M. Fuad KÖPRÜLÜ: Türk Saz Şairleri I (Ankara 1962), 29-30.
[2] M. Fuad KÖPRÜLÜ: Edebiyat Araştırmaları I (İstanbul 1989), 86.
[3] Talat TEKİN: XI. Yüzyıl Türk Şiiri (Ankara 1989), 1–11; 66–67; 68–69; 72–75; 128–139.

Âşık edebiyatının teşekkülü noktasında Ö. Çobanoğlu, Yeniçeri Ocağı'nın ve "tekke kültürü çevresinin" etkili olduğunu düşünür; "âşık tarzı edebiyatın" oluşumunda ise, bu unsurların katkısını göz ardı etmez fakat böyle bir edebiyatın oluşmasını daha çok- 1592'den sonra yaygınlaşan- "kahvehanelere" bağlar. Kahvehanelerin, daha önceden soysa-kültürel hayatımızda umuma açık olarak bulunan "cami, tekke, hamam ve bozahanelere" alternatif bir kurum olarak ortaya çıktığını düşünür ve insanların aralarında ayrım olmaksızın bir araya geldikleri, hoşça vakit geçirilen, edebi forum niteliğindeki bu yerlerin niteliğine dikkat etmemiz gerektiğini belirtir.[4]

Gerçekten de kahvehaneler kültür hayatımıza girdikten sonra önemli işlevler görmüştür; fakat bir dönem saz şairlerine ve saz çalmaya karşı toplumun bir kısmı tarafından gösterilen tepkinin nedeni, kahvehane kurumunun dindışı karakterinden olsa gerektir. Toplum içinde belli bir dönem sazı ve çalgıyı hor görme eylemi devam eder; kültürümüz içine 16.yüzyıl sonlarında giren bu kahvehane kültürünün kabul görmesi çok kolay olmaz. 1772–1845 yılları arasında yaşayan Âşık Dertli'nin söylediği şu dörtlük bu düşüncenin değişmesi ve sazın zafer kazanması anlamında düşünülebilir:

"Telli sazdır bunun adı
Ne ayet dinler ne kadı
Bunu çalan anlar kendi
Şeytan bunun neresinde?"

Kahvehanelerin âşık tarzı içersinde önemli bir yeri olduğunu düşünüyoruz. O. Cemal Kaygılı'nın, "âşık kahvelerinin" kültür içindeki değişimini ve sonunu ifade eden şu sözlerini- eksik olmakla beraber- dikkat çekici buluyoruz:

> "Tanzimat'la beraber Divan Edebiyatı nasıl hararetini kaybetmiş ve daha sonra nasıl durmuşsa, âşık tarzı denilen saz şiiri de yine Tanzimat'la birlikte hayli gevşemiş ve

[4] Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 130-133.

> biraz daha zaman geçince Tavukpazarı'ndaki âşık kahvelerinden İstanbul'un çalgılı kahve denilen yerlerine sığınarak oralarda aslını muhafaza etmekle beraber şeklini az çok değiştirmek suretiyle 1919-1920 yıllarına kadar devam edebilmek imkânlarını bulmuştur."[5]

Bu konudaki çalışmalarını ve emeğini saygıyla karşıladığımız Kaygılı'nın gözden kaçırdığı, matbaanın kültür hayatımız içersine girişiyle beraber, bizde ve edebiyatımızda olan değişimdir.

Destan söyleme geleneği sadece kahvehanelerde değil, âşıklar tarafından, "âşık fasıllarında", "düğün ve derneklerde", "köy odaları ve köy ortamında", "pazar ve panayır yerlerinde", "Yeniçeri ortaları, kale, garnizon gibi askerî karargâhlar ve zafer alaylarında", "Saray'da, Ağa ve Paşa konaklarında" ve "ulaşım araçlarında" da devam ettirilmiştir. Yeniçeri şairlerinin okudukları destanlar genellikle "epik karakterli"dir.[6] Halk şairlerini yaşadıkları çevreyi göz önüne alarak sınıflandırmamız gerekirse bu tasnifi şu isimlerle yapabiliriz:

"1) Din ve Tasavvuf Şairleri
2) Köylü Şairler
3) Kasaba ve Şehir Şairleri
4) Yeniçeri Şairleri
5) Göçebe Şairler"[7]

Tek sayfa olarak yazılan ağıt konulu destanlar, yazılı kültür dönemi içinde çoğunlukla "Kasaba ve Şehir Şairleri" tarafından yazılmıştır. Sözlü kültür dönemi üzerine sözlerimizi çok fazla uzatmadan[8] ana konumuzu teşkil eden yazılı kültür dönemine geçiyoruz.

---

[5] Osman Cemal KAYGILI: İstanbul'da Semai Kahveleri ve Meydan Şairleri (İstanbul 1937), 5.
[6] İlhan BAŞGÖZ: İzahlı Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi (İstanbul 1968), 12.
[7] İlhan BAŞGÖZ: a.g.e., 9. ve P. Naili BORATAV: Halk Edebiyatı Dersleri (Ankara 1942), 87-92.
[8] Bu konuda geniş bilgi için Bkz. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 124-141. ve 197-210.

2.2. Yazılı Kültür Ortamında Destancılık

Yazılı kültür ortamını matbaanın kültür hayatımız içine girdiği dönemle birlikte başlatıyoruz ve bu dönemi üç farklı başlık altında incelemenin daha uygun olacağını düşünüyoruz. Birinci dönem, bizde ilk matbaanın kurulduğu 1729 ile Tanzimat'ın ilanına kadar olan 1839 yılları arasıdır. Bu dönemde yazılı olarak basılan bir destan metnine rastlamıyoruz; ama destancılık geleneğinin âşıklar tarafından yazılan destanlarla yaşatıldığına şahit oluyoruz. (Bu döneme kuruluş dönemi de denebilir.) İkinci dönem, 1839 ile cumhuriyetten sonra yapılan "Harf İnkılâbı" arası olan 1928 yıllarıdır. Üçüncü dönemse, 1928 ile destancılar tarafından yazılan ve matbaalarda bastırılan destanların ortadan kalkmaya başladığı 1974 yılları arasıdır. Aslında üçüncü dönemin sonunu tam bir tarihle belirlemek imkânsızdır. Biz burada ölçüt olarak, tarih itibari ile, elde edebildiğimiz en son destanı bu dönemin sonu olarak düşünüyoruz. (Bu dönemleri "eski harfli [Birinci ve İkinci dönemi kapsar] ve yeni harfli metinler dönemi" diye ayırmak da mümkündür.) Bizim ana konumuzu teşkil eden "ağıt konulu destanlar"dan ise, biz sadece üçüncü dönemde ortaya çıkan ürünleri tasnif ettik. Bu dönemdeki destan metinlerine ve destancılık geleneğine geçmeden önce, çok geniş olmamakla birlikte matbaacılığın bizdeki gelişiminden bahsetmeyi, matbaalarda basılan destanlara nasıl geçildiğinin ve bunların kültür tarihimiz üzerinde yaptığı etkinin anlaşılması açısından gerekli görüyoruz.

Birinci dönem olan 1729–1839 yılları matbaanın bizde gelişmeye başladığı dönemdir. Tarihte Türklerin matbaa ile ilk temasları, Orta Asya'dayken VIII. veya IX. yüzyıllar arasındadır. Çinli'lerin müteharrik harfli matbaayı, Avrupalılardan daha önce kullandıkları bilinmektedir; fakat Avrupalılar daha sonradan matbaayı çok geliştirmişlerdir. Batı'da ilk kitap basma teşebbüsü 1440–1450 yılları arasında gerçekleşmiştir.[9]

[9] Server R. İSKİT: Türkiye'de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış (İstanbul 1939), 3. ve Osman ERSOY: Türkiye'ye Matbaanın Girişi ve İlk Basılan Eserler (Ankara 1959), 17,47.

Osmanlı topraklarına ilk matbaa,[10] 1490'lı yıllarda İspanya topraklarından sürülen ve Osmanlı'ya sığınan Yahudiler tarafından getirilmiştir ve ilk eser de, 1494 yılında basılmıştır. Bu eserin "Tevrat ve tefsiri" olduğu sanılmaktadır. 1729 yılına kadar Türklerin matbaa kurması ve kitap yayınlaması yasaktı; fakat bu tarihten önce, azınlıklara siyasi olmamakla beraber kitap yayınlamak ve matbaa kurmak serbestliği tanınmıştır. Yahudiler dini kitapların dışında çok sayıda "tarih, gramer ve sosyoloji" ile ilgili eserler basmışlardır.

Osmanlı içindeki bir başka azınlık olan Ermeniler ise, 1565 tarihinde İstanbul'da bir matbaa kurmuştur. Aynı Yahudiler gibi onlarında bastığı kitapların çoğu dinî konularda olup, içlerinde "tarih, coğrafya, astroloji ve lügat" kitapları da vardır. Ermeni matbaaları daha sonra politik faaliyete giriştikleri için kapatılmıştır.

XVII. yüzyıl içinde Rumlarda matbaacılık faaliyetlerinde bulunmuşlardır; fakat cezvitlerin baltalaması yüzünden bir yıl sonra bu matbaa kapanmıştır. Bu bir yıllık dönem içinde basılan ilk eser ise "Nicodemos Metaxas" tarafından basılan ve Yahudilere hücum eden bir risaledir.

Lale devrine kadar bizde ne matbaa vardır ne de kütüphane; fakat Lale devriyle beraber zihniyette bir değişim yaşanmaya başlanır. 1712 tarihinden itibaren kütüphaneler kurulmaya başlanır. [Vâlide Sultan (1712), Şehit Ali Paşa(1714), III. Ahmet (1719), Damat İbrahim Paşa (1719) ve Âtıf Efendi(1735) kütüphanesi bunlardan bazılarıdır.] 1716 yılında dışarıya satılan veya kaçırılan el yazması eserlerin korunması amacıyla bir kanun çıkartılır. Zihniyetteki bu değişim neticesinde Damat İbrahim Paşa'nın katkılarıyla, ilk Türk matbaası, İbrahim Müteferrika tarafından 1729 yılında kurulmuştur.

[10]Osman ERSOY: a.g.e., 18-19. ; Server R. İSKİT:a.g.e., 3-11. ve Turgut KUT: "Matbaalar", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi (İstanbul 1994), c.V. 308. Bundan sonra Birinci dönem hakkında vereceğimiz bilgiler bu üç eserde yazanların özeti şeklinde olacaktır.

Matbaa için padişahtan izin almak çok kolay olmamıştır. İbrahim Müteferrika tarafından "Vesiletü't-tıbâa" adıyla kaleme alınan risale, ilk önce, sadrazam İbrahim Paşa'ya takdim edilmiştir. Bu risalede basımın neden önemli olduğu belirtilmiş ve matbaanın faydaları on madde halinde ifade etmiştir. Türk kültür tarihinde zihniyet değişimine sebep olan bu risalenin içinde, matbaanın halkın tahsil durumumun yükselmesi için faydalı" olacağı, basılan eserlerin mürekkebinin sabit olması dolayısıyla daha uzun saklanabileceği, basım işinin kârlı bir iş olduğu ve böylece fiyatı ucuzlayan kitapların herkes tarafından satın alınabileceği ve basım işine izin veren devletin şan ve şöhretinin artacağı ifade edilmiştir.

Bu girişimden sonuç alamayan İbrahim Müteferrika, Damat İbrahim Paşa'nın kendisini desteklemesinden güç alarak, üzerinde mühür, tarih ve imza olmayan bir arzuhal hazırlayarak bunu sadrazama sunar ve nihayet Said Efendi'nin ısrarı, Damat İbrahim Paşa'nın araya girmesiyle, III. Ahmet'in fermanı ve Şeyhülislam Yenişehirli Abdullah Efendi'nin verdiği fetva neticesinde ilk matbaa "Dârü't-tıbâati'l-Ma'mure" adıyla kurulmuş olur. İ. Müteferrika, ilk olarak Vankulu Lügati'ni(1729) basar. Bu matbaada, 1743 yılına kadar toplam 17 kitap ve dört de harita basılır.

İ. Müteferrika'nın ölümünden sonra (1745), matbaanın imtiyazı, I. Mahmut'un fermanı(1747) ile müteferrikanın yetiştirdiği Rumeli Kadısı İbrahim Efendi ile Anadolu kadılarından Ahmet Efendi'ye geçer. Bu dönemde matbaa çok faaliyet gösteremez ve ancak 1755 tarihinde Vankulu Lügati'nin ikinci baskısını yapar. Rumeli Kadısı İbrahim Efendi ölümü üzerine matbaada bundan sonra hiçbir eser basılmaz.

1785'te Fransız Sefiri Choiseul-Gouffier'nin girişimleriyle Beyoğlu'nda bulunan Fransa Elçiliği binasında bir matbaa kurulur ve bu matbaada, 2'si askerliğe dair Türkçe, 1'i de gramere ait Fransızca 3 adet eser basılır. Bu arada Fransız Sefarethanesi, matbaanın bütün eşyalarını Kadı İbrahim Efendi'nin

terekesinden satın alma girişiminde bulunur. Bunu önlemek için Vakanüvis Ahmed Vasıf Efendi ile Beylikçi Raşid Efendi, Kadı İbrahim Efendi'ye ait olan matbaayı satın almak ve işletmek üzere Babıâli'den izin isterler. I. Abdülhamid'in ferman ile bu hakkı elde ederler. Oldukça eskimiş aletler tamir ettirilerek matbaaya yeni bir düzen verilir. Bir dönem ortakların arası açılır ve daha sonra Raşid Efendi matbaayı tek başına işletmeye çalışır ama bunda muvaffak olamaz. Vasıf ve Raşid Efendi matbaalarında toplam 6 kitap basmıştır.

III. Selim döneminde 1795'te Hasköy'de kurulan Mühendishane-i Berrî-i Hümayun bünyesinde bir matbaaya ihtiyaç olduğu anlaşılınca Raşid Efendi'nin matbaası satın alınır. Matbaanın başına mühendishane hocalarından Abdurrahman Efendi getirilir. Baskı için gerekli olan yeni malzeme satın alınır ancak matbaa 1803 yılına kadar faaliyet gösterir.

Kabakçı Mustafa Ayaklanması'nda (1807), Üsküdar matbaasının hasar görmesi üzerine matbaa çalışmaları aksar ve gizli faaliyet gösteren bazı azınlıkların bu matbaanın ustalarını kendi matbaalarına çekmeye başlamasıyla Üsküdar' da bulunan matbaanın dışında diğer matbaaların kitap basması yasaklanır. Üsküdar matbaası 7 Nisan 1824'te Beyazıt tarafına taşınır.

1832'de Takvim-i Vekâyi ve Tabhane-i Âmire'nin yönetimi birleştirilir ve böylece takvimhane ve matbaa aynı çatı altında bir araya gelmiş olur. 1836 yılında Henry Cayol, II. Mahmud'dan aldığı bir fermanla kendi özel matbaasını kurması, bize özel olarak kurulan matbaaların artık artmaya başladığının işaretini vermesi açısından önemlidir. [11]

Bu dönem içinde, destanların ikinci ve üçüncü dönemdeki gibi matbaalarda basılıp destancı âşık tarafından satılması diye bir şey söz konusu değildir.

[11] Osman ERSOY: a.g.e., 1-48. ; Server R. İSKİT:a.g.e., 3-11. ve Turgut KUT:a.g.e., 308-309.

Yalnız, halk şairleri tarafından önemli olaylar etrafında, tespit edebildiğimiz kadarıyla şu destanlar söylenmiştir: 22 Mayıs 1766' da İstanbul olan büyük deprem için Ermeni asıllı şairlerden Pere (ya da Bedros) 26 dörtlükten oluşan bir destan yazmıştır. Aynı deprem için "Ceryanoğlu" mahlaslı bir âşık da, tamamı 11 dörtlük olan bir destan söylenmiştir. Her iki destanda da, depremin şehirde yarattığı zarardan ve halkın içine düştüğü sıkıntılı durumdan bahsedilmektedir. Ayrıca, "Nigâri" mahlaslı bir âşık tarafından, 1807'deki Kabakçı Mustafa Ayaklanması üzerine 17 dörtlükten oluşan destan söylenmiştir. Âşık destanında, isyancılardan yana olan tavrını ortaya koymuş ve III. Selim döneminde yapılmış olan yeniliklerden hiç hoşnut kalmadığını açıkça ifade etmiş ve yeni padişah IV. Mustafa'yla beraber isyancıları da övmüştür. "Ispartalı Seyranî" ise, Yeniçeri Ocağı'nın ortadan kaldırılışı olayı üzerine tamamı 30 dörtlük olan "Vak'a-i Hayriye Destanını" söylemiştir.[12]

Birinci dönem içersinde, İbrahim Müteferrika'nın büyük mücadelesi neticesinde ilk Türk matbaasının kurulması, matbaa konusunda azınlıkların tekelinin kırılması ve toplum içersinde yavaş yavaş okuyan bir kesim oluşması, Tanzimat'la beraber bir uyanışın başlaması önemli gelişmelerdir. Bizde matbaa hareketlerinin çok geç başlaması hem kültürel, hem siyasi hem de insanlarımızı yetiştirme açısından çok şey kaybetmemize sebep olmuştur. Yazılı kültürün ikinci döneminde önemli gelişmelerin olması matbaa hareketlerini hızlandırmış ve bu teknoloji âşık tarzı şiir içersinde şairlerin destan yayınlamaya başlamasıyla yavaş yavaş günlük hayatın içine girmeye başlamıştır.

İkinci dönem olarak düşündüğümüz 1839–1928 yılları matbaanın bizde geliştiği yıllardır. Bu dönemin başında ilân edilen Tanzimat Fermanı (1839) ile beraber, hem kültür hem de sanat hayatımızda büyük değişiklikler olmaya başlamıştır. Matbaaların artması, özel gazetelerin çıkmaya başlaması ve

[12] M. Sabri KOZ: "Destanlar", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi (İstanbul 1994), c.III, 40.

Batı'dan yapılan tercüme eserler aracılığı ile okuyan bir topluma doğru gidiş, batıya açılan bir dünya görüşü neticesinde toplum içinde, hem birtakım sıkıntılar başlamış hem de sosyal hayat içersinde değişiklikler yaşanmıştır. Âşık tarzı şiirde bu gelişimden ve değişimden payını almıştır. Özellikle bu dönem içinde halk şairlerinin, teknolojik gelişmeleri eserlerini topluma açma noktasında kullanmaya başladığı görülmektedir.

İstanbullu Gülzârî, 1839 yılında vefat eden II. Mahmud'un ölümü (1839) üzerine bir destan söylemiştir. Tamamı 29 dörtlük olan bu destan bu dönemde yazılan cönk ve mecmualarda yaygın bir şekilde yer alması dikkati çeken bir noktadır. O dönem için önemli bir destanda, Tanzimat'ın ilanını konu alan Şevkî mahlaslı bir âşık tarafından söylenen ve tamamı 18 dörtlük olan destandır.[13] Kanaatimizce bu destanın en önemli özelliği dünyanın bozukluğundan söz edişi yanında, halkı Tanzimat Fermanı'na itaat etmeye çağırmasıdır.

1839'da Tanzimat'ın ilanıyla beraber beklenen olur ve özel yayınevlerinin sayısı artmaya başladı. Yarı resmî gazete olan "Ceride-i Havadis"'le beraber devletin yavaş yavaş basından elini çekmesi ve sansürcü kimliğinden uzaklaşmaya başlaması yeni matbaaların kuruluşunu hızlandırır. Devlet basın hayatını yavaş yavaş serbest bırakırken Takvim-i Vekâyi'de neşrolunan (1849) bir yazıyı bütün elçiliklere gönderir ve yabancıların da matbaa açmak için hükümetten izin almalarını karara bağlar.[14] Bu kararın altında yatan ise, yerli ve yabancılar arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırmaktır; çünkü yerlilerden birisi matbaa kurarken, önceden mutlaka Babıâli'den izin alması gerekirdi, fakat o tarihe kadar yabancılar için böyle bir uygulama yoktur.

[13] M. Sabri KOZ: a.g.e, 40.
[14] Server R. İSKİT: a.g.e., 37.

Islahat Fermanı'nın ilânından (1856) sonra matbaalara ilgi artar ve taşrada (İstanbul dışında) matbaalar kurulmaya başlanır.1857 yılında ise ilk "matbaalar nizamnamesi ve ilk telif nizamnamesi" yayınlanır.[15]

1864 tarihine gelindiğinde ise (Şemsi 1281), tek sayfa halinde basılıp satılan destanlardan en eski tarihlisi olan "Destan-ı Âlâmât-ı Kıyame"nin, yayınlandığını görüyoruz. Bu şekilde basılıp satılan destanların üstünde basılış tarihleri ve basıldıkları yerin yazılmasına dair mecburiyet ancak 1888'de yürürlüğe giren "Matbaalara Ait Kanun"la gerçekleşir ve korsan baskılara karşı "Her hakkı mahfuzdur" yazısı da ancak 1898'de çıkan "Telif Hakları Kanunu" ile olmuştur.[16]

Bu dönem destancıları, ellerine aldıkları tek sayfa olan destanları yüksek sesle okuyarak kalabalıkların bulunduğu yerlerde satarlardı. O günün gazetelerinin bile ulaşamayacağı bir sayıda (ortalama 1000) destan satan destancılar hem maddi yönden hem de tanınma açısından müthiş bir güce ulaşmaya başladılar. O dönemi yaşayan yazarlarımızdan olan Sermest Muhtar Alus'un, o günün destan satıcılarının giyimi ve kuşamı, destancıların destanlarını hangi konular üzerinde yazdığı ve bu destanları nerelerde sattıklarına dair verdiği bilgiler, o günleri aydınlatıcı niteliktedir:

> "Başta kalıpsız bir fes vardır, kâküller perişan ve perçemler afilidir. Omuzdan düğmeli yelek, ucu belden aşağı sarkık, bacakta yarım Fransız pantolon, genellikle çıplak ayaklarda yumurta ökçeli terlik yemeni karışımı bir ayakkabı bulunur. Destancı, bakışları baygın, çözleri mahmur, sakalı tıraşsız olmalı; yayık ağız ve çatlak sesle, bazen makamlı okuyanları da görülmekle birlikle, bağırmalıydı. Kolunda beyaz, sarı, pembe, yeşil gazete ya da helvacı kâğıdına basılmış destan yaprakları ile Galata Köprüsü'nün üstünde ya da iki başındaki meydancıklarda. Yeni Cami'nin arkasında, Mahmutpaşa Yokuşu'nda, Kapalıçarşı'nın içinde ya da kapı önlerinde, Bitpazarı'nda ve Balıkpazarı, Galata, Tophane, Beyoğlu gibi külhanbeylerinin, ayaktakımının uğrak yeri olan meyhanesi bol semtlerde destancılara rastlamak mümkündü. Özellikle toplumun

[15] Server R. İSKİT: a.g.e., 49-50.
[16] Enver ŞAPOLYO: Türk Gazetecilk Tarihi ve Her Yönü ile Basın (Ankara 1971), 266–267.

> her kesiminden insanların ilgi duyacağı yeni bir olay olmuşsa destancı âşıkların herkesten önce haber alıp bunları destan haline getirmeleri uzun sürmezdi. Halk arasında acısı unutulmayan olaylar için de güncelliği uzun süre devam eden destanlar yazıldığı olmuştur."[17]

Bu dönemde matbaanın destancı âşıklar tarafından kullanılmaya başlanması, onları bir anlamda "bir tür gazete yayımcısı gibi çalışan tanınmış destancı" yapmıştır. Bu tanınmışlık o dönem için öyle küçümsenecek bir şey değildir. Bu işte hem çok para olması hem de şairi meşhur etmesi adına destan yazan ve satan destancı âşık sayısında her geçen gün bir artış yaşanmıştır. Buna bağlı olarak destan satış pazarındaki payın günden güne düşüşü, sonraki dönemlerde destancılarla dolu İstanbul'dan âşıkların yavaş yavaş yeni pazar olarak değerlendirdikleri, Anadolu'ya açılmışlarına sebep olmuştur.

Destancılar, bu devirde basılan destanlarına numara veriyor ve destan yaprağının altına dağıtım adreslerini yazarak mühürlerini destanlara basıyor ve mühürsüz olanların sahte olduğunu okuyucuya duyuruyorlardı. Bu dönem destancılarından bazıları, destanlarını kendileri bastırıp, gezerek kendileri satar. Bazıları da, gezici destan satıcılarına destanlarını toptan satarak para kazanmaya çalışmışlardır. Bu dönem destanları genellikle tek yaprak halinde basılırdı ama destanların nadiren de olsa, 4, 8, 16 sayfalık risaleler halinde basıldıkları da olmuştur. Bu devrin en tanınmış destancısı, 19.yüzyılın sonlarından 20.yüzyılın ilk çeyreğine kadar bu işi devam ettirmiş olan Eyüplü Mustafa Şükrü'dür. Mustafa Şükrü'nün dışında, bu dönemde destancılık yapan Mehmed Kemâli, Mehmed Safvet, Vasıf Hiç, Âşık Razî, Destancı Behçet ve Fıtnat gibi isimlerle birlikte Ermeni aşuğlarının da (Nâmî, Bîdârî ve Lisânî) destancılık yaptığını biliyoruz.[18]

---

[17] M. Sabri KOZ: a.g.e, 39.
[18] M. Sabri KOZ: a.g.e, 39.

O dönem İstanbul'unda destancı âşıkların bir haber avcısı gibi her olayı "destan olur mu, olursa acaba satar mı?" diye değerlendirdiklerini düşünmek yanlış olmaz. O yüzden, o günün destancıları destanlarına konu seçerken çok fazla zorlanmamışlar ve insanları etkileyen her olayı destanlaştırmışlardır. İstanbul'da destancı âşıkların hangi konular üzerinde destanlar yazdığını maddeler halinde bize aktaran Sermet Muhtar Arus, toplumun dikkat yönünden nabzını tutan destancıların, o günün Türkiye'si içinde tema olarak neyi ön plana aldıklarının ipuçlarını bize vermiş olur ve bu devirde yazılan destanların konularını şöyle özetler:

"1- Şehri harap etmiş büyük depremler, büyük yangınlar, hastalık salgınları gibi afetler;
2- İstanbul'da geçim sıkıntısı yaratmış harbler, ihtilaller;
3- Sonu kızın veya oğlanın ölümüne kadar varmış hazin aşk maceraları; veremden ölmüş güzel oğlan ve kızlar;
4- Muhitini ve belki de bütün İstanbul'u üzmüş, heyecana düşürmüş cinayetler, intiharlar, kazalar;
5- Büyük şehrin çarşıları, hamamları, deniz hamamları, mesireleri, meşhur meyhaneleri ve oradaki alemler;
6- Yatılı mektep hayatı, kışla hayatı;
7- Tulumbacılık hayatı, yangın tulumbaları sandıklarının ve uşaklarının methi;
8- Türlü cilveleri ile evlilik, karı-koca hayatı, bekarlık hayatı;
9- Gençlere nasihat;
10- Mahbub veya nigar ile oynaşma yolunda usuller, işmarlar;
11- Nazenin hanım evinde zampara baskını vak'aları;
12- Dedikodusu şehre yayılan büyük rezaletler;
13- Türlü san'atlar ve esnaf hayatı;
14- Namlı kabadayılar, namlı bıçkınlar, güzellikleri şöhret olmuş nevcivanlar;

15- Liman vapurları, tramvaylar, köprüler..."[19]

Sermet Muhtar Arus'un verdiği bilgilerden ana konumuzla ilgili olan ağıt destanların, "1., 3. ve 4." maddelerde bahsedilen destanlar içine girdiği söylenebilir. Üçüncü dönemde çoğunlukla ele alınan ağıt niteliğindeki destanların, bu dönemde de revaçta olduğu görülmektedir. Bu sözlerimizden, ikinci ve üçüncü dönemde bastırılıp satılan destanların hepsinin ağıt-destan olduğunu sanılmasın. Görünüşte epik karakterli gibi kurulmuş destanların "yas tutturucu" özelliğinden dolayı ağıt-destan kimliğine büründüğünü söylüyoruz. Osman Cemal Kaygılı'nın, semai kahveleri ve çalgılı kahvelerde okunan destanlar konusunda söyledikleri de bizim tezimizi destekler niteliktedir. Kaygılı, "…destanlarda ekseriyetle kabadayılıklar, hazin, feci ölümler, ara sıra harpler terennüm edilirdi." dedikten sonra destanların icra edildiği kahvelerde, "Eski külhanbeylik edebiyatının epik kısmına girebilecek ne kadar böyle vakalar varsa hemen hepsinin bu kahvelerde birer destanı yapılmış ve bunlar gâh hiddetler, tehevvürler, küfürler, naralar gâh ta ahlı, oflu gözyaşları içinde yıllarca okunup dinlenmiştir. Bu destanlar arasında meselâ şunlar vardır: "Çiroz Ali'nin Ölüm Destanı" ki bu bir çeşit mersiyedir. "Sandıkçı Şükrü Destanı", "Yorgancı Sadık Destanı", "Pamukçu İhsan Bey'in Destanı", "Komiser Hüsamettin'in Destanı", "Feshanede Makine Arasında Kalıp Parçalanan Atıf'ın Destanı"…"[20] Burada Kaygılı'nın örnek verdiği destanlar "epik karakterli" gibi gösterilse de, aslında anlatım tutumu açısından, bu destanlar birer ağıt-destandır. Zaten Kaygılı daha sonra, "Çiroz Ali'nin Ölüm Destanı"nı bir mersiye olarak değerlendirir.

Buradan hareketle âşıklar tarafından bastırılıp satılan ağıt-destanların ikinci dönemde ortaya çıktığını ve üçüncü dönemde (özellikle 1950–1974 yılları arasında) revaçta konular olarak basılıp satılmış olduğu rahatça söylenebilir.

---

[19] Sermet Muhtar ALUS: Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi (İstanbul 1994), 4520–4521.
[20] Osman Cemal KAYGILI: İstanbul'da Semai Kahveleri ve Meydan Şairleri (İstanbul 1937), 21.

S. Muhtar Arus'un bu dönem destancıları için söylediklerini önemsediğimiz gibi, O. Cemal Kaygılı'nın da söylediklerine ehemmiyet veriyoruz. Bu iki araştırmacımızın özellikle bu dönem hakkında verdiği bilgilerin, o günkü destancılık geleneğini ve destancılarımızı anlamamıza yardım eden ve kültür tarihimizi aydınlatacak bilgiler olarak görüyoruz. İkinci dönem içinde destanların söylendiği ve âşıkların buluştuğu mekânlar olması açısından önemli olan "semai veya çalgılı kahve" ya da "tulumbacı kahvesi" denen yerler konusunda, Kaygılı'nın önemli bilgiler verdiğini görüyoruz. Bu kahvelerde "semaî, mani, koşma, destan, kalenderî" söyleyenlerin adıyla birlikte, buralarda sazdan ziyade klarnet çalındığını Kaygılı'dan öğreniyoruz:

> "Bakırköylü Zil İzzet, Hattaneli Çarkçı Ethem, Artavudun Mehmet, Otakçılarlı Cevat, Erzincanlı Ayrancı Hamdi, Hattaneli Arap Hikmet, Balıkçı Agop, Çeşmemeydanlı Kıvırcık Hüsnü, Galatalı İnce Arap, Zeytinburunlu Naracı Mehmet, Beşiktaşlı Kanbur Ferdî Dede, Üsküdarlı Kayıkçı İbrahim, Çukurçeşmeli Efe Mehmet, Unkapanlı Halit Hoca... Bütün bunların içinde Üsküdarlı Vasıf, Acem İsmail, Zil İzzet, Halit Hoca, Çiroz Ali, Dolmaci Mihran, Arnavudun Mehmet, Zeytinburunlu Konik Mustafa, Otakçılarlı Cevat, bilhassa Çarkçı Balatlı Ethem en ustaları idiler. Bunlardan meselâ Otakçılarlı Cevat, Hattaneli Arap Hikmet gibileri hem çalar, hem söylerlerdi ki bunların çalgıları artık eski Tavukpazarı kahvelerinde olduğu gibi saz değil, klarnet idi."[21]

1919–1920 yıllarında bu "semai kahvelerinin" ortadan kalktığını biliyoruz. 19.yüzyılın son çeyreğinde, destancılık geleneği devam ederken, matbaalarda bastırılıp satılan "şarkı, türkü ve kanto sözü" satıcılığı diye yeni bir mesleğin doğduğu da görülüyor. Üçüncü dönem destancılarının zaman zaman, tek yaprak şeklinde basılan destanların bulunduğu kâğıda, destanla beraber sevilen türkü ve şarkı sözlerini yazmış olması, bu geleneğin daha sonradan da devam ettirildiğini göstermektedir.[22]

---

[21] Osman Cemal KAYGILI: a.g.e., 8.

[22] İbrahim Kartal'ın yazdığı "Askerlik Destanı" adlı tek sayfaya basılmış destan metni ile beraber "Nuri Sesigüzel'den iki türkü metnine de" yer verilmiştir. Bunun dışında 4 tane türkü metni de sayfa

19.yüzyılın sonlarında matbaalardaki baskı makinelerinin ve tekniklerinin değişmesi ile beraber baskı konusunda dünya standartları yakalanmaya başlar. Matbaacılığımız taşbasmacılığından ve elle dizme yönteminden yavaş yavaş kurtulmaya başlar ve linotip baskı makineleri ile yapılan baskılarda kalite de artar. Eski teknolojiyle çalışan makineler ise taşraya gönderilir.

Matbaaların yıllara göre sayısal dökümü, bizde matbaacılığın nasıl geliştiği yönünde bir fikir edinmemize sebep olabilir. 1729–1875 yılları arasında 90, 1876–1892 arasında 110, 1892–1907 arasında ise 100, 1908–1917 arasında 250, 1918–1928 arasında 170 matbaa basın hayatımız içinde faaliyet göstermiştir.[23]

1908'de II. Meşrutiyet'in ilanıyla beraber esen özgürlük havası içinde sansürden kurtulan destancılar için yeni bir dönem başlar. Sayı ve konu olarak çok sayıda destan yazılmaya başlanır. Matbaaların yenilenme çabası daha da artar. 1911–1912 yılları arasında çıkan Balkan Savaşları, I. Cihan Harbi ve Kurtuluş Savaşı döneminde destancılık geleneğinin devam ettiğini ve destanların çoğunlukla bilgilendirmeye yönelik olaylar için yazıldığını, genellikle kazanılan ve kaybedilen savaşlarla ilgili olduğunu görüyoruz.

Cumhuriyet'in ilânıyla beraber, savaşlar bitmiş ve rejim değişmiş ve halk rahatlamıştır. Ulu Önder Atatürk tarafından bir bir yapılmaya başlanan İnkılâplarla beraber yeni bir döneme girilir. 3 Kasım 1928'te yapılan Harf inkılâbı, destancılık ve matbaamız açısından yeni bir sayfa açılmasına sebep olur.

---

içinde yer almıştır. Bu da bize destancıların destanlarını satmak için sevilen türkü ve şarkılara destan metniyle beraber yer vermelerinin destanın satımıyla ilgili olduğunu gösterir.

[23] Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi (İstanbul 1994), c.V. 310.

1839–1928 yılları arasındaki ikinci dönemde, ilk basılan destanın 1864 tarihli “Destan-ı Âlâmât-ı Kıyame” olduğunu daha önce söylemiştik. Bu tarihten sonra 1928 yılına kadar tek sayfa halinde basılan destanların bazılarının yazarları ve basım tarihleri belli değildir. Bu dönem içinde tespit edilmiş olan destanlar şunlardır:

"Destan-ı Âlâmât ül Kıyame" (Şemsî 1281/1864), "Destan-ı Fuad Paşa" (Uryânî 1285/1868), "Yemen Destanı" (Lisanı 1290/1873), "Şehid Olan Zevat-ı Kiramların Destanı" (Dağıstanî 1293/1877), "Direkler Arasında Yıkılan Hamdi'nin Tiyatrosu destanı" (Fıtnat 1299/1882), "Filib'in Destanı" (Fıtnat 1299/1882), "Sarhoşların Destanı" "Kocakarıların Destanı" (İrfan 1299/1882), "Tahtakurusu ile Pirenin Destanı" (Fıtnat 1300/1883), "Eyüp'de Türbe Bahçesinin Destanı" (Gülsüm 1300/1883), "Destan-ı Hazret-i İbrahim" (1301/1884), "Fevakıhü'l Kulûb, Yemişlerin Birbirleriyle Mübahase Eylemeleri" (Dağıstanî 1303/1886), "Kan Koca Kavgası Destanı" (y. b. d. 1304/1887), "Destan-ı Medhiye-i Eyüb Sultan" (Naim 1304/1887), "Dastan-ı İbrahim Edhem" (y. b. d. 1307/1890), "Selanik Küçük Pazar'ının İlaveli Yangın Destanı" (Fikrî 1308/1891), "Muharebe Destanı" (Sadık 1314/1896), Harb Destanı" (Safvet 1314/1896), "Muzafferiyatname" (y. b. d. 1314/1896), Mükemmel Destan-ı Zafer" (Felek Mehmed 1314/1896), "Dastan-ı Zafer" (Faik 1314/1896), "Feth-i Yenişehir" (y. b. d. 1314/1896), "Dastan-ı Zafer" Müstecibzâde 1314/1896), "Hürriyet-i Vatan" (Ahmed Burhaneddin 1324/1908), "Hürriyet Destanı" (Mehmed Safvet 1324/1908), "Meserret Destanı" (Lafzî 1324/1908), "Sebzevat Satan Suratları Sapsarı Hırsız Hafiyelerin Destanı" (y. b. d. 1324/1908), "Hain Arap İzzet'in Destanı" (y. b. d. 1324/), "Abdülhamid'in Destanı" (Yusuf Niyazi 1325/1909), "Şeriat Destanı' (Kemali 1326/1910), "Rumeli Vilayetinde Seyahat-ı Şahane, Şanlı Manevra Destanı" (Mehmed Kemali 1327/1911), "Saat yedibuçukda Tessüf-i azim ve Yangın Destanı" (Mehmed Kemali 1327/1911), "Edirne Kahramanlarının Destanı" (Felek Naci 1328/1912), "Edirne Kırkkilisesi'nin Şanlı Muzafferiyet Destanı" (Mehmed Kemali 1329/1913), "Sulh Destanı"

(Mustafa Şükrü 1918), "Sulh-i Umumi Destanı" (Şeyh Baba 1918), "Biçâre Şehitlerimiz Kahraman Tayyarecilerimiz Fethi ve Sadık Beylerin Destanı" (Mustafa 1329/1913), Hacivad'ın Destanı" (y. b. d. 1330/1914), "Çanakkale Destanı" (y. b 1331/1915), "Hanımlara Yaşmak Ferace Destanı" (y. b. d. / y. t. y), "De Kahve" (y. b. d. / y. t. y), "Destan-ı Mahbub" (y. b. d. / y. t. y), "Destan-ı Çiçek" (y. b. d. / y. t. y), "Destan-ı Zanpara ile Kulanpara" (y. b. d. / y. t. y.) "Destan-ı Yorgancı Sadık" (y. b. d. / y. t. y), "Anadolu Destanı" (y. b. d y), "İnayet-i Hak ile Mündefi Olan İllet-i Meşhure ile Üç Defada Vuku Hariklerin Cem Tasavvur Kılınan Dastan-ı Kolera" (Mustafa Şükrü y.t.y.), "Bir Takım Baldın Çıplak Şunun Bunun Kesesinden Tütün İrtikabında Bulunan Otlakçıyanın Fiiliyatına Dair Destan" (Mustafa Şükrü y. t. y), Düşen Ağlamaz'ın Destanı" (Şükrü y. t. y), "Alman Taht-el Bahirlerinin Faaliyetlerinin Destanı" (Mustafa Şükrü y. t. y), "Destan-ı Şanlı (Mustafa Şükrü y. t. y), "Osmanlı Kahraman, Şeci, Cesur, Ölümden Korkmaz Ateşten Yılmaz Şanlı Asker Destanı" (Mehmed Kemali y. t. y), "Çanakkale Önünde Düşmana Kan Kusturan Arslan yürekli Kahraman Mehmed Çavuş'un Destanı" (Mehmed Kemali y. t. y), "Pazarola Hasan Bey'in Destanı" (Kemali y. t. y), "Sevgili Bursa, Edirne ve Trakyamızın Selâmet-Destanı" (Mehmed Kemali y. t. y), "Yaşasın Almanya, Avusturya, Varşova'nın Zaptı Şanlı Muzafferiyet Destanı" (Mehmed Kemali y. t. y), İngiliz Muharebesi Destanı, Mısır Yolunda" (Derûnî y. t. y), " Birbirleriyle Muharebe Destanı" (Hakî y. t. y), "Destan-ı Ana ve Kız" (y. t. y), "Destan-ı Züğürd" (Külabî y. t. y), "Destan-ı Duhan" (Nuşî y.t.y.), "Güveyisi Destanı" (Hafız y. t. y), "Destan-ı Şeyh Şamil" (Razî y.t.y.), "Destan-ı İbret-i Âlem" (Levnî y. t. y), "Aç Gözlü Destanı" (Hüseyin y.t.y.), "Borçlu ile Alacaklı Destanı" (Fevzi y. t. y)."[24]

Üçüncü dönem olarak adlandırdığımız, 1928–1974 yılları yazılı kültür dönemi destancılığının en hareketli olduğu dönemdir. Cumhuriyet'ten sonra 1928 yılında hayata geçen "Harf İnkılabı"ndan sonra, matbaalar için yeni bir

[24] Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 263-264.

dönem açılmış olur. Alfabenin değişmesinden dolayı devletin matbaa sahiplerine yaptığı maddi yardım, matbaaların gelişmesine yardımcı olur. Bu tarihten sonra elle dizmenin yerini tamamen "linotip" dizgi alır ve düz baskıdan rotatife geçiş hızlanmış olur. 1928–1938 yılları arasında alfabenin değişmesiyle beraber, matbaa sayısında bir düşüş yaşanır; 1918–1928 arasındaki 170 matbaanın çoğunun kapandığı ve sayının 1928–1938 arasında 115'e düştüğü gözlenir.[25]

Bu sayının II. Dünya Savaşı yıllarında yaşanan durgunluk döneminde artmadığını tahmin ediyoruz; yalnız 1946 yılında yaşanan çok partili hayata geçiş çalışmaları ve liberal ekonomiye geçişle birlikte, basımevlerindeki sayı artmaya başlamış; gazetelerin ofset sistemine geçişiyle beraber baskı kalitesinde, dünya standartları yakalanmıştır. 1973 yılına gelindiğinde matbaa sayısının 685'e ulaştığı görülür ve 1979 yılından sonra bu sayı 1000'in üzerine çıkar. Bu tarihten sonra dizgide, renk ayrımında ve baskıda elektronik sistemlerin kullanılmaya başlanmasıyla, basılan ürünlerde üstün kalite yakalanmış olur.

Destancılık geleneğimize gelince, yaptığımız araştırma neticesinde 1928–1946 yılları arasında tek sayfa halinde basılıp satılan bir ağıt-destan metnine ulaşamadık. Bu yıllar arasında bir destan metni bulamamamız, bu dönemde destan yazılmadığı anlamına gelmez; ama bu dönemde destancılığın bir duraklama dönemi içinde olduğunu gösterir.

II. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında yapılan seçimlerle (1946), birlikte çok partili hayata geçişin destancılık geleneğimizi olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Özkul Çobanoğlu, bu tarihten sonra destan bastırıp satma geleneğinin, eskiden "çalgılı kahve kurup işleten" ve ünlü destancı Âşık Razi'nin arkadaşı ve çırağı olan, Üsküdarlı Vasıf Hoca'nın 1947 yılında işlenen bir cinayetin ardından 1948 yılında yazdığı "Hacer Destanı" adlı bir

[25] Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi (İstanbul 1994), c.V. 310.

destanı bastırıp satmasına bağlar. Bu görüşe, Reşat Ekrem Koçu'nun, "Üsküdarlı Vasıf Hoca da, yarım asır evvelki geleneği ihya ile 'Hacer Destanı'nı yazmış ve neşretmiştir"[26] cümleleriyle ulaşır. Biz bu görüşe tamamen katılmıyoruz. Vasıf Hoca'nın bu destanı bastırıp satmasının destancılık geleneğinin canlanmasında mutlaka rolü olduğunu; fakat Vasıf Hoca'dan önce de destan bastırıp satanların olması ihtimalinin olduğu kanaatindeyiz.

Bu görüşümüzü destekleyen belge ise, Üsküdarlı Vasıf Hoca'dan önce, 1946 tarihinde Hulûsi Satoğlu tarafından yazılan, Kayseri bölgesinde düğünle ilgili olan âdetlerin, düğün sahiplerini mali yönden zora soktuğunu anlatan, "Düğün Külfeti" (16 bend) ve "Düğün İlleti, Soydu Milleti" (20 bend) adlı tek sayfaya basılmış iki destandır. Abdullah Satoğlu'nun arşivinden aldığımız bu iki destan da, Kayseri Erciyes matbaasında basılmıştır. Destanlardan "Düğün Külfeti'nin altında, "Hulûsi Satoğlu- Şekerciler Çarşısı" 1946 yazılıdır. Destan sayfasında, destanın kaç paraya satıldığına dair bir ifade bulunmamaktadır. Hulûsi Satoğlu'nun diğer destancılar gibi destanına isim verirken, "destan" kelimesini kullanmaması biraz gariptir. Destan metinlerinden anladığımız kadarıyla "Düğün İlleti, Soydu Milleti" adlı destanı daha önce yazılmıştır. Bu destanın çok sevilmesi, eşten, dosttan ve çevreden bu konuyla alakalı ikinci bir destan istenmesi, Hulûsi Satoğlu'nu ikinci bir destan yazmaya sevk eden faktördür. Hulûsi Satoğlu'na ait bu iki destanın tam metni şöyledir:

Düğün İlleti, Soydu Milleti

Düğünlerin çoktur fena âdeti
Hiç birinin yok değeri kıymeti
Elimizden atıyoruz serveti
Bu gidişle düşeceğiz bir yara
Tanrı bizi bu durumdan kurtara

[26] Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 150.

Şu düğün işleri dertlerin başı
Unutturdu bize ekmeği aşı
Dinle halimizi ey din kardeşi
Açıldı millette büyük bir yara
İsraftan düşmüyor geçime sıra

Ey vatandaş bir düğün yapmak için
Türlü türlü dertlere düştük niçin
Terk edin şu bitadı Allah için
Yoksa bir gün düşeceğiz pek dara
Son nedamet etmeyecek hiç para

Düğün için olur binlerce masraf
Altunlu kadınlar sanki bir sarraf
Anlaşılmaz bu dert halimiz tuhaf
Onulmuyor açıldıkça bu yara
Tanrı bizi bu illetten kurtara

Bu gidişle kalmaz kimsede para
Bazıları şöhretine kapıldı
Beşi birlik yüzer yüzer takıldı
Bol keseden bol masraflar yapıldı
İsraf yurdumuza düştü şu ara
Bu gidişle kalmaz kimsede para

Düzenin birisi çıkar tam yüze
Onar kat oluyor inanın söze
Yapmayın arkadaş yazıktır bize
Bu durumdan düşüpte bir gün dara
Edelim mi düşmanlara mudara

Zenginler bu işin haddini aştı
Birbirinden üstün döküldü taştı
Fakirler bunları gördükçe şaştı
Daktı zenginlere biraz makara
Dönüyor ortada birçok yaygara

Zenginliğin sana yetmez mi şeref
Malini beyhude edersin telef
Sonunda fena yad eylerde halef
Olur bu cihetten yüzümüz kara
Tanrı bizi bu belâdan kurtara

Avrupa malında halâ gözümüz
Yerli mallarında yoktur yüzümüz
Geçmez oldu kadınlara sözümüz
Açıldı millette büyük bir yara
Çaresini kim bulupta onara

Evlenmez fakirler bekler bir zaman
Çünkü masraf ağır halleri yaman
Hele geçim derdi hiç vermez aman
Bu yüzden geliyor fakirler dara
Evlenmeye arar faizle para.

Bu yoldan gidersek halimiz harap
Çekeceğiz belki sonunda azap
İpotek ver evi bağı düğün yap
Yetişmez mi yaptığımız numara
Bu cihetten düşen çoktur zarara

Çeşitli cehizden sandık dolacak
Kürk mantu bahası bini bulacak

Çanta ayakkabı naylon olacak
Ne kadar söylense etmiyor para
İlâcı bulunmaz büyüktür yara

Otuz lira bir metre amaruza
Yüz lirayı vermeli bir buluza
Ey vatandaş yetişilmez bu naza
Bağlanmazsa bu işler bir karara
Daha beter düşeceğiz zarara

Takıldı beşliler beş sekiz katar
Çeşitli elbise arttıkça artar
Ne belâya düştük Allah'ım kurtar
Düğün yapmak için yetmiyor para
Olacak bu yüzden yüzümüz kara

Koymayalım fena adet millete
Erişir bu zarar dine devlete
Düşeriz sonunda belki zillete
Başımız değince anlarız yara
O zamanda kalmaz kimsede para

Ne var bu işlerin alınsa önü
İktisat yoluna döndersek yönü
Masraftan kalıyor milletin gönü
İsraf ile oluyoruz avara
Varımızı veriyoruz zarara

Hükümet bu işe bir el koyarsa
Konacak nizama millet uyarsa
Bu halkın kulağı öğüt duyarsa
Yetişir düğünde belki az para

Kapanır yurttaş da açılan yara

Bu işlerin erbabını bulmalı
İnsaf ehli bir heyeti kurmalı
Yolsuzluğun tez önünü almalı
Düğüncülük benzedi bir kumara
Düşürüyor halkı birçok zarara

Bu israfın ejderini öldürün
Bir an evvel şu yangını söndürün
Yoksulların yüzlerini güldürüm
Masraf bize versin şöyle bir ara
Yapalım düğünü hep sıra sıra

Doldu kile gönül öğüt almadı
Bu yolsuz işlere sabır kalmadı
Yazacağım çoktur tamam olmadı
Fakat şimdi vakit gelmiştir dara
Onu da yazarım geldikçe sıra

Düğün Külfeti

Kurtulalım diye şu acı yastan
Bundan önce yazdım uzun bir destan
Yenisi istendi hep eşten dostan
Dediler artıyor düğün illeti
İflâs ettirecek bu hal milleti

Düşürse de bizi bu işler ye'se
Gireceğiz yine durmadan bahse
Düğün derdi ile girdik kafese
Düştü halkımıza düğün külfeti

Tanrı şu belâdan kurtar milleti

Verilen paralar görünmez göze
Kırk lira bir çanta kulak ver söze
Tuvalet takımı çıkmıyor yüze
Çöktü başımıza düğün külfeti
Temelden yıprattı üzdü milleti

Şerbet için gider iki yüz kadın
Mübalâga yapmış demeyin sakın
Çöken odalara evlere bakın
Evlerinde yoktur buna takati
Kaldırmadık hâlâ böyle adeti

Surahi takımı Avrupa olsun
İsterse fiatı beş yüzü bulsun
Fantezi şekerler tabaklar dolsun
Aldı yurdumuzu düğün külfeti
Kurulan yuvalar bulmaz ülfeti

Birde sürahide başladı yolluk
Halılar kumaşlar ne kadar bolluk
Sökmüyor bu işte fakirlik dulluk
Bindi üstümüze düğün külfeti
Bu israf kınına koydu milleti

Kaç liraya çıkar bilmiyorum pek
Sandıklar dolusu çehizler ipek
Modası geçerde hiç olmaz gerek
Koyduk memlekete fena âdeti
Çürüttük bu yolda bütün serveti

Elli olacakmış pazen fanile
Yüzü bulacakmış gömlek don ile
Döşek dörde çıktı sade yün ile
Tedavi isteyen düğün illeti
Soğana dönderdi soydu milleti

Kırk çift çorap seksen havlı peşkiri
Verilecek noksan olmaz hiç biri
Fakirler zenginden kalmıyor geri
Razı sanmayalım sakın devleti
Fakat kurtarsalar bundan milleti

Beşlinin en azı otuz oluyor
Çeşitli iskarpin sandık doluyor
İpek mendil yazma yüzü buluyor
Sandıklar dolusu çehiz illeti
Kavluğa doldurup gömdük serveti

Oda takımları taban halısı
Kaçar kat oluyor hamam havlısı
Yazılmadı daha bunun haylısı
Son derece azdı düğün illeti
İflâs ettirecek belki milleti

Evlenecek fakir yetmiyor para
Milkini satıyor gelince dara
Kapanmazsa artık açılan yara
Kemirecek bizi düğün illeti
Kurtarmak gerektir bundan milleti

Dev adımlarıyla israf yürüdü
Bir düğün yüzünden servet çürüdü

Hülâsa gözleri gaflet bürüdü
Sardı yurdumuzu düğün illeti
İsraf yollarında yordu milleti

And içsin halkımız hep baştan başa
Girelim israfla büyük savaşa
Kıymayalım yahu tek vatandaşa
Terk edelim artık böyle külfeti
Güldürelim şöyle biraz milleti

Millet meclisinde saylavımız var
Acep değiller mi bundan haberdar
Verilmezse eğer kesin bir karar
Bu haller soyacak bir gün milleti
Osandırdı halkı düğün külfeti

Tanrı tesirini verirde elbet
Kalkar beşli, yolluk, sürahi, şerbet
Bilmem ne felâket Yarab ne külfet
Sardı yurdumuzu düğün zulmeti
Tanrı aydınlığa çıkar milleti

1946 tarihiyle beraber ortaya çıkan özgürlük ortamı, 1950 seçimlerinden sonra destancılar açısından verimli bir dönemin başlamasına sebep olur. Her geçen gün yazılan destanların sayısında bir artış olur. Özellikle 1952'de katıldığımız Kore Savaşı, yazılan destanların epik karakter kazanmasına sebep olur. Radyodan dinlenen haber kaynaklı destanların destancılar tarafından yazılmaya başlanmasıyla, destanların inandırıcılık özelliği artmaya başlar. Haber ve konu olarak gazete ve radyodan beslenen destancılar için hem kazanç kapısı açılmış olur, hem de yazdıkları destanlarla azımsanamayacak bir üne kavuşurlar. O günlerde, Kemali Bülbül Kavaklıoğlu, Ali Gürbüz, Hüseyin Çırakman ve daha nice destancının çok

sayıda destan yazdıklarını ve Türkiye'nin birçok yerini gezerek destan sattıklarını görüyoruz.

Bu dönem içindeki destancılık geleneğinin sözlü kültür ortamındakinden çok farklı olduğu görülür. Bir kere yazılı kültür ortamındaki destan yazan âşıklar, sözlü kültür ortamındaki âşıklar için olmazsa olmaz nitelikte olan " şiirlerini irticalen söyleyebilmek, saz çalabilmek, atışma yapabilmek ve bade içtiğini iddia ediyor olmak" gibi özelliklerden çoğuna sahip olmadıkları halde, "halk şairi" olarak kabul edilmişlerdir. Yazılı kültür dönemi içinde halk şairlerin, doğaçlama olarak şiir söylemeleri ve özellikle halk edebiyatında "rüya motifi" olarak bilinen vasfın, destanların üretimi noktasında teknolojik gelişmelerin kullanılmaya başlanmasıyla ortadan kalktığı söylenebilir. Bu dönem içinde halk şairliği için yeterli görülen, bir olaydan hareketle destan yazıp bunu matbaalarda tek sayfa şeklinde bastırmak ve kalabalık olan mekânlarda satmaktır. Bu şekilde yazılıp satılan destanların kime ait olduğu, destanın son dörtlüğünde halk şairinin adını söylediği bölüm ile destan metninin sonunda "destanı yazan" ibaresinde yazılanlarla tespit edilmiştir. Bu dönem içinde tespit ettiğimiz destanların hemen hemen hepsinde, sözlü kültür destanlarında görülen, destanın son dörtlüğünde halk şairinin adını söyleme geleneğinin devam ettiği görülür. Bazı destanlarda halk şairinin sadece adı yazar. Yazan: Hacı Turan Cidal gibi. Bazı destanlardaysa, Yazan: "Giresunlu Halk Şairi Kemal Akbayrak", "Karadeniz Şairi Trabzonlu Hafız Sabri Atagün", "Tokatlı Muzaffer Şahin", "Erbaalı Âşık Ziya Kadıoğlu (Mahlası Seferî)", "Âşık Mustafa ve Mehmet (Ürgüplü)", "Turgutlu'nun Afşar Köyünden Şair: Celâ Tezcan" gibi ifadelerle karşılaşırız. Bu isimlerden de anlaşılacağı üzere, destanlar sadece halk şairleri (âşıkları) tarafından değil, para kazanmak maksadıyla eli kalem tutan, şiir yazma becerisine sahip birçok insan tarafından yazılmıştır.

Bu konunun daha iyi anlaşılabilmesi için bu dönem destancılarının destan yazma işine nasıl başladıklarını ve nasıl destancı olduklarını anlatmanın, geçmiş dönemdeki halk âşıkları ile bu dönem halk şairi veya destancılarını birbirinden ayırmak için yeterli olacağı kanaatindeyiz.

Âşık Saban Sakal, ilkokul sıralarındayken destan okumasının sonradan destan yazmaya başlamasında etkili olabileceğini "İlkokul'dayken destan okumayı çok severdim. Elime geçen her türlü destanı okurdum, köyün yaşlıları da dinlerlerdi." şeklinde ifade ettikten sonra, bir ay kadar, aynı sözlü kültür ortamı usta-çırak ilişkisine benzer bir eğitimden geçtiğini şöyle anlatmaktadır; "Ben köyümde bir kıza âşık olmuştum ve ona bir destan yazmıştım. Daha sonra Veli adındaki bir âşık beni yanına aldı. O destancıydı. Ben onun ardısıra bir ay kadar kendi destanlarımı yazıp onun yazdığı destanları okudum. Daha sonra kendi bestelerimle (eserlerimle) piyasaya çıkıp Türkiye çapında 10 yıl kadar destancılık yaptım."[27] Bu bir aylık süre, oldukça kısa bir süredir. Sözlü kültür ortamındaki usta-çırak ilişkisi içinde bu sürenin yıllarca devam ettiği görülür.

Âşık Hasan Dalda ise, destancığı askerdeyken bir arkadaşından öğrenmiştir. Bunu da, çıraklık dönemi olarak sayabiliriz. Terhis olduktan sonra destan yazıp satmaya başlamasını şöyle anlatmaktadır: "Askerde iken Malatya Darendeli Mustafa isminde bir arkadaştan destan yazmayı öğrendim. O adam bunları yazıp satıyordu. Biz ondan aldık yazmasına ve okumasına. Öyle öğrendim. En çok kazalar, cinayetler ve şehitler üzerine yazıyordum destanları."[28]

Âşık Eminî ise, usta çırak ilişkisinin gereksiz olduğu fikrindedir. Destan satanlardan etkilenerek bu işe başlamasını şöyle anlatmaktadır:

> "Zile'nin Hatippınar köyündeydim. Komşu köylerimizden Âşık Kadir diye bir arkadaş destancıydı. Zaten bizim yörede pek âşık ve destan satan yoktu. Onun pazarda destan sattığını gördüm. Zaten bu destancı âşıklığın ustası yok. Tamamen duygu ve kaleme dökebilme meselesidir. Duyduğum olayları, o zaman böyle pek radyo da

[27] Âşık Şaban Sakal (Kırıkkale) ile 15. 6. 1995 tarihinde Ankara'da, İrem Danış ve Pınar Demireriden tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 213.

[28] Âşık, Hasan Dalda (Aydın/Nazilli) ile 8. 5. 1995 tarihinde Nazilli'de Pınar Demireriden tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 214.

yoktu, destan yapar, gider Zile'de tanesini 1 kuruşa bastırırdım. O destanları Zile, Turhal, Çekerek'de pazarlarda panayırlarda 5 kuruştan satardım."[29]

Bu işe okuduğu kitaplar sayesinde kendi kendini yetiştirerek başlayanlar da vardır. Bu şekilde destancılığa başlayanlara örnek olarak Âşık Ali Gürbüz'ü verebiliriz. Âşık Ali Gürbüz, okumayı öğrenmesini ve bu işe başlayışını, "Ben küçükken, Sivas yöresinde okul yoğ idi. Ben okula gitmedim. Tahsilim yok. Âşık kitaplarını okuya okuya okuryazar oldum. Sivaslı Âşıkların basılan kitaplarından Âşık Ruhsati, Âşık Serdari, Âşık Minhaci'nin kitaplarını okuyarak kendimi yetiştirdim ve onların tesiriyle şiirler yazmaya bunları bastırıp satmaya başladım."[30] sözleri ile ifade eder.

Âşık Mahir Yüksel'de bu saha da kendi kendini yetiştirenlerdendir. Gelenek içindeki halk şairlerini okuyarak kendini geliştiren ve bu arada saz çalmayı da kendi kendine öğrenen Mahir Yüksel, bu konuyu, "Destan satanlardan alıp okuyarak ben kendi kendimi yetiştirdim. Evde babamın, Kerem Kâğıdı vardı. Kerem Kâğıdı'nı okumaya başladım. Gurbet üzerine ondan çok etkilendim. Karacaoğlan'ın kitabını da okudum. Bu kitaplar beni çok etkiledi. Bu arada kendi kendime çok güzel saz çalmayı da öğrendim. Şiir yazmaya başladım. Hatta kendi kendime "Elalem uyurken şiir yazacam diye uğraşıyorum. Acaba bende bir hastalık mı var?" diye düşündüm. Kendi kendimden korktum."[31] sözleri ile anlatmaktadır.

Bu dönem içinde kişilerin birinden görerek veya kısa bir süre başkasının yanında kalıp bu işi öğrenerek destan yazmaya başlamalarındaki birinci sebebin, para kazanmak olduğunu düşünüyoruz. Maddi kazancın dışında, bu

---

[29] Âşık Emini, Düştü (Tokat/Zile 1943) ile 11. 9. 1994 tarihinde Ankara'da, Hülya Akay tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 214.

[30] Âşık Ali Gürbüz (Malatya/Darende 1924) ile 5. 5. 1995 tarihinde Ankara'da Deniz Ş. Elbeyli tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 213.

[31] Âşık Mahir Yüksel (Çankırı 1943) ile 28. 8. 1994 tarihinde Polatlı'da, Adem Kaplan tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 213.

işin toplum içinde saygın bir yeri olması da, kişilerin destancılığa başlamasında etkili olmuştur. Âşık Hüseyin Çırakman, işte bu iki yönü göz önüne alarak destancılığa nasıl başladığı şöyle anlatmaktadır:

> "Askerden gelince destancı olarak başladım. Baktık bu iş halk içinde saygın yeri olan hem de herkesin yapamadığı bir sanat türü oluyordu. Bundan dolayı bu eziyete katlandık. Geçimimizi de sağlıyorduk."[32]

Destan yazmaya o günlerde başlayan ve "Ben servetimi destancılıkla yaptım." diyerek, destancılıktan çok para kazandığını söyleyen Ali Gürbüz, o günleri, nasıl destan sattığını ve destancılık sayesinde kazandığı şöhreti şöyle anlatıyor:

> "1950'de başlayıp, Kore Destanıyla başlamışım, ondan bu tarafa şiir yazar, destan satarım. Yazdığım destanları da 1960'a kadar kendim sattım. Orta Anadolu'yu tamamen ayak ayak (adım adım) gezdim. Pazar pazar gezdim. Herkeste beni tanırdı. Şimdi belli kişiler gelirken, meselâ İbrahim Tatlıses nasıl giderken herkes tanır, "Şu İbrahim Tatlıses" derse, 1950'den 1960'a kadar da yollarda giderken "'şu giden Âşık Ali Gürbüz" diye gösterirlerdi beni. Yani o şekle gelmiştik. Ama şimdi unutulduk."[33]

Ali Gürbüz'ün kendi ününü biraz abarttığı düşünülebilir; ama ancak o günlerin teknolojisini ve iletişim kaynaklarını düşündüğümüz zaman destancıların önemini ve destanların toplum içersindeki önemini anlayabiliriz. 1994 yılında emekli memur Metin Gökkaya ile yapılan mülakatta, Gökkaya'nın sözleri geçmişte tek sayfa halinde basılıp satılan destanların alıcıları ve destanların o günkü önemini açıklayıcı niteliktedir: "Bu destanları erkekler de alırlardı ama daha çok kadınlar alıyordu. Çünkü bu destanlar bir olayı anlatmak için yazılırlardı. Anlatılan olaylarda ağlamaklı ve duygusal olaylardı. Kadınlar da böyle olaylara biraz daha duyarlı oldukları için bu

---

[32] Âşık Hüseyin Çırakman" (Çorum/Sungurlu, 1930) ile 19. 9. 1994 tadilinde, Ankara'da Deniz Ahi tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç.'arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 215.

[33] Âşık Ali Gürbüz (Malatya/Darende 1924) ile 5. 5. 1995 tarihinde Ankara'da Deniz Ş. Elbeyli tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 215.

destanları daha çok alıyorlardı. Kadınlar otururlardı acı, tatlı destanlarda geçen olayları, konulan kendi aralarında tartışırlardı."[34] Destancıların destanlarını yazarken satış açısından özellikle kadınları (anneleri) hedef aldıklarını özellikle ağıt-destan metinlerini hakkında açıklamalarımızı anlatırken geniş bir şekilde inceleyeceğimiz için bu konu üzerinde çok fazla durmadan destancılık geleneğimiz anlatmaya devam ediyoruz.[35]

Destan yazarlarının destan konularını gazetelerden aldıkları ve destanlarını yazarken çok dikkatli olduklarını söyleyen Âşık Ali Gürbüz'ün ve diğer destancıların korktukları olay mahkemeye verilmektir. Destanlar öyle hiçbir şeyi düşünmeden yazılmıyordu. Ali Gürbüz'ün, "Destanların konularını gastelerden alıyordum. Eski zamanlarda öyle rast gele destan yazılmazdı. Mutlaka gasteler de seni sağlam çıkaracak. İcabında mahkemeye veriyorlar, mahkûm olursun, manevi zarar verdin diye."[36] sözlerini içeren açıklamaları, böyle bir olay olursa, destancıların gazete haberlerini dayanak göstererek kendilerini kurtaracakları inancını açıkça ortaya koyuyor.

En çok dikkat çeken konulardan biri de, cinayet neticesinde gazetelere yansıyan ölüm olaylarını destanlarında işleyen destancıların, destanlarını yazarken, olayı yaşayan insanları kızdırmak ve mahkemeye verilmek endişesinden olsa gerek, destan içindeki sözlerinde çok dikkatli davranmalarıdır. Âşık Şaban Sakal, kendisiyle 1995 yılında yapılan bir mülakatta bu konuyu şöyle dile getiriyor:

> "Şimdi bir cinayet destanını yazarken bir tarafı çok tutup bir bir tarafı korumak bizim görevimiz değildir. Mutlaka haksız bir taraf vardır ama bu bilmek için olayı çok incelemek gerekir. " diyor ve gazete haberlerine inancını şöyle anlatıyor: "Ben destan

[34]Metin Gökkaya" (Sivas/Zara 1934) ile 18. 9. 1994 tarihinde Ankara'da Meltem Gökkaya tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 234.

[35] Bu konun sosyolojik ve psikolojik boyutları olduğu ve bu dönemin ve destanlarımızın derin bir araştırma konusu olarak incelenmesinin gerekliliğine inanıyoruz.

[36]Âşık Ali Gürbüz (Malatya/Darende 1924) ile 5. 5. 1995 tarihinde Ankara'da Deniz Ş. Elbeyli tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 218.

yazdığım olayları gazetelerden alırım. Bilhassa gazeteler yanlış yazmaz. Bazen olur da yani "bir mermi yerine iki mermi kullanılır" gibi o da yanlış sayılmaz."[37]

1950–1974 yılları arasında destancılar hangi olayı konu alırsa alsın, destanı yazıp matbaada bastırdıktan sonra hemen satışa başlayamazdı. Destanın savcılığa gidip "satılabilir" iznini aldıktan sonra, destancı tarafından satışa başlandığı bilinmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Âşık Ali Gürbüz, yapılması gerekenleri, "Sen matbaaya gider destanını bastırırsın. Destanın Emniyet'e gider Savcılığa gider. İsterlerse onu men ederler, satışa çıkarmazlar. Kamuya yararlı bir şeyse onu satabilirsin. Zararlı ise toplatılır."[38] şeklinde ifade etmektedir.

Destancıların bu işe, özellikle para kazanmak için başladıklarını söylemiştik; fakat destan yazıp satmanın o kadar da kolay bir iş olmadığı, destancıların açıklamalarından anlaşılıyor. Destan yazılıp basıldıktan sonra, bir dizi işlemin ardından, destancılığın en zor tarafı olan satış işlemi başlar ve destancı türlü meşakkatler sonucunda para kazanmaya çalışır.

Yaptığımız araştırma neticesinde, bu dönem içinde ağıt-destan şeklinden farklı olarak yazılmış 75 destan metniyle karşılaştık. Tezimizin ana konusu ağıt konulu destanlar olduğundan, bu tür destanları ararken karşılaştığımız ağıt dışı destanları da arşivimize ekledik. Özel olarak ağıt konulu olanları seçmemiz, toplamda, ağıt konusu dışında yazılan destanların sayının düşük olmasına sebep oldu. Ayrıca, ağıt-destan şeklinde yazılmış 212 destan metni tespit ettik.

---

[37] Âşık Şaban Sakal (Kırıkkale) ile 15. 6. 1995 tarihinde Ankara'da, İrem Danış ve Pınar Demireriden tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 218.

[38] Âşık Ali Gürbüz" (Malatya/Darende 1924) ile 19. 6. 1995 tarihinde Ankara'da Songül Çek ve Fadime Özler tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 221-222.

Destanların ölçüleri en az 10\40cm, 40x60cm kadar büyüyebilen çeşitlilikler göstermekle beraber çoğunluğu, 20x30cm şeklindedir. Destanlarda genellikle 18 punto ve yukarısındaki yazı karakterinin görülmesi okumayı kolaylaştırması açısındandır; yalnız destan metninin sayfaya sığdırılabilmesi için bu punto değerinin küçültüldüğü de olmuştur. Destanlarda ayrıca, ilk başta basit olarak temsili resimler çizilmiş sonradan gazetelerde yer alan fotoğrafların destan sayfalarına basılması işlemine başlanmıştır.

Bu dönem içinde tespit edebildiğimiz ağıt konulu destanların isimlerini, tasnif denememiz içinde tek tek vereceğiz. Ağıt konusu dışında yazılmış 75 destanın adı ve yazarları şunlardır:

Âşık Muharrem'in "Derse Allah" ve "Peygamber Efendimizin Miraç Destanı" ; Âşık Mustafa ve Âşık Abidin'in "Hürriyet Şehitlerinin Destanı" ; Âşık Sıtkı'nın "Sevişip de Evlenemeyen İki Gencin Destanı" ; Galip Canseven'in "Feci Hasiphane Destanı" ; Hacı Turan Cidal'ın "Karagün Destanı" Hüseyin Çırakman'ın "Gençlerin Gönül Destanı" ve "Ölüm Destanı" ; Mustafa Demir'in "Çarşamba'nın Sobalan Köyünde Bir Aşk Macerası Destanı" ; Mehmet Demirbaş'ın "Akibet Ölümdür" destanı; Mustafa Duran'ın "Şanlı Ordumuzun Kahramanlık Destanı", "Atatürk'ümüzün Kahramanlığı Türk Milleti İzindedir. Kahpeleri Çizme ile Ezmeye Hazırız", "Yurdumuza Kötülük Yapmak isteyen ve Asılan Canileri Nefretle Oku" ve "Dedikodu Yapanlara Yuva Bozanlara Ahlaki Öğütler ve Ana Baba Hakkı" destanı ; Hasan Emek'in "27 Mayıs İnkılap ve Hürriyet Destanı" ; Hasan Eraslan'ın "Derse Allah Ben Ne Cevap Vereyim" destanı ; Mustafa Erol'un "Gurbet Destanı" ; Ziyaettin Yılmaz Erpulat'ın "Nedamet Destanı" ; Hüsmen Geçit'in "Göçmen Hüsmen Geçit'in Ev Halinin Destanı" ve "Gönülsüz Verilen Kızın Destanı"; Ali Gürbüz'ün "Gurbet Ele Düştüm Düşeli", "Evlilere Nasihat", "Doktor Bey Etme", "Baki Değiliz Ölürsün Kardeş", "Ahlaksızlar Destanı", "Oldun Başımıza Bela Menderes" ve "İçki ve Kumar Hakkında Nasihat" destanları ; Zeki Güvener'in "Ey Fani Dünya" destanı ; Ziya Kadıoğlu'nun "Ne Fena Günlere Kaldık" destanı ; İsmail Kafalı'nın "Atatürk'ün Eseri Okuldan Kaçan Çocuğun

Destanı", "Anne Baba Destanı" ve "İman Selameti Destanı" ;İbrahim Kartal'ın "Asker Destanı" ; Kemal Bülbül Kavaklıoğlu'nun "Kıbrıs'a Son Fedakârlığımız Ya Taksim Ya Ölüm" destanı, "Gözlerim", "Hak Yolu", "Gönülleri Fetheden İmar Fatihi Adnan Menderes'e" destanı ve "Büyük Atamıza Bağlılık Destanı" ; Eyüp Kaya'nın "3 Senedir Karı-Koca Hayatı Yaşadığı 15 Yaşındaki Kızını Hamile Bırakan 58 Yaşındaki Babanın İbret Destanı" ; Adem Kırcalı'nın "Bir Veremli Hastanın Destanı" ; Eşref Keskin'in "Mehmetçik Kore'den Yurda Dönüyor" ve "Ordu Destanı" ; Dursun Koç'un "Kıbrıs Destanı" ; Mehmet Kopan'ın "Aman Allah Ne Günlere Bıraktın Destanı" ; Demiray Mestçi'nin "Tramvay Destanı" ; Ali Nurdere'nin "Atatürk'ün Sözü Altında İnönü'nün Destanı" ve "Açık Görüş Destanı" ; Süleyman Orhan'ın "Hicaz Destanı" ; Cemal Oğuz Öcal ve Kemal Bülbül Kavaklıoğlu'nun "Kıbrıs'a Son Fedakârlığımız Ya Taksim Ya Ölüm" destanı ; İzzet Öksüz'ün "Ekmeğin Feryadı", "Anne Hakkında", "Kahraman Atatürk'üme", ve "Anne Hakkı" destanı ; Ahmet Özen'in "Cahil Oğlanla Saf Annenin Konuşması" destanı ; Abdurrahman. Polat'ın "Zamanede Bazı İnsanlara" destanı ; Hulûsi Satoğlu'nun "Düğün Külfeti" ve "Düğün İlleti, Soydu Milleti" destanı ; Ziya Seferi'nin "Erbaalı Âşık Ziya'dan Cemiyeti Bozan Çapkın Kadın ve Cehalet Dünyasına" destanı ; İbrahim Sezer'in "İzmir Asker Destanı" ; Şair Dursun'un "100 Gram Çökelik İçin Üç YavrununAnasını Kovan Kayınbabanın Destanı" ; Şair Mehmet'in "Kılıbık Destanı" ve "939 Doğumluların Asker Destanı" ; Bilal Şadol'un "Bekarların Ayrılık Destanı" ; Rıza Temel'in "Zaman Destanı", "Askerlik Destanı", "Gönülsüz Kızın Destanı" ve "40'lıların Asker Destanı" ; İsmail Tomruk'un "Ahrette Soru" destanı ; Mahmut Tunar'ın "Ahlaksız Kaynana ile Gelinin Destanı", "Karı Koca ile Evde Yokluk Kavgası" ve "Kıbrıs Destanı" ; Ahmet Yılmaz'ın "Konyalı Alduvaklı Gelinin Destanı" ; Mehmet Yılmaz'ın Gurbetin Acı Izdırapları" destanı ve kim tarafından yazıldığı belli olmayan "Zalim Kader", "Anne ile Kızın Destanı" ; "Çıktı Mini Etek Modası".

Yukarıdaki destan isimlerinden de anlaşılacağı gibi, destancılar toplumun dikkatini çeken hemen hemen her olay için destan yazmışlardır. Bu konuyu Âşık Hüseyin Çırakman "…kamuoyunun dikkatini çeken şeyler (konular)

destana daha uygun oluyordu."[39] şeklinde açıklamıştır. Âşık İdris Eroğlu, satışı artırmak amaçlı destan konularının destancı tarafından bilinçli olarak seçildiğini ve destan yazmaktan maksadın para kazanmak olduğunu, "Mesela, biri trafik kazası geçirmiş. Adam trafik kazasından ölmüş. Sen ne yapıyorsun? Ona bir destan söylüyorsun. Yani bunun içinde ne var? Acı ve para davası vardır. Yani acındırarak o şiirden, destanı satıp, para kazanacaksın. Bunun için acılı, üzüntü verici konulara ağırlık veriliyordu. Böylece destan daha ilgi çekici olur. Zaten destanı yapmaktan maksat para kazanmaktır."[40] diyerek açıkça dile getirmiştir.

Destancılar dikkat çekecek konuları sırf daha çok destan satıp, para kazanmak amaçlı destanlaştırsalar da, "ahlak" açısından daha çok "ibret" alınacak destan yazmaya dikkat etmişlerdir. Böylece kendilerine özel bir görev yüklemeye çalışmışlardır. Âşık Şaban Sakal bu konuyla ilgili olarak şunları anlatmaktadır:

> "Destan satarken bizim söylediğimiz konu şuydu "ibretlik destan" destan yazdığımız konular mesela, sınır kavgasından dolayı kardeşini öldürmüş, içki içen biri kavga çıkarmış birini öldürmüş, yahut kan davası yüzünden Ulus Meydanı'nda öldürülen Kırıkkale Kılıçlar Köyünden Atilla Döner'in Destanı'nı ben yazdım, bizzat öldürülüşünü gözümle gördüm, işte böyle şeylerin olmamasını temenni ederdik ve bunlar "ibretlik destan "dır, tabi bir yerde para içinde yapardık. Halk bunu zevk için ibret için alır okurdu. Bu destanı okuduktan sonra bu tip bir hataya düşmemek için okurlardı."[41]

Destancıların ne kadar para kazandıklarına gelince, bizim tespit ettiğimiz, 1946 yılında yazılmış olan ve en eski tarihe sahip iki destanın üzerinde bir

---

[39] Âşık Hüseyin Çırakman (Çorum/Sungurlu, 1930) ile 15. 5. 1995 tarihinde Ankara'da Pelin Koç tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 216.

[40] Âşık Meydanı, İdris Eroğlu" (Kayseri/Tuzhisar) ile 8. 5. 1995 tarihinde Kayseri'de, Nesrin Ökçe tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 216.

[41] Âşık Şaban Sakal (Kırıkkale) ile 15. 6. 1995 tarihinde Ankara'da, İrem Danış ve Pınar Demireriden tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 217.

satış tutarı bulunmamaktadır. O tarihlerde destanların matbaalarda kâğıdın büyüklüğüne, içinde resim veya fotoğraf olup olmadığına göre, yaprak başına bir fiyatla bastırıldığını biliyoruz. 1948–1952 yılları arasında bir destan sayfasının maliyeti destancıya 1 kuruşa mal olmaktadır. Bu konuyla ilgili Âşık Emin Düştü'nün, "Duyduğum olayları, o zaman (1948–1952) böyle pek radyo da yoktu, destan yapar, gider Zile'de tanesini 1 kuruşa bastırırdım. O destanları Zile, Turhal, Çekerek'de pazarlarda panayırlarda 5 kuruştan satardım" şeklinde verdiği bilgi ile Âşık Hasan Dalda'nın " O zaman (1970–72) destanları beş kuruşa bastırıyordum 25 kuruşa satıyordum."[42] açıklaması birbirini doğrulamaktadır. Bu bilgilere göre destanın maliyeti ile satış fiyatı arasında 1/5'lik bir oran vardır.

Bizim tespit ettiğimiz destanları fiyat açısından karşılaştırdığımız zaman ortaya şöyle bir sonuç çıkıyor: Destancılar genelde bu 1/5'lik orana riayet etmekle beraber, bazı destancılar tutturabildikleri fiyata da destan satmışlardır. 1953'te 10 kuruş olan destan fiyatı, günün şartlarına, maliyet artışlarına ve destancının keyfine göre de artmıştır. Bu fiyat 1957'de 15 kuruş, 1961'de 50 kuruş olmuştur; fakat bazı destancılar 1960'lı yıllarda destanlarını 25 kuruştan satmaya devam etmişlerdir. 1974 yıllarında satılan destanların fiyatının 50 ile 100 kuruş arasında değiştiği olmaktadır. O zaman, Emin Düştü'nün verdiği rakamın doğruluğunu kabul edersek, 1946 ile 1974 yılları arasındaki destan fiyatı 5 ile 100 kuruş arasındadır.

1950–1974 yılları arasında destanların ne kadar basıldığı konusu ise, destancıların verdikleri bilgilere göre, kesin olmamakla beraber, ortalama 2000 ile 3000 arasındadır. Âşık Hüseyin Çırakman'ın bu konuyla ilgili şu bilgileri vermiştir:

---

[42] Âşık Emini, Düştü (Tokat/Zile 1943) ile 11. 9. 1994 tarihinde Ankara'da, Hülya Akay tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Ve Âşık, Hasan Dalda (Aydın/Nazilli) ile 7. 8. 1994 tarihinde Nazilli'de Deniz Angay tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 220.

> "3000 kadar destan bastırıyordum. Parasını ya peşin ya da sonra veriyordum. Ben dürüst davranıyordum. Ayrıca iyi sattığım için çoğunlukla peşin alıyordum. Elimde hiç destan kalmazdı. Zaten hesaplardım. Ortalama bir hesapla bastırırdım. Matbaacılarla hemen hiç sorunum olmadı."[43]

Âşık Hüseyin Çırakman'ın verdiği bilgilerden destancılar ve matbaacılar arasında bazı sıkıntılar yaşandığı anlaşılıyor. Âşık Ali Gürbüz'ün destanların baskı sayısı konusunda "1960 ihtilalinden sonra yazdığım bir destan vardı saatte 200 ila 500 arasında satılıyordu." diye verdiği bilgi oldukça dikkat çekicidir. Ali Gürbüz, matbaalarla yaşadığı sorunlardan dolayı kendisi bir matbaa kurmak zorunda kalmış ve bundan sonra rahat etmiştir. Ali Gürbüz'ün matbaa kuruşunun sebeplerini, "Destan yapıp sattığım sıralarda matbaacılarla karşılaştığım sıkıntılar yüzünden bak matbaacı oldum. Matbaa kurdum. Matbaalarda destan bastırmak için gittiğimde öğrendiğimle, matbaacı oldum. Yani bir yerde çıraklık yapıp, ustalık yapıp matbaacılığı öğrenmedim. Sadece destanlarımı, destan kitaplarımı bastırmak için gittiğim matbaalarda yediğim sillelerle tokatlarla yani dolandırıldığımda, böyle şeylere kızarak, kendi işimi kendim görmek üzere öğrendim. Ben 1950'den 1960 kadar bazen günlerce kâğıt üzerinde yattım. Sabahlara kadar matbaalarda hem işimi yetiştirmek çarşı pazar dolaşmak için matbaalarda kaldım."[44] sözleriyle anlatmaktadır.

Destancılar için matbaanın önemi, destanını anlaştığı saatte basması, destanın metninde hata olmaması açısından önemlidir. Destancılar şehir şehir gezdikleri için çok farklı matbaalarda destanlarını bastırmışlardır. Elde edebildiğimiz destan metinlerinin hangi il ve matbaalarda basıldığına baktığımızda, karşımıza şöyle bir durum çıkmaktadır: Toplam 22 il ve bu illerde bulunan birçok matbaa da destan metinleri basılmıştır. Bu il

---

[43] Âşık Hüseyin Çırakman" (Çorum/Sungurlu, 1930) ile 21. 5. 1995 tarihinde Ankara'da Feyza Baştuğ ve Pmar Kasaboğlu tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 220.

[44] Âşık Ali Gürbüz (Malatya/Darende 1924) ile 5. 5. 1995 tarihinde Ankara'da Deniz Ş. Elbeyli tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 221.

ve matbaa sayısının daha fazla olduğu düşünülürse, ekonomik hayat açısından da, matbaalarda basılan destanların ne kadar önemli olduğu sonucuna varabiliriz. Bu iller ve matbaa isimleri şöyledir: Ankara (Kanaat Matbaacılık Gazetecilik Ortaklığı, Nur Matbaası ve Seri Basımevi) ; Samsun (Vicdansesi, Demokratsesi, Aksiseda, Anadolu Matbaası Güneş, Örnek, Yeni, Demokrasinin Müdafiî Matbaası, Nur, Demokrat, Yüceer, Karadeniz ve Aksiseda Matbaası) ; Sivas (Esnaf, Bozkurt, Kâmil ve Sebat Matbaası) ; Aydın (Hilmi Tükel Matbaası) ; İzmir (Hilâl, Memleket, Hoşgönül, Hürriyet, Zühal ve Radyo Gazetesi Matbaası) ; İstanbul (Alpaslan, Yalçınöz, Turgay, Öztürk, Şevket Ünalan Matbaası, Babıâli ve Çelikcilt Basımevi) ; Antalya (Kardeşler Matbaası) ; Tokat (Turhal Şener Matbaası) ; Eskişehir (Kader, Nur Matbaası ve Yeşilnur Matbaası) ; Adana (Ünalan Matbaası) ; Giresun (Gündüz Matbaası ve Şebinkarahisar Hisar Matbaası) ; Ordu (Gürses Basımevi) ; Kayseri (Yeni Matbaa ve Erciyes Matbaası) ; Zonguldak (Hürriyet, Doğuş ve Şeref Matbaası) ; Konya (Güven Matbaası ve Yenikitap Basımevi) ; Bolu (Yücetürk Matbaası) ; Çanakkale (Güven Matbaası) ; Amasya (Merzifon Nurlar Matbaası) ; Denizli (Cumhuriyet Matbaası) ; Düzce (Düzce Postası Gazete ve Matbaası) ; Edirne (Şanver Matbaası) ; Kastamonu (Doğrusöz Matbaası).

Destanlar matbaada basıldıktan sonra destancı halkın kalabalık olduğu yerlerde destanını ezberden, ezgili ve güzel bir sesle okuyarak satmaya çalışırdı. Birçoğu saz çalmayı bile bilmeyen bu destancıların, müzikle ilgili bilgileri de yoktu. Destanlarını ezgi ile okumalarının nedeni, Âşık Hüseyin Dalda'nın " Tabii bunun belli bir ezgisi var vatandaşı çekmek için"[45] diye ifade ettiği gibi, halkın dikkatini çekmek içindir. Ezgili okumada belli bir makama ve kurala uymadan içlerinden geldiği gibi destanını okuyan destancılar, ezgili okumayı destanın satışı ile ilgili bir özellik olarak görmektedirler. Uzun süre

[45] Âşık, Hasan Dalda (Aydın/Nazilli) ile 7. 8. 1994 tarihinde Nazilli'de Deniz Angay tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 222.

destancılık yapan ve bağlama çalmayı da bilmeyen Âşık Ali Gürbüz destanları nasıl ezgiyle okuduğu hususunda şunları anlatmaktadır:

> "Bunları (destanları) satarken halkı başıma toplamak için makamla bağırıp, çağırıyordum. Makamla ama böyle bestelenmiş değildir. Rasgele bizimki, öyle bestelenmiş tekrarlanan bir şey olarak değil. Aklımıza nasıl gelirse yani içimizden geldiği gibi."[46]

Destanlarını daha çok satabilmek için destancılar farklı yöntemler de geliştirmiştir. Bazı destancılar "sese ses katmak" dedikleri yöntemle birbirlerine destek olmuşlar ve böylece dikkat çekerek, destanlarını satmaya çalışmışlardır. Âşık Hüseyin Çırakman, "sese ses katma" yöntemini, " Gerçekten bir de sesi sese katarak birlikte okumak yani pek tiz de değil pek pes de değil normal sesle iki kişi olarak okumak halkı etki altına alıyordu."[47] şeklinde tanımlamaktadır. Bunun dışında, başka destancılar tarafından yazılan destanların da, dikkat çekme açısından zaman zaman destancılar tarafından kullanıldığını görüyoruz. Âşık Ali Gürbüz, Âşık Talibî Çoşkun'un kadınlarla ilgili yazdığı bir destanı destanlarını satarken nasıl kullandığını ve bu şiirden dolayı başına gelenleri şöyle anlatmaktadır:

> "Erkeklerin yüze gülen arkamızdan kuyu kazan kadınlar" diye bir şiiri vardı, Talibi Coşkun'un. Ben bu şiiri okuyordum bir yerde. Kadının bir tanesi geldi, o zaman sivri topuklu ayakkabılar vardı. 'Taak' diye vurdu kafamı deldi. 'Sen efendim kadınları şey, rencide ediyorsun diye."[48]

Âşık Ali Gürbüz'ün destan satarken yine bu şiiri okumasından dolayı başına, sonu tutuklanmayla ve destanlarının yakılmasıyla biten, ikinci bir iş

---

[46] Âşık Ali Gürbüz (Malatya/Darende 1924) ile 5. 5. 1995 tarihinde Ankara'da Deniz Ş. Elbeyli tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 222.

[47] Âşık Hüseyin Çırakman" (Çorum/Sungurlu, 1930) ile 19. 9. 1994 tarihinde, Ankara'da Deniz Ahi tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 223.

[48] Âşık Ali Gürbüz (Malatya/Darende 1924) ile 5. 5. 1995 tarihinde Ankara'da Deniz Ş. Elbeyli tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 225.

daha gelmiştir. Ali Gürbüz bu olayı da, "Yine mesela, Adapazarı'nda kadınların şikâyeti üzerine polisler geldiler beni yakaladılar, koluma kelepçe vurdular, götürdüler; "sen kadınları rencide ediyorsun" diye. Destanlarımızı da yaktılar. O yıllarda bizim günümüz böyle geçti."[49] sözleriyle anlatmaktadır.

Destancıların destan satışını artırmak için birkaç destanı tek sayfa içinde yazdıkları ve hatta insanların dikkatini çekebilmek için, o günün dillerde dolaşan şarkı sözlerini, destan sayfalarına ekledikleri görülmektedir. Destan isimlerinin satışı artıran bir yönü olduğu da muhakkaktır. Destan isimlerinin sözlü kültür dönemi destanlarına göre çok uzun olması, neredeyse bütün olayı ana hatlarıyla ifade etmesi, destancıların satışı arttıran bir özellik olarak bunu kullandıklarını göstermektedir. Bu konuyu ağıt-destanları incelerken derinlemesine işleyeceğimiz. Kemal Aygün'ün "Maraş Vilayetinde Oğlu Askere Gittiği Sırada Gelinini Almak İsteyen ve Gelinini Kandıran Zalim Baba Oğlunu Öldürdü." ; Âşık Mustafa Duran'ın "İstanbul'da 4 Yavrusunu Zehirleyen Dostu İçin 2 Yavruyu Kesen Zalim Anneyi Nefretle Oku." ve Hasan Kalem'in "Yıldızeli'nin Davlanan Köyünde Evden İpi Alıp Ormanda Kendisini Asarak İntihar Eden Nişanlılı Güldeste'nin Acıklı Destanı" gibi destan isimleri ve daha birçoğu bu düşüncemizi destekleyen destanlara örnek olarak verilebilir.

Destancılar, insanların kalabalık oldukları yerlerde destanlarını dikkat çekecek bir şekilde ve kendilerine göre bir ezgi ile okuyup, etraflarına insanları toplamaya çalışırlardı. Yeterli derecede kalabalık toplandığını hissettikleri zaman, destanlarını topluluğa dağıtır ve almak isteyenlerden paralarını toplarlardı. Kalabalık dağıldıktan sonra aynı işlemi tekrar eder ve yeniden insanları etrafında toplayıp, destan satma işlemine devam ederlerdi.

Destancıların bastırdıkları destanları toptan başkalarına sattıkları, başka illere giderken ellerinde farklı çeşit olsun diye, diğer destancılardan destan

[49]Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 225.

aldıkları, destanlarının altına destanın toptan istenme adresini yazdıkları da görülmektedir.

Bin bir güçlükle destanı yazan ve bastıran destancıların zaman zaman destanları başkaları tarafından bastırılmış ve böylece destancılar maddi anlamda zarara uğramıştır. Bu işte kazanç olduğunu gören bazı uyanık insanlar, bir destancının yazdığı metni hiç değiştirmeden, yazan kısmına halk şairinin adını yazmışlar, bir anlamda onların reklâmını yapmışlarsa da, destancıların iznini almadıkları için, onların kazanç kaybına uğramalarına sebep olmuşlardır. Bu işi meslek edinen gerçek destancılar, bu korsan baskılardan ve sahte destancılardan kurtulabilmek için, destan metinlerine kendi fotoğraflarını eklemişler ve destan sayfasına, "Her hakkı mahfuzdur", "Başka kimse bastıramaz", "Her hakkı şaire aittir", "Kimse bastıramaz. Bu dünya kimseye baki değildir." gibi ifadeler yazmışlar; ama bir türlü bu korsan baskılardan kurtulamamışlardır.

Destanların korsan şekilde basılması, destancıların zaman kaybına ve zarara uğraması konusunu, Âşık Hüseyin Çırakman şöyle anlatmaktadır:

> "Bizim destanları alıp bizden habersiz çoğaltıp satanlar oluyordu. Adam benim destanımı almış bastırmış benden evvel bir yerde satmış ben oraya varıyorum halk "geçen hafta biz ondan almıştık" diyorlar, benden almıyorlar."[50]

Destancıların, destanlarını satarken etrafına topladıkları kalabalık içinde, bu olayı fırsat bilen yankesicilerin yaptıkları hırsızlık olayları, destan satıcılarını zabıtalar karşısında zor duruma düşürmüştür. Zabıtalar gelen şikâyetlere göre destan satıcılarının destan satışını yasaklamış, bu durum karşısında destan satıcıları, etrafına toplanan kalabalığı yankesicilere karşı devamlı olarak uyarmak zorunda kalmışlardır. Bu konuda Âşık Hüseyin Çırakman, destan alıcılarını

[50] Âşık Hüseyin Çırakman" (Çorum/Sungurlu, 1930) ile 19. 9. 1994 tadilinde, Ankara'da Deniz Ahi tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 223.

devamlı olarak “Gözünüz bizde, eliniz cebinizde olsun” diye uyardıklarını ifade etmektedir.[51] Zabıta ile destancılar arasında olan olaylar zaman zaman karşılıklı dava açmaya kadar varmıştır. Âşık Ali Gürbüz, zabıtalarla ilgili olarak yaşadığı bir olayı şöyle anlatmaktadır:

> “Zabıtalarla ekseriyetle durum iyiydi. Bazen sıkıntılar olurdu. Şimdi mesela, Tokat'tan size bir mevzu anlatayım; Halkı toplamışım başıma destan satıyorum. Zabıtanın bir tanesi geldi dedi ki "Ben sana öğreteceğim destan satmayı. Buralarda hırsızlık, yolsuzluk yapıyorlar, şunu, bunu yapıyorlar. Birçok ağzına gelen herzeleri söyledi. O bizin elimizden destanlarımızı aldı. Emniyete götürdü. Emniyette o bizden şikâyetçi, ben ondan şikâyetçiyim, en sonunda ben haklı çıktım tabiki. Dava konusu oldu. Emniyet amiri aramıza girdi, aramızı buldu. Ne de olsa biz garibik, tabi iddiamızdan vazgeçtik.”[52]

Zabıtalarla destancılar arasındaki münakaşaların bir kısmı da, 1960’lı yıllardan sonra, destan satarken kullanılan “megafon, hopörlör ve teypler”den çıkan seslerden bazı insanların rahatsız olarak, destancıları şikayet etmeleri yüzünden yaşanmıştır. Hatta bu yüzden destancıların destan satması, zaman zaman belediyeler tarafından engellenmiştir.

Destancıların destan sattıkları mekânlar, kahvehaneler, pazarlar, panayırlar, mahalle ve sokak araları, köyler, harman yerleri, cami ve okul önleri, tren ve benzeri ulaşım araçları, gar ve otobüs terminalleri ve insan kalabalığı olan her yerdir.

Kahvehanelerde destan satmak o kadar kolay bir iş değildir. Daha çok sözlü kültür ürünlerinin sergilendiği âşık kahvehanelerinde destancılar, ilk önce kahvede bulunanlardan izin ister; izin çıkarsa destanını okur ve almak

---

[51] Âşık Hüseyin Çırakman" (Çorum/Sungurlu, 1930) ile 21. 5. 1995 tarihinde Ankara'da Feyza Baştuğ ve Pınar Kasaboğlu tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 224.

[52] Âşık Ali Gürbüz (Malatya/Darende 1924) ile 5. 5. 1995 tarihinde Ankara'da Deniz Ş. Elbeyli tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 224.

isteyenlere satardı. Âşık Arif Tellioğlu, Âşık Murat Çobanoğlu'na ait olan Kars Âşıklar Gazinosu'nda, destancıların destan satışını şöyle anlatmaktadır:

> "Ben Kars'ta Çobanoğlu Kahvesi'nde Çobanoğlu üstadıma çıraklık yaptığım zamanlarda böyle destanlarını çantasına doldurmuş okuyan destancılar gelirdi. Bunlar toplum içersine gelip 'Destanlardan istediğiniz varsa hoşunuza giden varsa alın' derlerdi. Türkülerini okurdu şöyle bu ağıt yani acılı destandı. Bunları okurlardı. İsteyen alırdı."[53]

Destancıların en çok satış yaptıkları yerler pazar ve panayır kurulan mekânlardır. Bu alanlarda insanların çok oluşu, destancıları daha çok bu bölgede satış yapmaya sevk etmiştir. Destancıların bu yerlerdeki kalabalıkları, hazır müşteri gibi görmelerinin bunda önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Âşık Hüseyin Çırakman bir yere gittiği zaman ilk yaptığı işin oranın pazarının nerede ne zaman olduğunu tespit etmek olduğunu söylemektedir; çünkü bir destancı için en büyük satışın yapılacağı yer pazar yeridir. Çırakman bu konuyu, "İlk olarak gittiğim bir yerde önce gidip otelime yerleşirdim. Sonra sorup soruşturdum; "pazar ne zaman? Buraya yakın başka nereler var? Sonra gittiğim yerin pazarının yerini öğrenirdim. Halkın toplanacağı en büyük yer orasıdır. Bir köşe bulurdum. Başlardım satmaya."[54] sözleri ile anlatmaktadır.

1970'li yılların başlarında destancıların daha çok pazar yerlerinde göründüğü söyleyen Âşık İsmail Nar, gözlemlerinden hareketle o dönem destancılarının destan satışlarını şöyle anlatmaktadır:

> "Destan satan âşıklarla defalarca karşılaştım. Semt pazarlarında özellikle orda satarlardı. Zaten yaygınlaştığı yerler de insanların kültür seviyesinin düşük olduğu yerlerdi. Bu bölgeleri ve ağlamaya hazır insanların bulunduğu semtleri onlar iyi

[53] Âşık Arif Tellioğlu" (Kars/Arpaçay 1960) ile 18. 8. 1994 tarihinde Erzincan'da Dilek Top tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre e-dilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 226.

[54] Âşık Hüseyin Çırakman" (Çorum/Sungurlu, 1930) ile 21. 5. 1995 tarihinde Ankara'da Feyza Baştuğ ve Pınar Kasaboğlu tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 232.

> biliyorlardı. Bu onlar için bulunmaz bir koz, bulunmaz bir sermayeydi. Orada satarlardı. Teybe kendi sesiyle destanı doldurmuşlardı. Boyunlarına teybi asarak satarlardı. O güne göre, o zamana göre yaygındı. Bu teypleri daha çok alamancılar getiriyordu. Herkes özeniyordu destancılara."[55]

Destancılar pazara gelemeyen insanların ayaklarına giderek, mahalle ve sokak aralarında destan satmışlardır. Aslında bunun en büyük nedeni, kalabalıklar içinde ulaşamadıkları, daha çok evlerinde bulunan ev hanımlarına, dolayısıyla kadınlara ulaşmak için buralara gittikleri söylenebilir. Destancıların müşteri kitlesi hesap edildiğinde, kadınların yeri azımsanmayacak derece de çoktur. Kadınların destanlardaki olayları kendi aralarında tartışmaları dikkate değer bir noktadır. Bu konuda, Metin Gökkaya şunları anlatmaktadır:

> "Bu destanları erkekler de alırlardı ama daha çok kadınlar alıyordu. Çünkü bu destanlar bir olayı anlatmak için yazılırlardı. Anlatılan olaylarda ağlamaklı ve duygusal olaylardı. Kadınlar da böyle olaylara biraz daha duyarlı oldukları için bu destanları daha çok alıyorlardı. Kadınlar otururlardı acı, tatlı destanlarda geçen olayları, konulan kendi aralarında tartışırlardı."[56]

Köyler, destancılar için iyi satış yapılan mekânlardandır. Daha çok köyde yaşayan ve okuma yazma bilmeyen insanların, çocuklarımız okusun diye gözü kapalı bir şekilde destan almaları, destancıların arayıp da bulamadıkları fırsatlardan birisidir. Âşık Hüseyin Çırakman, en iyi müşteriler olarak nitelendirdiği ve "heybeli melekler" dediği o zamanın köylü insanlarını şöyle anlatmaktadır:

> "Şimdi özelikle köyden şehre ihtiyaçlarını gidermek için gelen vatandaşlar işte omuzlarında heybeynen, kimisi yorgan almış, kimisi çarık almış, kimisi çocuğuna entari almış öyle heybeleri dolu dolu insanlar bizi hayran hayran dinliyorlardı. Onların

[55] Âşık, İsmail Nar (Sivas/Kangal 1937) ile 19. 6. 1995 tarihinde Ankara'da Mehmet Ongan tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 233.

[56] Metin Gökkaya" (Sivas/Zara 1934) ile 18. 9. 1994 tarihinde Ankara'da Meltem Gökkaya tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 233.

dikkatini çeken işte genç ölümler, trafik kazaları, yiğitlerin vurulması gibi böyle ağıt destanlardı. Biz bu destanları iki arkadaş sese ses katarak makamla okuyorduk ve halka satıyorduk. Köye gitmek üzere olan vatandaşlar gelirler dinlerler, "Kaç lira" diye sorarlar, sonra "ver bana bundan", "ver bana şundan" diye almaya başlarlardı. Zaten birisi aldı mıydı Onun arkası gelirdi. Kendileri okuyamayanlar, çocuklarımız okusun diye alıyorlardı. O zaman halkın okumuşluğu da pek yok. Yani Ahmet'in ağıt olan destanını satarken, Mehmet'inkini de versen alıp götürüyor. Haybeli (heybeli) melekler, hemen haybeye sokuyo. Halk bizi destanlarımızı benimsiyordu. Hatta duygulanıp ağlayanlar oluyordu. Zaten halkın tepkisini doğuracak destanlar yazmıyorduk."[57]

Köylerde bulunan köy odalarında, bir şekilde şehirden veya köye gelen destancıdan alınan destanların, uzun kış gecelerinde ya da kahvehane olmayan yerlerde okunması, bu destanlara verilen değerin göstergesidir. Bir anlamda köyleri gazetenin ulaşamadığı mekânlar olarak düşünürsek, destancılar yazdıkları destanlarla köylüleri hem olan olaylar konusunda bilgilendirmiş, hem de bu anlamda ülke içinde haberleşmeyi sağlamış olurlar. Geçmişte öğretmenlik yapan Yusuf Özcan köy odalarında bu destanların nasıl okunduğunu, " eskiden şehre giden büyüklerimiz, destan alıp köye getirilerdi. Bu köye gelen destanların durumu (icrası) şöyleydi. Eskiden köylerimizde kahvehaneler yoktu. Odalar vardı. Odalar açılır eğer ilçeye gitmiş köylü varsa, getirdiği destanı orda okur veya bunları sesi güzel, hatip olan kişilere okuturdu. Hatta o gün köyde halkın arasında anlatılırdı "şöyle şöyle bir destan gelmiş" diye"[58] şeklinde anlatmaktadır.

Köylerde destan satan Mahir Yüksel'in megafon kullanarak ve okuduğu şiirler sayesinde geliştirdiği destan satış şekli, oldukça dikkat çekicidir. Söz konusu strateji, o köyü ve köylüleri övme üzerine kurulmuştur ve Mahir Yüksel'in ifadesiyle "Aporloyu (megafon) koluma taktığım zaman bizim iş tamamdı. Bir köye yaklaştığımda ben aldırırdım destanı. Mesela bizim

[57] Âşık Hüseyin Çırakman" (Çorum/Sungurlu, 1930) ile 17. 7. 1994 tarihinde, Ankara'da Hülya Akay tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 231.

[58] Yusuf Özcan" (Yozgat 1950) ile 14. 10. 1994 tarihinde Yozgat'da Saadet S. Baydar tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 230-231.

oraya yakın Satıyüzü Köyü vardı. Ben başlardım '"Bizlere yakındır Satıyüzü/ Bayat'ta yollara çıkardı sesimi duyan/ Çankırı'dan köye giderdim yayan/ Benim basmadığım yerler mi kaldı/ Kavuşuk Tokurlu'dan indim orafa/ Dolaşa dolaşa bozuldu kafa/ Mahkum olsaydım uğrardım afa/ Bana ağlamayan kullar mı kaldı" diye bu şiirleri megafonla söylerdim ve beni duyduklarında atınan karşıma geçerler ve "Âşık bu gece burada yatacaksın, salmayız" derlerdi."[59] şeklinde gerçekleşmektedir.

Köylerde destan satan destancılar, özellikle harman zamanlarında harman yerlerinde de destan satmışlardır. Burada satılan destanların parası çoğu zaman harman yapılan hasada göre, "değiş-tokuş" veya "takas" yöntemiyle ödenmiştir. Âşık Çoban Hüseyin Çemrek'in "'Böyle destancı âşıklar harman zamanı gelir, harmanın kenarında söylerdi. Adam bir kağıt bırakırdı. Köylü de ona seve seve işte bir iki sini her neyse buğday verirdi." sözleriyle anlattığı bilgi ile; geçmişte öğretmenlik yapan Mustafa Uslu'nun "Köye çerçilerle beraber gelen destancılar destanlarını okurlar ve köyün durumuna göre yumurta, buğday, arpa veya yünle takas ederlerdi."[60] şeklinde anlattığı durum birbirini doğrular niteliktedir.

Destancıların destanlarını sattıkları bir başka mekânsa, cami önleridir. Özellikle esnafın ve cemaatin yoğun olarak namaza katıldığı cami önlerini mesken tutan destancılar için en büyük satış, Cuma namazı çıkışı olmaktadır. Zaman zaman cami görevlileri ile -destan ne üzerine yazılmış olursa olsun- destancılar arasında sorunlar yaşanmış ve bu görevliler tarafından destancıların satış yapması engellenmiştir. Âşık Ali Gürbüz, Ulus Zincirli Cami'inde bir Cuma namazı sonrası

[59] Âşık Mahir Yüksel (Çankırı 1943) ile 28. 8. 1994 tarihinde Polatlı'da, Adem Kaplan tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e.,229.

[60] Âşık, Çoban Hüseyin Çemrek" (Amasya/ Gümüşhacıköy 1951) ile 13. 6. 1995 tarihinde, Ankara'da Deniz Devrim Şahin tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Ve, Mustafa Uslu" (Yozgat 1957) ile 15. 10. 1994 tarihinde Yozgat'da, Saadet Baydar tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e.,236.

yaşadığı olayı, "1952'lerde Ulus'ta Zencirli (Zincirli) Camii bahçesinde, Cuma namazını kıldım dışarı çıktım. İşte 5–10 kuruşluk bir destan satayım da çoluk çocuğun nafakasını çıkarayım diye dini destanlar satıyorum. Derken, arkasında namaz kıldığım hoca çıktı. Yakama sarıldı "utanmıyor musun? böyle şiirler satıp da müslümanım diye herkesi kandırıyorsun. Müslümanlık böyle şiir satmakla mı olur" dedi. O kadar halkın da bir tanesi demedi ki "arkadaş bu adamdan ne istiyorsun ya, bu adam işte destan satıp çoluk çocuğunun şeyini kazanıyor. " Velhasılıkelam, hoca bizim destan satmamızı engelledi."[61] sözleriyle anlatmaktadır.

Destancıların ulaşım araçlarında (otobüs, tren, gemi) destan sattıkları da olmuştur. Özellikle otobüs ve tren garlarında, destanı ezgiyle okuyup etrafına kalabalık toplayarak, destan satmaya çalışmışlar veya otobüs ve trenin içine girerek, destanlarını okuyup isteyenlere destan satmışlardır. Trenle seyahat eden destancıların tren içinde de, destan sattıkları görülmüştür.

Destancılar için satış yapılacak yerlerin kalabalık olması çok önemlidir. Bu yüzden, insanların kalabalık halde bulunduğu her yer, destancılar için satışın gerçekleşeceği mekânlar olarak düşünülmüş ve destanlarını satmaya çalışmışlardır.

2.3. Elektronik Kültür Ortamında Destancılık

Elektronik kültür ortamını ülkemizde, 1900'lü yılların başında gramofon kullanımının artmasıyla başlar. Bu dönemde ilk Türkçe plâk, Almanya'da The Gramophne Ltd. şirketi tarafından yayınlanır.[62] O dönem içinde Âşık tarzı mahsüllerin kayıtları ile ilgili bir bilgiye sahip değiliz. Eğer böyle bir kayıt varsa

[61]Âşık Ali Gürbüz (Malatya/Darende 1924) ile 5. 5. 1995 tarihinde Ankara'da Deniz Ş. Elbeyli tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e.,235.
[62]Robert ANHEGER ve C. ÜNLÜ: "Türk Sosyal Tarihi İçin Kaynak Olarak 1912–1932 Arasında Çıkan 78'lik Sözlü Taş Plaklar III", Tarih ve Toplum, 1991, 89, 35.

bunun, bizde yerli plâk sanayinin 1932 yılında kurulduğu tarihten sonra olması ihtimali kuvvetli görünmektedir.

Gramofonu takip eden en önemli gelişme, 1940'lı yıllardan itibaren radyo yayınlarının başlamasıdır. Bu gelişme zaman içinde kültür hayatımız açısından bilgilendirmeye ve eğlenceye yönelik önemli bir işlev hâlini almıştır. 1960'lı yıllardan sonra plâk ve pikapların, 1970'li yıllarla beraber kasetçalarların ve kasetlerin kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, tek sayfa şeklinde matbaalarda basılıp satılan yazılı kültür dönemi destancılığı sona ermiştir. Destanların kasetlere okunmaya başlamasıyla destancılar, hem daha çok para kazanmaya başlamış, hem de verdikleri konserlerle- böylece yurtdışı pazarı da işin içine girmiş- az bir emekle daha çok insana ulaşmaya başlamışlardır. Uzun dönem yazılı kültür dönemi destancılığı yapan Âşık Hüseyin Çırakman, yazılı kültürden elektronik kültür dönemine geçiş sürecini ve dış pazarın oynadığı önemli rolü, "1964'lerde falan ben destancılığı bıraktım. Ondan sonra işte dernek kurduk, konserlere gitmeye başladık, radyoda program aldık, kaset doldurduk. Dört tane kasetimi Almanya'da doldurdum. Türkiye'de plâklar doldurdum."[63] şeklinde anlatmaktadır.

Daha önce "Kore Harbi" yıllarında, savaşın etkisiyle, yazılı kültür dönemi destancılığının yaygınlaşmaya başladığını söylemiştik. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nın olduğu günlerde, tek sayfa destancılık geleneğinde bir canlanma yaşandığı söylenebilir; ama bu tarihten sonra savaşın bitişiyle matbaalarda basılan destancılık geleneğinin giderek yok olduğu söylenebilir. Bunda, özellikle ağıt-destanların kasete okunması ve bir kasetin içinde ortalama 10–15 ayrı parçanın yer alması önemli rol oynamıştır. O dönemlerde belediye zabıtası olan Ali Ballıktaş'ın "1970'lere kadar plâk vardı. Plâk döneminde de bu destanlar bilhassa trenlerde, garlarda, otobüs terminallerinde devam ediyordu. Kasete geçildiğinde, sanatçılar (âşıklar) bu ağıt destanları kasete

[63] Âşık Hüseyin Çırakman" (Çorum/Sungurlu, 1930) ile 15. 5. 1995 tarihinde Ankara'da Pelin Koç tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e.,155.

okuyunca halk artık kaseti aldı, destancılara yer kalmadı."[64] ifadeleri, yazılı kültür dönemi destancılığının neden bittiğinin açıklayıcı niteliktedir.

O dönemlerdeki süreci yaşayan âşıklardan birisi olan Âşık Murat Çobanoğlu, bu geçiş dönemini "Bundan ancak 30 sene önce öyle askerde ölen kalan birine veya hanımına yahut da bir depreme bir âşık destan yazıyor ve bunu bastırıp eline 400–500 tane destan alıp şehirlerde yolların kenarında, trenlerde veya otobüslerde çağırır söyler satardı. Şimdi o türler kalktı, yani şimdi onun yerini kasetler aldı. Eskiden plaklar vardı. Şimdi destanlar kasetlerle satılıyor."[65] şeklinde anlatmaktadır.

Uzun yıllar tek sayfa olarak yazdığı destanları matbaalarda bastırıp, il il gezerek satmaya çalışarak hayatını kazanmaya çalışan Âşık Hüseyin Çırakman, yazılı kültür dönemi destancılığın bitişini şu sözlerle, "Destancılıkta önceleri geçimimiz iyiydi. Çünkü bir sanatın icra edeni az olursa, halk içinde barınabiliyor, geçiminizi sağlayabiliyor. Daha sonra radyolar çoğaldı, hopörler, teypler, kasetler çıktı. Bu sefer destanları kasete doldurdular, pil takıp teypleri boyunlarına astılar, destanı öyle sattılar. O zaman ben vazgeçtim."[66] ifade etmektedir.

Elektronik kültür dönemi içersinde, sözlü kültür döneminde yetişip yazılı kültür döneminde matbaalarda destan bastırıp satan destancıların yanında, saz-bağlama okullarına gidip müzik eğitimi alanlarda, ağıt-destan niteliğindeki şiirlerini kasetlere okumaya başlamışlardır. Sözlü kültür dönemi içindeki usta-çırak ilişkisinin, bu okullar sayesinde bir anlamda devam ettiği düşünülebilir. Daha önce çıkan kasetlerdeki söyleyiş tarzını dinleyip, bu geleneği

---

[64]Ali Balıktaş (Ankara 1956) ile 15. 9. 1994 tarihinde Ankara'da Deniz Ahi tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e.,155.

[65]Âşık Murat Çobanoğlu (Kars 1940) ile 28. 6. 1995 tarihinde Ankara'da, Dilek Ünek tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e.,155.

[66]Âşık Hüseyin Çırakman (Çorum/Sungurlu, 1930) ile 19. 9. 1994 tadilinde, Ankara'da Deniz Ahi tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e.,238.

kendilerince öğrenmeye çalışanlar olduğu da muhakkaktır. Saz çalmayı bilen ve sesine güvenen çoğu kişinin bu işteki parayı ve şöhreti görerek kaset çıkarma hevesine kapılması, bu alanda ortaya konan ürünlerin kalite yönünden bir düşüş yaşamasına sebep olmuştur.

Bu dönem içinde ayrıca sipariş usulü doldurulan ağıt-destan kasetleriyle de karşılaşmaktayız. Âşık Mustafa Aydın'ın, "Adamın bir yakını trafik kazası geçirmiş. Gelmiş benden destan istiyor. Ona onun anlayacağı dilden anlatarak kaset yapıp vermişimdir."[67] sözleri, bu söylediğimizi doğrular niteliktedir. Âşık Mustafa Aydın'ın bu konuda verdiği bilgilerden hareketle, sipariş usulü ağıt-destan kaseti doldurtan kişilerin, sevdiklerinin acısını unutmamak onları devamlı yâd etmek adına böyle bir yola başvurdukları düşünülebilir. Mustafa Aydın, kendisinden kasetlere ağıt-destan okumasını isteyenler hakkında ayrıca şunları anlatmaktadır:

> "Destan olarak yazıp sattıklarım daha çok ağıta yönelik mesela bir trafik kazasına maruz kalmış bir ailenin bir ferdi gelip, işte ailesinin bir bireyini kaybetmiş veyahut başka bir felakete uğramış, bana gelip, bir destan isterse, ben de hemen sazımı alır adamın derdini dinler, eğer dayanabilecekse destanı yazıp, söyleyip veriyorum. Ama başta soruyorum, diyorum ki, ben senin deşarj olman için senin duygularını söze dökücem ama dayanabilecek misin? Eğer dayanacaksa kaset olarak piyasaya, piyasaya derken bütün herkes dinleyecek değil de aile hatırası olarak ömür boyu adam saklamak üzere kendisine bir kaset doldurur ve saklar. Hatta öyleleri olmuştur ki ben zaman zaman duyarım mesela "Âşık Mustafa'nın bize yazdığı kaseti ben ölünce koynuma koyacaksın, mezarıma gömeceksin" diyen insanlarımız olmuştur. Bu kasetlerdeki destanları bu kadar seven, onunla gece-gündüz hatta dinlemediği an hüzünlenir, dinleyip ağlar deşarj olur insanlarımız. Böyle yani bir nevi biz onlara doktorluk yapıyoruz. Yani dertlerinin dermanı oluyoruz. Deşarj olmaları için yani para tabii parasını da mutlaka veriyor adam. Ama az ama çok, o insanın durumuna bağlı. Adam fakirse ben ona zaten hediye yapıyorum. Yani durumu iyiyse kendisi memnun ediyor âşığını. Böyle oluyor."[68]

---

[67] Âşık Mustafa Aydın" (Kars) ile 28. 5. 1995 tarihinde Ankara'da, Deniz Gümüşçü tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e.,157.

[68] Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e.,157-158.

Yazılı kültür döneminde, gazete, radyo ve televizyon yokken, destanlar hem konu, hem de haber olarak dikkat çekiyordu. Özellikle iletişim araçlarının gelişmesiyle beraber, destanlar bir anlamda cazibesini kaybetmiştir. Destanlara olan ilginin azlığı ve yazılan destanlarının satışının düşmesi neticesinde, yazılı kültür dönemi destancılığı sona ermiş, geçimini bu işten sağlayan destancılar da yeni geçim yolları aramaya başlamışlardır. "Sesi ve sazı" olanlar konserlere gitmeye, önce plâk sonra da kaset çıkarmaya başlarlar. O günleri Âşık Hüseyin Çırakman, "Destancılıktan vazgeçince ben başka bir işe başladım. Amacım destandan sazla çalıp okuyarak konser vermeye geçmekti. Hatta, destan sattığım dönemlerde de birkaç defa konser vermiştim. Ben niye destan satıyorum yahu dedim. Böyle konsere gitmem daha iyi daha çok para var. Ondan sonra destancılığı bıraktım. Sazımı daha da geliştirdim. Sazımla konserlere katıldım. Radyoda programlar yaptım. 70'li yıllarda bu sağ-sol kavramları gelişince gençlik ozanları dinlemek istedi. Biz de ona ağırlık verdik."[69] diye dile getirir.

Elektronik kültür döneminde ağıt-destanın üretim şekillerindeki farklılaşmayla beraber, destanlara dair bazı kabullerin de değişmeye başladığı görülür. Bu dönemde, yazılı kültür döneminde yazılanlar için söylenen "destan" kelimesi yerine, daha çok "ağıt" kelimesi kullanılır. Bu değişimi, Âşık Ali Kızıltuğ, "Bunlara eskiden destan denilirdi. Şimdi biz ağıt diyoruz. Eskiden olsaydı destan denilirdi."[70] şeklinde ifade eder. Bu konuda o dönemin diğer destancıları da aynı düşünmektedir. Bu konuyla alakalı olarak destancılara ait olan fikirler şöyledir: Âşık Kul Nuri, "Destanla ağıt aynı şeylerdir. Acılı olaylar olduğu için ızdırapla içice olaylar olduğu için ağıt denilmiştir." ; Âşık Mahzuni, "Ağıtla destan yanyana gider. Yahut, destanın içinde ağıtta bulunur. Yani kısaca destan ağıtı ihtiva edebilir ama ağıt destanı

[69] Âşık Hüseyin Çırakman (Çorum/Sungurlu, 1930) ile 19. 9. 1994 tadilinde, Ankara'da Deniz Ahi tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e.,239.

[70] Âşık Ali Kızıltuğ (Sivas/Divriği) ile 15. 6. 1995 tarihinde Ankara'da İrem Danış tarafından yapılan mülakat metni, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e.,240.

ihtiva edemez." ; Âşık Ali Kızıltuğ, "Destan geleneği yok olmadı adı değişti. Eskiden destan denirdi şimdi ağıt deniyor."[71] diye ifade eder.

Elektronik kültür dönemi içinde oluşturulan destanlar geçmiş dönemlerdeki destanlardan hacim ve konu olarak farklıdır. Konulardaki farklılık daha önce ele alınmayan konuların elektronik kültür dönemi içinde işlenmesiyle ortaya çıkar. Destan söyleme işini elektronik dönemde de devam ettiren Âşık Hüseyin Çırakman, bu konuyu, "Destan satarken aşk ve lirik konuları işlemiyorduk, onun gerisinde kalıyorduk. Her gün bir olay bekliyorduk ki bir şiir yazalım diye güçlü bir destan çıkması için. Ayrıca doğanın güzelliğini, tabiat güzelliğini işlemiyorduk. Halk ozanlığına (kastedilen elektronik kültür ortamıdır) geçince biz bunların hepsini işlemeye başladık."[72] sözleriyle ifade eder.

Elektronik kültür dönemi içinde destanların dörtlük sayılarındaki azalma, kasetlere okunan bu destanlar için zorunlu bir düşüştür. Sözlü kültür dönemine göre, yazılı kültür dönemi destanlarının dörtlük sayısı olarak hacimlerinde olan azalma, bu destanların tek sayfaya yazılmasından kaynaklıydı. Elektronik kültür dönemindeki düşüş ise destan metnini içine alan araçtan dolayı kısalmıştır. Yazılı kültür dönemi içinde 5 dörtlüğe kadar inen dörtlük sayısı, elektronik kültür döneminde 2 dörtlüğe inmiştir. Âşık İdris Eroğlu, bu konuda, " Kasetler destan türü konulmaz neden konulmaz? Beş kıtanın üstünde çok uzun olduğu için. Kasete koyduğun iki veya üç kıtalık olur bu da destanlıktan çıkar."[73] diye düşünmektedir. Bu dönemde kasetlere okunan destanlara, halk şairlerinin ağıt demesinin bir nedeni, konulara ait anlatım tutumunun yas tutturmaya yönelik olması ile beraber hacimdeki bu kısalma da olabilir.

---

[71] Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e.,240.

[72] Âşık Hüseyin Çırakman (Çorum/Sungurlu, 1930) ile 19. 9. 1994 tadilinde, Ankara'da Deniz Ahi tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e.,242.

[73] Âşık Meydanı, İdris Eroğlu" (Kayseri/Tuzhisar) ile 8. 5. 1995 tarihinde Kayseri'de, Nesrin Ökçe tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e.,244.

Elektronik dönemde kasetlere okunan destan metinleri içine, teknolojik unsurların ve birtakım konuşmaların katıldığı olur. Âşık Murat Çobanoğlu'nun çırağı olarak yetişen Âşık Arif Tellioğlu'nun "Cengiz Destanı" adıyla yayınladığı kasetinde yer alan destan metninin, konuşmalar dışında yer yer ağlama sesleriyle desteklenmesi oldukça dikkat çekicidir. Bu destanın metni şöyledir:

" (Hıçkıra hıçkıra ağlayan bir kadın sesi)

- Söyle bacım söyle, derdin ne, neden ağlarsın?

- Ah! ah! Ben nasıl ağlamam, ben nasıl yanmam Arif kardeş. Kars'ın Arpaçay kazasının Zohrat Köyünden göçümüzü aldık Kayseri'ye geldik. Kocamı ve iki yavrumu Kızılırmak'ta kaybettim. Yiğidim gitti. Yavrularım gitti. Ben ağlamayayım da kimler ağlasın? (Hıçkırıklarla ağlamağa devam eder)

(Bağlama ile çalınan ezgiyi müteakip âşık)

Bağban oldum taze fidan bitirdim/ bacı bitirdim/ bacı bitirdim
Bağım viran oldu gül kara geldi/ gül kara geldi
Hem canımı hem yavrumu yitirdim/ bacım yitirdim
Soğudu ocağım kül kara geldi/ kül kara geldi
Soğudu ocağım kül kara geldi/ kül kara geldi

(Kadının hıçkırıkları duyulur)

Küreklere düştü ateş izleri/ bacı izleri
Kayıb olduk yasa koyduk sizleri
Yavrunu babalı aldı bizleri/ bizleri
Coştu Kızılırmak sel kara geldi
Coştu Kızılırmak sel kara geldi

(Kadının hıçkırıkları duyulur)

Neden düştük kardaş biz bu kazara/ bacı kazara
Tabibsiz dermansız ölenmez yara
Tevattien yazmış felek mezara
Mektubun üstünde pul kara geldi
Meektubun üstünde pul kara geldi

(Kadının hıçkırıkları duyulur)

Cengiz'in acısı kalbi dağladı/ bacı dağladı
Eşi Filiz karaları bağladı
Arif bu destana eller ağladı/ bacım ağladı
Sazım figan etti eller tel kara geldi
Sazım figan etti tel kara geldi"[74]

Elektronik kültür dönemi ürünü olan "Cengiz Destanı"nda, aynı yazılı kültür dönemi destanları gibi olayın geçtiği yer ve kaza hakkında bilgi verilme işleminin devam etmesi dikkate değer bir durumdur.

Elektronik kültür dönemi hâlen devam eden bir dönemdir. Bu dönemle ilgili araştırmaların çoğalması ve bu dönemde kasetlere okunan destanların bir bibliyografyasının çıkartılması gerekmektedir.

Bu dönemde kasetlere okunan bazı destanların adı ve eser sahipleri şunlardır: "Âşık Murat Çobanoğlu'nun "Alamanya Destanı", Âşık Mahzunî Şerif 'in "Kıbrıs Destanı (1974)", Âşık Ali Kızıltuğ'un "Kıbrıs Destanı (1974)", Âşık Daimi'nin "Adem Yavuz'a Ağıt (1974)", Sivaslı Âşık Fakir'in "Kırk Kurşunla Şehit Edilen 3 Yaşındaki Türk Yavrusuna Ağıt (1974)", Âşık Ali Kızıltuğ'un "Adem Yavuz'a Ağıt (1974)", Âşık Kemal Devrânî'nin "Vatanım Kıbrıs'a Gitmek İsterim(1974)", Âşık Sadık Sümbül'ün "Vatan Sağ Olsun(1974)", Âşık Şemsi Yastıman'ın "Kıbrıs Destanı (1974)", Âşık Yaşar Reyhani'nin "Kıbrıs Uyan Türk Ordusu Geliyor (1974)", Âşık Mecnûnî'nin "Türkler Geliyor (1974)", Âşık Gülhani'nin "Ecevit Olmasa Azar Kafirler (1974)", Âşık Yoksulî'nin "Şehit Yavrusu Yavru Kıbrıs (1974)", Âşık Mahmut Işık'ın "Kıbrıs Bizimdir Kahpe Yunan (1974)", Âşık Ali Metin'in "Dalgalan Bayrağım Kıbrıs Bizimdir (1974)", Âşık Şemsi Yastıman'ın "Adem Yavuz'a Ağıt (1974)", Âşık Arif Tellioğlu'nun "Cengiz'in Destanı (1995)", Aşık Şeref Taşlıova'nın "Bizim Köy (1986)", Âşık Reyhani'nin "Özal'a Ağıt (1993)", Âşık Eşrefin "Erzincan Depremi" ve "Yemek Destanı(1990)", Âşık Mustafa Aydın'ın "Körfez Savaşı Destanı (1992)", Âşık Mevlüt İhsanî'nin "Sefil

[74] Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e.,247-248.

Baykuş Ağıtı" ve "Van Depremine Ağıt (1986)", ve Âşık İsrafil'in "Çeçenistan Destanı (1995)."[75]

[75] Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e.,267-268.

III. BÖLÜM

AĞIT KONULU DESTANLARIN DESTAN TÜRÜ İÇİNDEKİ YERİ

3.1. Nazım Şekline Göre Destanlar

Âşık tarzında yazılan destanlar çoğunlukla "koşma ve mani" tarzında yazılmış olsalar da, Divân biçiminde yazılan destanlarda vardır. Destanlar şu nazım şekillerinde kurulur:

3.1.1. Koşma Biçiminde Yazılan Destanlar:

Âşık tarzı destanlar en çok bu nazım şekliyle yazılmıştır. Bu türün en eski örneği, "Baykan" takma adını kullanan Karslı bir halk şairine aittir.[1] Tespit edebildiğimiz 212 ağıt-destan da koşma tarzında yazılmış destandır.

3.1.2. Düz Koşma Şeklinde:

8 ve 11'li hece vezni ile söylenir. Kafiye şeması ise şöyledir: xaxa- bbba-ccca, veya abab-cccb- dddb şeklindedir. Tespit edebildiğimiz ağıt-destanların çoğu "düz koşma" şeklinde ve 11'li hece vezni kurulmuş destandır; fakat bazı destanlarda bu özelliklerin farklılık gösterdiğini gördük. Nadiren de olsa, -ki biz bunun bilinçli bir şekilde yazılmadığını tahmin ediyoruz- bazı destanlarda serbest vezin kullanılmış veya mısraların hece sayılarında eksiklikler ortaya çıkmıştır. Kemal Bülbül Kavaklıoğlu'nun bir cinayet üzerine yazmış olduğu şu ağıt-destan "düz koşma şekline" örnek olarak verilebilir.

[1] Hikmet DİZDAROĞLU: "Halk Şiirinde Türler", Türk Dili, XIX, 205 (Aralık 1968), 257.

Eskişehir'de İşlenen Korkunç Cinayetin Destanı[2]

Cinayet cinayet her gün cinayet
Eline gazete alan ağlıyor
Hastalık halinde salgın cinayet
Cehalet elinden ölen ağlıyor

Dünde bir cinayet Eskişehir'de
Okuyup anlayan kalır kahırda
Biri kurtulur mu biri ölürde
Elleri koynunda kalan ağlıyor

Öldüren talebe ölen talebe
Başlangıç kumbara bakın sebebe
Katil gelinlik kız maktulse bebe
Çaldıran ağlıyor çalan ağlıyor

(Katil) okulundan kızı çağırmış
Anan bizde diye yalan kıvırmış
Zavallı yavruyu alıp götürmüş
Okulda yavrusu olan ağlıyor

Nasıl getirmezsin cinneti bülbül
Katile hak vermez Cenneti bülbül
İmanı bırakmaz tıyneti bülbül
Ahlâk bozuldukça izan ağlıyor

Yatırmış yavruyu upuzun yere
Allah'tan başkası yokmuş ki göre
Kanlı cesedini gömmüş kömüre

[2] Kemal Bülbül KAVAKLIOĞLU: Eskişehir'de İşlenen Korkunç Cinayetin Destanı. Gazeteciler Matbaası, 1966.

Kömürü eşerek bulan ağlıyor

Ekmek bıçağını boynuna çalmış
Takatsız çocuğu ikiye bölmüş
Kendi kafasınca intikam almış
Cennetlik yavrucuğu gören ağlıyor

Kumbara bahane ölümse mutlak
İmdat istemeye korkmuş yavrucak
Çenesi altında bilenmiş bıçak
Cenaze evine varan ağlıyor

Buna denilmez mi dişi canavar
Nasıl yaptın sen bu işi canavar
Gövdeye çok gördün başı canavar
Sana kız diye süt veren ağlıyor

Kendin boğazlarsın kendin gömersin
Birde ifadende pişmanım dersin
Elbette bu canı canla ödersin
Cesedi kefenle saran ağlıyor

Nasıl bıçak vurdun küçük yavruya
Ne olur doysaydı o da dünyaya
Görsem inanmazdım uykuda rüya
Şimdiyse vicdanım her an ağlıyor

Ömrünün baharı yaşı da sekiz
Kitap defteri elinde çehiz
Bunu şehit diye yadedeceğiz
Zavallı annesi el'an ağlıyor

Alın yazıları bu mudur heyhat
Gelinlik kızdan da olur mu cellat
Kudurmuş dişiye gel de söz anlat
Kırılacak kalem fermân ağlıyor

Yaşını, başını düşünemeyen
Var mı senin gibi şeytana uyan
Adalet önünde hükmünü duyan
Dizler titredikçe derman ağlıyor

Ağlayıp yalvarman çıldırman bile
Kendini yerlere atman nafile
Elbette ödersin canı can ile
Belki de ananla baban ağlıyor

3.1.3. Zincirleme/Koşma Şeklinde:

Şiirdeki her dörtlüğün son dizesinin uyaklı sözcüğü, diğer dörtlüğün en başında söylenmesinden dolayı ezberlemeyi kolaylaştırır. Bazen dize başlarındaki sözcük veya sözcük öbeği, kendinden önceki dörtlüğün son mısrasındaki uyak sözcüğünden farklı da olabilir. Bu şekil destan türü içinde sıkça kullanılmıştır.[3] Yazılı kültür döneminde tespit ettiğimiz ağıt-destanlardan bu şekilde yazılmış olan yoktur.

Destan [4]

O ki yaratıldık türâb-ı Tûr'dan
Perverdigâr Hak Sübhân'ı biliriz
Türâbın aslını yarattın nûrdan
Nûrdan evvel bir *mekânı* biliriz

[3] Hikmet DİZDAROĞLU: "Halk Şiirinde Türler", Türk Dili, XIX, 205 (Aralık 1968), 241.
[4] Cem DİLÇİN: Örneklerle Türk Şiir Bilgisi (Ankara 1983), 314.

Mekânda var iken nice bin seher
Anı ziynet kıldı ne mürg-ı meher
Günde yetmiş kere eyledi teher
Ekl ettiği *rızk u nânı* biliriz

Rızk u nâna visal eyledi Hudâm
Yoktan var edildi o zaman Âdem
Cihandan cihana basanda kadem
Ana nisbet *dü cihanı* biliriz

Dü cihanda yer gök çarh u felekler
Hesaba muntazır suda semekler
Arş-ı a'lâ müntehâda melekler
Ne zikirde *kelâm kânı* biliriz .

Kelâm kânı zikir ederler gayet
Yalan değil günü bugün ber-hayât
Altı bin altı yüz altmış altı âyât
Emr-i Hak'tan biz *Furkân'ı* biliriz

Furkan'da nice bin âyet yerine
Nice sinek nice mürg u karınca
Mağrib maşrık kûh-ı Kaf'a varınca
Hükm eyleyen Süleyman'ı biliriz

Zülâlî şevketten almaz hiç bacı
Izhâr eder günah-kâra ilâcı
Başına örterler mürüvvet tacı
Fahr-ı Âlem şâh sultânı biliriz

(Zülalî)

3.1.4. Yedekli Beşli Koşma Şeklinde:

Yedekli beşli koşma biçiminde ilk bölüm (bent) beş mısradan, ikinci bölümse dört mısradan kurulur; ikinci bentin ikinci ve dördüncü mısraları nakarattır. Kafiye örgüsü aaabb+cncn / dddee+cncn / fffgg+cncn şeklindedir.[5]

Muhtar Paşa Destanı [6]

Mekr ü hîle bermedi bâr
Oldu Zivin-Düzü mezar
Düşman Hâli feryâd ü zar
Tuttu yolu düz Revan'a
Moskof kaçar yana yana

Ordu gelir dağlar aşa
Osmanlılar şânın koşa
Artırdın ey Muhtar Paşa
Binler yaşa binler yaşa

El uzatan nazlı yurda
Hep mahvolur bu uğurda
Moskof geber sen de burda
Bir dahi göz dik de görem
Moskova'ya kadar sürem

Dedi şanlı ordu yaşa
Osmanlılar şânın koşa
Arttırdı Kurt hakkı Paşa
Binler yaşa binler yaşa

[5] Hikmet DİZDAROĞLU: "Halk Şiirinde Türler", Türk Dili, XIX, 205 (Aralık 1968), 237–238.
[6] M. Fahrettin KIRZIOĞLU: Edebiyatımızda Kars II (Ankara 1958), 34–35

Kars şehitler yatağıdır
Gazilerin ocağıdır
Laçın, doğan durağıdır
Yaşatır mı kargaları
Kırdı hemen gür küffari

Yurdu aldı baştan başa
Osmanlılar sânın koşa
Arttır din ey Muhtar Paşa
Binler yaşa binler yaşa

Halı-Yazı er meydanı
Zivin'de gör kahramanı
Osmanlılar aldı şanı
Moskof Bozgun, üzgün kaçar
Loris Melkof oldu nâçâr

Gene cihan kaldı şaşa
Osmanlılar şanın koşa
Arttırdı Kurt Hakkı Paşa
Binler yaşa binler yaşa

Hakkı dedi doğru sözü
Düşmanın kör olsun gözü
Geri döndü Rus'un yüzü
Aleksan'a gitti haber
Eder mi bir dahi sefer

Kâfir kaçar dağa taşa
Osmanlılar şanın koşa
Arttırdı çift vezir Hakkı Paşa
Muhtar Paşa, Hakkı Paşa

Binler yaşa, binler yaşa

3.1.5. Koşma/Şarkı Şeklinde:

Her dörtlüğün sonunda bulunan mısralar diğer dörtlüklerde aynı şekilde tekrarlanır. Bu yapısından dolayı şarkıya benzer.[7] Her dörtlüğün sonunda tekrar edilen mısralara nakarat adı verilmektedir. Tespit ettiğimiz ağıt-destanlardan birçoğu bu tarzda yazılmıştır. 1967 yılında, Mehmet Doğru'nun Kayseri ve Sivaslı takımların birbiriyle yaptığı maçın ardından yazdığı ağıt-destan bu türe örnek olarak verilebilir.

Kanlı Maç Destanı[8]

Zalim Kayserili atıyor taşı
Anneler gözünden akıtır yaşı
Kayıp ettik orda kavim kardeşi
Olur mu Allah'ım böyle olur mu

Bu nasıl iş idi kimse bilmedi
Feryat ettik emniyette gelmedi
Böyle olur diye kimse bilmedi
Olur mu Allah'ım böyle olur mu

Acı bir haberdir Sivas ağlıyor
Anneler bacılar kara bağlıyor
Şehit kardeşlerin kanı çağlıyor
Olur mu Allah'ım böyle olur mu

Maça girdik kimse bir şey bilmiyor
Feryât ettik imdat felan gelmiyor

[7] Hikmet DİZDAROĞLU: "Halk Şiirinde Türler", Türk Dili, XIX, 205 (Aralık 1968), 243.
[8] Mehmet DOĞRU: Kanlı Maç Destanı (Sivas 1967), Sebat Matbaası.

Öksüz yavruların yüzü gülmüyor
Olur mu Allah'ım böyle olur mu

Mukadderat böyle imiş bizlere
Yavrular emanet baba sizlere
Anneler bacılar vurun dizlere
Olur mu Allah'ım böyle olur mu

Sivili polisi hep bize karşı
Dışardan atarlar bizlere taşı
Şehit verdik orda nice kardeşi
Olur mu Allah'ım böyle olur mu

Adalet elbette yerin bulacak
Sanmayın bu dünya size kalacak
Rıfat Öçten hakkımız arayacak
Olur mu Allah'ım böyle olur mu

Sivas'ı kapladı kara bir duman
Zalimler bizlere vermiyor aman
Sivaslı polisler yetişti hemen
Olur mu Allah'ım böyle olur mu

Adım Ahmet yanıyorum özümden
Ayrılmayın adaletin izinden
Adalet vazgeçmez bir tek sözünden
Olur mu Allah'ım böyle olur mu

3.1.6. Mani Biçiminde Yazılan Destanlar:

Koşma biçiminden sonra en yaygın şekilde kullanılan bir türdür. Mani tipi destanın en eski örneği "Bahşi" adında bir saz şairinindir.[9]

Bekçi Destanı [10]
(Paça Faslı)

Bak bekçinin iz'ânına
Açlık geçmiş de canına
Paça yaptırmağa varmış
Paçacının dükkânına

Sahanın eline alır
Kazanın dibine varır
Bir iyice yapsın deyü
Paçacıya pek yalvarır

Paçacı kazanı açar
Bekçi de yanına geçer
Kazan içine bakarken
Başından sarığı düşer

Sarık gider bir yanına
Bak bekçinin seyrânına
Sarığı alayım derken
Düşer paça kazanma

Bekçi bir yol dalar çıkar
Paçacı ateşi yakar

[9] Hikmet DİZDAROĞLU: a.g.m., 257.
[10] Şükrü ELÇİN: Halk Edebiyatına Giriş (Ankara 1986), 137-138.

Bekçi başlarken feryada
Paçacı da döner bakar

Bekçiyi kazanda görür
Basma bir kepçe urur
Der ki ne ararsın anda
Sahanın taşrada durur

Kazan fukur fukur kaynar
Bekçinin eli ayağı yanar
Bekçi hop hop sıçramakta
Paçacı sanır ki oynar

Bekçi o haldeyken yine
Paça doldurur koynuna
Paçacı der ki taşra çık
Bak eylediğin oyuna

Çıkarırlar bunu hele
Paçacılar güle güle
Pişmeğe az kalmış bekçi
Biraz kızarmıştı bile

Paçacı kazanı döker
Vâfir garip zarar çeker
Bir sille urur bekçiye
Bekçi düşer teker meker

Bekçimiz kaçar gülerek
Sizlere geldim bilerek
Ağam efendim sultânım
Bekçinize bahşiş gerek

3.1.7. Divân Biçiminde Yazılan Destanlar:

Divân şeklinde yazılmış destanla Âşık edebiyatında 19. asırdan sonra görünmeye başlar ve fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbıyla yazılır. Âşık tarzı destanlar içinde bu şekilde yazılan çok az örnekle karşılaşırız. Âşık Şem'i'nin memleketi Konya'ya dair yazdığı destan bu türe örnek olarak verilebilir.

Konya Destanı[11]

Çıkmasın meydana yoksa pehlivanı Konya'nın
Kulanır ahen kemer merd ü cihanı Konya'nın
Pençei sertizine takmaz kebûteri payini
Gökten anka indirir daim sahanı Konya'nın

Her seher vaktinde gülbank çekilir ya hak deyû
Asitanı pire derler Kâbet-ül uşşak deyû
Eskiden darbı meseldir Konya'ya var bak deyû
Söylenir dillerde daim dasitanı Konya'nın

Hor gezer âdemleri amma veli irfan olur
Hafızı gayet çeri âlimleri umman olur
Hasılı bir katre abın nûş esen arslan olur
Galiba toprağının bu iktizası Konya'nın

Konya'da nice Filâtun gibi vardır kim rical
Gösterir ayinei İskenderiden çok cemâl
Bulunur civan Mevlânada erbabı kemâl
Her şebi dür eylemiş Şems-ü ziyası Konya'nın

Kış olunca donanır ahbabla vahdethaneler

[11] M. Halit BAYRI: "Âşık Şem'i'nin Konya Destanı, TFA, I, 7, 99.

Kurulur bazan aşk mamur olur viraneler
Şem'i aşk ile yanar pervaz eder pervaneler
Yaz olunca var Meram üzre safası Konya'nın
Âşık Şem'i

3.2.1. Konularına Göre Destanlar

Destanların şekil ve tür özellikleri konusundaki farklılık, destanlar sınıflandırılırken de karşımıza çıkar. Başlangıçta yapılan tasnifler destan türü açısından çok yetersizdir. Bunda elde edilen destan metinlerinin azlığı da tasniflerin böyle olmasında rol oynamıştır denilebilir. Sözlü kültürümüz içersinde yer alan ürünlerin tespitinin oldukça zor olması, yazılı kültür ürünlerinin tam olarak tespit edilememesi, elde bulunan metinlerden hareketle destanlar üzerine yapılan tasnifleri de haliyle sınırlandırmıştır. Destanların toplum içersindeki işlevleri tam anlaşılamadığından sınıflandırmalar yetersiz kalmıştır. Tabi değişen kültürel ortam ve teknolojiye dayanan yenilikler ve destanların hem konu, hem de üretimindeki farklılık bu tasnifleri zaman içersinde yetersiz hale getirmiştir.

Destanları tematik (konu) olarak sınıflandırma çalışmaları G. Jakob, M. F. Köprülü, A. Rasim , A. T. Onay, E. Saussey, P. N. Boratav, İ. Başgöz, A. Balım, H. Dizdaroğlu, C. Dilçin, M.S. Koz, F. Özdemir, A. Yakıcı ve Ö. Çobanoğlu tarafından yapılmış olan tasnif çalışmalarıdır.

Bu konu üzerinde çalışan Özkul Çobanoğlu'nun eserindeki tasniflerle ilgili bölümden yer yer yararlanarak destanlar üzerindeki tasnif çalışmalarını kronolojik olarak şöyle özetleyebiliriz:

George Jacob'un (1901) Tasnifi

George Jacob, destanları "Malzemesini genellikle dini, siyasî ilgilerin ve kimi zaman da erotizmin oluşturduğu destanlar. 20–30 ya da daha fazla

dörtlükten oluşan bir nazım türü" olarak tarif eder. Bu tanım içine girmeyen âşık tarzı destanları "Güncel konuları içeren destanlar" düşünür ve "...tek sayfa halinde yazılıp çoğaltıldıklarını, ...Çalgıcılar tarafından da icra edildiklerini" belirttikten sonra, destanları a) Dinî destanlar b) Güncel destanlar şeklinde sınıflandırır.[12] G. Jacob'un tasnifi dar kapsamlı olsa da, destanlar hakkında vermiş olduğu "tek sayfa halinde yazılıp çoğaltıldıklarını" anlatan bilgiyi, o dönemlerdeki destancılık geleneği ile alakalı olmasından dolayı önemsiyoruz.

M. Fuat Köprülü'nün (1914) Tasnifi

M. Fuad Köprülü, İkdam Gazetesi'nin 31.3.1914 tarihinde yayınladığı bir makalede, âşık tarzı destanların konuları açısından sınırsız olduğunu vurgular ve destanların yazıcıları hakkında, "Herhangi bir mevzua dair destanlar tanzim ve köy köy, kasaba kasaba dolaşarak onları terennüm ve tamim edenler minelkadim saz şâirleridir." dedikten sonra, destanları "Tarihî destanlar", "Dinî yahut mezhebi destanlar" ve "Mizahî yahut hiciv âmiz" destanlar olarak tasnif eder.[13] Köprülü'nün tasnifi G. Jacob'a göre daha kapsamlıdır.

Ahmed Rasim'in (1925) Tasnifi

Ahmed Rasim, "Destanlar" adlı makalesinde, destanları "genel edebiyatın birer temel taşı" olarak görür. Destanlar konusunda şu açıklamaları yapar:

> "... bizim destanlar hakkında en son görüşlerimiz bunların aşk destanı yahut basit birer zafer-name, bir acıklı olayın halk diliyle tasvir edilmiş birer yazılı şekli veya şair Fazıl'ın Zenan-nâme'si yolunda meydana getirilmiş birer manzume olmaları şeklindedir. Meselâ Fuzulî'nin Leylâ ile Mecnun'una oranla edebî değerden büsbütün yoksun saydığımız Sivastopol Destanı bir zafer destanıdır. Yorgana Sadık ile Mektepli Atıf destanları birer acıklı olayı tasvir eder. Yetmiş İki Buçuk Millet

[12] Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 39.
[13] M. Fuad KÖPRÜLÜ: "Türk Şarkıları, Destanlarımız", İkdam Gazetesi (31 Mart 1914 tarihli sayı).

> Destanı adı ile anılan destan, sözde bunların birer kıta ile dillerini taklit amacı güden bir manzumedir."[14]

Bu açıklamalardan hareketle Ahmed Rasim'in destan tasnifi şöyledir: 1) Aşk destanları 2) Zafer destanları 3) Acıklı olayları anlatan destanlar 4) Zenannâme'ye benzer erotik destanlar 5) Taklit destanları.

Ahmed Rasim'in tasnif denemesi Divan edebiyatında "destan" adını taşıyan mesnevileri de içine almaktadır. Genel bir tasnif denemesi olması sebebiyle bu türü açıklayan başarılı bir deneme sayılmaz; ama A. Rasim'i geçmiş dönem hakkında yazdığı yazılardan ve kültürümüze yaptığı katkıdan dolayı önemli bir araştırmacı olarak görüyoruz.

Ahmet Talat Onay'ın (1928) Tasnifi

Ahmet Talât, destanı "bir vak'ayı, bir hadiseyi, kâinatın yaratılışını vesaireyi anlatan" bir tarz olarak düşünür. Anlattığı mevzudan hareketle isimlendirildiğini, "harpten, musibetten bahis ise destan, hilkate, yani mebd'e ve meada dair Bektaşi şiirleri ise devriye; Kerbelâ hadisesini musavvir ise mersiye; rindâne ve müstehziyâne ise nefes nâmı" verildiğini söyler. Bir yerde de, saz şairleri " garip ve güldürücü mevzuları tevsi ederek pek çok destan vücuda getirmişlerdir" der.[15] Bu açıklamalardan A. Talât'a göre iki türlü destan olduğu anlaşılıyor: 1) Savaş ve felaketi konu alan destanlar 2) Garip ve güldürücü konuları anlatan destanlar.

Edmond Saussey'in (1936) Tasnifi

E. Saussey destanları "... epik şiiri daha doğrusu vak'a anlatan (narratif) şiiri temsil ederler" diye tanımlar ve özellikle I. Kunos, F. Köprülü, A. Rasim, A. T. Onay ve M. Halit Bayrı'nın yayınladığı metinlerden

[14] Ahmed RASİM: "Destanlar", Muharrir Bu Ya (İstanbul 1989), 306.
[15] Ahmet Talât ONAY:Türk Halk Şiirinin Şekil ve Nev'i (Haz.Cemal KURNAZ),(Ankara 1996),135, 137.

yararlanarak Fransız klasik edebiyatındaki "epopee"'den hareketle, ya "millî kahramanların veya mahallî eşkiyaların menkıbelerini anlattık"larını ya da benzer "meşhur hadiselerin hatırasını yaşattık"larını ve bazen de "... daha az ehemniyetli fakat, halkın muhayyilesine tesir eden bir şehrin yanması gibi, bir salgın gibi mahalli felaketleri anlattık"larını ileri sürerek bu tarzda yazılmış olanları "ciddi mevzu"lar olarak nitelendirir. Bu konuların dışında kalanları Fransız edebiyatındaki "batrachomyachi" edebiyat şekline benzetilen "hayvanlar arasındaki döğüşleri", ve "ferdi maceraları konu alan güldürücü destanları" ise "hafif mevzu" olarak nitelendirilir. Buna göre E. Saussey'in tasnifi, 1) Ciddi mevzular 2) Hafif mevzular şeklindedir.[16] Bu tasnif çok kapsamlı olmasa da, Saussey, kendinden sonra gelen araştırmacıları bu tasnifindeki adlandırmasıyla etkilemiştir denebilir.

Pertev Naili Boratav'ın (1942) Tasnifi

Destan'ı bir tür değil biçim (şekil) olarak değerlendiren Boratav, "Mevzularına Bağlı Şiir Çeşitleri" başlığı altında destanları, 1) Harp destanları 2) Mizahi destanlar 3) Ağır mevzulu destanlar şeklinde tasnif etmiştir.[17] Bunlarla ilgili örnekler verse de, bu tasnif içindeki başlıklar çok genel bir addır. Daha sonra da destanı, "çeşitlenmeleri hem konuları hem de biçimleriyle şartlanan nazım türleri"nden "destan-anlatı türü" başlığı altında incelemiştir. Bu tür hakkında da söylediği şu sözler tasnifindeki isimlendirme açısından dikkat çekicidir:

> "Âşıkların bir de "destan paradileri" (ciddi olmayan bir konuyu destan edâsıyla anlatma) niteliğinde yaratmaları vardır; sivrisinek, pire destanları, züğürtlük destanı, âşıkın türlü zenaatlerde çalışmayı başaramayıp şairlikte karar kıldığını anlatan destanlar v.b. gibi; bunlarda âşık anlatısına kasıtlı olarak akıl-dışı öğeler, ya da güldürücü abartmalar katar."[18]

[16] Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 41-42.
[17] P. Naili BORATAV: Halk Edebiyatı Dersleri (Ankara 1942), 136-144.
[18] P. Naili BORATAV: 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı (İstanbul 1992), 26–27.

İlhan Başgöz'ün (1956) Tasnifi

İlhan Başgöz'ün tasnifi, Boratav'ın tasnifine benzer. Başgöz, destanları birbirinden ayırt eden yönünü "belirli bir olay üzerine yazılması" olarak değerlendirir. Destanların temel karakterinin "vak'a anlatmak" olduğundan hareketle destanları, 1) Güldürücü destanlar 2) Ağır mevzulu destanlar olarak tasnif eder. "Ağır mevzulu" isimlendirmesi genel bir ad olarak (daha çok harp destanlarını anlatır) kullanılmıştır.[19] Başgöz'ün, Boratav'ın tasnifinden fazlasıyla yararlandığı ortadadır.

Ali Balım'ın (1957) Tasnifi

Ali Balım, destanlarda "vak'anın" en önemli öğe olduğu ve olayı anlatmaya en müsait türlerden birinin destan olduğu fikrindedir. Destanların şairin duygularından çok anlatılan vak'alar etrafında yazıldığını, "Çok defa alaya alınan, mizahi bir şekilde anlatılan günlük hayatın ufak tefek meselelerinden, zelzele, harp, askerlik, kıran gibi büyük sosyal olaylara kadar hayatın her çeşit hadisesi"sinin destanlara konu olarak yansıdığı düşünür. Destan tasnifini de şöyle yapar: 1) Ferdi konulan işleyen destanlar 2) Sosyal konulan işleyen destanlar.[20]

Balım'ın tasnifi genel bir tanımlamayı içine alsa da, o güne kadar yapılan tasniflerden farklıdır. Balım kitabı içinde hiçbir açıklama yapmadan destan metinlerini şu başlıklar altında toplamıştır:

Dinî ve tasavvufî destanlar
Nasihat destanları.
Güldürücü ve iğneleyici destanlar
Züğürtlük destanları
Diğer destanlar

---

[19] İlhan BAŞGÖZ: Halk Edebiyatı Antolojisi (Ankara 1956), 18, 177–212.
[20] Ali BALIM: Destanlar ve Türküler (Ankara 1957), I.

Hikmet Dizdaroğlu'nun (1968) Tasnifi

Dizdaroğlu'na göre destanların dörtlük sayısı konusunda tam bir sayı verilmez ve şair istediği kadar destanı uzatabilir. Destanlardaki "temel öğe, belirli bir olay, bir vak'adır: Savaş, deprem, salgın, yiğitlik olayları, eşkıyaların serüvenleri, güldürücü konular, toplumsal yergi ya da eleştiri, çevrede yankı uyandıran olaylar. Bir başka deyimle, destanların kapsamına girmeyen hiçbir konu yoktur."[21]

Bu açıklamalardan sonra Dizdaroğlu, ayrıntılı bir sınıflandırmaya gittiğini söylese de, bu tasnif diğer tasniflere göre çok da kapsamlı değildir. Dizdaroğlu'nun tasnifi şöyledir:

"1)Savaş destanları,
2)Deprem, yangın, salgın gibi yıkım olaylarıyla ilgili destanlar,
3)Eşkıyaların ya da çevrede ün salmış kişilerin serüvenlerini anlatan destanlar,
4)Güldürücü destanlar,
5)Toplumsal yergi, taşlama ya da eleştirme niteliğinde destanlar,
6)Bekçi destanları,
7)Öğüt (atasözü) destanları,
8)Yaş destanları,
9)Hayvan destanları
10) Değişik konulu destanlar"[22]

Cem Dilçin'in (1983) Tasnifi

Cem Dilçin, destanı, halk şiirinin en uzun biçimi olarak düşünmektedir. Şekil noktasında verdiği bilgilerden sonra, destanları konuları açısından

[21] Hikmet DİZDAROĞLU: "Halk Şiirinde Türler", Türk Dili, XIX, 205 (Aralık 1968), 251.
[22] Hikmet DİZDAROĞLU:a.g.m., 251-252.

sınıflandırmaya çalışır. Tasnifinde, Dizdaroğlu'nun tasnifinden de yer yer yararlanır.

"1) Savaş destanları
2) Deprem, yangın, salgın hastalık gibi olaylarla ilgili destanlar
3) Eşkıya ve ünlü kişilerin serüvenlerini anlatan destanlar
4) Mizahî destanlar
5) Toplumsal taşlama ya da eleştiri niteliğinde destanlar
6) Atasözü destanları
7) Yaş destanları"[23]

Dizdaroğlu'un, "Değişik konulu destanlar" isimlendirmesi ile "bekçi ve hayvan destanları" maddelerinin Dilçin'in sınıflandırmasında yer almadığını görürüz. C. Dilçin, eksik bıraktığı noktalar olduğunu bildiğinden olacak, destanlara örnek olarak verdiği metinlerin sonuna, "bu genel konuların dışında, özel ve kişisel durum ve olayları anlatan destanlar da vardır" diye bir cümle eklemiştir.[24]

M. Sabri Koz'un (1985) Tasnifi

M. Sabri Koz'un tasnif denemesi, sadece Dizdaroğlu'nun tasnifinin 2. maddesine "kıtlık-kuraklık ve göçlerle" ilgili alt tipler eklemekten ibarettir ve Koz'da tasnifini yaparken bunu ifade etmiştir.

"1) Savaş destanları
2) Deprem, yangın, salgın, kıtlık-kuraklık ve göçlerle ilgili destanlar
3) Eşkıyaların ya da çevrede ün salmış kişilerin başlarından geçenleri anlatan destanlar
4) Güldürücü destanlar
5) Toplumsal yergi, taşlama ya da eleştirme niteliğinde destanlar

[23] Cem DİLÇİN: Örneklerle Türk Şiir Bilgisi (Ankara 1983), 315-333.
[24] Cem DİLÇİN: a.g.e., 333.

6) Bekçi destanları
7) Öğüt destanları
8) Yaş destanları
9) Hayvan destanları
10) Değişik konulu destanlar"[25]

Fuad Özdemir'in (1991) Tasnifi

Fuad Özdemir'de kendinden önceki tasniflerden yararlanmış, "savaş destanlarını" alt başlıklar altında incelemiş ve "hapishane destanları" diye yeni bir alt başlık oluşturmuştur. Tasnifi içinde "yaş ve hayvan" destanlarına yer vermeyip, bunları "değişik konuları işleyen destanlar"ın içine sokması tasnifinin kapsamını daraltmıştır.

"1) Savaş destanları
a) Dışa dönük savaşları anlatan destanlar
b)İçe dönük çatışmaları anlatan destanlar
2) Hapishane ile ilgili destanlar
3) Toplumsal yergi ve eleştiri niteliğinde destanlar
4) Ekonomi ve ticaret hayatına ilişkin destanlar
5) Aile hayatını anlatan destanlar
6) Güldürücü destanlar
7) Öğüt destanları
8) Dünyadan (felekten) yakınma niteliğinde destanlar
9) Değişik konulan işleyen destanlar"[26]

Ali Yakıcı'nın (1993) Tasnifi

1993 yılına kadar destanlar konusunda yapılmış en kapsamlı tasnif Ali

[25] M. Sabri KOZ: "Âşık Edebiyatında Destan ve Destan Konuları", Türk Halk Edebiyatında ve Folklorunda Yeni Görüşler II (ed.Feyzi HALICI), (Konya 1985), 92–104.
[26] Fuad ÖZDEMİR: "Anadolu Destanlarının Biçimleri ve Çeşitli Temaları", Anadolu Destanları (Haz. A. Şükrü ESEN ve P. N. BORATAV), (İstanbul 1991), 33.

Yakıcı'nın tasnifidir.

"1) Şikâyet destanları
2) Övgü destanları
3) Yergi destanları
4) Öğüt destanları
5) Yas destanları
6) Seyahat destanları
7) Şehir-kasaba-köy destanları
8) Yer-dağ-nehir-pınar destanları
9) Şenlik-tören-bayram destanları
10) Yapı ve anıt destanları
11) İnsanla ilgili destanlar
    a) Doğrudan doğruya insanı anlatan destanlar
    b) Yaratılış destanları
    c) Yaş destanları
    d) Gençlik destanları
    e) İhtiyarlık destanları
    f) Ölüm destanları
    g) İnsan organlarıyla ilgili destanlar
        g a) Göz destanı
        g b) Kafa destanı
12) Dini hayatla ilgili destanlar
    a) Dini-tasavvufi kişiler üstünde söylenen destanlar
    b) Dini olaylar üstüne söylenen destanlar
13) Kültürel hayatla ilgili destanlar
14) Eğitim hayatıyla ilgili destanlar
15)İktisadi (Ekonomik) hayatla ilgili destanlar
    a) Esnaf destanları
    b) Meslek destanları
c)Aşar,vergi,şahnadestanları
ç) Ekin destanı

d) Diğer destanlar: Miras destanı, züğürt destanı, para destanı

16) Sosyal hayatla ilgili destanlar
17) Siyasi hayatla ilgili destanlar
18) Savaş-zafer-fetih ve kahramanlık destanları
19) Eşkıya destanları
20) Deprem-yangın-tipi-sel ve deniz felaketi destanları
21) Kuraklık (Kıtlık) destanları
22) Göç destanları
23) Hastalık destanları
24) Zaman destanları
25) Mevsimlerle ilgili destanları
26) Hayvanlarla ilgili destanlar
27) Bitki ve meyvelerle ilgili destanlar
28) Çiçek destanları
29) Yemek destanları
30) Teknolojiyle ilgili destanlar"[27]

Zaman içersinde eldeki malzemeler çoğaldıkça destan tasniflerinin de geliştiğini ve kapsamın genişlediğini görüyoruz. Bu konudaki malzemenin hepsinin toplanması çok zor olduğundan, tabi ki sınıflandırmalar içinde eksiklerin olması normaldir. Tasnif içinde kullanılan ölçütlerin farklılığından ve "tür ve şekil" konusunda araştırmacıların tam olarak anlaşılamadığından olacak, sınıflandırmaların birbirine benzer yönleri olduğu gibi birbirinden farklı yönleri de vardır. Yine de Ali Yakıcı'nın tasnifi, Âşık tarzı içinde hangi konularda destan yazıldığını açıklayıcı olması açısından önemlidir.

Özkul Çobanoğlu'nun (1996) Tasnifi

5000'in üzerinde destan metnini derlemiş olan Ö. Çobanoğlu'nun tasnifi, diğer tasniflere göre çok kapsamlıdır. Ö. Çobanoğlu, destanları tematik

[27] Ali YAKICI: "Âşık Tarzı Türk Şiirinde Destan Türünün Tasnifi", Milli Folklor, I, 10, 19–22.

olarak sınıflandırırken -kullanılacak ölçütler açısından- iki zorlukla karşılaşıldığı fikrindedir.[28] Bunlardan birincisi, "âşık şiirinin yapısı ve doğası" ile ilgili olandır. Destanı yazan kişinin kendini çağrışımlara bırakması, destanın her konuda yazılabilmesi ve şiirini doğaçlama- ki her zaman bu böyle değildir- kurarken bazı kuralları değiştirmesi ve şiirinin sadece bir motif etrafında yazmaması, sınıflandırma yapanlar açısından farklı isimlendirmeler olmasına yol açmaktadır. Kültürün devamlı bir değişim ve gelişim içinde olması – bizim ana konumuz olan tek sayfa halinde matbaalarda bastırılıp satılan ağıt-destanlar bunun bir örneğidir- konuların her geçen gün değişmesine ve üretim araçlarının farklılaşması (matbaanın ve plâk, kaset vb.gibi elektronik araçların kullanılması) tüketimi değişik yönlerden etkilemektedir.

Hülasa, farklılaşan ve gelişen zaman içersinde destanların konularının ve üretim şekillerinin değişmesi, zaten tamamen toplanamayan destan metinlerinden hareketle tasnif denemesi yapanların sınıflandırmasını belirli bir zaman sonra yetersiz kılıyor. Bir destan içersindeki "Ana tema ve motiflerin" çokluğu ve araştırmacıların bunları ele alışlarına göre yaptıkları tasniflerin isimlendirmeleri de haliyle farklılaşıyor. Bu konuda nihai çözüm noktasında Ö. Çobanoğlu'nun düşüncesine katılıyoruz ve çözümün, "Destanların Motif-İndeksi"nin hazırlanarak, "birden fazla ana motife sahip" destanların bir başlık altında toplanmasında yattığını düşünüyoruz.

Destanların tasnifinde karışıklığa yol açan ikinci zorluk ise, destanları konularına göre sınıflandırma yapanların "destanın konusu ile o konunun ele alınıp, işleniş tarzını veya yaygın tabirle anlatım tutumunu birbirine" karıştırmalarından kaynaklanmaktadır. Bu konuda, Ö. Çobanoğlu'yla aynı düşünsek de, farklı olarak, "konu ve anlatım tutumunun" birbirinden tam olarak ayrılamayacağını düşünüyoruz; buna göre de, "ağıt konulu destanlar" üzerine yapacağımız tasnif denememiz, Çobanoğlu'nun isimlendirmesinden

[28] Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 53-55.

farklı olacak.

Bu sorunu, Ö. Çobanoğlu, tematik sınıflandırmasının sonuna, "Destanların Anlatım Tutumu (Eda) Açısından Özellikleri"ni anlatarak aşmaya çalışmış. Anlatım tutumu hakkındaki açıklamalara geçmeden önce, bu tematik tasnifinin ana ve alt başlıklarının ne olduğuna bir bakalım:

"I-Sosyal Hayatla İlgili Olan Destanlar

A) Aile Kurumuyla İlgili Destanlar

1) Anne ve Baba- Evlat İlişkilerine Dair Olan Destanlar

2) Baba ve Baba-Evlat İlişkilerine Dair Olan Destanlar

B) Evlilik Kurumuyla İlgili Destanlar

1) İki Kadınla Evlenmeye Dair Destanlar

2) Gelin-Kaynana İlişkileriyle İlgili Destanlar

3) Kılıbıklıkla İlgili Destanlar

4) Bekârlığı ve Evliliği Kıyaslayan Destanlar

5) Karı- Koca İlişkileriyle İlgili Destanlar

6) Düğün- Toy Destanları

7) Aşk Destanlar

C) Komşuluk Kurumuyla İlgili Destanlar

D) Hapishane Hayatıyla İlgili Destanlar

E) Cinsiyet ve Cinsel Hayatla İlgili Destanlar

1) Kadın Güzelliğine Dair Destanlar

2) Kadınlığın Kötülüğü ve Eksikliğine Dair Destanlar

3)Kadınlığın Eksikliği İddiasının Yanlışlığına Dair Destanlar

4) Bekâr Kız Oluşla İlgili Destanlar

5) Bekâr Erkek Oluşla İlgili Destanlar

6) Aileiçi "İnsest" İlişkilere Dair Destanlar

II) Kültürel Hayatla İlgili Destanlar

A)Takvime Bağlı Olaylarla İlgili Destanlar

1) Nevruz ve Hıdırellez Destanlar
2) Dini Bayram Kutlamalarına Dair Destanlar
3) Ulusal Bayram Destanlar
4) Mevsim Destanlar

B) Âşık Edebiyatı ve Sanat Ortamıyla İlgili Destanlar
1) Âşık Tarzı Tarihi ile İlgili Destanlar
2) Âşıkların Kendi Hayatlarıyla İlgili Destanlar
3) Âşıkların Seyahat Destanları
4) Âşık Kültür ve Sanat Ortamını Savunma Destanları

III) İktisadi (Ekonomik) Hayatla İlgili Destanlar

A) Esnaf Destanları
B) Meslek Destanları
C) Vergi Destanları
D) Pahalılık (Enflasyon) Destanları
E) Alacaklı- Borçlu Destanları
F) Para ile İlgili Destanları
G) Kazanç Destanları
H) Miras Destanları

IV) Eğitim Hayatıyla İlgili Destanlar

A) Eğitimin Önemine Dair Destanlar
B) Okul Hayatına Dair Destanlar

V) Siyasi Hayatla İlgili Destanlar

A) Siyasi Liderlerle İlgili Destanlar
B) Siyasî Partilerle İlgili Destanlar
C) Seçim Destanları

VI) Dinî ve Ahlakî Hayatla İlgili Destanlar

A) Dinin Esaslarını Anlatan Destanlar
1) Allah İnancıyla İlgili Destanlar

2) Yaratılış Destanlar

3) Farz Olan Dini İbadetlerle İlgili Olan Destanlar

4) Ahiret İnancıyla İlgili Destanlar

5) Meleklerle İlgili Olan Destanlar

B) Din Ulularını Tanıtan Destanlar

1) Hz. Muhammet İle İlgili Destanlar

2) Diğer Peygamberlerle İlgili Destanlar

3) Hz. Ali ve Ehlibeytle İlgili Destanlar

4) Evliyalarla İlgili Destanlar

5) Tarikat Destanları

C) Toplumsal Genel Ahlak Felsefesiyle İlgili Destanlar

VII) Askerî Hayatla İlgili Destanlar

A) Askerî Seferberlikle ve Askere alma ile İlgili Destanlar

B) Er Sevkıyatı ile İlgili Destanlar

C) Askerî Zaferler İlgili Destanlar

D) Askeri Mağlubiyetler ile İlgili Destanlar

E) Kahramanlıkla İlgili Destanlar

1) Millî Kahramanlara Dair Destanlar

2) Mahallî halk Kahramanlarına Dair Destanlar

F) Bir Savaşın Başlangıcında düşmana Meydan Okumaya Dair Destanlar

G) Devam Eden ve kazanılmış Bir Savaşa dair Destanlar

H) Ordunun Halinin Kötülüğüne Dair destanlar

VIII) Sosyo-Kültürel Çevreyle İlgili Destanlar

A) Sosyo- Kültürel Çevredeki Problemlerle İlgili Destanlar

1) Göçlerle İlgili Destanlar

2) İşsizlikle İlgili Destanlar

3) Fakirlikle İlgili Destanlar

4) Hırsızlıkla İlgili Destanlar

5) Irza Tecavüzle İlgili Destanlar

6) Kazalarla İlgili Destanlar

a) Uçak Kazalarıyla İlgili Destanlar

b) Tren Kazalarıyla İlgili Destanlar

c) Araba kazalarıyla İlgili Destanlar

d) Deniz Kazalarıyla İlgili Destanlar

7) İş Kazası Destanları

a) Maden Ocağı Kazalarına Dair Destanlar

b) İnfilak ve Çökme Kazalarına Dair Destanlar

8) İntiharlara Dair Destanlar

9) Askerî İhtilâllerle ilgili Destanlar

10) Fuhuşa Dair Destanlar

11) Kumara Dair Destanlar

12) Sigara/afyon Tiryakiliğine ve İçkiye Dair Destanlar

13) Kan Davasıyla ve İntikam Almayla İlgili Destanlar

14) Cinayet Destanları

15) İrtikap ve Rüşvet Destanları

16) Gurbet Destanları

17) Eşkıya ve Terör Olaylarıyla İlgili Destanlar

18) Bürokrasi ile İlgili Destanlar

19) Sosyo-kültürel Değişmeye Dair Destanlar

B) Sosyo-kültürel Çevrenin Güzellikleri ile İlgili Destanlar

1) Şehir- Kasaba- Köy Destanları

2) Yapı ve Anıt Destanları

3) Yiyecek ve İçeceklere dair Destanlar

4) Giyim- Kuşamla İlgili Destanlar

5) Yol ve Yolculuk Destanları

6) Teknolojiyle İlgili Destanlar

a) Gemilerle İlgili Destanlar

b) tramvaylarla İlgili Destanlar

c) Kağnılarla İlgili Destanlar

d) Traktörlerle İlgili Destanlar

IX) Doğal Çevre İle İlgili Destanlar

A) Doğal Afetlerle İlgili Destanlar

1) Deprem Destanları

2) kuraklık (Kıtlık) Destanları

3) Salgın Hastalıklara dair Destanlar

4) Yangınlara Dair Destanlar

5) Yağmur-Tipi-Dolu-Sel Baskınlarına Dair Destanlar

B) Doğal Güzelliklerle İlgili Destanlar

1) Yer ile Göğün Çekişmesine dair Destanlar

2) Yer-Dağ-Deniz-Nehir-Pınar Destanları

3) Orman-Ağaç Destanları

4) Sebze ile İlgili Destanlar

5) Meyvelerle İlgili Destanlar

6) Çiçeklerle İlgili Destanlar

7) Hayvanlarla ilgili Destanlar

X) İnsanla İlgili Destanlar

1) İnsan Organları ile İlgili Destanlar

2) İnsan Huylarıyla ilgili Destanlar

3) Yaş Destanları

4) Gençlik- İhtiyarlık Destanlar

5) Ölüm Destanları

6) Yas Destanları (Ağıtlar)"[29]

Ö. Çobanoğlu, on ana başlık altında topladığı tasnifinde "ana motif" olarak, "sosyal, kültürel, ekonomik, siyasî, dinî ve ahlakî, askerî hayatı; sosyo-kültürel ve doğal çevreyi, insan ve eğitim hayatını" ele almış ve bunlarla ilgili alt başlıklar açmıştır.

[29] Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 56-89.

Bizim konumuzla ilgili olan "ağıt-destanları", sosyo-kültürel hayatla ve insan hayatıyla ilgili destan başlıkları içine sokmuş, "yas destanları (ağıtlar) içine ise, "çeşitli sebeplerle ölen kişilerin ardından onların anılmaya değer buldukları özelliklerini öğen ve ölümlerine üzünülüp dolayısıyla yas tutulmasını gerektiren hususları sıralayıp anlatan destanlar" tanımlamasını getirmiştir.[30] Kanaatimizce buradaki "çeşitli sebepler" sözünün içeriği, başka bir başlık altında – kastettiğimiz sosyo-kültürel çevreyle ilgili destanlar maddesidir- incelediği ve içinde ölüm olayı olan "ırza tecavüzle, kazalarla, intiharlarla, kan davasıyla, cinayetlerle ilgili destanları da kapsamaktadır. O yüzden bu isimlendirme konusunda Ö. Çobanoğlu ile aynı fikirde değiliz.

Gerçi Çobanoğlu, bu durumu destanda işlenen "anlatım tutumuna" bağlasa da, biz bu konularda yazılan destanları "ağıt konulu destanlar" olarak düşünüyoruz. Çobanoğlu, destanları "anlatım tutumlarına" göre şöyle sınıflandırıyor:

"1) Güldürmeye/Eğlendirmeye Yönelik İşleyiş (Mizah)
2) Övmeye Yönelik İşleyiş (Methiye/ Güzelleme)
3) Yermeye Yönelik İşleyiş (Taşlama/Eleştiri)
4) Şikâyet Etmeye Yönelik İşleyiş (Şikâyetnâme/Dilekçe)
5) Öğüt Vermeye Yönelik İşleyiş (Atasözü Destanları)
6) Bilgilendirmeye Yönelik İşleyiş (Didaktik/Haber Destanları)
7) Yas Tutturmaya Yönelik İşleyiş (Ağıt-Destanlar)
8) Hüner Göstermeye Yönelik İşleyiş"[31]

Bu anlatım tutumlarından konumuzla ilgili olanı, "Yas Tutturmaya Yönelik İşleyiş (Ağıt-Destanlar)"tir. Ö. Çobanoğlu, bu tür anlatım tutumunu şu cümlelerle anlatıyor:

[30] Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 89.
[31] Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 91-111.

> "Âşık tarafından seçilen veya başkaları tarafından âşığa sipariş edilen ölümle bitmiş bir olayda yer alan kişi ya da kişilerin destan konusu edilerek ölümüne üzünülüp, ağlanılması, ölenin hatırlanarak yâd edilmesini kısacası yas tutulmasını sağlamak amacına yönelik olarak işleniş tarzı veya anlatım tutumudur."[32]

Bizim konumuz içine giren destanlar, bu anlatım tutumuyla yazılmış destanlardır. Yeri gelmişken, destanlar konusunda tasnif yapanlardan farklılığımızı da ortaya koyalım: Deneyeceğimiz destan tasnifinde, tek sayfa şeklinde Latin harfleri ile basılmış- Çobanoğlu'nun 'yazılı kültür ortamı' olarak değerlendirdiği- destanlardan ağıt konulu olanlarla kendimizi sınırlandırıyoruz. Daha önceki tasnif denemeleri bütün konularda, hem sözlü hem de yazılı kültür ortamındaki destanlar üzerine yapılmış tasniflerdir.

3.3.1. Ağıt Konulu Destanlar

Yaptığımız araştırma sonucunda, 1946–1974 yılları içersinde "yazılı kültür ortamı" ürünü olarak, "ağıt-destan" niteliğinde Latin harfleri ile yazılıp basılmış 212 adet destan tespit ettik.

Konusu farklı olan yüzlerce destan içinden, "ağıt-destan" niteliğinde olanları nasıl seçtiğimize gelince: İlk önce, bu destan metinleri içinde "anlatım tutumu" açısından "yas tutturma" niteliği olup olmadığını tespit ettik; fakat burada zorlandığımız noktalar oldu. Destanın yazılış amacı ve işlevinden hareketle "konu ve anlatım tutumu" arasındaki bağlantının ince bir çizgiyle ayrılmış olması bizi biraz düşündürdü. Bunu da, içinde "ölüm ve öldürme" olayı olan destanların ağıt karakterli olabileceğini düşünerek aştık. Bu noktada, başlangıçtan bugüne "ağıt söyleme geleneğimizi" incelemenin büyük yararını gördük; çünkü geleneğimizin durağan değil, özü koruyarak, devamlı gelişme içersinde olması bizim için çıkar yol oldu. Şöyle ki: İslamiyet'ten önceki dönemden bugüne kadar- ki hâle devam ediyor- hemen hemen her yerde bir ölümün arkasından ağlayıcı kadınlar veya erkekler

[32] Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 108.

tarafından yakılan ağıt geleneğimizin, "yazılı kültür dönemi" içersinde ağıt-destan yazan destancılar tarafından, bir anlamda devam ettirildiği sonucuna vardık.

Başlangıçtan bugüne genellikle ağlayıcı kadınların tarafından bir ücret karşılığında veya bir menfaat beklemeden yakılan ağıtlarla, bazen siparişle bazen de âşığın ölü sahiplerinden kimseye söylemeden, matbaalarda tek sayfa halinde bastırdığı ve cüzi bir ücret karşılığında sattığı ağıt konulu destanların, hem nitelik hem de işlev açısından aynı hizmeti yaptığı noktasına ulaştık. Teknolojik gelişmelerin hayatımızı değiştirdiği gibi, kültürel ve gelenek noktasında da değişiklikler yaptığını kabul ederek, "yazılı kültür ortamı" içersinde, matbaalarda âşıklar tarafından bastırılan destanların, ticari amaçla yazılmış olsalar bile, ölenin veya ölenlerin arkasından söylenmiş ağıt-destanlar olabileceği sonucuna ulaştık.

Bu konuda, bizim tezimizi destekleyen söz ve söylemlere, hem metinler içersinde, hem de destanı yazan âşıkla sipariş eden kişilerin konuşmalarında rastladık. Destancıların konularını nasıl seçtikleri ve destanların toplum içindeki işlevleri hakkında, 1950–1965 yılları arasında destancılık yapmış olan Âşık Hüseyin Çırakman'ın söyledikleri oldukça dikkat çekicidir:

> "Yani bugün medyanın yaptığını destan yapmış eskiden. Destan habercilik anlamı taşır bir yerde, taşkın olmuş, sel olmuş, afat olmuş, insanlar öldürülmüş bunları haber verirdi. Mesela, genç bir gelin öldürülmüş ona destan, genç bir delikanlı kazada ölmüş ona bir destan işte bu gibi şeylere, iki zengin adam birbirini vurmuş. Halkın tanıdığı, ve onları etkileyecek konular destan oluyordu. İşte medyanın haber aradığı gibi bizde olay arıyorduk o zaman. Her olaya bir destan. Bazen destanlarımızın altındaki adresi gören ' tanımadığımız adamlar geliyordu. Bize haber veriyorlar veya işte benim şeyim var şunum bunum var bana bana bir türkü diye geliyorlardı. Çok böyle, adeta muskacı gibi olduyduk."[33]

[33] Âşık Hüseyin Çırakman (Çorum/Sungurlu, 1930) ile 15. 5. 1995 tarihinde Ankara'da Pelin Koç tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e.,121.

Âşık Hüseyin Çırakman, kendini muskacı gibi görse de, aslında yaptığı iş, içinde ölüm bulunan bir olaydan hareketle "yas tutturmaya" yönelik ağıt-destan yazmaktır. Bunu, sözlü kültürden yazılı kültüre geçmiş ağıt söyleme geleneğinin farklı bir çeşidi olarak düşünülebiliriz. O dönem âşıklarından çoğunun sipariş üzerine böyle ağıt-destanlar söylemesi, gelenekte devam eden ağıtların yazılı ortam içersinde kendine farklı bir yer bulmasından kaynaklanmaktadır. Âşık Mustafa Aydın'ın, "Adamın bir yakını trafik kazası geçirmiş. Gelmiş benden destan istiyor. Ona onun anlayacağı dilden anlatarak kaset yapıp vermişimdir" sözlerinden hareketle bu geleneğin, "yazılı kültürden sonraki elektronik kültür" içersinde de devam ettiği söylenebilir. Ağıt konulu destanların âşıklar tarafından çok yazılmasının sebebini, psikolojik nedenlerle birlikte ölüm olayının insanlar üzerinde yaptığı etkiden kaynaklanmaktadır. Mustafa Aydın'ın şu sözleri, hem ağıt-destanların neden çokça yazıldığının anlaşılması, hem de destancılık geleneği açısından önemlidir:

> "Destan olarak yazıp sattıklarım daha çok ağıta yönelik mesela bir trafik kazasına maruz kalmış bir ailenin bir ferdi gelip, işte ailesinin bir bireyini kaybetmiş veyahut başka bir felakete uğramış, bana gelip, bir destan isterse, ben de hemen sazımı alır adamın derdini dinler, eğer dayanabilecekse destanı yazıp, söyleyip veriyorum. Ama başta soruyorum, diyorum ki, ben senin deşarj olman için senin duygularını söze dökücem ama dayanabilecek misin? Eğer dayanacaksa kaset olarak piyasaya, piyasaya derken bütün herkes dinleyecek değil de aile hatırası olarak ömür boyu adam saklamak üzere kendisine bir kaset doldurur ve saklar. Hatta öyleleri olmuştur ki ben zaman zaman duyarım mesela "Âşık Mustafa'nın bize yazdığı kaseti ben ölünce koynuma koyacaksın, mezarıma gömeceksin" diyen insanlarımız olmuştur. Bu kasetlerdeki destanları bu kadar seven, onunla gece-gündüz hatta dinlemediği an hüzünlenir, dinleyip ağlar deşarj olur insanlarımız. Böyle yani bir nevi biz onlara doktorluk yapıyoruz. Yani dertlerinin dermanı oluyoruz. Deşarj olmaları için yani para tabii parasını da mutlaka veriyor adam. Ama az ama çok, o insanın durumuna bağlı. Adam fakirse ben ona zaten hediye yapıyorum. Yani durumu iyiyse kendisi memnun ediyor âşığını. Böyle oluyor."[34]

[34] Âşık Mustafa Aydın" (Kars) ile 28. 5. 1995 tarihinde Ankara'da, Deniz Gümüşçü tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e.,157-158.

Bu kasetler konusunda Ö. Çobanoğlu, Erzurum ve Kars yöresinde eğer ölen hanımsa, bu kasetlere "mahrem" muamelesi yapıldığını ve ölünün sevdiği aile fertleri dışında kimse tarafından dinlenemediğini belirtiyor.[35] Bu gelenek de, o yöreler açısından oldukça dikkat çekicidir.

Elektronik kültür dönemi içersinde, kasetlere okunan destanların genelde ağıt konulu olması, dikkat çekici bir durumdur. Bu dönemde, "ağıt" teriminin tamamen "destan" kelimesinin yerine kullanıldığını görüyoruz. Âşık Ali Kızıltuğ'un yazılı kültür ortamındaki destanları kastederek söylediği, "Bunlara eskiden destan denilirdi. Şimdi biz ağıt diyoruz. Eskiden olsaydı destan denilirdi"[36] sözleri bu değişimi doğrular niteliktedir.

Bu konuda, o dönemin diğer destancılarıyla yapılan mülakatlarda destancıların söyledikleri de, Ali Kızıltuğ'un söyledikleriyle hemen hemen aynıdır. Özellikle elektronik dönem içinde "ağıt ve destan" hakkında destancıların söylediklerini tek tek vermeyi, konunun daha da netleşmesi açısından uygun görüyoruz:

Murat Çobanoğlu, bu konu da, "Şimdi destan yazanlar, bastırıp satmazlar. Artık kasetler var. Kasetlerin çoğusu destan türüdür ya methiyedir ya da ağıt. Biz ona methiye türü veya destan türü deriz."der. Bu sözleriyle yazılı kültür ortamından elektronik ortamına geçişte, destana "ağıt" dendiğini o da kabul etmiştir. Âşık Kul Nuri ise, "Destanla ağıt aynı şeylerdir. Acılı olaylar olduğu için ızdırapla içice olaylar olduğu için ağıt denilmiştir." görüşündedir; Selahattin Dündar ise , "Destansa her konuda olabilir yani sonuçta şöyle söyleyeyim, konu bakımından destan ağıtı içerir" diyerek bizim "anlatım tutumu ve konu arasında bir bağ vardır" görüşümüzü destekleyen bir açıklama yapmıştır. Âşık Zakiri, "Destanlar çeşit çeşit olurlar mesela bir ağıt

[35] Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e.,158.

[36] Âşık Ali Kızıltuğ" (Sivas/Divriği) ile 15. 6. 1995 tarihinde Ankara'da İrem Danış tarafından yapılan mülakat metni, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e.,240.

destanı diyelim ki, Erzincan depreminin Destanı, ama bir de güzelleme destanı vardır, bir de koçaklama destanı vardır.” demektedir, Zakiri’nin açıklamalarını da, tasnif yaparken yapacağımız isimlendirme açısından önemli buluyoruz. Âşık Mahzunî ise, "Ağıtla destan yanyana gider. Yahut, destanın içinde ağıtta bulunur. Yani kısaca destan ağıtı ihtiva edebilir ama ağıt destanı ihtiva edemez. " diyerek destanın içinde ağıt konusunun var olabileceğini söylemektedir. Mehmet Kargı ise, “Destanlar çok çeşitlidir. Ağıt destan ile aynıdır. Fakat ağıt diğer konulara göre acıklıdır" sözleri, destancıların neden daha çok ağıt konulu olan destanlar yazdığını açıklar niteliktedir; çünkü içinde acılı olay olan ağıt olan destan daha fazla satmaktadır; Mustafa Aydın ise, "Destan olarak yazıp sattıklarım daha çok ağıta yöneliktir" diyerek biraz önce söylediğimizi doğrular nitelikte bir açıklama yapmıştır.[37]

Bazı destanlara düşülen notlardan onların sipariş usulü ile hazırlandığı anlaşılıyor. “Gurbette Ölen Gencin Destanı”nda, “destanı hazırlatan” ve “söyleyen” diye bir not var. Ayrıca, destanın kim için söylendiği ve kişi ile ilgili bilgiler de, destan metni içinde yer almaktadır.[38]

Destan metinleri içinde de, hem ağlama hem de yas tutmayla ilgili dörtlüklerle karşılaşıyoruz. Tamamı 20 dörtlük olan, “Amasya Yeni Çeltek İşletmesinde, 69 Yuvayı Söndüren Grizu Afetinin Destanı”nda, acının büyük oluşuyla her dörtlükte ayrı kişilerin ağlatılması dikkat çekicidir. Destan şu dörtlükle bitiyor:

“Âşık Ziya der ki yazdım burada
Kimi yavrum diye ağlıyor orda
El ayak yanmıştır kalınca zorda

[37] Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e.,240.
[38] Dursun KOÇ: Gurbette Ölen Gencin Destanı (Sivas- 6.7.1964).

Bütün Türk milleti duymuş ağlıyor”[39]

Buna benzer dörtlüklerle, destanlar içinde çokça karşılaşılması, acılı bir konuyu kaleme alan destancının insanları etkileyerek destanını daha çok satma kaygısından dolayıdır. Araba kazasını konu alan başka bir ağıt-destanda, bilinçli olmasa da destancı, “destanın tarihe yazıldığını” ve bunu duyan herkesin ağlaması gerektiğini söylemektedir:

“Ünye yolunda oldu bu kaza
Âşıklar destanı tarihe yazar
Cihanda olmadı böyle bir kaza
Acılı destanı duyan ağlasın”[40]

1) Kazalarda Ölenleri Konu Alan Ağıt-Destanlar

A- Herhangi bir Vasıta ile Geçirilen Kazalarda Ölenleri Konu Alanlar

Araba, uçak, tren ve gemi kazalarında ölenleri anlatan destanlar bu sınıflandırma içine girmektedir.

a) Araba Kazalarında Ölenleri Konu Alanlar

Bu konuda yazılan ağıt-destanlarda kazanın ne zaman, nerde olduğu ve kazada kaç kişinin öldüğü anlatılır. Destancı, destanını kazada ölenlerin ağzından yazar. Böyle bir anlatımla, olayı duyanların etkilenmesini ve bir anlamda yas tutmasını amaçlar; çünkü olay ne kadar acıklı olursa, destancı o kadar fazla destan satacaktır. Bu türde yazılmış olarak tespit edebildiğimiz ağıt-destanlar şunlardır: Çorumlu Âşık Hasan’ın “Giresun’dan Çıkıp Gelen Trafik Kazasının Destanı”; Ahmet Abacı’nın “Toros Dağında Ölen Kâmil Sıdık

[39] Ziya KADIOĞLU: Amasya Yeni Çeltek İşletmesinde, 69 Yuvayı Söndüren Grizu Afetinin Destanı (Merzifon 1965).
[40] Hüseyin EREN: Ünye Yolunda Çarpışan Arabanın Destanı (Samsun 1961).

ve İbrahim Üç Şehitlerin Destanı"; Kemal Akbayrak'ın "Tonya'da Kamyon Kazasında Ölen 43 Kişinin Destanı", "Çarşamba'da 45 Yolcusu ile Yeşilırmak'a Batan Otobüsünün Destanı" ve "Gebze'de 37 Yolcusu ile Gıreydere Çarpan Zonguldak Otobüsünün Destanı" ; Ali Balcı'nın "Amasya Şeker Fabrikasında Çarpışan Trenle Kamyonun Destanı" ve "Terme'nin Gargıcak Köyünde Ezilen Makbule'nin Destanı" ; Hüseyin Eren'in "Ünye Yolunda Çarpışan Arabanın Destanı" ; Dursun Koç'un "Kardeşler Yokuşundaki Feci Kaza" ve "Almanya'dan Gelirken Ölen Yiğitoğlu Ailesinin Destanı" ; Dursun ve Turan Koç'un "Sivas'la Merekum Arasında Devrilen Kamyonda Ölen 16 Kişinin Destanı" ; Ali Şahin'in "Avşundaki Feci Kazanın Destanı" ; Rasim İrtem'in "Zeki, Ahmet ve Diğer Bir Gencin Ölüm Destanı" ; Salim Yılmaz'ın "Fatsa'nın Yalı Köyünde 24 Kişinin Ölümüne Sebep Olan Feci Kaza Destanı" ve "Samsun'un Kirazlık Civarında Çarpışan Arabaların Destanı" ve Mithat Kur'un "Trafik Kazasında Ölen Gencin Destanı".

Kemal Akbayrak'ın yazdığı, "Çarşamba'da 45 Yolcusu ile Yeşilırmak'a Batan Otobüsünün Destanı" adlı ağıt-destanın tam metni şöyledir:

"Duyulmaz karadan kırk canın sesi
Kimi çırpınıyor bitmiş nefesi
Alnımıza yazılan hakkın çilesi
Kurtarın kardeşler yok mu çaresi

Viraja gelince bir dönüş sağa
Firen patlayınca uçtuk ırmağa
Her taraf kapalı kalktık ayağa
Zalim ırmak alıp gittin bizleri

Sekiz adet yavrum bensiz neylesin
Karanlık sulardan duyulmaz sesim
Canım çıkıyor ki bitti nefesim
Zalim ırmak alıp gittin bizleri

Akıntıya düştük camlar çatlıyor
Havasız kalınca beyin patlıyor
Şoför bizi koyup suya atlıyor
Zalim ırmak alıp gittin bizleri

Yeşilırmak bizi yiyip de doydun
Evde yavruları babasız koydun
Canım çıkıyordu çok acı duydum
Zalim ırmak alıp gittin bizleri

Kimi çırpınıyor kimi kan kustu
Nefesi bitenler yavaşça sustu
Şimdi anlamıştık bu dünya boştu
Zalim ırmak alıp gittin bizleri

Yetimler ağlaşır derdine yanam
Kimi annem diyor kimisi babam
Söndü ocağımız yıkıldı yuvam
Zalim ırmak alıp gittin bizleri

Gömüldü otobüs derin sulara
Açıldı kalplere büyük bir yara
Yetimlerin başı gelmesin dara
Zalim ırmak alıp gittin bizleri

Eve dönmek yok mu artık bizlere
Yetimler emanet kardeş sizlere
Perde çekiliyor ela gözlere
Zalim ırmak alıp gittin bizleri

Babasız yetimler emanet size
Irmak attı bizi belki denize

Fatiha okuyun dindaşlar bize
Zalim ırmak alıp gittin bizleri

Bu bir kaza idi Allah'tan oldu
Kara haberimiz hemen duyuldu
Yetim yavrucaklar saçları yoldu
Zalim ırmak alıp gittin bizleri

Ulu Tanrı verme dosta düşmana
Akıntı vurunca devrildik yana
Ruhu teslim eden boyanmış kana
Zalim ırmak alıp gittin bizleri

Bir firen dalgası girdi araya
Yolculardan beşi çıktı karaya
Veda eyliyoruz fani dünyaya
Zalim ırmak alıp gittin bizleri

Bizi yaratan Allah ver çaremizi
Düzova ettin bize dağı denizi
Allah'a emanet eyledik sizi
Zalim ırmak alıp gittin bizleri

Şair Kemal der ki Allah'tan oldu
Yazarken destanı gözlerim doldu
Yetimlerin gülü açmadan soldu
Allah nura garketsin kardeş sizleri"[41]

[41] Kemal AKBAYRAK: Çarşamba'da 45 Yolcusu ile Yeşilırmak'a Batan Otobüsünün Destanı. Doğuş Matbaası, (Zonguldak 1963).

b) Uçak Kazalarında Ölenleri Konu Alanlar

Bu tip destanlarda olayın nerde ve hangi tarihte olduğu söylendikten sonra, ölenlerin ağzından kaza anlatılır. Destancı konu olarak "sansasyonel" olayların peşinde olduğundan, bu tür kazalar tam da onun aradığı niteliktedir. Bazı destan metinlerine geride kalan yetim yavruların ve kazada ölenlerin fotoğrafları konularak, dikkat çekilmeye çalışılmış ve böylece daha çok destan satmak amaçlanmıştır. Âşık Mustafa ve Âşık Mehmet'in "Sev Uçağı Şehitlerinin Destanı" ve "Vatan Yolunda Londra'ya Giden Sev Uçağı Kazazedelerinin Destanı" ; Âşık Ali'nin "Ankara'da Çarpışan Uçak Kazasında Yanarak Can Veren Kardeşlerimizin Destanı"; Kemal Akbayrak'ın "Ankara'da Çarpışan Uçak Kazasında Yanarak Can Veren Kardeşlerimizin Destanı" ; Fevzi Çoşkun'un "Ankara'da Uçak Kazasında Ölenlerin Destanı" ; Eşref Keskin'in "Ege Uçağı"; Ali Nurdere'nin "Eskişehir'de Vuku Bulan Feci Uçak Kazazedelerinin Destanı" ; Ahmet Yılmaz'ın "Londra'ya Düşen Tayyaremizin Destanı"; Salim Yılmaz'ın "Beyrut Uçak Kazasının Destanı" ; Hüseyin Yıldırım'ın "Londra Şehitleri Destanı" ; Hüseyin Karapınar ve Mustafa Duran'ın "İzmir'de Feci Uçak Kazasında Yanarak Ölen 62 Kurbanımızın Acı Hatırası" destanı, bu tür destanlara örnek verilebilir.

Ali Nurdere'nin yazmış olduğu "Eskişehir'de Vuku Bulan Feci Uçak Kazazedelerinin Destanı" adlı ağıt-destanın tam metni şöyledir:

"İlk söz bu da Hak'tan geldi diyelim
Matem tutup karalar mı giyelim
Kaza kader deyip boyun eyelim
Böyle bir acıyı duyan ağladı

Tayyareler tek tek uçuşa kalktı
12'den biri infilâk yaptı
Gözyaşları kanla karışık aktı
Eyvah genç üsteğmen diyen ağladı

Pilot okçu diyen şaşırdı yolu
300 metre ara seyirci dolu
41 yaralı var 4 tane ölü
Kanlı urbaları soyan ağladı

Uçak yere düştü parçalar saçar
Ahali oradan oraya kaçar
Bu hali görenler kendinden geçer
Şehitleri kabre koyan ağladı

Böyle faciaya duyanlar şaşar
Baktım halk ilerden geriye koşar
Başçavuş astsubay Reşit Canyaşar
Halini alkanda gören ağladı

Gözümüz yaşıyla kanlar silinmez
Kaza kader Allah'tandır bilinmez
Olanla ölene çare bulunmaz
Deyip mahalline varan ağladı

Çok zaman olmadı daha yakında
Hem Mehmet Yalkan'la Vural Tekin'de
4 kaza kurbanı bir bir ekinde
Görünce dizine vuran ağladı

Her biri astsubay bilmem nereli
23'ün 3'ü ağır yaralı
41'den 12 kişi oralı
Kanlı yaraları saran ağladı

23 asker var 12 sivil

Felek ölenleri avladı gafil
Kurtarmak imkânı olmadı kabil
Kazazedelere bakan ağladı

Bu da Hak'tan deyip verdik kararı
Ne yazık can ve mal ettik zararı
Şehir içi alınca bu habarı
Âh deyip içini çeken ağladı

Sıçrayan parçalar neydi ki aman
Tayyare infilâk ettiği zaman
Göklere yükseldi alevli duman
Büyük küçük boynun büken ağladı

Doktor yaraları gözyaşlı sardı
Aman ey Allah'ım bu ne efkârdı
Düşenden parçalar durana vardı
O mahalle giren çıkan ağladı

Yaralılar vardı hastaneye
Bu bir figan oldu birçok anneye
Allah ölenlere rahmet eyleye
Belâdan kazadan koru Allah'ım

Düşen yerde duranı da patlattı
İkinci infilâk derdi çoğalttı
Eskişehir kana gözyaşı kattı
Dediler şehitler ruhu şad olsun

Bu haber duyuldu hem telefonda
Albay Hulusi çok üzüldü bunda
Bunu da mı görecektik sonunda

Deyen kumandanın gözü yaş doldu

Şehitler Allah'a döndü yönünü
Hava Kuvvetleri kuruluş günü
Hem Gürsel üzüldü hem de İnönü
Bunu duyan bütün millet ağladı

Şehitlik şerefi şanı Türklüğün
Böyle olup geçti bu kanlıca gün
51'inci yıl sanki daha dün
Ruhunuz şad olsun aziz şehitler

4 uçak semada tur edip gezer
Gösteride –Lup- der daire çizer
Böyle olacağını ya kim sezer
Kabriniz nur olsun aziz şehitler

Ağır yaralılar öldü sonradan
Annelere sabur versin Yaradan
Böylesi kazalar dedik Mevlâ'dan
Kader böyle imiş kime ne diyem

Mükil halli Muhsin batura kondu
O da operlodan bir ilan sundu
Ölenlere fatihalar okundu
Cana kan kana can sayan ağladı

Bu acılı haber yürek dağlıyor
Bunu yazan kalem bile ağlıyor
Ali Nurdere burada sözü bağlıyor

Alın bu destanı hatıra olsun”[42]

c) Tren Kazalarında Ölenleri Konu Alanlar

Bu türde yazılan destanlar, tren kazasının hangi tarihte ve nerde olduğunu, kazada kaç kişinin öldüğünü konu alır. Diğer kazalarda olduğu gibi halk şairi kazada ölenlerin ağzından destanını söyler. Ali Balcı’nın “Amasya Şeker Fabrikasında Çarpışan Trenle Kamyonun Destanı” ; Mehmet Çakırca’nın “Yahşiyan’da Tren Kazasına Kurban Giden Sabri’ye Destan”ı; Ahmet Gülme’nin “Ulukışla Tren Kazası Destanı”; Dursun Koç’un “Gurbette Ölen Gencin Destanı” ; Ömer Işık’ın “Tren Kazası” destanı; ve Cemil Turgut’un “Ulukışla Tren Kazası Destanı” bu tip destanlara örnektir.

Ahmet Gülme’nin yazdığı, “Ulukışla Tren Kazası Destanı” adlı ağıt-destanın tam metni şöyledir:

“Kara tren gitme böyle hücuma
Çok yaram derindir babam acıma
Kanlı mendilimi verin bacıma
Kader böyle imiş annem acıma

Ulukışla’dan çıktı acele tren
Toros eteğinde tutmadı fren
Kanlı yaş akıttı halimi gören
Ağlaman dostlar kader böyledir

Tren nasıl gitsin önde ocaksız
Nice gövde gördüm kolsuz bacaksız
Tirenin yolu da uçsuz bucaksız
Ağlayın validem kader böyledir

[42] Ali NURDERE: Eskişehir’de Vuku Bulan Feci Uçak Kazazedelerinin Destanı. Kader Matbaası, (Eskişehir 1962).

Postada mektubu gözlemen artık
Ebedi hayata biz gözü yumduk
Toros eteklerine abide kurduk
Ağlayın dostlar kader böyledir

Kanımızla boyandı zalim dereler
Vücudumda açıldı birçok yareler
Babalar anneler bizi ararlar
Araman babalar kader böyledir

Tirenin yolları çok uzak gider
Sormayın dostlar böyleymiş kader
Sevgili yavrular kime naz eder
Ağlaman yavrular kader böyledir

Bizleri öldü diye yuvamızı yıkmayın
Babasız yavrumun boynunu bükmeyin
Babamız gelir diye yola bakmayın
Gelemez babanız kader böyledir

Tirene bindim tiren vızılar
Tiren döndü yaralarım sızılar
Nerede kaldı emnik körpe kuzular
Ağlamayın yavrular kader böyledir

Kara tiren yorgun yorgun soluma
Selam söyle Yahyalı'dan oğluma
Haçkırı deresine gelsin önüme
Ağlamayın yavrular kader böyledir

Kimin kolu yok bacağı yüzü
Allah!a emanet eylerim sizi

Yarın mahşer günü arayın bizi
Ağlamayın dostlarım kader böyledir

Toros dağlarında yumdum gözümü
Tanrıya çevirdim artık yüzümü
Düşmanın vermeyin gelin kızımı
Ağlama sevgilim kader böyledir

Hacı Mahmut kızı Sıddıka bacı
Bıraktın gönlüme ne büyük acı
Kabrimiz oldu artık Toros yamacı
Ağlaman yavrular kader böyledir

Hacı Mahmut kızı Sıddıka burç söylüyor
Hakkım helal olsun alın duamı
Yoksa mahşerde kesmem davamı
Kader böyle imiş kime ne diyelim

Bozantı İlkokul öğretmen eşi söylüyor:
Her gece uyumam erken kalkarım
Erken kalkar yollarına bakarım
Sağ selamet benim yolcum gelirse
O gün tekkelere mumlar yakarım

Katar Şefi İbrahim Yemenici söylüyor:
Haçkırının deresi kan ile doldu
Oradaki ana kuzuları ne oldu
Yavruların emaneti sizlere kaldı
Ağlayın yavrular kader böyledir

Yazma Niyazi yazma bu kadar yeter
Karalı haberim sılaya gider

Talihsiz nişanlım etmesin keder
Beyhude ağlaman kader böyledir"[43]

d) Vapur ve Diğer Deniz Taşıtlarında Olan Kazalarda Ölenleri Konu Alanlar

Denizde vuku bulan ve vapur, gemi, denizaltı gibi deniz taşıtlarının karıştığı kazaların oluşunu, bu kazalarda ölenleri konu alarak anlatan ağıt-destanlardır. Kazalarda ölenlerin ağzından yazılan bu destanlar içinde, geride kalanların durumu, ölenlerden genç olanların yaşına doyamadan ölmeleri üzerinde durulur. Burada âşığın amacı, kazayı daha trajik hale getirerek, destanın satışını arttırmaktır. Sabri Atagün'ün "Kahraman Dumlupınar Denizaltı ve Şehitler Destanı" ; Mecit Bülbül'ün "1 Mart'ta İzmit Körfezi'nde Batan Üsküdar Vapuru'nun Destanı" ; Kemal Bülbül Kavaklıoğlu'nun "İzmit Körfezinde Vuku Bulan Üsküdar Faciası" destanı, ve "İzmit Körfezi'nde Vuku Bulan 72 Numaralı Üsküdar Faciası"destanı ; Ali Gürbüz'ün "İzmit'te Batan Üsküdar Vapuruna" ve "Kazaya Uğrayan Dumlupınar Destanı" ; Kemal Sezer'in "Çanakkale'de Batan Dumlupınar Faciası Destanı" ; Muhuttin Yıldırım'ın "Kahraman Yavuzumuzun Destanı" ; Şadi Akkılıç'ın "İzmit Deniz Faciası" destanı ; Veis Muranlı'nın "Üsküdar Faciası" destanı; Müslim Akbaba'nın "Büyük Yasımıza Ağıt" destanı ; Necdet Anıl'ın "Büyük Deniz Faciası" destanı ve Eşref Keskin'in "Dumlupınar Şehitlerine Destan"ı bu destanlara örnek olarak verilebilir.

Mecit Bülbül'ün yazmış olduğu, "1 Mart'ta İzmit Körfezi'nde Batan Üsküdar Vapuru'nun Destanı" adlı ağıt-destanın tam metni şöyledir:

"Naçiz kalemimle tarif edemem
Nasıl oldu nasıl gitti Üsküdar
Dumlupınar İzmir unutulmadan

[43] Ahmet GÜLME: Ulukışla Tren Kazası Destanı. 1956.

Yüreklere mâtem serdi Üsküdar

Coşkun denizlerle çıkılmaz başa
Yolcu mürettebat düştü telaşa
Nasıl sahip çıkar kardaş kardaşa
Çok feci duruma düştün Üsküdar

Ne makine bozuk ne pervane
Mukadderat böyle deniz bahane
Kimi evlât bekler kimisi de anne
Bir sürü yolcular nerde Üsküdar

Marmara suları azdıkça azdı
Mevlâm yazını böyle yazdı
Yoluna giderken yolunu bozdu
Kaderi ilâhi bu da Üsküdar

On iki otuzdan İzmit'ten kalktın
Makinen çalıştı ocağı yaktın
Son yolculuğu mahşere mi yaptın
Dalgalar altına çekti Üsküdar

Başta Devletimiz acımayan yok
Çok acılar gördük seninki daha çok
İzmir'e kavuştuk diye seviniyorduk
Derdi tazelettin bize Üsküdar

Doktor Namık Gedik Fevzi Uçaner
Koştular yardıma hepisi birden
Bütün tersaneler oldu seferber
Yaranıza merhem için Üsküdar
Durmadan çalıştı İzmit Valisi

İmdadına koştu genci yaşlısı
Matemler içinde yurdun hepisi
Bundan büyük kayıp olmaz Üsküdar

Dünyanın her yanı telgraf çekti
Kara günümüzü teselli etti
Acımayın gemiye kardaşlar gitti
Karışıp sulara gittin Üsküdar

Nice kardeşler gitti denize
Mevlâm saburluk versin bize
Bülbül ağlar her zaman size
Kalplere yazılı ismin Üsküdar"[44]

B- İş Kazalarında Ölenleri Konu Alanlar

Bu konuda yazılmış ağıt-destanlar, maden ocağı kazalarında, infilak ve çökmeler neticesinde ve farklı şekillerde olan iş kazaları sonucunda ölenleri konu alan ağıt-destanlardır.

a) Maden Ocağı Kazalarında Ölenleri Konu Alanlar

Maden ocaklarında yaşanan kazalarda ölenleri konu alan ağıt-destanlardır. Olayın nasıl olduğu ve kaç kişinin öldüğünü anlatır. Yapılan kurtarma faaliyetleri konusunda bilgi verilir. Geride kalanların acılarından bahsedilir, destan çoğunlukla ölenlerin ağzından yazılır. Sefil Selimi'nin "Suluca Maden Ocaklarında Geçim Parası İçin Feci Şekilde Canlarını Veren Şehitlerimizin Destanıdır" destanı ve Ziya Kadıoğlu'nun "Amasya Yeni Çeltek

[44] Mecit BÜLBÜL: 1 Mart'ta İzmit Körfezi'nde Batan Üsküdar Vapuru'nun Destanı. Yeni Matbaa, (Samsun 1958).

İşletmesinde, 69 Yuvayı Söndüren Grizu Afetinin Destanı" bu tip destanlara örnektir.

Ziya Kadıoğlu'nun yazdığı "Amasya Yeni Çeltek İşletmesinde, 69 Yuvayı Söndüren Grizu Afetinin Destanı" adlı ağıt-destanın tam metni şöyledir:

"Dinleyin söyleyim böyle acıyı
Bu acı kalpleri sarmış ağlıyor
Ağlatır evinde anne bacıyı
Yavrular babasız kalmış ağlıyor

Yeni Çeltek maden kömür ocağı
Çoğunun söndü yine ocağı
Çocuklar, istiyor baba kucağı
Üç kişi perişan kalmış ağlıyor

Altmış dokuz ölü bakın kadere
Ağlamak yakışır anne pedere
Milleti düşürdü derin kedere
Bilmeyen bilenden sormuş ağlıyor

Bu fani dünyanın cilvesi çoktur
Her şeyi emreden Yaradan Haktır
Gelmişler oraya Valiyle Doktor
Çekilmiş kenara durmuş ağlıyor

Bu nasıl kazadır söylenir dilde
Cesetler yanmış bilinmez halde
Zonguldak Ereğli geliyor yolda
Suluca Merzifon gelmiş ağlıyor

İnsanla dolmuş Suluca yolu

Nazım ile Bayram Muhammet ölü
Hasan Fahrettin'in konuşmaz dili
İstanbul Ankara duymuş ağlıyor

Yok mu Ali Osman'ı Mehmet'i soran
Arif'i Ahmet'i görmeye gelen
Ah çekip ağlıyor bu hali gören
Duyanlar oraya gelmiş ağlıyor

Ziya ile Zeki Ali'yle Ahmet
Şahin ile Fazlı çok çekti zahmet
Yusuf ile Zihni nerede Mehmet
Anneler saçını yolmuş ağlıyor

Mustafa Mahir'in kimleri ağlar
Cesetleri yanmış akmıyor kanlar
İsmet konuşmuyor kimleri dinler
Konya Eskişehir duymuş ağlıyor

Ali Doğan'ında gülmedi yüzü
Şaban ile Mahir ağlattı bizi
Muhittin Celâl'da etmedi yazı
Kayseri Yozgat'ta duymuş ağlıyor

Feleğin her zaman böyle mi işi
Mahir'in Sadık'ın bulunmaz eşi
Otuzu geçmemiş bunların yaşı
Amasya Lâdik'de gelmiş ağlıyor

Sefer ile İlyas İzzet, Ali
Mustafa Yılmaz'ın konuşmaz dili
Yavuz'un Şerif'in solmuştur gülü

Ticaret Bakanı gelmiş ağlıyor

Cuma'nın da neden yüzü gülmüyor
Hikmet Mustafa'da nerde gelmiyor
İlyas'ı Durdu'yu kimse sormuyor
Adıyaman Muğla duymuş ağlıyor

Eğitim Tugayı yardıma geldi
Necati Fahrettin'in gül benzi soldu
Şeyket Selahattin bilmem ne oldu
Erbaa Taşova duymuş ağlıyor

Bekir ile Sadık herhalde kardeş
Yaşar'a Kemal'a olur mu sırdaş
Bu kaza çok acı sanmayın gör geç
Çorum ile Kavak duymuş ağlıyor

Nerde ansan hakkı hemen orda
Ali Kaplan ile Naci nerede
Yangın devam hâlâ orada
Niksar ile Turhal duymuş ağlıyor

Sizler gibi bizde dünyada gezen
Salih Köse ile Abdullah düzen
Hasan ile Durdu bizleri üzen
Samsun ile Ordu duymuş ağlıyor

Şükrü Neşed'i de sakın görmeyin
Necatı perişan olmuş sormayın
Çıkarın bunları sakın durmayın
Bafra ile Çorum duymuş ağlıyor

Ali Yanlı'yı yok mu kayıran
Eceldir bizleri sizden ayıran
Mustafa Aslan'ı yok mudur soran
Gümüşhane, Giresun duymuş ağlıyor

Âşık Ziya derki yazdım burada
Kimi yavrum diye ağlıyor orda
El ayak yanmıştır kalınca kalınca zorda
Bütün TÜRK Milleti duymuş ağlıyor"[45]

b) İnfilâk ve Çökme Kazalarında Ölenleri Konu Alanlar

Patlama ve çökme neticesinde ölenleri konu alan ağıt-destanlardır. Olayın nasıl olduğu ve kaç kişinin öldüğü anlatılır. Olay yine ölenlerin ağzından anlatılır ve geride kalan yetim yavrulardan, eşlerden vesaireden bahsedilir. Âşık Mustafa ve Mehmet'in "Küçükyalı Kurbanları Destanı" ; Ahmet Kaya'nın "23. 6. 1965 Çarşamba Sabahı Ayvacık Barajında Olan Vak'a Barajda Çalışan Mustafa Sancak'ın Destanı" ; Hasan Emek'in "İstanbul'da Dinamit Kazasında Ölenlerin Destanı" ; Kemal Bülbül Kavaklıoğlu'nun " 6 Ocak 959 Tarihinde İstanbul'da Vuku Bulan Feci İnfilâkın Destanı" ; İzzet Öksüz'ün "Lağum Patlama Neticesinde 15 Kiloluk Bir Taşa Zulmile Can Veren Sürmeneli Manav Hüseyin Küçük'ün Acıklı Destanı" ve Âşık Mustafa ve Mehmet'in "Sirkeci İnfilâk Kurbanlarının Destanı" bu destanlara örnek olarak verilebilir.

Kemal Bülbül Kavaklıoğlu'nun yazdığı, " 6 Ocak 959 Tarihinde İstanbul'da Vuku Bulan Feci İnfilâkın Destanı" adlı ağıt-destanın tam metni şöyledir:

"Top gibi patlayan feci infilâk
Kıydı nice cana İstanbul

[45] Ziya KADIOĞLU: Amasya Yeni Çeltik İşletmesinde 69 Yuvayı söndüren Grizu Afetinin Destanı. Nurlar Matbaası, (Merzifon 1965).

Tüyleri ürperten acı infilâk
Büyük yara açtı sana İstanbul

Yılın ilk haftası günde salıydı
Dünya haberini radyodan duydu
Çalkandı memleket bu reva mıydı
Duyanlar kaldılar dona İstanbul

Kaplamış toz duman Bab-ı Âlîyi
Herkes telaşlandı ne oldu deyi
Doldurmuş meraklı bütün caddeyi
Yoktur acımayan buna İstanbul

Kalbinden vurulan koca meserret
Gelen geçen bakıp ediyor hayret
Otel Viyana'da çağrışır millet
Hep bakarak Neyyir hana İstanbul

Arkadaşı olan dikkatle süzer
Enkaz temizliyor ordu boldezer
Resimler çekilir gazteler yazar
Yükseldi molazlar tona İstanbul

Kadın erkek bekler çocuklar baba
Birbirini sorar hısım akraba
Kimi diyor dostum var mı acaba
Sabırlar tükenir gene İstanbul

Bir tufan mı desem ecel mi desem
İnfilâk sebebi hayli mücessem
Aslın bilip kati hükmünü versem
Ererdi düşüncem sona İstanbul

Bozuldu çoğunun o an morali
Sıhhi imdat taşır ölü yaralı
Tespiti güç belli değil nereli
Bulandı her taraf kana İstanbul

Başvekil Menderes ulaştı derhal
Kazazedelerle edip hasbıhal
Temizlensin dedi blok behemâhâl
Alındı temizlik öne İstanbul

Eczane, lokanta yanınca berber
Vali, Reis, Müdür olup seferber
Bütün teşkilata verdi emirler
Nasıl varılırdı tana İstanbul

Diğer vekillerde koştu buraya
Merhem arayarak bütün yaraya
Cihandan yağıyor tel Ankara'ya
Artar adet günden güne İstanbul

Çalışma gayreti fevkinde gücün
Kızılay karnını doyurdu acın
Elinden yapıştı nice muhtacın
Böylece acımız dine İstanbul

Kırkın civarında kurban adedi
Kimin canı gitti kimin serveti
Allah'ım gösterme tekrar afeti
Bu yıkım yapılır gene İstanbul

Gözümün önünde evvelki halin
Telafisi mümkün malın melâlin

Derdini arttırdın Bülbül Kemalin
Çekemez fazla dert sine İstanbul"[46]

c) Diğer Kazalarında Ölenleri Konu Alanlar

"Diğer Kazalar" isimlendirmesiyle kolaya kaçtığımızın sanılmasını istemeyiz. Neden böyle bir adlandırmaya gittiğimizin sebebi şudur: Araştırmamız neticesinde 212 ağıt konulu destana ulaştık. Bu rakamın çok daha fazla olabileceğini biliyoruz. Zaman içersinde yeni ağıt-destan metinlerine ulaşılırsa bizim tasnifimizin yetersiz kalacağının bilincindeyiz. O yüzden elimizdeki metinlerden hareketle sınıflandırma yaptığımızın unutulmamasını isteriz. Araştırmamız içinde bu tip destan sayılabilecek Ferhat Altay'ın "Motor Lastiğinden Ölen Nişanlı Bir Gencin Destanı" ve Ahmet Bayrak'ın "Çavuşbaşında Zehirli Gazdan Ölen Gelin ve Güveyin Destanı" ve yine gazdan zehirlenerek ölen İsmail Kafalı'nın "Allı Gelin ve Yeni Güveyin Destanı" adlı üç ağıt-destan metniyle karşılaştık.

Ahmet Bayrak'ın yazdığı "Çavuşbaşı'nda Zehirli Gazdan Ölen Gelin ve Güveyin Destanı" adlı ağıt-destanın tam metni şöyledir:

"Bir haftalık evliyiz murat almadık
Şu yalan dünyada bizde gülmedik
Ocak açık kalmış uykuya daldık
Muradım gözümde kaldı anneler

Bize sebep oldu bütan gazımız
Ta ezelden kara imiş yazımız
Baba oğlum diye ağlar anne kızımız
İkimizde murat alamadık duyun anneler

[46] Kemal Bülbül KAVAKLIOĞLU: 6 Ocak 959 Tarihinde İstanbul'da Vuku Bulan Feci İnfilâkın Destanı. Yeni Matbaa, (Samsun 1959).

Mualla'yla Ahmet 18'er yaşında
İnsafsız ecelde gezer peşimde
İlk haber duyuldu Çavuşbaşı'nda
Muradın alamadan ölen biz olduk

Açmadan soldurdu felek gülümü
Muratsız gönderdim taze gelini
Kimseler görmesin böyle ölümü
Muradı gözünde kalan biz olduk

Cehizim sandıkta basılı kaldı
Güveylik elbisem asılı kaldı
Elin gülü açtı bizim ki soldu
Yapraklarım gazel olmuş gidiyor

Baş sağlığı dilerim kalanlarıma
Hak rahmet eylesin ölenlerine
Yıkayıp tabuta koyanlarını
Yıkayıp tabuta koyan ağlıyor

İkisi de bir boyda selvi dal gibi
Eyvah biz de gülmedik el gibi
Sarardı benzimiz soldu gül gibi
İki genci kabire koyan ağlıyor

Bu destanı duyanın dayanmaz özü
Alnımıza yazılmış bu kara yazı
Bir ay önce düştü içime sızı
Muratsız kabire girdik anneler

Mualla gelinin elleri kına
Hısım akrabalarda derdime yana

Genç iken layık mı bu ölüm bana
Bu acı ölümü duyun anneler

Komşular duyunca yığıldı geldi
Ahmet'in annesi saçını yoldu
Ağıt seslerinde bağrımı deldi
Muratsız mezara koyan ağlıyor

Su kaynayıp tencere taştı
Komşular görünce bu işe şaştı
Cenazelerde kabrimize ulaştı
Yıkayıp tabuta koyan ağlıyor

Hastaneye de haber verdiler
Buna bir çare yok mu diye sordular
Çare yoktur dedi ağladı doktor
Annesi babası kara bağladı

Mukadderat böyle takdirin işi
Hısım akrabalar döker gözyaşı
Hem gelin ölmüş hem eşi
Bu acı ölümü duyun anneler

İki mezar kazılmış bir sırada
Gelin güvey der ermedim murada
Gece yarısı da annem babam düştü feryada
Fırgatı bağrımı deldi anneler

Söyle annem oğlum diye ağlasın
Kayın babam yüreğini dağlasın
Mevlâ'm kalanlara sabırla versin
Bu acı ölümü duyun anneler

Yeter Âşık Ahmet uzatma sözü
Bunları görenin kan ağlar gözü
Alnımıza yazıldı bu kara yazı
Bu acı ölümü duyun anneler”[47]

2) Doğal Afetler Sonucu Ölenleri Konu Alan Ağıt-Destanlar

Deprem, sel ve yangın gibi doğal afetler neticesinde ölenleri konu alan destanlar bu sınıflandırma içine girmektedir.

A- Depremlerde Ölenleri Konu Alanlar

Deprem konulu ağıt-destanlarda, depremin olduğu saat ve tarih verilir. Bu felâkette kaybedilen mal ve can kaybından bahsedilir; bu olaya herkesin ağlayıp yas tuttuğundan bahsedilir. Ahmet Bayrak’ın “ Kütahya Depreminde Ölen Kardeşlerimizin Destanı” ve “Varto Kazasının Doğudaki Zelzele Felâket Destanı” ; Eşref Keskin’in “Balıkesir, Çanakkale, İzmir Zelzele Faciası” ; S. Güzeycan’ın “Çan Zelzelesi Yenice Felâketi Destanı” ; Kemal Bülbül Kavaklıoğlu’nun “Son Felâket Karşısında Vicdan Sesi” destanları bu konudaki ağıt-destanlara örnek verilebilir.

Ahmet Bayrak’ın yazmış olduğu, “Varto Kazasının Doğudaki Zelzele Felâket Destanı” adlı ağıt-destanın tam metni şöyledir:

“Varto’da bir taş kalmadı hepsi viran
Annemi babamı kimlerden soram
Felek güldürmedi ben nasıl gülem
Aman Allah aman sen imdat eyle

[47] Ahmet BAYRAK: Çavuşbaşı’nda Zehirli Gazdan Ölen Gelin ve Güveyinin Destanı. Esnaf Matbaası, (Sivas 1971).

Kimse mane değil takdirin işi
Yazık can veriyor sayısız kişi
Kiminin kolu yok kiminin başı
Aman Allah aman sen imdat eyle

Allah'ın emriyle yerler yarıldı
Sağ kalanlar cesetlere sarıldı
Başbakan Demirel imdada geldi
Aman Allah aman sen imdat eyle

Cenazeler dizildi hep bir sıradan
Koymaz zalim felek erem murada
Bizde gülmedik fani dünyada
Aman Allah aman sen imdat eyle

Köy şehir kasaba hep oldu viran
Annemi babamı kimlerden soram
Felek razı değil ben nasıl gülem
Aman Allah aman sen imdat eyle

Birleşmiş Milletler ediyor yardım
Kimseye benzemez şu benim derdim
Bütün cesetleri enkazda gördüm
Aman Allah aman sen imdat eyle

Cuma, cumartesi bir tufan oldu
Ağlayarak gözüm kan ile doldu
Muhammed Mustafa imdada geldi
Aman Allah aman sen imdat eyle

Varto kazasında kalmadı bir taş
Anneler bacılar döker gözünden kanlı yaş

Toprak altında kaldı nice vatandaş
Aman Allah aman sen imdat eyle

Muş'ta viran oldu hep hastaneler
Yavrum diye ağlar nice anneler
Al kana karıştı sarı kanlar
Aman Allah aman sen imdat eyle

Süleyman Demirel gördü ağladı
Bütün milletinde ciğerini dağladı
Âşık Ahmet bu destanı söyledi
Aman Allah aman sen imdat eyle"[48]

B- Sellerde Ölenleri Konu Alanlar

Bir anda meydana gelen sellerde kaybedilenler arkasından yazılan ağıt-destanlardır. Destancı destanı ölenin ağzından anlatır, olayın nasıl, ne zaman olduğunu ve geride kalan yetim yavru vesaireden bahseder. Ahmet Akgül'ün "Atı ile Beraber Sele Giden Genç Faruk'un Destanı" ; Mustafa Güler'in " Selde Ölen Ali'nin Destanı" ve Halil Alınmaz'ın "Çankırı Feci Sel Felâketi Destanı" bu türde yazılmış ağıt-destanlara örnek olarak verilebilir.

Ahmet Akgül'ün yazdığı, "Atı ile Beraber Sele Giden Genç Faruk'un Destanı" adlı ağıt-destanın tam metni şöyledir:

"Sabahleyin kalktım içerim yanar
Gözlerimin önü döner kalbimde yareler
Artık ağlasın bizlere garip analar
Genç yaşta eyledin beni perişan felek

[48]Ahmet BAYRAK: Varto Kazasının Doğudaki Zelzele Felâket Destanı.Sebat Matbaası,(Sivas: 1966).

Sızlar yüreğim gayette dertli
Kır atın üstünde dururdum heybetli
Vadem tamam olmuştur eledi beni dertli
Genç yaşta eyledin beni perişan felek

Haber verin anneme geliyor seller
Atımı sürüp geçsem deli mi derler
Kazaya kurban gidene şehit derler
Genç yaşta eyledin beni perişan felek

Seller fazla gelince yıkıldı atım
Yad ellere mesken oldu tacım tahtım
Ne kadar çok inlesem tükenmez ahtım
Genç yaşta eyledin beni perişan felek

Akan seller kese mi hızını
Çukurbük derelerine kazın mezarımı
Tutun kolundan ağlamasın nazlım
Genç yaşta eyledin beni perişan felek

Kader böyle imiş Faruk neylesin
Dostlar hakkını helal eylesin
Validem sorarsa mahşerde bulsun
Genç yaşta eyledin beni perişan felek

Çırpındım kuş gibi veremedim canı
Allah'a bıraktım validem seni
Derelerde seller için mi büyüttün beni
Genç yaşta eyledin beni perişan felek

Alkanı akanın döner mi dili
Beni böyle eden derelerin seli

Evde pederimin büküldü beli
Kader böyle imiş Faruk neylesin

Biçildi kefenim ısındı suyum
Aslım Kavaklı Biricik'tir köyüm
Yumuldu gözlerim garibim ne olayım
Genç yaşta eyledin beni perişan felek

Annesi der yavrum yaktın bağrımı
Nasıl dul bıraktın nazlı yârını
Göklere çıkardın ahu zarını
Genç yaşta eyledin beni perişan felek

Annesi ağlarken babası geldi
Ağlaşır hep yavrular yetim kaldı yavrular
Ömür bahçesinin gülleri soldu
Kader böyle imiş Faruk neylesin

Karısı der sana ne oldu
Bana bu gençlik artık haram oldu
Sarardı gül benzim gül gibi soldu
Kader böyle imiş Faruk neylesin

Faruk bu ölüm sana ne kadar da yakışır
Yavruların başucunda melül bakışır
Mezarımın başında bülbüller ötüşür
Kader böyle imiş Faruk neylesin

Atım ile birlikte düştüm sellere
Destanım gezer artık dilden dillere
Bende karıştım artık kara yerlere
Kader böyle imiş Faruk neylesin

Dağıtın destanımı herkes dinlesin
Okuyan arkadaşlar kalbi inlesin
Kesildi seller artık dereler dinlesin
Kader böyle imiş Faruk neylesin

Şair Ahmet durmaz destanım söyler
Bilmem o zavallı yavrular neyler
Nice dul kaldı gelinler güveyler
Kader böyle imiş Faruk neylesin

Şair Ahmet yazar destanlar satar
Gör ki felek bizi nereye atar
Gelir Azrail bir pulu satar
Kader böyle imiş Faruk neylesin"[49]

C- Yangınlarda Ölenleri Konu Alanlar

Yangınlarda ölenleri anlatan, ölen insanların ağzından yazılan ve yaslı olunduğunu bildiren ağıt-destanlardır. Olayın nerde, ne zaman olduğu ve neler kaybedildiğinden bahsedilir. Adem Karapınar'ın "Bir Yangın Kazasında Kurban Giden Ali Öztürk'ün Destanı" ; Ali Şahin'in "Arap Köyünün Yangın Destanı" ; Hakkı Çakır'ın "Bursa'nın Yangın Destanı" ve İzzet Öksüz'ün "Bursa'nın Yangın Felâketi" bu türde yazılan destanlara örnek olarak verilebilir.

Ali Şahin'in yazdığı, "Arap Köyünün Yangın Destanı" adlı ağıt-destanın tam metni şöyledir:

"960 senesine sefa ile girelim

[49]Ahmet AKGÜL: Atı ile Beraber Sele Giden Genç Faruk'un Destanı. Demokratsesi Matbaası, (Samsun 1960).

Dünya baki değildir, kendimize gelelim
Gitmeyelim ileri büyük – küçük bilelim
Allah'ım sen gösterme böyle zulumü

Cumartesi Ezbiler'de oluyor Pazar
Baktım ki çarşıda bir tellal gezer
Kulak verdim ki yangın felaketini söyler
Allah'ım sen gösterme böyle zulumü

Bu sene felaket Arap köyünü buldu
Ne oldu ise Mehmet Ali'ye oldu
Büyük bir ailenin ocağı söndü
Allah'ım sen gösterme böyle zulumü

Yangının sebebi bir burçak olmuş
Ateş alev alev içeri dolmuş
Allı gelinler körpe kuzular evde uyurmuş
Allah'ım sen gösterme böyle zulumü

Yangın başlayınca Mehmet Ali geldi
Ah edip feryadı gökleri deldi
Komşular gelip korkunç kıyameti görmüş
Allah'ım sen gösterme böyle zulumü

Bektaş derler Mehmet Ali'nin emmisi oğlu
Hem çok yakın komşusu hem çelik iki kolu
Yangına dalınca dumandan şaşırmış yolu
Kurtarmamış canları yanıp kalmış içerde

Eve girince Bektaş onu alevler almış
Zavallı evin yüzünde şaşırıp da kalmış
Yanıp tunç olup duvara yaslanarak kalmış

Allah'ım sen gösterme böyle zulumü

Ev yandıktan sonra buldular yolu
Gördüler üç yaralı altı da ölü
Bu hali gördüler oğlu ile Mehmet Ali
Ah ile feryat edip kara bağladı

Ölünün birisi gelini Güllü
Hoş gezer yürürdü saçı sümbüllü
Ah benim dertlerim türlüdür türlü
Hayırsız yüzünden yanar giderim

Ateş içinde gelinim Menekşe
Kalmadı evimde muhabbet neşe
Uğursuzun evine figanlar düşe
Uğursuzun yüzünden yanar giderim

Ateşlere gark olmuş kızım Melek
Yangını çalıp döndürür ol çarkı felek
Bu iş Allah'tandır ne diyek
Allah'ım gösterme böyle zulumü

Arab'ın önünde ırmağı coşar
Hükümet erkânı yardıma koşar
Kara haber yayılır dillere düşer
Bu kara haberi duyan ağlasın

Haberi duyanlar erzak getirdi
Mehmet Ali'nin canlarına yetirdi
Mehmet Ali bir yaralı sekiz ölü yitirdi
Neylesin dünyada dünya malını

Savcı kaymakam gelip halimi sordu
Köylerde adam kalmayıp Arab'a doldu
Çok yiyecek giyecek alıp geldi
Allah'ım gösterme böyle zulumü

Arap köyü derler Suşehri'ne bağlı
Mehmet Ali'nin yüreği dağlıdır dağlı
Peygamber ümmeti Allah'ın kulu
Bu dünya fanidir aldanma sakın

Ali Şahin der ki eylerim nazar
Defter kalem almış destanlar yazar
Divaneye dönmüş durmadan gezer
Bu destanı duyan canlar ağlasın"[50]

3) Cinayetler Neticesinde Ölenleri Konu Alan Ağıt-Destanlar

Bu tip destanlar, "aile içi kavgalar","ırza tecavüz", "mal, para, aşk" ve "namus" için işlenen cinayetleri konu alan ağıt-destanlardır. Cinayetin nasıl işlendiği kurbanın ağzından anlatılır. Cinayet aleti, cinayetin işlendiği yer ve cinayet sebebi ayrıntılı bir şekilde verilir. Sansasyonel bir konu olduğundan ve bu konuda yazılmış destanlar çok sattığından dolayı destancı âşıklar tarafından en çok işlenen konudur. Bazı destanlarda olayın alındığı gazetenin tarihi de verilmiştir; ama bazı destan isimlerine ve olaylarına bakıp "bu kadar da olmaz" dedirtecek cinsten olanlarının destancı âşıklar tarafından uydurulmuş olduğu da düşünülebilir. Belki de buna benzer olaylardan hareketle âşıklar, bu olayların sansasyonel özelliğini kullanarak bazı durumları çok fazla mübalağa etmişlerdir. Bazı destanlarda, fotoğraf kullanılmak suretiyle destanın inandırıcılık özelliği arttırılmaya çalışılmıştır; fakat bazı destanlarda olayla hiç ilgisi olmayan fotoğrafların kullanıldığını da

[50] Ali ŞAHİN: Arap Köyünün Yangın Destanı. Hisar Matbaası, (Şebinkarahisar 1960).

tespit ettik. Fotoğraflar genellikle, katil, kurban ve kurban yakınlarının fotoğraflarıdır.

Bazı destanlarda, kurban dışında, ölen veya ölenlerin yakın akrabaları da konuşturulmuştur. Bundan sebep destan okuyucusunu daha çok etkilemektir. Âşık Münir'in "Oğlunu ve Karısını Öldüren Adamın Destanı" ve "Kocasının Başını Balta İle Kesen Zalim Kadının Destanı" ; "Celil Kandemir'in "Anasını Keserken Donup da Taş Olan Gencin Destanı" ; Ali Gürbüz'ün "Aşk Yüzünden Kardeş Katili" ; Âşık Hasan'ın "Bayburt'ta Açlıktan Dört Çocuğunu Uyurken Satırla Kesip Kendini Asan Kadının Destanı" ; Muzaffer Şahin'in "Bafra'da Anasını Keserken Taş Olan Delikanlının Destanı" ; Âşık Düz'er'in "Malına Temâh Ederek Kocasını Uyurken Balta ile Kesen Kadının Destanı" ; Ali Baran'ın "Bir Masum Köylü Kızının Başından Geçen Feci Şekilde Ölümü Anlatır Destan" ; Hüseyin Karapınar'ın "Rize'de Annesini, Babasını, Karısını, Kardeşini Öldüren Evlâdı Nefretle Oku" destanı; Şen Kardeşlerin (Muharrem Şentürk ve Dursun Koç) "Babası Tarafından Öldürülen Sultan'ın Destanı", "Gerdek Gecesi Amcasının Oğlu Tarafından Öldürülen Damat ile Gelinin Destanı", "Adana'da Gerdek Gecesi Vurulan Gelinle Damadın Destanı", "Amasya'da Meçhul Kişilerin Öldürdüğü Küçük Aynur", "Niksar'da Tarla Yüzünden Ölen Hüseyin ile Ailesinin Destanı", "Trabzon'da Altınları İçin Babası Tarafından Öldürülen Ayşe'nin Destanı"; Kemal Bülbül Kavaklıoğlu'nun "Üç Kişi Tarafından Dağa Götürülüp Parça Parça Edilen Talihsiz Gülnaz'ın Kara Yazısı", "Namus Uğruna Katil Olan Mustafa'nın Alın Yazısı", ve "Eskişehir'de İşlenen Korkunç Cinayetin Destanı"; "Mustafa Duran'ın "Adana'da Kardeşi İle Birlikte Şarap İçirip İki Kızını İğfal Eden Babasını 3 Kurşunla Vuran Talihsiz Sultan'ın Acısı", "Karapınar'da Bir Aylık Gelinken Dokuz Tane Altın Bileziği İçin Öldürülen Allı Gelinin Acısı", "Uşak'ta Karısını Çardakta, Dostu İçin Yavrularını Kesen Zalimleri Nefretle Oku", "Üsküdar'da Öldürülen Anne Baba ve Talihsiz Sedef'in Destanı", "Çanakkale'de Üç Yavrusunu Balta ile Kesen Canavar Ananın Destanı", "Kayın Babası Tarafında Öldürülen Talihsiz Gelin Nazlı'nın Alın Yazısı", "Kız Kardeşinin Çocuğunu Alacak Yüzünden Öldüren Dayının Destanı",

“Konya’nın Ermenek Kazasında Parası İçin Anasını Babasını Kız Kardeşlerini Kesen Katil Evlâdın Destanı”, “Diyarbakır’dan İzinli Gelip Babası Tarafından Yanlışlıkla Vurulan Askerin Alın Yazısı”, “Cihangir’de Beyninden Tabanca ile Vurulan Talihsiz Nişanlı Olan Genç Gülün Destanı”, “Denizli’de Üvey Annesinin Yüzünden Dört Yavrusunu Balta İle Kesen Zalim Babayı İbretle Oku”, “Adana’da Metres Olarak Kullanmak İsteyen Babasını Hiç Acımadan Tabanca İle Vuran Necla’nın Destanı”, “Gönen’de Miras Yüzünden Kızkardeşini ve Enişte sini Düğünde Vuran Zalim Kardeşi Mehmet’in Destanı”, “İzmir’de Para İçin Annesini ve Babasını Kesen Zalim Evladın İbretlik Destanı”, “Niğdeli Olup Parası İçin Öldürülen Asker’in Hatıra Destanı”, “Yanlışlık Kurbanı Olan Talihsiz Askerin Destanı”, “Balıkesir’de Düğünü Olurken Vahşice Öldürülen Allı Gelinin Destanı”, “Polatlı’da Yengesini Vahşice Öldüren Zalimi İbretle Oku”, “İstanbul’da 4 Yavrusunu Zehirleyen Dostu İçin 2 Yavruyu Kesen Zalim Anneyi Nefretle Oku”, “İzmir’in Menemen’inde Gerdek Gecesi Zalim Düşmanlar Tarafından Öldürülen Allı Gelinin Destanı”, “Muğla’da Düğünü Olurken Düşmanları Tarafından Öldürülen Gelinin Destanı”, “Tarsus’ta Nişanlısı İçin Kardeşi Tarafından Kesilen Askerin Acısı”, ”Yanlışlık Kurbanı Olan Talihsiz Asker”, “Zonguldak’a Bağlı Çaycuma’da Kumara Servetini Verip 5 Yavru ile Karısını Kurşuna Dizen Kumarcı Baba”, “İstanbul Şişli’de Amcası Tarafından Ustura ile Kesilen 3 Yavrunun Destanı”, “Manisa’da Beş Aylık Yavrusunu ve Karısını Satırla Kesen Zalim Babayı Nefretle Oku”, “Nevşehir’de Nişanlısı İçin Öldürülen Talihsiz Askerin Acı Hatıra Destanı”, “Niğde’de Sarhoş Kocası Tarafından Balta ile Kesilen Talihsiz Anne ve Kızının Destanı”, “Zonguldak Eflaniye’de Yengesine Âşık Olup Ağabeysini Öldüren Zalim Kardeşin Destanı”, “Zonguldak Karabük’de Yengesine Aşık Olup Ağabeysini Öldüren Zalim Kardeşin Destanı”, “Buca’da Karısını Uyurken Bıçakla Kesen Zalimi Nefretle Oku”, “Bursa İnegöl’de Bir Zalim Tarafından Öldürülen Talihsiz 7 Yaşındaki Emel’in Destanı”, “Manisa Kasımpaşa’da Oğlu Tarafından Balta ile Koyun Gibi Kesilen Talihsiz Babanın Destanı”, “Ödemiş’te Vahşice Orakla Öldürülen İki Nişanlının Acısı” ve “Yanlışlık Kurbanı Olan Talihsiz Askerin Acı Hatıra Destanı” ; Âşık İbrahim’in “Merzifon’da Öz Gelinine Göz Koyup da Asker

Evlâdını Öldüren Katil Babanın Destanı" ; Dursun Ali Candan'ın "Alaçam'ın Zeytin Köyünde Vurulan Gencin Destanı" ve "Bafra'nın Gazipaşa Mahallesi'nde 3 Çocuğunu Ailesini Boğan Canavar Babanın Destanı" ; Ahmet Abacı'nın "Amasya'nın Gümüşhacı Köyü Kazasının Kızılca Köyünden Annesini Keserle Kesen Katilin Destanı" ; Zeki Güvener'in "Yusufoğlanlı Muharrem'in Destanı" ; Feramuz Coşkun'un "Boğanın Vurarak Öldürdüğü Gencin Destanı" ; Ali Balcı'nın "Niksar'ın Bozcaarmut Köyünde Kesilen Kızın Destanı" ve "Tokat'ta Çivi ile Ölen Öğretmen Sahit'in Destanı" ; "Ali Yılmaz'ın "Sivas'ta Yenge İçin Kardeşini İple Boğan Kardeş Katilinin Destanı" ; Celal Kılıç'ın "Ordu'nun Abulhayır Kestane Köyünden Mustafa Oğlu Genç Hüseyin'in Destanı" ve "Samsun Çarşamba Kazasının Muhcalı Köyünden Satırla Öldürülen Hakkı Akbaş'ın Destanı" ; Ahmet Yılmaz'ın "Kardeş Katili" ; Celâ Tezcan'ın "Bıçaklanarak Öldürülen Zavallı Medihanın Destanı" ; Sefa Sağ ve Cemil Turgut'un "Varyozla Öldürülen Adanalı Abit Bey'in Destanı" ; Dursun Sezer'in "Dertli Meryem Destanı" ; Dursun Yılmaz'ın "Trabzonlu Vurulan Kardeşin Destanı" ve "Kardeş Kardeşe Kastetme Destanı" ; Âşık Mehmet'in "Kesikbaşın Destanı" ; Dursun Koç'un "Karabekir Köyü'nde Gerdek Gecesinde Kesilen Gelinin Destanı", "Zonguldak'ta Bir El Kızı Yüzünden Annesi Namaza Durunca Balta ile Öldürürken Taş Olan Mustafa'nın Destanı", "Sebepsiz Cinayetin Destanı", "Almanya'dan Geldiği Gece Kayınları Tarafından Öldürülen Mehmet'in Destanı" ve "Paşa Fabrikasında Arkadaşı Tarafından Vurulan Gencin Destanı" ; Hasan Aydın'ın "Tosya'nın Akkavaklı Köyünde Kına Gecesinde Gelini Dağa Kaçıran 4 Zalimin Destanı"; Fevzi Çoşkun'un "Manavgat'ın Çukurca Köyünde Âşıklarıyla Birlikte Kocasını Boğan Canavar Fadime'nin Destanı" ve "Zorla Kaçırılan Nişanlı Kızın Destanı" ; Nazım Sakal'ın "Karalar Köyünden Seferin Destanı" ; Hüseyin Yıldırım'ın "İftira Yoluna Kurban Giden Bir Garibin Destanı" ve "İftira Yoluna Kurban Giden Bir Yiğidin Hatırası" ; Kemal Aygün'ün "Sivas Vilayetinde Kardeşinin Karısını Almak İçin Gelini ile Sözünü Bir Edip Kardeşini Öldüren Katil Kardeşin Destanı", "Maraş Vilayetinde Oğlu Askere Gittiği Sırada Gelinini Almak İsteyen ve Gelinini Kandıran Zalim Baba Oğlunu Öldürdü", "Gelinini Almak İsteyen Baba Öz Evladını Öldürdü" ve "8

Yaşındaki Kız Çocuğuna Tecavüz Eden 40 Yaşındaki Osam Alyanak" ; Kemal Akbayrak'ın "Çuvaldızla Yavrusunun Beynini Delen Katil Ananın Destanı", "Ünye'de Anasının Boğazına Baltayı Vururken Taş Gibi Donan Katilin Destanı", "Yarım Ekmek İçin Balta ile Oğlunu Öldüren Katil Babanın Destanı" ve "Giresun'da Karısını Almak İçin Kardeşini Balta ile Kesen Katil Kardeşin Destanı" ; İbrahim Bitiş'in "Adanalı Baba Katili Nejla Tütün'ün Destanı" ; İsmail Kafalı'nın "Karısını Öldüren Hacı Mehmet'in Destanı" ve "Söğüt'ün Küre Köyü'nde Damat Katili Kaynatanın Destanı" ; Mehmet Anarat'ın "Kırklıkla Öldürülen Gencin Destanı" ; Mustafa Aydın'ın "Çanakkale'de Üç Yavrusunu Balta ile Kesen Canavar Ananın Destanı" ve "Elini Kesen Kocasını Adliyede Öldüren Emine'nin Destanı" ; Rasim Aydoğan'ın "Balta ile Öldürülen Beş Masum'un Destanı" ; Rasim İrtem'in "Fatsa Acekese Köyünde Baba Katillerinin Destanı", "Çok Acıklı Bir Facia, Çıranın Ölüm Destanı", İki Kişi Tarafından 36 Bıçak Darbesi ile Öldürülen Bir Gencin Destanı" ve "İzmir'de Üç Aylık Gayrimeşru Yavrusunu Banyo Kazanında Boğarak Öldüren Canavar Annenin Destanı" ; Mehmet Doğru'nun "Kanlı Maç Destanı" ; Salim Yılmaz'ın "Samsun'un Saitbey Mahallesinden Kocasını Kesen Emine'nin Destanı", Samsun'da Babasını Tekme ile Öldüren Hasan'ın Destanı", Terme'nin Bafracalı Köyünde Boğazından Kesilen Kızın Destanı", Annesini Keserken Donup da Taş Olan Gencin Destanı" ve Samsun'un Saitbey Mahallesinden Kocasını Kesen Emine'nin Destanı" ; Zeki Çilenk'in "Eşrefpaşa Cinayeti Faciası Destanı" ve "Bir Şoförün Hayat Destanı Cinayetin Kurbanı Şoför Nuri" ; Ziya Kadıoğlu'nun "Aydın'ın Turgutlu Kazasında Bin Dokuz Yüz Yirmi Liralık Kesilen Ayşe'nin Destanı" ; "Öldürülen Damatla Gelin"in destanı; Şair Dursun'un "Kalınlı Bekir'in Destanı" ; Zeki Güvener'in Lâdik Kazasında Öldürülen Gelinin Destanı" ve Ali Şahin ile Halil Kaymak'ın yazdığı "Almanya'da Namus Uğruna Çekinmeden 2 Alman Gencini 7 Kurşunla Öldüren Türk Kadının Acı Olayı" bu türde kurulan destanlara örnek olarak verilebilir.

Celal Kılıç'ın yazmış olduğu "Samsun Çarşamba Kazasının Muhcalı Köyünden Satırla Öldürülen Hakkı Akbaş'ın Destanı" adlı ağıt-destanın tam metni şöyledir:

"Destanım okunur gözyaşım akar
Gözünü sökerken kalbim pıtırar
Haberim duyunca kardeşler patırar
Ağlan kardeş ağlan kader böyledir

İsmim Hakkı'dır soyadım Akbaş
Olurdum ben herkesle kardaş hem yoldaş
Belime bağladılar sökülmeyen taş
Ağlan kardeş ağlan kader böyledir

Zaten dünyada talikim yoktu
Vurdu felek benim belimi büktü
İnsafsız katiller tırnağım söktü
Ağlan kardeş ağlan kader böyledir

Düşmanlar geldiler benim yanıma
Melekler duyurdu benim canıma
Katil nasıl kıydın gençlik çağıma
Ağlan kardeş ağlan kader böyledir

Yaşım otuz idi evlenmemiştim
Düşmandan gideceğimi bilememiştim
Gençlikte heveslik alamamıştım
Ağlan kardeş ağlan kader böyledir

Başıma vurdular yığıldım yere
Sanki oldu orası kanlı bir dere
Azrail geldi kime ne çare

Ağlan kardeş ağlan kader böyledir

Gözümü söküp zahmet yaptılar
Taşla bağlayıp ırmağa attılar
Bu işle bunlar zevk mi yaptılar
Kıydılar gençliğe felek ne çare

Yeşil ırmaklarda çağlayıp gittim
Kimseler duymadı habersiz gittim
Yeşil ırmaklara ben kurban gittim
Kıydılar gençliğe felek ne çare

Gider oldum dünyadan ağlasın dostlar
Açılmış güllere bülbül olup konsam
Mezarımın başına baykuşlar konsa
Kıydılar gençliğe felek ne çare

Gitme Hakkı gitme dostlar ağlıyor
Senin ölümünden herkes ibret alıyor
Bu haberi duyan hemen ağlıyor
Kıydılar gençliğe felek ne çare

Gider oldum artık yükledim göçümü
Dostlarım alsın benim öcümü
Beni görünce katiller yaptı hücumu
Kader böyle imiş felek ne çare

Şair Celâl der ki, bu kadar yeter
Çok ölümler gördüm bunun ki beter
Destanı yazarken gözyaşım gider

Alın destanımı siz de ağlayın”[51]

4) İntihar Edenleri Konu Alan Ağıt-Destanlar

Çeşitli sebeplerle intihar eden kişinin ağzından yazılan, intiharın tarihini, saatini ve yerini anlatan destanlardır. Geride kalanların kişi hakkındaki düşünceleri ve intihara nasıl karar verildiği, nelerin kişiyi intihara götürdüğü destancı tarafından kişilerin ağzından anlatılır. Hasan Kalem'in "Yıldızeli'nin Davlanan Köyünde Evden İpi Alıp Ormanda Kendisini Asarak İntihar Eden Nişanlılı Güldeste'nin Acıklı Destanı" ; Âşık Hasan'ın "Bayburt'ta Açlıktan Dört Çocuğunu Uyurken Satırla Kesip Kendini Asan Kadının Destanı" ; Mustafa Ölmez'in "Kavak Kazasının Tekke Köyünde Kendini Asan Ortaokul Talebesi İzzet'in Acıklı Destanı" ; Ali Özçelik'in "On Beş Yaşında Babasına Darılıp Kendini Asan Genç Cuma'nın Destanı" ; Âşık İbrahim'in "Kendi Kendini Vuran Masum Gencin Destanı" ; Mustafa Güler'in "Kendi Kendini Asan Gelinin Destanı" ; Dursun Koç'un "Mersin'in Silifke Kazasında İki Yavrusunu Kollarına Bağlayıp Kaynı Yüzünden Kendisini Göksu Nehrine Atan Asker Ailesinin Destanı" ; Salim Yılmaz'ın "Çarşamba'nın Ulaş Köyünde Kocasından Ayrılıp Kendini Asan Makbule'nin Destanı" ve Duran Çolak Ay'ın "Kulaksız Mezarlığında İncir Ağacına Asılan Gelinin Hazin Destanı" Âşık Ökkeş'in "Talihsiz Gelin Mine'nin Destanı" ve Nail Dönmez'in "18 Yaşında Veremli Kızın Ölümü" destanı bu şekilde yazılan destanlara örnek olarak verilebilir.

Ali Özçelik'in yazdığı, "On Beş Yaşında Babasına Darılıp Kendini Asan Genç Cuma'nın Destanı" adlı ağıt-destanın tam metni şöyledir:

"Dinleyin kardeşler acı sözümü
Genç yaşımda felek yumdu gözümü
Annem yoktur kime yapam nazımı

[51] Celal KILIÇ: Samsun Çarşamba Kazasının Muhcalı Köyünden Satırla Öldürülen Hakkı Akbaş'ın Destanı. (Ordu 1964).

Kader böyleymiş ağlama baba

Yeni değmişim on beş yaşıma
Genç yaşımda bu iş geldi başıma
Dertli yazın mezarımın taşına
Kader böyleymiş ağlama baba

Ahıra vardım yularlar çoktur
Annemin babamın haberi yoktur
Keşvime geliyor mütteyim tokdur
Kader böyleymiş ağlama baba

Ahıra girdim yuları aldım
Bir söğüt dalına asıldım kaldım
Kimsenin suçu yok kendimden buldum
Kader böyleymiş ağlama baba

Koyun gelmiş kuzusuna meleşir
Alkanlarım vücuduma bulaşır
Bacım gelmiş başucumda ağlaşır
Kader böyleymiş ağlama baba

Asıldım anneler susa yolunda
Cenazem sallanır söğüt dalında
Toprağa karıştım Cuma gününde
Ağlayın anneler şu genç yaşıma

Karalı haberim köye dağıldı
Babam duyar duymaz düştü bayıldı
Bacım duyunca saçını yoldu
Ağlayın anneler şu genç yaşıma

Başımda ağlıyor emmimle dayım
Gelin arkadaşlar ütümü soyun
Bacıma göstermen kabire koyun
Ağlayın anneler şu genç yaşıma

Vardım orta okula dersimi aldım
Karneme bakınca zayıfı buldum
Arkadaş yanında çok mahcup kaldım
Ağlayın anneler şu genç yaşıma

Okuldan çıkınca düştüm yoluma
Zalim felek vurdu benim koluma
Bakmıyon mu şu gençlikte halime
Ağlayın anneler şu genç yaşıma

Orucu tuttum bayram etmedim
Emrinizden başka bir iş tutmadım
Amanın anneler muradıma yetmedim
Ağlayın anneler şu genç yaşıma

Annem babam destanımı yazdırın
Yazdırın da beni elde gezdirin
Mezarımı yol üstüne kazdırın
Ağlayın anneler şu genç yaşıma

Yeter Ali Özçelik bu kadar yeter
Sılada anne baba burnuma tüter
Yirmi beş kuruşla insan mı batar
Alın destanımı okun kardeşler”[52]

[52]Ali ÖZÇELİK: On Beş Yaşında Babasına Darılıp Kendini Asan Genç Cuma’nın Destanı. Nurlar Matbaası, (Merzifon 1964).

5) Şehit Olanları Konu Alan Ağıt-Destanlar

Ağıt-destanlar ölüm olayını konu alarak yazıldığı gibi vatan uğruna canını veren şehitlerimiz için de yazılmıştır. Bu tip destanlarda, kişinin hemen hemen bütün özellikleri anlatılır ve vatan için canın feda edildiğinden bahsedilir. Özellikle "Kore ve Kıbrıs" savaşında şehit olanlar konusunda yazılmışlardır. Bazı destanlarda şehit olanın ve akrabalarının fotoğrafı da basılmıştır. Destancının anlatımı çoğu yerde yine şehit olanların ağzındandır. Ahmet Gülme'nin "Kore Şehitleri Destanı" ; Mehmet Demirbaş'ın "Kore Şehitlerine" destanı; Ali Gürbüz'ün "Müsterih Uyuyun Aziz Şehitler" destanı ; Rasim İrtem'in "14 Saat Müsademe Sonunda Caniler Tarafından Şehit Düşürülen Jandarma Üst Çavuşu Cevat Polat'ın Destanı" ; Hacı Turan Cidal'ın "Hürriyet Uğruna Canını Veren Gencin Destanı" ; İhsan Temiz'in "Zonguldak Vilâyetinin Devrek Kazasının Dağdemirciler Köyünden Olup, İkinci Hudut Taburunda Vatani Vazifesini Yaparken Kapıkule de Meriç Nehrine Girip Suda Boğulan Kadir Kütükçü'nün Destanı" ; Mustafa Duran'ın "Ankara'da Caniler Tarafından Şehit Edilen Ispartalı Askerin Destanı" ve Mustafa Duran ve Kemal Akbulut'un "Şehit Olan Yüzbaşımızın Acısı" destanı bu türde yazılan destanlara örnek verilebilir.

Ahmet Gülme'nin yazmış olduğu, "Kore Şehitleri Destanı" adlı ağıt-destanın tam metni şöyledir:

"Tabanca elde yalın kılınç gezerim
Şahin gibi her cepheyi süzerim
Kore dağlarında kaldı mezarım
Şehitler mezarını kazın Kore'ye

On bombam var idi dokuzunu attım
Onuncu bombaya canımı da kattım
Kore dağlarına ben şehit gittim
Şehitler mezarını kazın Kore'ye

Parçalandı bomba akıyor kanım
Sadık Aldoğan' duyarman beni
Türk yoluna fedâ ettim ben canı
Şehitler mezarını kazın Kore'ye

Subay arkadaşlar kulak versin sözüme
Alkan doldu kardeşler silin gözüme
Hasret gidiyorum bir çift kuzuma
Şehitler mezarını kazın Kore'ye

Sadık Aldoğan kardeş böyledir yazım
Parçalandı bomba görmüyor gözüm
Arada kalmasın şu çift kuzum
Şehitler mezarını kazın Kore'ye

Emir yazıyorum daima alaya
İleride kardeşler çıkın karaya
Kimi gelir kimi gelmez sıraya
Şehitler mezarını kazın Kore'ye

Kardeşim vurulmuş akıyor kanı
Şerefli sancağım yüzbaşım hani
Kardeşim yanımda verince canı
Şehitler mezarını kazın Kore'ye

Kore'ye gitmeğe verdiler emir
Demokrat halkla millet beraber
Yaşasın başkanımız hakkımız arar
Şehitler mezarını kazın Kore'ye

Alın şehitleri bir yere koyun
Sadık Aldoğan'a ölmedi deyin

Şehit künyemi gizlice verin
Şehitler mezarını kazın Kore'ye

Kapalı yollar açtık elleri
Hep süngüden geçti Kuzey Koreli
Çıktı geldi hep subaylar yaralı
Şehitler mezarını kazın Kore'ye

Aldoğan kardeş dinle sözümü
Şehit verdim kardeş iki gözümü
Götür yanına yetim iki kuzumu
Şehitler mezarını kazın Kore'ye

Kalktık taaruza kestik şu yolun
On bomba atınca kalmadı kolum
Kore dağlarında kaldı şu ölüm
Şehitler mezarını kazın Kore'ye

Ölüme rahmet sağ olsun sağlar
Annesi olanlar elbette ağlar
Babasız yavruyu annesi neyler
Şehitler mezarını kazın Kore'ye

Gizli söyle kardeş sol yanın yara
Yanmasın şu bana yansa ne çare
Bize vatan oldu şu kanlı Kore
Şehitler mezarını kazın Kore'ye

Türk bombası düşmanın bağrını ezer
Toplandı şehitler kazıldı mezar
Şehit olanların künyesini yazar
Şehitler mezarını kazın Kore'ye

Düştüm kardeş ben de şehit yoluna
Şehit bayrağı aldım elime
Türk şanı için razı oldum ölüme
Şehitler mezarını kazın Kore'ye

Köyüm Karabekir soyadım Göçer
Gam çekme kardeşler bu günde geçer
Kapanmış kapıyı yaratan açar
Şehitler mezarını kazın Kore'ye"[53]

6) Toplum Önderleri, Liderler vb. Kişiler Üzerine Yazılan Ağıt-Destanlar

Devlet büyüklerinin ölümleri, toplum içinde tanınmış kişilerin ölümleri veya ölümüyle gazetelerde yer bulmuş kişiler üzerine yazılmış destanlar bu gruba girer.

a) Dinî Olaylarla İlgili Ölümleri Konu Alanlar

Dinî hüviyete sahip ölümler veya öldürülme olayları etrafında yazılmış ağıt-destanlardır. Bu destanlarda kaybedilen kişinin acısından dolayı duyulan üzüntü dile getirilir. Bazılarında, olay şiirden sonra nesir şeklinde de anlatılır.[54] Bu şekilde yazılmış destanlara, Hüseyin Çırakman'ın "Kerbelâ Vakası" destanı, Mehmet Demirbaş'ın "Yakup Aleyhisselâmın Oğlu Yusuf'a Ağlaması" destanı ve "Âşık Muharrem Kerbela Vakasına Ağıt Mersiye" adlı destanlar örnek olarak verilebilir.

Hüseyin Çırakman'ın yazdığı "Kerbelâ Vakası" adlı ağıt-destanın tam metni şöyledir:

[53] Ahmet GÜLME: Kore Şehitler Destanı. Güven Matbaası, (Konya 1956).
[54] Mehmet DEMİRBAŞ. Yakup Aleyhisselâmın Oğlu Yusuf'a Ağlaması. Demokrat Matbaa, (Samsun 1958).

“Müminlere unutulmaz bir acı
Ağlayana hep melekler duacı
Deden arş yüzünde yaptı miracı
Ağla senin derdin İmam Hüseyin

Sevenler yoluna verirler seri
İkrarı kavimler dönmezler geri
Babam feth eyledi bab-ı heyberi
Ah senin dertlerin İmam Hüseyin

Anan Fatma’dır cennet hurisi
Hiç ana benzemez asla birisi
Hem aliyyül Murtaza’nın karısı
Ah senin dertlerin İmam Hüseyin

Böyle iken yezit susuz bıraktı
Isıcek çöllerde sineni yaktı
Açtılar çok yare alkanın aktı
Ah senin dertlerin İmam Hüseyin

Destur Allah deyip meydana girdi
Yezit ordusuna çok zayiat verdi
Kurudu dilimiz ah bir su dedi
Ah senin dertlerin İmam Hüseyin

Şeytanın ıvgası Yezit’in kesti
Yüz bin kişi ile Hüseyin’i bastı
Şimir lanetullah kelleni kesti
Ah senin dertlerin İmam Hüseyin

Üryan büryan eylediler bacıyı
Kimse unutmaz böyle derin acıyı

Ağlattılar hem gurufu Naci'yi
Ah senin dertlerin İmam Hüseyin

Gül gibi yavrular sarardı soldu
Yetmiş üç pehlivan hep şehit oldu
Ümü Gülsün Zeynep saçların yoldu
Ah senin dertlerin İmam Hüseyin

Allah kahreylesin sana kıyana
Zeynel Abidin'i öksüz koyana
Yirmi dört bacının artar figanı
Ah senin dertlerin İmam Hüseyin

Ne gelecek şu Hüseyin'in elinde
Cihan sele gitsin çeşmin selinde
Seni seven hiç bırakmaz dilinde
Ah senin dertlerin İmam Hüseyin"[55]

b) Devlet Büyüklerinin Ölümünü Konu Alanlar

Devlet başkanlarının ve devlette önemli görevlerde bulunan önemli kişilerin ölümlerinden duyulan üzüntüyü anlatan destanlardır. Bu destanlarda ölenlerin hayattayken yaptıkları işler ve görevlerinden övgüyle bahsedilir. Onu tanıyan herkes yasa davet edilir. Ölen kişinin bir fotoğrafı da destanda yer alır. Kemal Bülbül Kavaklıoğlu'nun "Emekli Orgeneral A.P. Lideri Ragıp Gümüşpala'ya Ağıt" destanı ve "Hür Dünyanın Büyük Kaybı Başkan Kennedy'e Ağıt" destanı bu türde yazılan destanlara örnek olabilir.

Kemal Bülbül Kavaklıoğlu'nun yazdığı, "Hür Dünyanın Büyük Kaybı Başkan Kennedy'e Ağıt" adlı ağıt-destanın tam metni şöyledir:

[55] Hüseyin ÇIRAKMAN: Kerbelâ Vakası. Esnaf Matbaası, (Sivas 1962).

“Radyo başındaydım saat tam yedi
Çift kurşuna hedef olmuş Kenedi
Gözlerim yaşarıp bağrım kanadı
Acınız acımız dostlar sağ olsun

Yayıldı cihâna bu acı haber
Doğu batı hepsi ağlar beraber
Eşi başucunda gözyaşı döker
Acınız acımız dostlar sağ olsun

Kim derdi genç yaşta Kenedi ölsün
Amerikalılar başkansız kalsın
Nöbetini aldı muavin Johnson
Acınız acımız dostlar sağ olsun

Bu müthiş cinayet dünya konusu
Ahrete göçmüş sulhun banisi
Yeminle makama geldi yenisi
Acınız acımız dostlar sağ olsun

Teller telefonlar başkan Johnson’a
Kimi milletine kimi şahsına
Vakitsiz ecelmiş denmez mi buna
Acınız acımız dostlar sağ olsun

Barışın hamisi sulhu yaşatan
O idi Küba’yı derhal kuşatan
Çekildi geriye kızıl şarlatan
Acınız acımız dostlar sağ olsun

Devlet büyükleri cenazesinde

Sulhsever milletler onun izinde
Ömrün baharında ayın güzünde
Acınız acımız dostlar sağ olsun

Alındı tabutu Beyaz Saray'dan
Gözyaşları döker dolu her meydan
Herkes müteessir hazin olaydan
Acınız acımız dostlar sağ olsun

Dünyanın önünde müthiş manzara
Elveda ediyor başkan bunlara
Verilen cevabı koyun mezara
Acınız acımız dostlar sağ olsun

Dost Türkiye'den de gitti bir heyet
Milleti adına verdi taziyet
Hür dünya safında en iyi niyet
Acınız acımız dostlar sağ olsun

Pek haklı ardından ağlıyor eşi
Hür dünya ufkunda battı güneşi
Nasıl unutulur bu büyük kişi
Acınız acımız dostlar sağ olsun

Bülbül gözyaşından göremez gülü
Batar ayağına dikeni dalı
Hür dünya askeri Bülbül Kemâli
Acınız acımız dostlar sağ olsun"[56]

[56] Kemal Bülbül KAVAKLIOĞLU: Hür Dünyanın Büyük Kaybı Başkan Kennedy'e Ağıt. Örnek Matbaası, (Samsun 1963).

c) Toplumca Tanınan Kişilerin Ölümünü Konu Alanlar

Toplumda sanat, siyaset spor, vb. alanlarda tanınmış veya eşkıyalıkla ün salmış kişilerin arkasından yazılan ağıt-destanlardır. Bu kişilerin özellikleri onların ağzından anlatılır; topluma yararlılıkları veya ün kazandıkları işler konusundaki düşünceler dörtlükler içinde anlatılır. Kişinin bir fotoğrafı da destan sayfasında mutlaka bulunur. Âşık Ökkeş'in "Ahmet Tarık Tekçe Destanı" ve "Koçero Destanı" ; Mustafa Duran'ın "Merhum Yüksel Menderes'in Acı Hatırası" destanı; Dursun Koç ve Muharrem Şentürk'ün "Veysel'e Ağıt" destanı ve Ali Gürbüz'ün "Bir Kör Kurşuna Kurban Giden Erdoğan Atalay'a Destan"ı bu şekilde yazılan destanlara örnek olarak verilebilir.

Âşık Ökkeş'in yazdığı, "Ahmet Tarık Tekçe Destanı" adlı ağıt-destanın tam metni şöyledir:

"Ahmet Tarık Tekçe ölmüş diyorlar
Duyunca ağladım ben için için
Hep artistler gözyaşların siliyor
Görünce ağladım ben için için

Karabük'e gidiyordu galaya
Ecel geldi dönemedi sılaya
Merhem olmaz bu amansız yaraya
Yarasın bağlayan doktor ağlasın

Trafik kazası ölüm saçıyor
Saatler yıl gibi gelip geçiyor
Gitti Tekçe'm meleklerle uçuyor
Analar bacılar ağlar Ahmedim

Eşi Hatice de kendinden geçti

Bu dünyayı değil öbürün seçti
Ecel şerbetini yalınız içti
Seni anar bütün sağlar Ahmedim

Kurtulursun diye dört gün bekledik
Dert üstüne hep dertleri ekledik
Özlem yavrudan haberini sakladık
Gönlümüz seninle çağlar Ahmedim

Yüz yirmi satir komada kaldın
Acı haberini dünyaya saldın
Açmadın gözünü ummana daldın
Kurumuş yeşilim bağlar Ahmedim

Şahinler uçuyor gökte sıralı
Kırıldı kanadın kalbin yaralı
Analar bacılar giydi karalı
Analar âh çekip ağlar Ahmedim

Doktorlar dermanın bulamaz oldu
Kalemler adını yazamaz oldu
Kader talihini bozamaz oldu
Haberini duyan ağlar Ahmedim

Filimler artık sensiz nasıl olacak
Bahçemizde açan güller solacak
Perdedeki yerin nasıl dolacak
Seni gören gözler ağlar Ahmedim

Eyledin hayata çok erken veda
Arkadaşlar vazifesin ediyor eda
Bu dünyada kalan senden bir seda

Seni söyleyen diller ağlar Ahmedim

Göçtün dünyadan hayata doymadan
Mezarın yapıldı mermer oymadan
Sevdiklerin gördü kabre koymadan
Etrafını saran ağlar Ahmedim

Şirin adamıydın beyaz perdenin
Ağlanır ardından erken gidenin
Silinmez gönülden hatıran senin
Seyirciler sana ağlar Ahmedim

Cihangir parkında hep dolaşırdın
Her yaştakilerle sen anlaşırdın
Muhitte herkesle şakalaşırdın
Cihangir sana ağlar Ahmedim

Tabipler şaşırmış çare arıyor
Arkadaşlar birbirine soruyoır
Felek bütün cilvesini yapıyor
Başucunda duran ağlar Ahmedim

Filimlerde hep ölürdün boş yere
Şaka dedik inanmadık habere
Karşı gelinmiyor zalim kadere
Yediden yetmişe ağlar Ahmedim

Ankara'dan cenazeni getirdik
Hasretinle aklımızı yitirdik
Ağlayarak gözyaşını bitirdik
Duyan ağlar gören ağlar Ahmedim

Bizleri perişan yollara attın
Kalbimize hasret ateşin attın
Biricik Özlem'i nasıl bıraktın
Kızın Özlem sana ağlar Ahmedim

Seyirciler öksüz öksüz kaldılar
Ayhan, Erol hep yan yana vardılar
Gazeteler haberini yaydılar
Türker ağlar Filiz ağlar Ahmedim

Hatice yengeden haberini sakladık
Hastaneye gidip sensi yokladık
Sağlığını bir ümitle bekledik
Melül mahzun kaldık sensiz Ahmedim

Dayanamam Tekçe'm senin acına
Katlanamam hasretine sancına
Selam durduk her şehitlik tacına
Ölen ağlar kalan ağlar Ahmedim

Gazeteler hep haberin yazıyor
Hep âşıklar destanını düzüyor
Kazmalar çekilmiş mezar kazıyor
Haberini salan ağlar Ahmedim

Kalemim yoruldu yazmıyor gayri
Tutuldu dillerim düzmüyor gayri
Tekçe'm gözlerini süzmüyor gayri
Gözler ağlar sözler ağlar Ahmedim

Yeter Âşık Ökkeş bu kadar yeter
Ocağımız söndü dumanlar tüter

Bülbül mezarlıkta pek dertli öter
Destanını yazan ağlar Ahmedim"[57]

7) Kan Davası Yüzünden Ölenleri Konu Alan Ağıt-Destanlar:

Birçok kişinin ölümüne sebep olan kan davası yüzünden işlenen cinayetleri konu alan ağıt-destanlardır. İntikam duygusuyla hareket eden kişileri, ölenleri anlatır. Olayın gerçekleştiği yer ve zaman verilir; bütün anlatılanlarda destancı, ölen kişinin ağzından konuşur. Bu törenin çok can aldığı ve artık bitmesi gerektiği de ifade edilir. Kemal Bülbül Kavaklıoğlu'nun "Ocaklar Söndüren Kan Davası Destanı" ve Ziya Kadıoğlu'nun "Erbaanın Ferenği Köyünden Kan Davasından Ölen Davut'un Destanı" bu şekilde yazılan destanlara örnek olarak verilebilir.

Kemal Bülbül Kavaklıoğlu'nun yazmış olduğu "Ocaklar Söndüren Kan Davası Destanı" adlı ağıt destanın tam metni şöyledir:

Senelerden beri sürüp gidiyor
Ne bitmez davadır şu kan davası
Vuran vuranadır vurup gidiyor
Ne bitmez davadır şu kan davası

Eli silah tutan canavar olur
Dedemi vurmuş der mazeret bulur
Bu cahil aklınca intikam alır
Ne bitmez davadır şu kan davası

Daha çocuk dersin bu genç yaşında
Oysa dolanmakta hasım peşinde
Dişlerini sıkar her görüşünde

[57] Âşık ÖKKEŞ: Ahmet Tarık Tekçe Destanı. Alpaslan Matbaası, (İstanbul 1964).

Ne bitmez davadır şu kan davası

Nesilden nesile intikâl eder
Neyimin nesini bu öldürmüş der
Allah'tan korkmadan cinayet işler
Ne bitmez davadır şu kan davası

Maktulün beynine sıkar kurşunu
Hiç yokta cürüme sokar başını
Zannetmem bitirsin şeytan işini
Ne bitmez davadır şu kan davası

Ölen öldürülmüş ceset ortada
Acele telefon sıhhi imdada
Eşi dostu düşer o an feryada
Ne bitmez davadır şu kan davası

Aniden vazife çıkar polise
Hakimler cezasın verir ne ise
Eller kelepçeli doğru hapise
Ne bitmez davadır şu kan davası

Vuranla ölenin farkları nedir
En az hapisliği otuz senedir
Bir değil yıkılan iki hanedir
Ne bitmez davadır şu kan davası

Geride kalmıştır yetim dulları
Elbette zorlaşır geçim halleri
Katilin zindanda susar dilleri
Ne bitmez davadır şu kan davası

Bu hırsın elinden çok ocak söndü
Nice ana baba öz evlât gömdü
Ben deyim beş bin siz on bin öldü
Ne bitmez davadır şu kan davası

Bense bir horoza bıçak vuramam
Hele de insan mı hiç öldüremem
Hakkın huzuruna suçla varamam
Ne bitmez davadır şu kan davası

İnsan utanıyor insanlığından
Komşu komşusunun noksanlığından
Tabanca bıçaklar çıkmasın kından
Ne bitmez davadır şu kan davası

Bülbül sen çok durdun kan davasında
Dünya seferberken fen davasında
Muzaffer olalım can davasında
Ne bitmez davadır şu kan davası”[58]

[58] Kemal Bülbül KAVAKLIOĞLU: Ocaklar Söndüren Kan Davası Destanı. Örnek Matbaası, (Samsun 1959).

IV. BÖLÜM

AĞIT- DESTANLARIN ŞEKİL ve ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde 1928–1974 yılları arasındaki yazılı kültür ortamı içinde, destancılar tarafından matbaalarda tek sayfa olarak bastırılmış ve anlatım tutumu olarak ağıt-destan olarak belirlediğimiz, 212 destan metninin şekil ve üslup özelliklerini ortaya koymaya çalışacağız.[379] Metinlerden hareketle yapacağımız tahlil neticesinde ağıt-destanların neden bu kadar çok yazıldığından başlayarak, bu metinlerin gelenekle ilişkisinden, hangi matbaalarda basıldığına, hangi vezin ve yapı içinde ortaya konduğuna kadar birçok sorunun cevaplarına ulaşmaya çalışacağız.

4.1. Ağıt-Destanlar ve Gelenek

Her sanatkâr eserini ortaya koyarken içinde doğup büyüdüğü gelenekten, yaşadığı sosyo-kültürel hayattan etkilenir. Sanatçıyı yaşadığı kültürden ve onu etkileyen hayat şartlarından arındırmak mümkün değildir. Bu bağlam da sanatçı eserini meydana getirirken, almış olduğu kültür, çağında yaşadığı ve yaşamakta olduğu olayların esere aksetmesi de normal olandır.

Türk Edebiyatının ilk devirlerinden bu yana, bizde, bir ağıt söyleme geleneği olduğunu, tezimizin başında yaptığımız incelemelerle ortaya koymuştuk.

Bu ağıt geleneği, tarihi zaman içersinde biraz farklılaşsa da, özünü koruyarak ve değişen çağa göre gelişerek devam etmiştir. Kültürün bir devamlılığı olduğu ve nesilden nesle aktarıldığı düşünüldüğü zaman, yazılı kültür döneminin 1928–1974 yılları arasında, tek sayfa şeklinde halk şairleri tarafından yazılan ağıt-destanlarla devam ettiği, sözlü kültür döneminde

[379] Bu bölüm içinde bahsedeceğimiz destanlar, sadece yazılı kültür döneminin 1946–1974 yılları arasında yazılmış olanlarını kapsayacaktır.

üretilen ve hâlâ söylenmekte olan ağıtlar ile ağıt-destan arasındaki ilişki, daha iyi anlaşılır.

Sözlerimizi biraz daha açacak olursak, eskiden ve bugün, ölenlerin arkasından nasıl ağıtlar yaktıysak ve parayla ağlayıcı kadınlar tutarak ağıtlar yaktırdıysak, teknolojik gelişmelerle değişen geleneğimiz içersinde de, bir dönem, ölenlerin arkasından ağıt-destan yazması için destancılar tutulmuştur. Bu sözlerimizle, bütün ağıt-destanların bu şekilde yazıldığını ifade etmiyoruz; ağıt-destanların bir kısmının böyle yazıldığını söylüyoruz. Bu konudaki dayanak noktamız, geçmişte destancılık yapanların söyledikleriyle ağıt-destan metinlerindeki ifadelerdir.

Dursun Koç'un yazmış olduğu "Gurbette Ölen Gencin Destanı"nda, destan sayfasının üst sol köşesinde bulunan bir açıklama tezimizi destekler mahiyettedir. Açıklama şu:

> "Destanı hazırlatan Mehmet Yıldırım
> Söyleyen Dursun Koç
> Hafik Emre köyünde İzmir
> Karşıyaka Bahriye Onbaşıcısı Kayınbabası ile gergin olarak düşünce ile trene kesilen 18 yaşında, adı Özel Yıldırım'ın destanı."[380]

Bu destan sayfasının altında tam tarih vardır: 6.7.1964. Demek ki bu destan Mehmet Yıldırım tarafından Dursun Koç'a ısmarlama şeklinde yazdırılmıştır. Olay hakkında bütün teferruatı öğrenen Dursun Koç, destanı yazmış ve bu ısmarlama destanı satmıştır.

Ismarlama destan yazma konusunda, 1950–1965 yılları arasında destancılık yapmış Âşık Hüseyin Çırakman'ın söyledikleri, bizim tezimizi doğrular niteliktedir:

---

[380] Dursun KOÇ: Gurbette Ölen Gencin Destanı. Esnaf Matbaası, (Sivas 1964).

> "Bazen destanlarımızın altındaki adresi gören tanımadığımız adamlar geliyordu. Bize haber veriyorlar veya işte benim şeyim var şunum bunum var bana bana bir türkü diye geliyorlardı. Çok böyle, adeta muskacı gibi olduyduk."[381]

Sözlü kültür döneminden yazılı kültür dönemine geçişte nasıl bir değişim yaşanmışsa, bu dönemden elektronik kültür dönemine geçişte de, bazı değişimler yaşanmıştır. Bu farklılaşmayı ve ağıt söyleme geleneğinin, elektronik kültür döneminde nasıl olduğunu Mustafa Aydın'ın, "Destan olarak yazıp sattıklarım daha çok ağıta yönelik mesela bir trafik kazasına maruz kalmış bir ailenin bir ferdi gelip, işte ailesinin bir bireyini kaybetmiş veyahut başka bir felakete uğramış, bana gelip, bir destan isterse, ben de hemen sazımı alır adamın derdini dinler, eğer dayanabilecekse destanı yazıp, söyleyip veriyorum. Ama başta soruyorum, diyorum ki, ben senin deşarj olman için senin duygularını söze dökücem ama dayanabilecek misin? Eğer dayanacaksa kaset olarak piyasaya, piyasaya derken bütün herkes dinleyecek değil de aile hatırası olarak ömür boyu adam saklamak üzere kendisine bir kaset doldurur ve saklar. Hatta öyleleri olmuştur ki ben zaman zaman duyarım mesela "Âşık Mustafa'nın bize yazdığı kaseti ben ölünce koynuma koyacaksın, mezarıma gömeceksin" diyen insanlarımız olmuştur. Bu kasetlerdeki destanları bu kadar seven, onunla gece-gündüz hatta dinlemediği an hüzünlenir, dinleyip ağlar deşarj olur insanlarımız. Böyle yani bir nevi biz onlara doktorluk yapıyoruz. Yani dertlerinin dermanı oluyoruz. Deşarj olmaları için yani para tabii parasını da mutlaka veriyor adam. Ama az ama çok, o insanın durumuna bağlı. Adam fakirse ben ona zaten hediye yapıyorum. Yani durumu iyiyse kendisi memnun ediyor âşığını. Böyle oluyor."[382] sözleri çok iyi açıklamaktadır. Mustafa Aydın'ın sözlerinden, ısmarlama ağıt-destan söyleme geleneğinin elektronik kültür döneminde de devam ettiği anlaşılıyor.

[381]Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e.,121.
[382]Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e.,157-158.

Yazılı kültür dönemi destancılarının hepsinde olmasa da, çoğunun şuur altında sözlü kültür döneminden getirdikleri bir geleneğin varlığından söz etmek yanlış olmaz. Kimi destancılar sözlü kültür dönemindeki gibi bir usta çırak ilişkisinden geçerek, değişen çağın koşulları ile birlikte yazılı kültür dönemi içinde destan yazmaya devam etmişlerdir.

Yazılı kültür dönemi destancılarını, sözlü kültür dönemindeki halk şairlerinden, bir anlamda ayrı düşünmemiz gerekir. Sözlü kültür dönemi içinde belli bir çalgı aletini çalan, usta çırak ilişkisi içinde yetişen ve çoğunda "rüya motifi" özelliliği bulunan halk şairlerindeki vasıfların birçoğunu, yazılı kültür dönemi destancılarında görmeyiz. Bu söylediklerimizle ulaşmaya çalıştığımız nokta, yazılı kültür dönemi içindeki destancılarda aranan özellikler ile geçmiş dönem halk şairlerinde aranan vasıfların değiştiği konusudur. Yazılı kültür dönemi destancılarının çoğu başkalarından gördükleri bu işe, bir heves neticesinde başlamışlardır. Destancılığı ya kendi kendilerine öğrenmişler, ya da başkalarının yanında kısa bir süre kalarak eğitim görmüşler ve sonra da destancılık yapmaya devam etmişlerdir.

Bu dönem destancılarında olması gereken özellik, belirli ölçüler içinde şiir yazabilmesi ve bir çalgı aletini çalamasa da, şiirlerini ezgili bir şekilde söyleyebilmesidir. Bu özelliklerin geçmiş döneme göre farklılık göstermesi, halk şairliği kavramına ve halk şairine bakıştaki değişimi, buna bağlı olarak zihniyetteki farklılaşmayı ortaya koyması açısından önemlidir. Destan metinlerin en altında, "destanı yazan" olarak belirtilen isimlerin önünde görülen farklılık, bu gerçeği ortaya koymaktadır. Bazı destancılar isimlerinin önüne "Halk şairi" kavramını koyarken, bazıları ya "şair" kelimesini eklemişler, ya da hiçbir şey yazmadan sadece adlarını yazmakla yetinmişlerdir.

1946–1974 yılları arasındaki yazılı kültür dönemi destancıları, destanlarını yazarken, şiirlerinde, şeklî özelliklere pek dikkat etmedikleri ağıt-destan metinlerden anlaşılmaktadır. Bunun sebebi, sanattan ziyade, ortaya konan

konunun ön plana alınması ve destanı yazanın çoğunlukla para kazanma amacını ilk sıraya almasından kaynaklanmaktadır. Bu özellik, geçmiş dönem ürünleri ile bu dönem destanları arasındaki zihniyet değişimini ortaya koymaktadır; çünkü geçmişte bir eserin ilgi görmesi kullanılan teknik özelliklerin metin içinde tam olmasına, orijinal bir söylemle ortaya konmasına ve ezgiyle söylenebilmesine bağlıyken yazılı kültür döneminde, bu özelliklerin birçoğuna destancılar pek dikkat etmemiştir. Destanı yazan kişi metnin teknik açıdan kusursuz olmasına değil de, yazılan metnin baskısının iyi olmasına ve konunun okuyucunun dikkatini çekecek bir özellikte olmasına önem vermiştir.

Destancılığın -eğer yazılan destan satılırsa- çok para getirmesi, o döneme göre küçümsenmeyecek derecede kişiye belirli bir ün sağlaması gibi sebeplerden dolayı –tabiri caizse- eli kalem tutan ve şiir yazma yeteneğine sahip çoğu kişi, kendine bu işi meslek olarak seçmiştir. Bu iş aslında göründüğü kadar kolay bir iş değildir. Destanı yazmakla ve onu bastırmakla iş bitmez. Asıl mesele bundan sonra başlar; destanın satış aşaması en zor olan bölümdür. Destanın bir şekilde beğendirilmesi, hedef kitlenin iyi seçilmiş olması, doğru mekânda destan satımı, baskının kalitesi ve cazibesi, destancının devamlı gezmek zorunda oluşu ve bu aşamalara kadar destanın belli bir maliyetle ortaya çıkmış olması, destancıyı düşündüren risk faktörleridir. Ortada bir emek vardır ve destancı bunun karşılığını alabilmek için çok çaba sarf eder.

Ezgili söyleyiş esnasında destancının belli kurallara uyup uymadığı da, çok önemli değildir. Çoğu, bu konuda belli bir eğitimden geçmemiş destancılar için önemli olan bir şekilde destanın beğendirilmesi ve satışın yapılması işlemidir.

Burada, destan metninin işlevi açısından da, değişen çağın koşullarına göre bir farklılık söz konusudur. Destancı, destanlaştıracağı konuyu en çok dikkati çekecek olan konular arasından seçer. Bu seçme işlemini yaparken gazete ve radyonun yaygın olmadığı toplum içersinde insanları bilgilendirme,

haberleşmeyi sağlama gibi bir hedefi vardır. Destancılar çağın şartlarına uygun olarak bu işlevlerini bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde uygulamaya çalışmışlardır.

Destancıların neden daha çok ağıt-destan karakterinde destan yazdıkları sorusunun cevabında, hem gelenekten gelen, hem de psikolojik sebeplere bağlı açıklamalar olduğunu düşünüyoruz. Bunun gelenekle bağlantısı, İslamiyet'ten önceki dönemden beri kültürümüzde var olan "yas tutturma" öğesiyle ilişkili olabileceğidir. Ölüm olayı ilk insandan bu yana her insan için mutlak olan bir gerçektir. İnsan sevdiklerini kaybedince, hayatın çekilmez olduğunu düşünmeye başlar ve belli bir süre kaybedilenin arkasından yas tutar. Yas tutma şekilleri her millette ve kültürde farklı olsa da, sonuçta insanın acısını belli eden şekillerde ortaya konur. Biz, ağıt-destan yazarlarıyla ölülerin arkasından ağıtlar yakan ağlayıcı kadınlar arasında da, bir bağ olduğuna inanıyoruz. Geleneğimiz içinde "ölenlerin arkasından yakılan şiirlere" ağıt denmesinden hareketle, yazılı kültür dönemi içinde herhangi bir sebeple ölen veya öldürülenlerin arkasından söylenen destanları da, işlevleri, konusu ve anlatım tutumları açısından ağıt olarak değerlendiriyoruz. Zaten bu tarz yazılmış destanların elektronik kültür dönemi içinde "destan" kelimesi yerine destancılar tarafından "ağıt" kavramıyla karşılanması, bizim görüşümüzü destekleyen bir gelişmedir.

Ölüm konusu, insanlar için ilgi çekici bir konu olduğundan, devamlı cazibesini koruyan bir özelliğe sahiptir. Bundan dolayı içinde ölüm olan olayların insanların dikkatini çekeceği düşüncesinden hareketle, yazılı kültür dönemi içinde ağıt-destanların çokça yazıldığını düşünüyoruz.

Bunun psikolojik boyutunda yatan duyguyu uzmanlık alanımız olmasa da, şöyle açıklayabiliriz: Etrafımızda bir ölüm olayı olduğunda, bu bizim akrabamız veya tanıdığımız değilse bile, bizi etkiler; çünkü belki de o an, bir sevdiğimizi kaybetme ihtimalini düşünürüz ya da kendi ölümümüzü. Bu düşünce bizi, bunun bizim için kaçınılmaz bir son oluşu noktasına getirince,

ölen bir yakınımız olmasa bile üzülürüz, etkileniriz. Ölümün şekli de, bizi etkileyen bir öğe olarak karşımıza çıkabilir. Hiç beklenmeyen bir an da olan trafik kazası veya bir deprem neticesinde olan ölümler bizi, daha da derinden etkileyebilir. İşte bütün bu faktörlerin destancılar tarafından değerlendirilmesi, içinde yas tutturma öğesi olan ağıt-destanlarda karşımıza çıkar. Destan yazarları destan metinleri içinde sadece ölüm olayını anlatmakla kalmamış, kişileri yas tutmaya çağırmış, yasın neden dolayı tutulacağından bahsederek kişileri etkilemeye çalışmışlardır.

Ağıt-destanların isimleri bile, destancılar tarafından insanlara hem ölüm olayını hem de yası çağrıştıracak şekilde, bilinçli olarak seçilmişlerdir. Örneğin: "Bayburt'ta Açlıktan Dört Çocuğunu Uyurken Satırla Kesip Kendini Asan Kadının Destanı" ve "Zonguldak'a Bağlı Çaycuma'da Kumara Servetini Verip 5 Yavru ile Karısını Kurşuna Dizen Kumarcı Baba". Bu destanların isimleri bile, insanı etkileyen, merak öğesini harekete geçiren ve geride kalanları düşündüren isimlerdir. Bir de bunlar, ölenin ve geride kalanların ağzından yazılmış bir şekilde anlatıldığı zaman, etkileyicilik özelliği daha da artan metinler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yazılı kültür döneminde yazılmış olan ağıt-destanların, anlatım tutumu ve yas öğesini düşündüğümüz zaman, gelenekten getirilen özellikleri bünyesinde bulundurduğunu söylemek yanlış olmaz. Destancılar, çağa ve teknolojik gelişmelere göre birtakım değişiklikler yaşamalarına rağmen hiçbir zaman gelenekle bağlantılarını tam olarak koparmamışlardır. Yazılı kültür dönemi içinde "halk şairi" kavramı zihniyet olarak biraz farklılaşmışsa da, bunda hem teknolojik gelişmelerin, hem de çağa göre yaşanan değişimlerin payı vardır. Bir dönemde yaşanan sanat anlayışının, kabullerin ve estetik zevkin sonraki dönem de, aynen yaşanması tamamen mümkün olmayacağına göre, bu dönem içinde geleneğin özünü koruyarak, değişerek devam ettiği ve zihniyet açısından yaşanan farklılıkların normal olduğunu söylenebilir.

Ağıt-destanların içinde geçen bazı mısralarda, İslamiyet'ten önceki dönemle ilgili ağıt yakma geleneğinin ve yas işaretlerinin, aynı şekilde devam ettiği görülmektedir. Ölüm haberini alınca ve ölüm olayından sonra, geçmiş dönem içinde mevcut olan "saç-baş yolma" motifiyle beraber, "yas, matem" içinde olma durumuyla, yas işareti olarak "karalar bağlamak ve kara giyinmek" âdetine ağıt-destan metinlerinde de rastlıyoruz. Ağıt-destanlar yas tutturma anlatım tutumuyla yazıldığı için, dörtlükler içinde "ağlamak" fiiliyle çokça karşılaşıyoruz. Bu motifle ilgili olarak şu dörtlükler örnek gösterilebilir:

"Bu bir kaza idi Allah'tan oldu
Kara haberimiz hemen duyuldu
Yetim yavrucaklar ***saçları yoldu***
Zalim ırmak alıp gittin bizleri

Görünmez oldu bize ovalar dağlar
Duyan din kardeşler ***karalar bağlar***
Bizler duymuyoruz yetimler ***ağlar***
Zalim ırmak alıp gittin bizleri"[383]

"Sivas'ın üs yanı yukarı dağlar
İmdada yetişen insanlar ***ağlar***
Anneler bacılar **karalar bağlar**
Anneler ***saçını yoldu*** gidiyor"[384]

"Zor gelir insana böyle bir acı
Acı çok fenadır bulunmaz ucu
Gelmişler oraya anne ve bacı
Ellerini dizine vurmuş ağlıyor

[383] Kemal AKBAYRAK: Çarşamba'da 45 Yolcusu ile Yeşilırmak'a Batan Otobüsün Destanı. Doğuş Matbaası, (Zonguldak 1963).
[384] Dursun KOÇ ve Turan KOÇ: Sivas'la Merekum Arasında Devrilen Kamyonda Ölen 16 Kişinin Destanı. 1969.

On üç köyden kırk sekizi buluyor
Böyle acı kalbimizi yoruyor
Anneler oturmuş ***saçın yoluyor***
Ellerini yüzüne vermiş ***ağlıyor***"[385]

"Aslım Ünyelidir ikamet Fatsa
Ağabeylerim kaldılar ***yasta***
İhtiyar babam olmuştur hasta
Açmadan solan gülü duyun ***ağlayın***"[386]

"On dört ölü hem yaralı var
Vatan yolunda şehitler rahatça yatar
Türkler küçük büyük ***karalar bağlar***
Kazan geçmiş olsun Sayın Menderes

Kıbrıs'ta bütün dükkânlar kapandı
Bütün her taraf ***kara bağladı***
Sev uçağı iniş yapayım dedi ormana daldı
Başınız sağ olsun ***ağlayan*** gözler

Büyük Allah bizleri her an korusun
Celâl Bayar Menderes başımızda sağ olsun
Şehitlerin her zaman ***yası tutulsun***
Başınız sağ olsun ***ağlayan*** gözler"[387]

"Beni vurup götürdüler Sivas'a
Yusufoğlan köyü başlamıştı ***yasa***
Hasret kaldım gurbetteki kardeşe

[385] Ali ŞAHİN: Avşun'daki Feci Kazanın Destanı. Nur Matbaası, (Ankara 1962).
[386] Rasim İRTEM: Zeki, Ahmet ve Diğer Bir Gencin Ölüm Destanı. Karadeniz Matbaası, (Samsun 1961).
[387] Âşık Mustafa DURAN ve Âşık MEHMET: Vatan Yolunda Londra'ya Giden Sev Uçağı Kazazedelerinin Destanı. Turgay Matbaası, (İstanbul 1959).

Kardeşimi göstermeden vurdun onbaşı"[388]

"Hoca görünce hemen ***ağladı***
Cemaat saf durup ***kara bağladı***
Görün arkadaşlar düşman neyledi
Ecelsiz ölüme gittim ne çare"[389]

"Kemal hem ***ağladı*** hem destan yazdı
Komşular birlikte mezarlar kazdı
Sizleri cihana duyurmak farzdı
Yas tutup kardeşler ***kara bağlayın***"[390]

"Acı bir haberdir ***Sivas ağlıyor***
Anneler bacılar ***kara bağlıyor***
Şehit kardeşlerin kanı çağlıyor
Olur mu Allah'ım böyle olur mu?"[391]

"Sev uçağı deyip ***matem kuralım***
Bu acıyı duyup kalbe vuralım
14 tane ölüye ***yaslı duralım***
Böyle bir acıyı duyan ***ağladı***"[392]

"Bütün askerler subaylar **yasımı tutar**
Bozulmuş bağda bülbül mü öter?
İhsan destanı uzatma yeter
Azıcık bir ömür sürdürdün bana"[393]

---

[388] Zeki GÜVENER: Yusufoğlanlı Muharrem'in Destanı. Şener Matbaası, (Turhal 1959).
[389] Rasim İRTEM: İki Kişi Tarafından Otuz Altı Bıçak Darbesi ile Öldürülen Bir Gencin Ölüm Destanı. Nur Matbaası, (Samsun 1962).
[390] Kemal AKBAYRAK: Tonya'da Kamyon Kazasında Ölen 43 Kişinin Destanı. Gündüz Matbaası, (Giresun 1961).
[391] Mehmet DOĞRU: Kanlı Maç Destanı (Sivas 1967), Sebat Matbaası.
[392] Ahmet YILMAZ: Londra'ya Düşen Tayyerimizin Destanı. Nur Matbaası, (Ankara 1959).

4.2. Ağıt-Destanlarda Yapı

Şiirde yapı denenince akla gelen metnin hangi nazım şekli ve birimlerden oluşturulduğuyla beraber, ele alınan konunun nasıl bir yapı ve düzen içinde anlatıldığıdır. Ağıt-destanlar genellikle ölüm olayı etrafında kurulmuş, yas tutturmaya yönelik anlatım tutumuna sahip, ölüm olayı etrafında yazılmış, ezgiyle söylenebilen şiirlerdir.

Bu şiirlerdeki yapıyı anlatırken ilk önce onları nazım şekli ve nazım birimleri açısından değerlendireceğiz. Daha sonra da olay örgüsü açısından ağıt-destanların nasıl oluşturulduğunu açıklamaya çalışacağız.

4.2.1. Nazım Şekli

Halk şiiri geleneğimiz içersinde yer alan destan türü, nazım şekli olarak genellikle "koşma ve mani" tarzında yazılmıştır. Bunun dışında çok nadiren de olsa "divan" biçiminde yazılan destanlar vardır.

Koşma biçiminde oluşturulan destanların "Düz Koşma, Zincirleme/Koşma, Yedekli Beşli Koşma ve Koşma/Şarkı" şeklinde yazıldığından daha önce bahsetmiştik. Yazılı kültür dönemi içinde tespit ettiğimiz 212 ağıt-destanın hemen hemen hepsi, nazım şekli olarak koşma biçiminin "düz/koşma ve koşma/şarkı" şeklinde yazılmıştır. Bazı ağıt-destanlarda bu yapının bozulduğu da görülmektedir.

Düz koşma şekli ile kurulmuş olan ağıt-destanların hemen hepsi 11'li hece vezni ile söylenmiştir. Bu tarz kurulmuş olan ağıt-destanların kafiye şeması, xaxa- bbba- ccca, veya abab-cccb- dddb şeklindedir. Şen Kardeşler'in

---

[393]İhsan TEMİZ: Zonguldak Vilâyetinin Devrek Kazasının Dağdemirciler Köyünden Olup, İkinci Hudut Taburunda Vatani Vazifesini Yaparken Kapıkule de Meriç Nehrine Girip Suda Boğulan Kadir Kütükçü'nün Destanı. Şanver Matbaası, (Edirne 1965).

(Muharrem Şentürk ve Dursun Koç) yazmış olduğu aşağıdaki ağıt-destan düz koşma tarzında kurulmuş destanlara örnek olarak verilebilir:

Gerdek Gecesi Amcasının Oğlu Tarafından Öldürülen Damat ile Gelinin Destanı[394]

Bakın şu dünyanın garip haline
Bu dünya yüzüne bakmadı gelin
Nasıl plan hazırlamış geline
Gerdeğe girdi de çıkmadı gelin

Baştan anlatayım feci durumu
Sevdim ama saramadım yârimi
Açmadan soldurdu gonca gülümü
Mesut olup murat almadı gelin

Gelin damat ile beraber öldü
Kıyılmış nikâh yarıda kaldı
İkinci kurşunda beynimi deldi
Bir gece evinde kalmadı gelin

Kitlendi kapılar kimsesiz odam
Aman vermedi ki muhabbet edem
Canım sağ değil ki hakime gidem
Şad olup dünyada gülmedi gelin

Dolaba saklanmış bilinmez idi
Şu kara yazım silinmez idi
İkimiz birden kurşuna dizdi
Başa geleceği bilmedi gelin

[394]Muharrem ŞENTÜRK ve Dursun KOÇ: Gerdek Gecesi Amcasının Oğlu Tarafından Öldürülen Damat ile Gelinin Destanı. Esnaf Matbaası, (Sivas 1969).

Sanmışlar gelinin çeyizi çoktur
Cazılar saklamış haberim yoktur
Yarın mahşer günü yüzümüz aktır
Sanki bu dünyaya gelmedi gelin

Amcamın oğluydu bu işi tutan
Acımadan bize kurşunu atan
Sülalemiz birdir ırkına çatan
Habersiz caniyi görmedi gelin

Taze girmiş idim yirmi yaşıma
Birinci kurşunu attı eşime
Üç sene önceden düşmüş peşime
Sevmedi kötüyü sevmedi gelin

Damat beyefendi geçti karşıma
Alduvağı yengem sardı başıma
Canımızı verdik kara kurşuna
Şeriyât evine girmedi gelin

Adana ilinde gerdek gecesi
Taze nikâh kıymış köyün hocası
Elleri kınalı ağlar nicesi
Elleri kınalı öldü bu gelin

Mezarımızı kazın koyun yan yana
Dayanamaz yürek deli olur ona
İslâm toprağında sığmaz vicdana
Dünyada şad olup gülmedi gelin

Cani de atlayıp dışarı kaçtı
Silahın sesine duyanlar koştu

Yiyince kurşunu tepdilim şaştı
Hayatta murada ermedi gelin

Düğün evinde de çifte cenaze
Damatla gelin bunlara kaza
Caniye bekleriz idamlık ceza
Bir kurban misali öldü bu gelin

Samenleri kayalıdan kendi toraktan
Gelmiş idi Ceyhanlı'dan ıraktan
Destanı dinleyen ağlar yürekten
Bizleri acıya saldı bu gelin

Yeter Âşık Muharrem uzatma sözü
Müslüman olanın dayanmaz özü
Böyle hısımların kör ola gözü
Duvağı başında öldü bu gelin

Koşma/şarkı şeklinde yazılan ağıt-destanlarda, her dörtlüğün sonunda bulunan mısralar, diğer dörtlüklerde aynı şekilde tekrarlanır. Bu şekildeki söyleyiş, şarkılardaki nakaratı andırdığından dolayı bu tarzın ismi koşma/şarkıdır. Tespit ettiğimiz ağıt-destanlardan birçoğu, bu tarz da yazılmıştır. Salim Yılmaz'ın yazdığı "Beyrut Uçak Kazasının Destanı" bu şekilde kurulmuş destanlara örnek olarak verilebilir:

Beyrut Uçak Kazasının Destanı[395]

Aile yuvamla uçağa bindik
Beyrut'a geldik uçaktan düştük
Ecel şerbetini Ankara'da içtik

[395] Salim YILMAZ: Beyrut Uçak Kazasının Destanı. Demokratsesi Matbaası, (Samsun 1959).

Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Yere inmek için kalmadı zaman
Etrafımızı sardı simsiyah duman
Ecel hiçbirimize vermedi aman
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Ayten, Meral, Abdulkadir eşi
Uçaktan düşen 21 kişi
Geriye kalan yabancı 14 kişi
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Böyle olacağını nasıl bilirdik
Beyrut'a gelince hemen anladık
Sise karışıp Beyrut'a düştük
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Şehitler şehidi Ayten Moray
Rütbesi yüksek çalışkan Yarbay
Türkleri üzdü bu acı olay
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Uçağımız düştü çarpıp dallara
Eşimiz dostumuz bakar yollara
Dönüş yok bizlere bahtımız kara
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Beyrut ovası kabrimiz oldu
Etraftan vakayı duyanlar oldu
Hem uçak yandı hem can kayboldu
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Dosluk armağanı bize bu uçaklar
Göğüsler kabartan haklı haybetler
Acımızı böldü dostumuz milletler
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Vilâyet civarı Ankara parkı
Olur mu motorun kuduran harkı
Pilotu aldı şimdi pek korku
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Zararı ziyanı sayıyor devlet
Kanundan fayda görüyor millet
Bizimle beraber bütün millet
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Ailem çocuklar yanıma geldi
İki saat sonra canımız çıktı
Cenazem Cuma gün orduya gitti
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Bütün şehitlere millet ne desin
Destan okuyanı herkes dinlesin
Destan okuyan yasın eylesin
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

On iki şehit dizilmiş sırada
Vatandaş diyen ağlıyor orda
Genç yaşta bizler ermedik murada
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Her iki şehide büyük kıymatlı
Bütün memleketi yasa gark etti

Salim Yılmaz sözü böyle tüketti
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

"Düz ve şarkı koşma" tarzının dışında yazılan ağıt-destan örnekleri ile de karşılaştık. Çok nadir olarak rastladığımız bu örneklerin, gelenekten habersiz olan, destanın şekil itibariyle nasıl yazılacağını tam olarak bilmeyen, bu işi sadece para kazanmak amaçlı yapan destancılar tarafından yazıldığı kanaatindeyiz.

Muhittin Yıldırım'ın yazdığı, "Kahraman Yavuzumuzun Destanı"nda, koşma ve şarkı tarzındaki söyleyişin bozulduğu görülür ve şiirde kafiye düzeni birçok yerde, mesnevi tarzı kafiyeye, yani aa/bb şekline döner:

"3 kerre de 4 kerre baksanız denize
Bahriye kolay meslek Allah versin hepinize
O gölcüğün önünü yaptılar ona havuz
Yedi düvelin önü yaşasın şanlı Yavuz"[396]

Muzaffer Şahin'in yazdığı, "Bafra'da Anasını Keserken Taş Olan Delikanlının Destanı"nda, kafiye düzenin de farklılıklar vardır:

"Ben başladım mezar kazmaya
Annem derki izin ver abdest alayım
İki rekât namaz kılayım
Namazda sağ yanıma selam verdim

Sol yanıma çevirince başım
Oğlum taş kesilmiş ne acı işim
Balta ile vücudu dondu kaldı
Anneler anneler garip anneler"[397]

[396] Muhittin YILDIRIM: Kahraman Yavuzumuzun Destanı. Güneş Basımevi, (Samsun 1962).

4.2.2. Nazım Birimi

Yazılı kültür dönemi içersinde yazılan ağıt-destanların nazım birimi dörtlüktür. Bazı ağıt-destanlarda –ki bu şekilde yazılan destanlar çok azdır-bu yapının bir anlamda koşma şeklinden ayrılarak bozulduğu görülür.

S. Güzeycan'ın yazmış olduğu "Çan Zelzelesi Yenice Felaketi Destanı"nda yer yer dörtlük, zaman zaman da bend ve beyit nazım birimi kullanılmıştır. Ölçüsü ve kafiye şemasıyla diğer ağıt-destanlardan ayrılan bu destan da, serbest ölçünün kullanılması ve nazım biriminin diğer destanlardan farklı olması dikkat çekici bir özelliktir. Bu destanın baştan itibaren bir bölümü şöyledir:

"Aldı eline kalemi halk şairi Hasan S. Güzeycan
Dinle vatandaş ne oldu Gönen ile Yenice Çan
Çöktü Gönen harap oldu Yenice, yıkıldı Çan
Bu şehirlerde ölen binlerce can.

18 Mart 953 gecesi saat geçmişti dokuzu
Görülmemiş bir uğultu kaplamıştı Çan'ı
Çok geçmeden aradan patladı bir top sesi
Patlayan top değildi vatandaş bir kuvvetti

Yıktı dağı taşı duyanlar aklını oynattı
Atılan top Tanrı'nın zelzelesiydi.

Zelzeleyi haber verdi Ankara'ya Rasatlar
Bu haberi duyan radyolar ilân ettiler cihâna
Yıkıldı postaneler koptu teller
Enkaz altında kaldı memedeki yavrular

[397] Muzaffer ŞAHİN: Bafra'da Anasını Keserken Taş Olan Delikanlının Destanı. Nur Matbaası, (Samsun 1961).

Uçtu mescitler çöktü camiler
Altı yüz senelik yıkıldı minareler
İlk çorbayı Çan'da, Yenice'de kaynatan Bigalılar

Hava karanlık göz gözü görmez
Kışta şiddetinden kendini yenemez
Bağrışan anneler babalar
Uykudadır mini mini yavrular

Çanakkale'den Biga'dan gelen ekipler
Beş saatte Çan'a Yenice'ye ulaştılar
Hasiphaneleri açan savcılar
Hapisleri peşlerine aldılar
Ölüleri görüp yaralıya koştular"[398]

Kemal Bülbül Kavaklıoğlu tarafından yazılan ve yine "Yenice, Çanakkale ve Çan"daki depremi konu alan "Son Felâket Karşısında Vicdan Sesi" adlı destanın da nazım birimi, diğer ağıt-destanlardan farklıdır. Bu destanın bir bölümü şöyledir:

"Titretti dünyayı ilâhi tufan
Mahvoldu Yenice, Çanakkale, Çan
Balıkesir, Gönen verdiler kurban

Mukadder akıbet kalpleri deldi
Bu felâket müthiş korkunç bir seldi

Mevsimin soğuğu kaderin hükmü
Bu büyük felâket taşınır yük mü
Yağan kar kefen mi yoksa duvak mı

[398] S. GÜZEYCAN: Çan Zelzelesi Yenice Felâketi Destanı. Güven Basımevi, (Çanakkale 1953).

Mukadder akıbet kalpleri deldi
Bu felâket müthiş korkunç bir seldi

Geceyi telaşla geçiren bu halk
Çocuklar beşiksiz ellerde kundak
Acıyı sabahla getiren şafak

Mukadder akıbet kalpleri deldi
Bu felâket müthiş korkunç bir seldi"[399]

Nazım birimi farklı olan bir diğer destan da, Zeki Çilenk'in "Bir Şoförün Hayat Destanı"dır. Bu destanın bir bölümü şöyledir:

"Seviniyordum bir an şoförüm diye
Talihim neden bıraktın beni geriye
Bahtım bürüdü beni simsiyah tüle
Mesut günlerim oldu bir zindan anne

Küçükköy sırtlarında kanlarım akar
Anneciğim hasretliğin bağrımı yakar
Yalnızlık içimi böyle yakarken
Rahmet kıl bana anne
Kara toprakta yatarken
Evimden çıktım başım selamet
Küçükköy yolunda koptu kıyamet
Ecelim vermedi bana kıymet
Bir anda zindan oldu dünya bana kıyamet

Ne mesut idik seninle Nuran
Nasıl kıydı o cani bana aman

[399] Kemal Bülbül KAVAKLIOĞLU: Son Felâket Karşısında Vicdan Sesi. Rıza Koşkun Matbaası, (İstanbul 1953).

Ayrılık içimi bil ki yakıyor Nuran
Hayatım oldu benimde simsiyah bir duman"[400]

Yazılı kültür döneminde örnek alınan 212 ağıt-destanın, nazım birimi uzunluklarına baktığımızda, en kısasının 5 dörtlük, en uzununun da 36 dörtlük olduğunu tespit ettik. Tabiî bu dörtlük sayıları, matbaalarda tek sayfaya basılan ağıt-destanlar için, tam bir bağlayıcı öğe olamaz. Destancıyı bu nokta da bağlayan şey, destan metninin birkaç sayfa ile sınırlı olmasıdır. Sayfa sayısının artması destanın maliyetini arttıracağından, genelde destancılar, destanlarını bir sayfaya sığdırmak gibi bir zorunlulukla karşılaşmışlardır.

5 dörtlükten ibaret olan en kısa ağıt-destan metni, Âşık Hasan Emek'e ait olan "İstanbul'da Dinamit Kazasında Ölenlerin Destanı" adıyla yazılan destandır. Bu destanın tam metni şöyledir:

"Beton çöktü yedisi de ezildi
Yedi kabir yan yana kazıldı
Niğde'ye de acı haber yazıldı
Bu vatandaşlara kimler ağlamaz

Kimisi nişanlı kimisi evli
Kimi yeni güvey eli kınalı
Kiminin toprağa karışmış beyni
Bu acı ölüme kimler ağlamaz

Kimi pencereden kendini atar
Kimi korku almış baygınca yatar
Kimi kanalda kol kola atar
Bu pehlivanlara kimler ağlamaz

[400] Zeki ÇİLENK: Bir Şoförün Hayat Destanı. Hilâl Matbaası, (İzmir 1955).

Yüz atmış yaralı kırkı buluyor ölü
Çoğunun kırılmış kolları beli
İstanbul'da gördü çok acı günü
Güzel İstanbul'a kimler ağlamaz

Hadise mali mahşere döndü
Gören vatandaşlar kül benzi soldu
Anneler ağlayıp babalar yandı
Böyle acılara kimler ağlamaz"[401]

36 dörtlükten ibaret olan en uzun ağıt-destan metni, kendilerine "Âşık Kardeşler" diyen Âşık Mustafa Duran ve Âşık Mehmet'e ait olan "Sirkeci İnfilâk Kurbanlarının Destanı" adıyla yazılan destandır. Bu destanın tam metni şöyledir:

"Hey Allah'ım büküldü çoğunun beli
İnzibat polisi sardı dört yolu
Sen de gösterdin kendini 59 yılı
Hey Allah'ım afatından esirge

On otuzda çıktı beyaz bir duman
Duyanlar imdada koşmuştur hemen
Kaza Kimden çıktı bidaha kuman
Hey Allah'ım afatından esirge

İstanbul'u sardı gene bir acı
Canlıya, cansıza Allah yardımcı
Bunu da yener Türklerin gücü
Büyük Allahım afatından esirge

[401] Âşık Hasan EMEK: İstanbul'da Dinamit Kazasında Ölenlerin Destanı.Esnaf Matbaası, (Sivas 1960).

Binalar da birbirine vurmuşta
Çok müslüman enkazlara karıştı
Ekipler de şahin gibi yetişti
Böyle afatlardan Allah esirge

Çoğu kurtarıldı biri çıldırdı
Yaralılar hastaneyi doldurdu
Çoğunun da gül benzini soldurdu
Hey Allah'ım afatından esirge

Fatih otobüsü sende mi geldin
Enkazlar içine karışıp kaldın
Zayiat olarak sen de ne verdin
Ulu Tanrım afatından esirge

Olacağa çare yok, uzaktan gelir
Ne olacağını bir Allah bilir
Kim derdi otobüs altında kalır
Ulu Tanrım afatından esirge

Bir beyaz duman semayı sardı
Uzak mesafeden camları kırdı
Biraz zayiat da Sirkeci verdi
Hey Allah'ım afatından esirge

Hastaneye vardım, içim sızılar
Allah yardımcınız olsun kuzular
Ölenler oldu kalan gaziler
Görünmez kazadan koru Allah'ım

Yıkılıp harap oldu dükkânı, hanı
Hepimiz bilelim Allah'dan bunu

Altı Ocak hem Salı günü
Hey Allah'ım afatından esirge

İki matbaa vardı orada
Şimdi varsan ikisi de nerede
Kısa bir zamanda döndü harebe
Hey Allah'ım afatından esirge

Doktoru sıhhiyesi yara bağlıyor
Bu facia da ciğerleri dağlıyor
Ana, baba sokaklarda ağlıyor
Ulu Allah'ım afatından esirge

Saat on yirmi üçte infilâk oldu
Ölenin gül benzi sararıp soldu
Yaralılar hep hastaneye doldu
Ulu Allah'ım afatından esirge

Daban kattan telefon geliyor
Kayıbı olanlar akın ediyor
Enkaz temizliği devam ediyor
Hey Allah'ım afatından esirge

Babıali yokuşu insanla doldu
Bu facia kurbanlara ansızın oldu
Vali bey orada hazır bulundu
Ulu Tanrım afatından esirge

Askeriye hemen imdada koştu
Kaza hemen yurtta duyuldu
Hastane kapıları insanla doldu
Ulu Tanrım afatından esirge

Poyraz esiyor yağmur yağıyor
Kayıbı olanlar hıçkırıkla ağlıyor
Enkaz altında kalanlardan kanlar akıyor
Ulu Tanrım afatından esirge

Fatih otobüsü ordan geçerken
Bu kazaya çoktur gözyaşı döken
Genç yaşta ölüm belleri büken
Ulu Tanrım afatından esirge

Meserret otelinde ölenler de var
Kayıbı olanlar durmadan arar
Ekipler çalışıyor enkazı açar
Ulu Tanrım afatından esirge

Gürültüde bütün camlar kırıldı
Tan Matbaası kapısı da yıkıldı
Eştikçe enkazı cesetler çıktı
Ulu Tanrım afatından esirge

Çalışmaya koşan işbaşı yaptı
Çok ani olarak kıyamet koptu
Birazının ruhu cenneti buldu
Hey Allah'ım afatından esirge

Faciayı duyanlar akın ediyor
Bütün millet faciaya gidiyor
Yaralılar hastaneye gidiyor
Hey Allah'ım afatından esirge

Ekipler de durmadan ceset topluyor
Yaralılar doktor beye varıyor

Annelerin gözyaşları akıyor
Hey Allah'ım afatından esirge

Kimi yaralı kimisi şehit de oldu
Anneler, babalar bağrını yoldu
Nicelerinin gül rengi sararıp soldu
Hey Allah'ım afatından esirge

Reisicumhur, Menderes, kalpten ağladı
Zavallı İstanbul kara bağladı
Ekipler sağolsun, toza dumana daldı
Ulu Tanrım afatından esirge

Askeri, polisi hep yardım ediyor
Her taraftan telgraflar geliyor,
Beyaz duman semalara gidiyor
Tanrım afatından esirge

Bütün vatandaş işin başında
Ezrail takılıp gelmiş peşinde
Kimse de görmemiş bunu düşün de
Görünmez kazadan koru Allah'ım

Ankara caddesi Milletle doldu
Reisicumhur, Menderes hep hazır bulundu
Belli değil kazaya kim sebep oldu
Görünmez kazadan koru Allah'ım

Sabahtan kalkar gelir işine
Ne bilsin ki ne gelecek başına
Yağmurlu havanın soğuk kışına
Görünmez kazadan koru Allah'ım

Âşık kardeşler der ki, alın yazısı
Olura olmaza koşar bazısı
Şehit olanlar ana kuzusu
Görünmez kazadan koru Allah'ım

Âşık kardeşler bilir sözünü
Şehit olanlar yumdu güzünü
Kiminin oğlunu, kiminin de kızını
Görünmez kazadan koru Allah'ım

Yaralıdan kızıl kanlar akıyor
Doldu millet, ağlayarak bakıyor
Annelerin gözlerinden yaşlar akıyor
Görünmez kazadan koru Allah'ım

On saat sonra dört kişi kurtuldu
Kara haber bütün yurtta duyuldu
Sokaklar bütün insanla doldu
Görünmez kazadan koru Allah'ım

Kayıbı olanlar Cerrahpaşaya gidiyor
Doktorlar yaralıları tedavi ediyor
Anneler babalar hep yavrum diyor
Görünmez kazadan koru Allah'ım

Şehit olanlar rahatça yatsın
Anneler babalar yasını tutsun
Yalvaralım Allah'a afat yapmasın
Görünmez kazadan koru Allah'ım

Âşık Mustafa kalbinden yazar
Aldanmasın kimse, bu dünya yalan

Azrail habersiz canları alan
Hey Allah'ım afatından esirge"[402]

4.2.3. Olay Örgüsü

Ağıt-destanlarda ele alınan konu, ölüm olayı olduğundan dolayı tahkiyeye dayanan bir yapı içinde oluşturulmaları doğaldır. Destancı olaya anlatmaya başlamadan önce, çoğu zaman ilk dörtlükte, olayın ne olduğuna dair, giriş (açılış) niteliğinde bir veya iki kıta söyler. Bunun olmadığı ağıt-destan örnekleri de vardır. Sonraki dörtlükler olayda kimler olduğunu, olayın nasıl geliştiğini anlatan dörtlüklerdir. Olayın gelişiminin anlatıldığı bu dörtlüklerin tamamına destanın "gövde kısmı" denebilir. Gövde kısmı da, kendi içinde "giriş, gelişme ve sonuç" bölümlerine ayrılır. Genellikle son dörtlükte destancı, kendi ismini de söyleyerek olay hakkındaki kanaatini söyler. Bu bölüme, destanın "kapanış" dörtlüğü (kısmı) veya dörtlükleri denebilir. Genellikle destanın açış ve kapanış kısmı destan yazarının ağzından, yani birinci kişili anlatımla, gövde kısmı da olayı yaşayanın ağzından üçüncü kişili anlatımla verilir.

Bazı ağıt-destanların iki kişi tarafından yazıldığı da olur. Böyle durumlarda da, aynı düzen devam ettirilir ama destanı yazan kişiler destanı ayrı ayrı söylemişlerse ve metin içinde bu belli oluyorsa, kişilere ait olan bölümler hacim olarak biraz kısalır. Eğer bu bölümler belli olmuyorsa –ki bu ayrımı ancak destancının ismini söylediği dörtlüklerden anlayabiliriz- destanın sonunda ortak bir dörtlükle bitiriliyorsa söylediğimiz düzende bir değişiklik olmaz; fakat hangi dörtlüğün hangi halk şairine ait olduğu, böyle durumlarda her zaman ayırt edilemeyebilir. Buraya kadar anlattıklarımızı şematik olarak şöyle gösterebiliriz:

1.Destanın Açış (Giriş) Kısmı

[402] Âşık MUSTAFA ve Âşık MEHMET: Sirkeci İnfilâk Kurbanlarının Destanı. Turgay Matbaası, (İstanbul 1959).

1.1) Ağıt-destanın açış kısmı sadece ilk kıta olabilir
1.2) Ağıt-destanların açış kısmı iki dörtlük olabilir
1.3) Bazı ağıt-destanların açış (giriş) kısmı olmayabilir
2.Destanın Gövde Kısmı: Konu Alınan Olay (Destanın Hikâyesi)
a. Giriş
b. Gelişme
c. Sonuç
3. Destanın Kapanış Kısmı
3.1) Ağıt-destanın kapanış kısmı bir dörtlük olabilir
3. 2) Ağıt-destanın kapanış kısmı bir dörtlük fazla olabilir

Bazı ağıt-destanların açılış kısmının olmadığını ve destanın gövde kısmından başladığını daha önceden belirtmiştik. Bunun nedeni, herhalde destancının destanı satarken "destanın ismini" söylemesini yeterli görmesi veya tam olarak bilemiyoruz ama, destanın icrasına geçmeden olay hakkında bir konuşma yapması veya bilgi vermesinden kaynaklı olabilir.

1.Açış (Giriş) Kısmı
1.1) Ağıt-destanın açış kısmı sadece ilk kıta olabilir

Bazı ağıt-destanların sadece ilk dörtlükleri açış niteliğindedir. Destancı bu bölümde, insanları destanı dinlemeye davet eder ve konunun ne olduğunu söyler. Açış dörtlüğü olan destanlara aşağıdaki destanlar örnek verilebilir:

"Yine kalemimi aldım elime
Bakın şu zamanın karip haline
Bu benden ibrettir vatan ilime
Dinlen benden ibret alın kardeşler"[403]

"Bir destan yazayım dinlesin eller

[403] Âşık HASAN: Bayburt'ta Açlıktan Dört Çocuğunu Uyurken Satırla Kesip Kendini Asan Kadının Destanı. Esnaf Matbaası, (Sivas 1962).

Bahçede açılmış kırmızı güller
Bir gelin vurulmuş derinden inler
Kader böyle imiş kime ne diyem"[404]

"Dinleyin kardeşler acılı destanım
Acılı haberimi duyan ağlasın
Gargacık köyüne aktı al kanım
Günahsız kabire koyan ağlasın"[405]

Açış kısmı bir dörtlükten ibaret olan ağıt-destanların, "dinleyin, yine" gibi kalıplaşmış ifadelerle başlar.

1.2) Ağıt-destanların açış kısmı iki dörtlük olabilir

Destanın açış (giriş) kısmı iki dörtlük olan ağıt-destanlardır. İkinci dörtlük genellikle destanın gövde kısmına geçiş için yazılır. Bu tarzda yazılmış ağıt-destanlara aşağıdaki örnekler verilebilir:

"Cinayet cinayet her gün cinayet
Eline gazete alan ağlıyor
Hastalık halinde salgın cinayet
Cehalet elinde ölen ağlıyor

Dünde bir cinayet Eskişehir'de
Okuyup anlayan kalır kahirde
Biri kurtulur mu biri ölürde
Elleri koynunda kalan ağlıyor"[406]

[404] Ali BARAN: Bir Masum Köylü Kızının Başından Geçen Feci Şekilde Ölümü Anlatır Destan. Rıza Koşkun Matbaası, 1955.
[405] Ali BALCI: Terme'nin Gargıcak Köyünde Ezilen Makbule'nin Destanı. Örnek Matbaası, (Samsun 1964).
[406] Kemal Bülbül KAVAKLIOĞLU: Eskişehir'de İşlenen Korkunç Cinayetin Destanı. Gazeteciler Matbaası, 1966.

“yine almışım dertli kalemi
Yazdım içimde olan elemi
Bu dert benim büktü belimi
Derdimi dökmeye yâr bulamadım

Ufacık yaştan çekerim çile
Bülbüller âşıktır bir gonca güle
Dertliyim yazarım ne gelse dile
Derdimi dökmeye yâr bulamadım”[407]

1.3) Bazı ağıt-destanların açış (giriş) kısmı olmayabilir

Birçok ağıt-destanda açış kısmı yoktur. Destancı olaya hazırlık niteliğindeki ilk dörtlüğü söylemeden, doğrudan olayı anlatmaya başlar. Mesela, Âşık Ali’nin yazmış olduğu “Ankara’da Çarpışan Uçak Kazasında Yanarak Can Veren Kardeşlerimizin Destanı”nda, giriş niteliğinde bir dörtlük verilmeden doğrudan,

“Uçak meydanından yolcusun almış
Dolanarak Ulus üstüne gelmiş
Çarpışmış uçaklar bir kaza olmuş
Millet hep oraya dolmuş ağlıyor”[408]

şeklinde başlamaktadır. Bu şekilde yazılmış destanlarda, sadece gövde ve kapanış kısmı vardır denebilir.

2. Gövde Kısmı: Konu Alınan Olay (Destanın Hikâyesi)

[407] Nail DÖNMEZ: 18 Yaşında Veremli Kızın Ölümü. Hoşgönül Matbaası, (İzmir, 1960).
[408] Âşık ALİ: Ankara’da Çarpışan Uçak Kazasında Yanarak Can Veren Kardeşlerimizin Destanı. 1963.

Ağıt-destanlarda açılış kısmından sonra, kapanış kısmına kadar olan bölüme gövde kısmı denir. Gövde kısmı içinde ele alınan olay, "giriş, gelişme ve sonuç" şeklinde bir sıra takip edilerek anlatılır. Destancılar çoğunlukla, gövde kısmını, olayı yaşayanın ve görenlerin ağzından verirler. Bu sadece olay kahramanı da olabilir, geride kalanlar da gövde kısmında konuşturulabilir. Bu bölümde tahkiyeye dayanan bir anlatım söz konusudur; olayın bir kişinin ağzından anlatılmasına "öyküleyici tekil anlatım", çok kişi ağzından anlatılmasına da "öyküleyici çoğul anlatım" denilebilir. Destancı bu bölüm içinde, kendisi de konuşabilir, başkalarını da konuşturabilir. Destancı hangi tarzı kullanırsa kullansın, anlatılan olay veya olay içinde yaşananları rapor eder mahiyette bir anlatım şeklini kullanır. Ağıt-destanların hepsinde destanın hacmine göre, uzun veya kısa şekilde gövde kısmı bulunur. Aşağıdaki ağıt-destan bu anlattıklarımıza örnek olarak verilebilir:

Malına Temâh Ederek Kocasını Uyurken Balta ile Kesen Kadının Destanı

Uyurken baltayı eline aldı
Azrail gibi odaya daldı
Üç yavrum ağlaşır babasız kaldı
Nasıl kıydın kocana canavar kadın

Baltayı vurunca kopardı başım
Muradım almadım otuz beş yaşım
Ölüyom halimi görün kardeşim
Gençliğime kıydı canavar kadın

Hiçbir kadın bunu yapmaz eşine
Uyurken baltayı vurdun başıma
Nasıl kıydın zalim gençlik yaşıma
Vicdanın yok muydu canavar kadın

Ayrılmış gövdeden ağlıyor başım

Bu hali görenin akar gözyaşı
Aldı cesedimi baba kardeşi
Götürüp dereye attılar katiller

Komşular cesedimi buldular cansız
Hiçbir kadın yapmaz bunu vicdansız
Yavrular sızlaşır kaldı babasız
Nasıl kıydın bana canavar kadın

Beni maf eyledin sen de maf oldun
Kanun tuttu seni belânı buldun
Yaptığına şimdi çok pişman oldun
Kapattın hanemi canavar kadın

Kör olsun gözlerin kırılsın elin
Hakkın huzurunda tutulsun dilin
Sehbanın başında sende can verin
Hakkın idam senin canavar kadın

Ağlaşır halime dereler dağlar
Kardeşi cesedi çuvala bağlar
Komşularım gelmiş başımda ağlar
Nasıl kıydın bana canavar kadın

Beni kesen kadın Emine adı
Üç yavrumun göğe çıktı feryadı
Nedir bu zalimin bunda muradı
Yavrulara acı canavar kadın

Okuyana ibret olsun bu destan
Kötlük gelmez demeyin karıdan dosttan
Çırpınıyor gövdem ayrılmış baştan

Al kanlar içinde bıraktı kadın

Al oku kardeşim alın yazımı
Annesi perişan etti kuzularımı
Yanıma getirin küçük kızımı
Okşasın ağlasın bu babam diye

Yazma dertli âşık acıklı sözler
Bu kadar acıya dayanmaz özler
Mezarım başında üç yavru sızlar
Kapanıp mezara bu babam diye

Katil üzerime birden atıldı
Baltayı eline alıp odaya daldı
Bir vücut odada vücutsuz kaldı
Küçük yavrularım baba diye ağlasın

Komşular yanımda gözyaşı akar
Küçük yavrularım cesede bakar
Çiçekler açılmış oluyor bahar
Gövdesiz başımı gören ağlasın

Âşık Ali der ki, yazdım ağladım
Gariplik serimde coştum ağladım
Acıklı destanım burada bağladım
Al oku da ibret olsun bu kadın"[409]

Bu ağıt-destanın gövde bölümünde olay "giriş, gelişme, sonuç" olarak belli bir düzen içinde anlatılmıştır. Metin içersinde olayın nasıl olduğundan

[409] ÂŞIK DÜZ'ER (Yeşilhisarlı): Malına Temâh Ederek Kocasını Uyurken Balta ile Kesen Kadının Destanı. Yalçınöz Matbaası, (İstanbul 1963).

başlayarak, bütün her şey teferruatlı olarak ölenin ağzından destancı tarafından anlatılmıştır. Metin içersinde ölenin okuyucuya yaptığı göndermeler de vardır.

3. Kapanış Kısmı

Ağıt-destanların kapanış kısmı, gövde kısmından sonra destanın bittiğini ifade eden bir veya iki dörtlükten ibarettir.

3.1) Ağıt-destanın kapanış kısmı bir dörtlük olabilir

Bu dörtlükte destancı, okuyucuya birtakım göndermeler yapar ve destandan çıkarılması gereken sonucu söyler. Bu göndermeler destandaki olayla ilgili olabileceği gibi, ağıt-destanın satışını artırmaya yönelik, "Yirmi beş kuruştan insan mı batar" gibi ifadeler de içerebilir. Kapanış kısmında destancı adını söyler veya mahlasını tapşırarak destana son verir. Bu şekilde yazılmış ağıt-destanlara, şu dörtlükler örnek olarak verilebilir:

"Kemal hem ağladı hem destan yazdı
Komşular birlikte mezarlar kazdı
Sizlere cihana duyurmak farzdı
Yas tutup kardeşler karalar bağlayın"[410]

"Yeter Şair Rasim bu kadar yeter
Acıklı destanın her yere gider
Seni de bastı bir acı keder
Acıdım gençlere duydum ağladım"[411]

"Yeter Şair Mithat bu kadar yeter

[410] Kemal AKBAYRAK: Tonya'da Kamyon Kazasında Ölen 43 Kişinin Destanı. Gündüz Matbaası, (Giresun, 1961).
[411] Rasim İRTEM: Zeki, Ahmet ve Diğer Bir Gencin Ölüm Destanı. Karadeniz Matbaası, (Samsun 1961).

Viranhanelerde baykuşlar öter
Yirmi beş kuruştan insan mı batar
Nihayet destanın burada biter”[412]

3. 2) Ağıt-destanın kapanış kısmı bir dörtlükten fazla olabilir

Bazı ağıt-destanların kapanış bölümü, nadirde olsa, gövde kısmından bitişe geçişi sağlayan bir başka dörtlükle desteklenmiş olabilir. Bu dörtlükler içinde gövde ile kapanış kısmının iç içe olduğu örnekler de vardır.

“Bekleyin adalet yerini bulur
Sizin cezanızı cellâtlar verir
En sonunda Allah’ın dediği olur
İdamlık kardeşi görün ağlayın

Karımla kardeşim kuyumu kazdı
Bu vakayı anlatmak farzdı
Yılmaz hem ağladı hem destan yazdı
Okuyun destanın siz de ağlayın”[413]

4.2.4. Anlatım Tarzı ve Anlatıcı Tipi

Ağıt destanlar içindeki okuyucuya hedef alan göndermeler ya destancı tarafından, ya da destanı yazan kişinin ölenin ağzından yaptığı göndermeler olarak I. ve III. şahıs anlatıcı şeklinde metin içinde yer alır. Bu atıflar, satışı artırmak amaçlı olduğu gibi, bazen destancının olayla ilgili topluma ve okuyucuya vermek istediği mesajı da içerir.

1. Olayın Kahramanının Ağzından

[412] Mithat KUR: Trafik Kazasında Ölen Gencin Destanı. Yalçınöz Matbaası, (İstanbul 1963).
[413] Ali YILMAZ: Sivas’ta Yenge İçin Kardeşini İple Boğan Kardeş Katilinin Destanı. Ariş Cilt ve Baskı Evi, (Samsun 1959).

"Bayburt'ta Açlıktan Dört Çocuğunu Uyurken Satırla Kesip Kendini Asan Kadının Destanı"nda, Âşık Hasan, intihar eden kadının ağzından, destanının kendisi tarafından yazılmasını ve yaşadığı olayın duyulmasını, şu sözlerle ister:

"Kendim ipe taktım yatar dört kuzu
Dedim ki bulamak bu sene yazı
Söyle Âşık Hasan sen duyur bizi
Gelinde evimde bulun kardeşler"[414]

Nail Dönmez'in yazdığı, "18 Yaşında Veremli Kızın Ölümü" destanında, hastalık yüzünden intihar eden kız, destancıdan destanını yazmasını şöyle istemektedir:

"Âşık Nail'de derdimi yazsın
Komşular beni destanla ansın
Sevgili annem derdime yansın
Anneciğim sana olsun elveda"[415]

Başka destanlarda da, olayı yaşayan kişi bizzat destancının ismini anarak, destanını onun yazmasını ister:

"Ben öldüm artık anam ağlasın
Kızım öldü diye kara bağlasın
Dursun Sezer dertli destanımı söylesin
Okunsun destanım herkes dinlesin"[416]

[414] Âşık HASAN: Bayburt'ta Açlıktan Dört Çocuğunu Uyurken Satırla Kesip Kendini Asan Kadının Destanı. Esnaf Matbaası, (Sivas 1962).
[415] Nail DÖNMEZ: 18 Yaşında Veremli Kızın Ölümü. Hoşgönül Matbaası, (İzmir, 1960).
[416] Dursun SEZER: Dertli Meryem Destanı. Hürriyet Matbaası, (İzmir 1956).

Ahmet Gülme, "Kore Şehitleri Destanı"nda, şehit olanların ağzından, şehitler için mezar kazılmasını, kültürümüzde ve inançlarımızda önemli bir mertebe olan "şehit olma" düşüncesinden, şöyle söz etmektedir:

"Düştüm kardeş ben de şehit yoluna
Şehit bayrağını aldım elime
Türk şanı için razı oldum ölüme
Şehitler mezarını kazın Kore'ye"[417]

Ali Balcı, "Terme'nin Gargıcak Köyünde Ezilen Makbule'nin Destanı"nda, yeğeni olan Makbule için destan yazmış ve destanının satılması için yeğenini şöyle konuşturmuştur. Destancıların akrabalarına yazdıkları destanların çok fazla olması bu akrabalık ilişkilerinin uydurma olabileceğini de akla getirmektedir:

"Kazam Niksar Olukakan köyünden
Aldım yarayı bende beyinden
Alın destanımı dayım elinden
Dillerde destanımı duyan ağlasın

Acı haberim varınca köye
Ağlar annem Makbule'm diye
Alın destanımı olsun hediye
Dillerde destanımı duyan ağlasın

Bana mesken oldu gurbet eli
Genciken büküldü babamın beli
Destanımı yazan dayım Ali
Sat da destanımı duyan ağlasın"[418]

[417] Ahmet GÜLME: Kore Şehitler Destanı. Güven Matbaası, Konya.
[418] Ali BALCI: Terme'nin Gargıcak Köyünde Ezilen Makbule'nin Destanı. Örnek Matbaası, (Samsun 1964).

Özellikle, farklı konu bulmakta ve insanların dikkatini çekmekte zorlanan destancıların, sansasyon yaratacak olaylar uydurdukları ve bu yolla destan satışını artırdıkları bilinmektedir. Bu konuda, Cemil Turgut'un, Sefa Sağ ile birlikte yazdığı "Varyozla Öldürülen Adanalı Abit Bey'in Destanı"nda, olayı kendisinin uydurduğunu itiraf eder; destanın kapanış dörtlüğü oldukça dikkat çekicidir:

"Cemil Turgut yeter destan satma
Bırak şu destanı kafadan atma
Okuyup da kalplerimizi yıkma
Kader böyle imiş kime ne diyem"[419]

2. Destancı Tarafından

Ağıt-destanların çoğunda destancı tarafından okuyucuya yapılan göndermelerle karşılaşırız. Bunlar genellikle destanın okuyucu tarafından alınmasını sağlamak maksatlı, destan metni içinde yer alan ifadelerdir. Bazen de destancı, olay hakkındaki kanaatini belirtir ve bu konudaki fikrini söyler. Destancılar kaleme aldıkları kişileri veya akrabalarını kızdırmamak adına, çoğu zaman kişiler ve olay hakkında yorum yapmaktan kaçınmışlardır. Böyle davranmalarının bir nedeni de, olayda bahsettikleri kişiler tarafından mahkemeye verilmekten korkmalarıdır.

Celâl Kılıç, "Ordu'nun Abulhayır Kestane Köyünden Mustafa Oğlu Genç Hüseyin'in Destanı"nda, doğrudan okuyucuya seslenmiş ve destanının alınmasını istemiştir:

"Şair Celâl söyler çok yerler gezdim
Çok ölümler gördüm böyle görmedim
Destanı yazarken ben de ağladım

[419] Sefa SAĞ ve Cemil TURGUT: Varyozla Öldürülen Adanalı Abit Bey'in Destanı. Güven Matbaası, (Konya 1957).

Alın destanımı ağlayın anneler”[420]

Ahmet Yılmaz, “Londra’ya Düşen Tayyaremizin Destanı”nda, destanın sonunda okuyucuların birer tane destan alıp gitmesini istemektedir:

“Şair Ahmet kalem alıp oturdu
Bu destanı yaza yaza bitirdi
Herkes birer tane alıp götürdü
Okuyup dinleyen yazan ağladı”[421]

Bu dörtlüğün bir benzerine, Âşık Dursun Koç’un bir destanında da rastlarız:

“Âşık Dursun kalem alıp oturdu
Bu destanı yaza yaza bitirdi
Herkes birer tane alıp götürdü
Okuyup dinleyen yazan ağladı”[422]

Salim Yılmaz, “Samsun’un Kirazlık Civarında Çarpışan Arabaların Destanı”nda, “25 kuruşla insan mı batar” deyip, destanının alınmasını ister:

“Yeter Salim yeter bu kadar yeter
Acılı destanım burada biter
25 kuruşla insan mı batar
Alın destanımı siz de okuyun”[423]

Bu “… insan mı batar” söyleyişiyle, birçok destan da karşılaşırız. Mesela,

“Yeter Şair Mithat bu kadar yeter

[420] Celal KILIÇ:Abulhayır Kestane Köyünden Mustafa Oğlu Genç Hüseyin’in Destanı. (Ordu 1964).
[421] Ahmet YILMAZ: Londra’ya Düşen Tayyaremizin Destanı. Nur Matbaası, (Ankara 1959).
[422] Âşık Dursun KOÇ: Kardeşler Yokuşundaki Feci Kaza. Bozkurt Matbaası, (Sivas 1962).
[423] Salim YILMAZ: Samsun’un Kirazlık Civarında Çarpışan Arabaların Destanı. Türker Matbaası, (Samsun 1964).

Viranhanelerde baykuşlar öter
Yirmi beş kuruştan insan mı batar
Nihayet destanın burada biter"[424]

"Yeter Ali Özçelik bu kadar yeter
Sılada anne baba burnuma tüter
Yirmi beş kuruşla insan mı batar
Alın destanımı okun kardeşler"[425]

Bazı destancılarda destanla başka şeyleri karşılaştırarak (çay parası vb.) destanın daha ucuz olduğunu ima ederler ve böylece satış yapmaya çalışırlar:

"Yeter Ölmez bu kadar yeter
Destanım burada son olur biter
Bir çay parası ile insan mı batar
Kader böyle imiş ağlama kardeş"[426]

Destancılar anlattıkları olaydaki kişilerle ilgili çok fazla yorum yapmazlar. Kişi suçlu bile olsa, onun hakkında konuşmaktan çekinirler. Nadir de olsa böyle davranmayan destancılar vardır. Âşık Mehmet yazdığı bir destanda katil için şöyle der:

"Âşık Mehmet der ki böyle söylerim
Böyle canavarı idam edelim
Bıçağı getirdi kime söyleyim
Alnıma yazılmış bu kara yazı"[427]

[424]Mithat KUR: Trafik Kazasında Ölen Gencin Destanı. Yalçınöz Matbaası, (İstanbul 1963).
[425]Ali ÖZÇELİK: On Beş Yaşında Babasına Darılıp Kendini Asan Genç Cuma'nın Destanı. Nurlar Matbaası, (Merzifon 1964).
[426]Mustafa ÖLMEZ: Kavak Kazasının Tekke Köyünde Kendini Asan Ortaokul Talebesi İzzet'in Acıklı Destanı. Örnek Matbaası, (Samsun 1964).
[427] Âşık MEHMET: Kesikbaşın Destanı. Alpaslan Matbaası, (İstanbul 1964).

Âşık Münür'de, "Kocasının Başını Balta ile Kesen Zalim Kadının Destanı"nda, katil kadını sorgular bir tavır takınır ve işlediği cinayetten dolayı kendince kadını yargılar:

"İnsan kocasına kıyar mı böyle
Söyle zalim kadın doğruyu söyle
Kurtulurum diye gönlünü eyle
Kanun veriri senin cezanı bir gün

14 Mart gecesi girdin kanına
Seninde komazlar bunu yanına
Yakışmıyor katillik kadın şanına
Kanun veriri senin cezanı bir gün"[428]

Bazen destancılar, toplum içinde olan olaylar konusunda insanları uyarırlar. Kadın olsun, erkek olsun, kötülüğü yapan kimse o destancı tarafından yerilebilir. Anlatılan olayla, kişilerin bundan ibret alması destancı tarafından istenir:

"Âşık Mustafa da bakın ne yazar
Güvenme karına kül edip yakar
Seviyorum diye yalanlar yapar
Sicim boynumda kapandı ağzım"[429]

Ağıt-destanların bazılarının konusu inanılacak türden değildir. Destancıların ilgi çekmek için uydurmuş olabileceği böyle destanların birinde, destancı anlattığı olaydan o kadar etkilenmiştir ki, ölenin yerine kendisinin ölebileceğini belirtir:

---

[428] Âşık MÜNÜR: Kocasının Başını Balta ile Kesen Zalim Kadının Destanı. Alpaslan Matbaası, (İstanbul 1964).
[429] Âşık Mutafa DURAN: Zonguldak Eflaniye'deYengesine Âşık Olup Ağabeysini Öldüren Zalim Kardeşin Destanı. 1973.

"Şair Kemal der ki dünyayı gezdim
Binbir hadiseye destanlar yazdım
Olanlar içinde böyle duymazdım
Sen ölme de yavrucak kendim öleyim"[430]

Bazı ağıt-destanların kapanış bölümünde destancı destanı "ibret alınsın" diye yazdığını söyler ve bunu duyanların destanı almasını ister:

"Destanı yazdılar beyaz kâğıda
Ömer'i melekler bindirdi ata
Destan sona erdi işte burada
İbretlik destanı duyanlar alsın"[431]

Birçok ağıt-destanda, destancının satış amaçlı "anneleri" hedef alan mısralar yazdığı görülmektedir. Ya kendisi annelere seslenir ya da ölen kişinin ağzından annelere seslenerek, kendisi için ağlamalarını ve yas tutmalarını ister.

"Çavuşbaşında Zehirli Gazdan Ölen Gelin ve Güvey'in Destanı"nda, destancı ölen kahramanların ağzından annelere şöyle seslenir:

"Bir haftalık evliyiz murad almadık
Şu yalan dünyaya biz de gülmedik
Ocak açık kalmış uykuya daldık
Muradım gözümde kaldı anneler

Bize sebep oldu bütan gazımız
Ta ezelden kara imiş yazımız
Baba oğul diye ağlar anne kızımız

[430] Kemal AKBAYRAK: Çuvaldızla Yavrusunun Beynini Delen Katil Ananın Destanı. Gündüz Matbaası, (Giresun 1960).
[431] Salim YILMAZ: Samsun'da Babasını Tekme ile Öldüren Hasan'ın Destanı. Nur Matbaası, (Samsun 1960).

İkimiz de murat almadık duyun anneler"[432]

"Kardeş Katili" adlı ağıt-destanda, destancı baştan sona söylemini ölen kişinin ağzından, annelerin üstüne kurmuştur.

"Kardeşim öldürdü okuyan duysun
Adalet bunun gözünü oysun
Fatma anamda üstümü soysun
Bağrımda kanları görün anneler

İki kardeş olanlar ibret alın
İşte ben gidiyorum dostlarım kalın
Şair Ahmet Yılmaz'a bir haber salın
Benim destanımı yazsın anneler"[433]

Bazı destanlarda da, destancı açılış dörtlüğünde doğrudan annelere seslenir:

"***Dinleyin anneler*** benim halimi
Bağladılar ağzı kolu elimi
Nasıl bırakayım nazlı yârimi
Çıkan feryadımı duyan olmadı"[434]

Destan yazarları bu "anneler" söylemini, destan içersinde bilinçli olarak oluştururlar. Anneleri ve kadınları etkileyebilmek için böyle bir söylem içinde oldukları çok aşikârdır:

"Küçük kaynım gözcüyümüş geride
Çırpınıp ağlıyor karım Feride
İki oğlum üç kızımda nerede

[432] Ahmet BAYRAK: Çavuşbaşında Zehirli Gazdan Ölen Gelin ve Güveyin Destanı. Esnaf Matbaası, (Sivas 1971).
[433] Ahmet YILMAZ: Kardeş Katili. Kardeşler Matbaası, (Antalya 1959).
[434] Feramuz ÇOŞKUN: Zorla Kaçırılan Nişanlı Kızın Destanı. Kader Matbaası, (Eskişehir 1963).

Yavrularım acep nerde anneler"[435]

4.3.1. Ahenk Unsurları

Türk şiirinde ahengi sağlayan unsurlar, vezin, duraklar, kafiye ve ses benzerlikleridir. Şiirin yapısında bulunan ahenk unsurları, şiirin hem, ses hem de musiki açısından daha akıcı olmasını sağlar. Ağıt-destanlar her ne kadar "yas tutturma" anlatım tutumuyla oluşturulmuş olsa da, ezgi ile söylenmeleri sebebiyle yapılarında ahenk unsurlarından bir kısmını mutlaka bulundurmak zorundadırlar.

Türk Halk şiirinde geçmişten bugüne kullanılan ölçü, hece ölçüsüdür. Destan türünün, halk şiiri geleneğimizden gelen bazı özelliklerinin yazılı kültür döneminde oluşturulan ağıt-destanlarda da, kullanılması normal olan bir durumdur. Gelenek konusunu anlatırken temas ettiğimiz yazılı kültür dönemi destancılarının yetişme şartları ve bu işe nasıl başladıkları mevzuu, ağıt-destanların şekle ve ahenge dayalı yapısında bazı eksikliklere yol açmıştır. Bu dönem destancılarının birçoğunun geleneğe dair alt yapıları çok sağlam değildir ve bu destancıların ilk amaçları, destanı bir şekilde yazıp bastırdıktan sonra, onu satarak para kazanmaktır. Bu yüzden, destancılığa, gelenek içinden yetişerek başlamayan destancıların yazmış oldukları metinlerde ahenk açısından aksayan noktalar vardır.

Bu bölümde ele alacağımız özellikler, aslında şiirin yapısı içinde bir bütün halinde bulunur. Biz ağıt-destan metinlerinde ahengini oluşturan ve şiirlerde dış yapıya ait özellikler olarak bilinen ölçü, kafiye ve ses benzerlikleri ile şiirde musikiyi ve ahengi oluşturan öğeleri, ayrı ayrı inceleyerek bütünü oluşturan parçaların daha iyi görülmesini sağlamayı amaçlıyoruz.

---

[435] Dursun KOÇ: Almanya'dan Geldiği Gece Kayınları Tarafından Öldürülen Mehmet'in Destanı. Esnaf Matbaası, (Sivas 1969).

4.3.2. Ölçü (Vezin)

Yazılı kültür dönemi ait olarak tespit ettiğimiz 212 ağıt-destanda genellikle kullanılan ölçü, hece ölçüsünün 6+5 şeklidir. Bazı ağıt-destanlarda, bu veznin dışına çıkıldığı görülmektedir.

Yüzde doksanı 6+5 duraklı hece ölçüsüyle yazılan ağıt-destanlarda farklı ölçülerin kullanılmasının, gelenekten değil de destancıların kendi tercihlerinden kaynaklandığını düşünüyoruz. 11'li hece ölçüsüyle kurulan ağıt-destanlara şu örnekler verilebilir:

"Radyonun başında yutkunup kaldım
Şuurum bozuldu bilmem ne oldum
Bir an için ben de denize daldım
Kurtarırım diye seni Üsküdar"[436]

"Annem artık beni rüyada görsün
Nazlı babam kanlı kefenim dürsün
Çağırın kocamı son defa görsün
Bana yârim değil eller ağlasın"[437]

"Bu feci cinayet dünyayı sardı
Karnımı bıçakla boyumca yardı
Bağırsak işkembe hepsini aldı
Kasap oldu annem bana amcalar"[438]

"Dinleyin kardeşler benim sözümü
Duman mı bürüdü katil yüzünü
Kanlı yaş kapattı bakan gözünü

[436] Kemal Bülbül KAVAKLIOĞLU: İzmit Körfezinde Vuku Bulan 72 Numaralı Üsküdar Faciası. Yeni Matbaa, (Samsun 1958).
[437] Âşık ÖKKEŞ: Talihsiz Gelin Mine'nin Destanı. Alpaslan Matbaası, (İstanbul 1964).
[438] Zeki GÜVENER: Lâdik Kazasında Öldürülen Gelinin Destanı. Aksiseda Matbaası, (Samsun 1960).

Yıkayıp kefene saran ağlasın”[439]

“Anlatayım şimdi burada size
Çanakkale, İzmir, Balıkesir’i
Bütün hep yayılsın Karadenize
Türlü dertleriyle yanar her biri”[440]

Ağıt-destanlarda, 6+5 duraklı ölçünün dışında, durakları ve vezinleri farklı ölçülerde kullanılmıştır. “18 Yaşında Veremli Kızın Ölümü” destanı, baştan sona, 5+5 duraklı şekilde yazılmıştır; ama bazı yerlerde bu vezin ve duraklar bozulur:

“Dertliyim anam çekerim derdi
Bu ince hastalık genç yaşta geldi
Ne yazık artık ağlıyor kalbi
Derdimi dökmeye yâr bulamadım”[441]

Bazı ağıt-destanların dörtlükleri içinde, farklı duraklardan oluşan ölçüler kullanılmıştır. Bir hecenin eksik olması, baskı hatasından olabilir, içinde böyle ufak tefek baskı hatası olan destanlar çoktur; fakat destanın içinde birçok hecenin fazla olması ve şiir içinde farklı durak ve ölçülerin kullanılmış oluşu, destancıların ölçüye çok fazla dikkat etmediklerinin göstergesidir.

Âşık Mustafa ve Âşık Mehmet’in beraber yazdığı “Sev Uçağı Şehitlerinin Destanı”nın ilk dörtlüğü ve diğer dörtlüklerinde karışık kalıpların kullanılışı, halk şairlerin vezinden ziyade konuya dikkat ettiklerini göstermektedir:

“Refik Koraltan kalben ağladı (5+5)
Senin için küçük büyük Allah’a yalvardı (14 hece-duraksız)

[439]Celâ TEZCAN: Bıçaklanarak Öldürülen Zavallı Mediha’nın Destanı. Zühal Matbaası, (İzmir 1963).
[440]Eşref KESKİN: Balıkesir Çanakkale İzmir Zelzele Faciası. Gürses Basımevi, (Ordu 1953).
[441]Nail DÖNMEZ: 18 Yaşında Veremli Kızın Destanı. Hoşgönül Matbaası, (İzmir 1960).

Bütün Türk milleti kara bağladı (6+5)
Kazan geçmiş olsun Sayın Menderes (6+5)
…
Peygamber efendimiz şehitlere şefat etsin (15 hece)
Büyük Allah'ımız cennette yerimizi hazır etsin (17 hece- duraksız)
Şehit yavruları ağlasın gözyaşı silsin (14 hece-duraksız)
Âşık Mustafa ağlayarak son versin"[442] (12 hece-duraksız)

Buna benzer kullanımlarla, mısralarda birkaç hecenin fazla ve eksik oluşu ile birçok destanda karşılaşırız. Ayrıca, nadirde olsa, hece ölçüsü dışında serbest vezinle yazılmış ağıt-destanların oluşunu dikkate değer bir durum olarak görüyoruz. Bu şekilde yazılmış destanların ezgiyle nasıl söylendiği hususu da ilginçtir ve bu konuda herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Serbest ölçüyle yazılmış destanlara şu örnekler verilebilir:

"Nuri bizi nasıl terk ettin
İki yavrun ile bizi bedbaht ettin
Bedbaht bir halde içimiz sızlarken
Ebedi yerinde rahat uyu Nuri

Hasretliğinle her an
Halimiz oldu bir duman
Nasıl terk ettin bizi
Halimiz duman Nuri

Rahatım huzurum kaçtı
Dünya bana zindan artık
Ağlarım sızlarım dünya bana haram Nuri

Gel benim kıymetlim gel

[442] Âşık MUSTAFA ve Âşık MEHMET: Sev Uçağı Şehitlerinin Destanı. Turgay Matbaası, (İstanbul 1959).

Hasretliğin içimde
İnan ki derin bir yara açtı”[443]

Serbest ölçüyle kaleme alınmış bir diğer ağıt-destan, “Çan Zelzelesi Yenice Felâketi Destanı”dır. Bu ağıt-destan da, depremi birebir yaşayan halk şairinin, teknik özelliklerden ziyade konunun anlatımına dikkat ettiği görülür. Destancının mısraların teknik yapısı konusunda çok fazla düşünmediği ve gördüklerini anlatmakla yetindiği şiirden anlaşılır. Bu destanın bir bölümü şöyledir:

“Bir taraftan fırtınalı kar yağıyor
Bir taraftan evler ateş almış yanıyor
Zelzeleden kurtulanda alev onu sarıyor
Bu felâketi görenler durmadan ağlıyor

Yıkıldı binalar kelebek gibi uçtu kiremitler
Birden çöktü o muazzam evler
Neden ağlamasın çocuğunu kaybeden anneler

Toprak altında kalmış sırma saçlı gelinler
Annesini babasını kaybetmiş kuzu gibi meleşir yavrular
İmdat imdat diye boğuk boğuk sesler
Yatağından fırlamış duvar altında kaldı kızlar
Mahşeri andıran Çan’da sokaklar
Ofis binasına doldu canını kurtaranlar

Pantolonu ters giymiş aklını oynatanlar
Siyahlara bürünmüş yavrusunu kaybedenler
İlk imdada koşan Bigalılar
Varolsun imdadımıza koşanlar”[444]

[443]Zeki ÇİLENK: Bir Şoförün Hayat Destanı. Hilâl Matbaası, (İzmir 1955).

4.3.3. Kafiye (Uyak)

Ağıt-destanlardaki kafiye konusunda, destancıların aynı ölçü ve duraklarda olduğu gibi, kafiyelere de çok fazla dikkat etmedikleri görülür. Zaten destancılar için şekil özelliklerinin yerinde olmasından ziyade daha çok olayın anlatımına dayalı kompozisyona dikkat etmişlerdir. Anlatmaları gerekli olan konunun dışına çıkamadıkları için, bu konuya dayalı kelimelerden kafiye yapmaya çalışmışlardır. Destanların müzikle beraber ezgi ile söylenmesi, bu eksikliğin görülmesini engellemiştir. Ağıt-destanlarda kafiye, daha çok bildik kelimelerle yapılmış, kafiye meselesi rediflerle aşılmaya ve idare edilmeye çalışılmıştır.

"Bıçaklanarak Öldürülen Mediha'nın Destanı"ndaki şu iki dörtlükte bulunan kafiyeler, söylediklerimizi destekler niteliktedir. Bu iki dörtlükte, hiç kafiye yoktur ve bazı eklerin tekrarından oluşan rediflerle durum idare edilmiştir:

"Katil pencereden içeri ***girdi***
Beni görünce kamayı ***çekti***
Beni öldürüp de durmadan ***kaçtı***
Benim bu halimi gören ağladı

Mediha vurulmuş yerde ***yatıyor***
Kama yarasından kanlar ***akıyor***
Beni öldürüp de durmaz ***kaçıyor***
Bu halimi gören bana ağlıyor"[445]

Birçok ağıt-destanda, yukarıda anlattığımız şekilde kafiyelerle karşılaşırız. Anlattıklarımızdan ağıt-destanlarda hiç kafiyenin olmadığı anlamının çıkartılmasını istemiyoruz. Demek istediğimiz, destan metni içindeki birçok

[444]S. GÜZEYCAN: Çan Zelzelesi Yenice Felâketi Destanı. Güven Basımevi, (Çanakkale 1953).
[445]Celâ TEZCAN: Bıçaklanarak Öldürülen Zavallı Mediha'nın Destanı. Zühal Matbaası, (İzmir 1963).

dörtlükte kafiye meselesinin rediflerle kurtarılmaya çalışılmasıdır. Bu konudaki örnekleri çoğaltabiliriz:

"Almanya'dan Gelirken Ölen Yiğitoğlu Ailesinin Destanı"nda da değişen çok fazla bir şey yoktur:

"Yedin zalim gurbet ömrümü ***yedin***
Beş senelik hasret giderem ***dedin***
Murat almak için bir taksi ***aldım***
Yol da mezar oldu diyen ağlasın

Belçika, Hollanda dolandım ***geldim***
Varolsun vatanım şen ana ***yurdum***
Baba dostlarını çok ***özlemiştim***
Ebedi hasret diyen ağlasın"[446]

"Diyarbakır'dan İzinli Gelip Babası Tarafından Yanlışlıkla Vurulan Askerin Alın Yazısı" destanında, aynı durumla karşılaşırız:

"Asker idim iznimi ***almıştım***
Koşa koşa ben köyüme ***varmıştım***
Küçük yavruma hasret ***kalmıştım***
Kötü kaderime bakın anneler

Köyüme vardım saat bir ***vardı***
Babam anlamadan üç kurşun ***attı***
Al kızıl kanlarım sel gibi ***aktı***
Talihsiz askere ağlar anneler"[447]

[446]Dursun KOÇ: Almanya'dan Gelirken Ölen Yiğitoğlu Ailesinin Destanı. Esnaf Matbaası, (Sivas 1973).
[447]Âşık Mustafa DURAN: Diyarbakır'dan İzinli Gelip Babası Tarafından Yanlışlıkla Vurulan Askerin Alın Yazısı. Reklâm Basımevi, (Antalya 1965).

Ağıt-destanların hemen hemen hepsinde, daha çok kullanılan kafiyenin yarım ve tam kafiye olduğu söylenebilir. Metinlerin içinde çok az olmakla beraber, yer yer zengin kafiyelerle de karşılaşılır. Bu bahsettiğimiz tarz kafiye kullanımı, "Konya'nın Ermenek Kazasında Parası İçin Anasını Babasını Kız Kardeşlerini Kesen Katil Evladın Destanı"nda görülmektedir:

"Nasıl kestin cani sen bu ***anamı***
Oğlum diye kucaklayıp ***yananı***
Kalbinde yok muydu Hakkın ***imanı***
İmanını şeytan alsın evladım

Kör olsun gözlerin tutmasın ***elin***
Hakkın huzurunda tutmasın ***dilin***
Onmaz dertlerle çürüsün ***ölün***
Hanemizi kül ettin sen evlat

İki yıl süt verdi annen bir ***zaman***
Kestin üçümüzü vermedin ***aman***
Yok muydu sende hiç merhamet ***iman***
İmanın şeytan almış evladım"[448]

Ağıt-destanlar içinde, mısra sonlarındaki kafiyelerden başka metin içinde ahengi sağlayan "iç kafiyelere" rastlanmaz. Bir takım zorlamalarla bazı kafiyeler bulunsa da, bu durum bunların bilinçli yapıldığı anlamına gelmez. Ağıt-destanların ezgi ve müzik eşliğinde söylenmesi metnin içinde eksik olarak bulunan ahenk özelliklerinin görünmemesini sağlamıştır.

[448] Âşık Mustafa DURAN: Konya'nın Ermenek Kazasında Parası İçin Anasını Babasını Kız Kardeşlerini Kesen Katil Evladın Destanı. Yeşilnur Matbaası, (Eskişehir 1963).

4.3.4. Ahengi Sağlayan Diğer Öğeler

Ağıt-destanlarda, ahengi sağlayan diğer öğeler, tam olarak bilinçli yapılmayan asonans, aliterasyon ve bilinçli olarak yapıldığını düşündüğümüz kelime ve mısra tekrarlarıdır.

Bazı destancıların kendi iç seslerinin mısralara yansımasıyla, "sesli ve sessiz harf" benzerliklerin dörtlük içinde ahengi sağlamada etkili olduğu görülür. Bunların tam olarak bilinçli yapılmadığını düşünsek bile, Türkçenin kendi içindeki uyumların -çok güçlü olmamakla beraber- tesadüfen de olsa ağıt-destanlara yansıdığı söylenebilir.

Ali Gürbüz'ün yazdığı "Aşk Yüzünden Kardeş Katili" adlı destanın şu dörtlüğündeki, "a", "e" ve "i" seslerinin, belki de tesadüfen kullanımı, ahengin sağlanması noktasında metnin içinde ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, "l" sesinin dörtlük içinde dokuz defa geçmesi de, dörtlüğün içindeki ahenge katkı da bulunmaktadır:

"B**e**n**i** öldürünc**e** s**a**nk**i** n**e**yl**e**d**i**
G**a**z**e**t**e**l**e**r **a**cı **a**cı söyl**e**d**i**
Ad**a**l**e**t k**a**t**i**l**i** **i**d**a**m **e**yl**e**d**i**
İş**t**e o h**ai**nl**e**r duymuş **a**ğlıyor"[449]

Bu örnekleri biraz zorlamayla çoğaltabiliriz; ama o zaman bu dönem destancılarının şekle ve söyleyişe çok önem vermediği ve hatta okuma yazma bile bilmeyen bazı destancıların, bu tekniklerden haberdar olmadığı gerçeğini görmezden gelmiş oluruz.

Ağıt-destan metinlerinde ses benzerliğinden hareketle ahenk, daha çok kelime ve mısra tekrarları ile kurulmuştur. Birçok ağıt-destan metninde bu

[449] Ali GÜRBÜZ: Aşk Yüzünden Kardeş Katili. Nur Matbaası, (Ankara 1959).

özelliğin kullanıldığını görülmektedir. Daha çok koşma/şarkı şeklinde kurulmuş olan destanlarda, dördüncü mısralarda aynı sözlerin tekrarı, ahengin yakalanmasında en çok kullanılan yöntemdir.

"Atı ile Beraber Sele Giden Genç Faruk'un Destanı"nda, Ahmet Akgül'ün mısra sonlarında tekrar ettiği, "Genç yaşta eyledin beni perişan felek" sözü ve "Kader böyle imiş Faruk neylesin" söyleyişi, metin içinde ahengin oluşmasını sağlayan mısralardır:

"***Kader böyle imiş Faruk neylesin***
Dostlar hakkını helal eylesin
Validem sorarsa mahşerde bulsun
Genç yaşta eyledin beni perişan felek

Çırpındım kuş gibi vermedim canı
Allah'a bıraktım validem seni
Derelerde seller için mi büyüttün beni
Genç yaşta eyledin beni perişan felek

Al kanı akanın döner mi dili
Beni böyle eden derelerin seli
Evde pederimin büküldü beli
Kader böyle imiş Faruk neylesin"[450]

Bazı ağıt-destanlarda baştan sona kadar, birinci dörtlüğün sonundaki söyleyiş, diğer dörtlüklerin sonunda devam ettirilir:

"Duydunuz mu beyler damat katili
Kaynatası vurdu Ali, Ali'yi
Elli yaşında boyladı hapisi

[450] Ahmet AKGÜL: Atı ile Beraber Sele Giden Genç Faruk'un Destanı. Demokratsesi Matbaası, (Samsun 1960).

Katil baba nasıl vurdun bıçağı

Söğüt'ün Küre'de oldu hadise
Bu da ibrettir cümle herkese
Damat barışmak için gelirse
Katil baba nasıl vurdun bıçağı

Yirmi üç yaşında hem Arap Ali
Geçimsizlik var idi öteden beri
Barışmak istedi eşiyle gayri
Katil baba nasıl vurdun bıçağı"[451]

Birçok ağıt-destanda, mısra sonlarında belli bir bölüm tekrar edilerek, konunun genişletilmesi ve ahengin sağlanması amaçlanmıştır. Ahmet Tarık Tekçe'nin ölümünün ardından yazılan destanda, dörtlükler arasında ilk önce "ağlar, sağlar, çağlar, bağlar Ahmedim" şeklinde ayaklar kurulmuş, kafiye konusunda sıkıntıya düşen destancı sadece "ağlar Ahmedim" söyleyişini devam ettirerek destanın diğer dörtlüklerini yazmıştır:

"Trafik kazası ölüm saçıyor
Saatler yıl gibi gelip geçiyor
Gitti Tekçe'm meleklerle uçuyor
Analar bacılar ***ağlar Ahmedim***

Eşi Hatice de kendinden geçti
Bu dünyayı değil öbürün seçti
Ecel şerbetini yalınız içti
Seni anar bütün **sağlar Ahmedim**

Kurtulursun diye dört gün bekledik

[451] İsmail KAFALI: Söğüt'ün Küre Köyü'nde Damat Katili Kaynatanın Destanı. Kader Matbaası, (Eskişehir 1961).

Dert üstüne hep dertleri ekledik
Özlem yavrudan haberini sakladık
Gönlümüz seninle **çağlar Ahmedim**

Yüz yirmi satir komada kaldın
Acı haberini dünyaya saldın
Açmadın gözünü ummana daldın
Kurumuş yeşilim **bağlar Ahmedim**

Şahinler uçuyor gökte sıralı
Kırıldı kanadın kalbin yaralı
Analar bacılar giydi karalı
Analar âh çekip **ağlar Ahmedim**

Doktorlar dermanın bulamaz oldu
Kalemler adını yazamaz oldu
Kader talihini bozamaz oldu
Haberini duyan **ağlar Ahmedim**

Filimler artık sensiz nasıl olacak
Bahçemizde açan güller solacak
Perdedeki yerin nasıl dolacak
Seni gören gözler **ağlar Ahmedim**"[452]

4.4.1. Dil ve Anlatım

Ağıt-destan metinlerinde dil ve anlatım, destanın satışı açısından destancı için çok önemli bir rol oynar. Bunun bilincinde olan destancı metnin dilini oluştururken, bu özelliği bilerek kullanır. Kullanacağı kelimelerden, metin ile okuyucu arasında kuracağı bağlantıya kadar her şeyi hesap eder.

[452] Âşık ÖKKEŞ: Ahmet Tarık Tekçe Destanı. Alpaslan Matbaası, (İstanbul 1964).

Ağıt-destanların dili, açık, anlaşılır ve sade bir dildir. Destancı metnin çoğu yerinde sanat yapmaktan ve dolaylı anlatımı kullanmaktan kaçınır. Böyle bir söyleyişle amaçladığı şey şudur: Doğrudan anlatımı kullanarak, olayı basit bir şekilde anlatarak her kültürden insana ulaşmak ve bunu yaparken de, yer yer mübalağa sanatının yardımı ile okuyucuyu etkileyerek destanının satışını artırmaktır.

Ağıt-destanlarda, destancı okuyucu ile ilk irtibatı, bazı hitapları ve kalıplaşmış söylemleri kullanarak sağlar. "Tokat'ta Çivi ile Ölen Öğretmen Sahit'in Destanı"nda, destancı, "yine" diye kalıplaşmış söyleyişle, destanını okurken, okuyucunun dikkatini çekmeye çalışır. "Bütün millet oraya dolmuş ağlıyor" derken mübalağa sanatının yardımı ile yine aynı sonuca ulaşmaya çalışır. Destanın okunmasını istemesi, kişilerle arasında bir bağ kurmaya çalışmasından kaynaklanır ve "kardeşlerim" kelimesinin samimiyeti içinde kurulacak bu bağın, ne kadar önemli olduğu ifade edilir. Bütün bunları destancı, kişileri başına toplayıp onlara destan satabilmek için başvurur. İlk dörtlükten sonra olaya bir başlangıç yapması, hem metnin dili, hem de kompozisyon açısından bilinçli yapılır. Bahsettiğimiz destanın ilk iki dörtlüğü şöyledir:

"***Yine*** bir cinayet oldu Tokat ilinde
Bütün millet oraya dolmuş ***ağlıyor***
Okunsun destanım halkın dilinden
Kardeşlerim başıma gelmiş ***ağlıyor***

Evlendim sefa sürmedim ayan
Acısın şu benim halimi duyan
Üç yavrumu yetim koyan
Dayıları duyan ağlıyor"[453]

[453] Ali BALCI: Tokat'ta Çivi ile Ölen Öğretmen Sahit'in Destanı. Nur Matbaası, (Samsun 1962).

Destancı, sadece hitaplarla değil, halkın anlayacağı dille ve deyimlerle de konuşarak okuyucuya ulaşmaya çalışır. Ağıt-destanlarda kullanılan kelimelerin bir kısmı özenle seçilmiş kelimelerdir. Bunlar daha çok hitabı çağrıştıran ve duygusal açıdan kişileri etkilemeyi amaçlayan tarz da kullanılmış kelimelerdir. Mehmet Çakırca, yazdığı ağıt-destanın her dörtlüğünün sonunda ”ağlaman ahbaplarım, arkadaşlar, anneler, dostlarım” derken, kelimelerin ifade ettiği samimiyetten faydalanarak insanları yanına çekmeye çalışmıştır. Destancı, kişilere hitap ederek, okuyucunun destan metni ile kendisi arasında bir bağ kurmasını amaçlamıştır:

“Ne arabam kalmış ne de atlarım
Parçalanmış benim bütün etlerim
Kabristan olmuş şimdi yurtlarım
Ağlaman ***ahbaplarım*** kader böyledir

Tren biçti de alkanlarım üğünür
Eyvah Sabri’m diye annem döğünür
Bu gençlikte bana ölüm görünür
Ağlaman ***arkadaşlar*** kader böyledir

Arabam atlamaz tren yolunu
Tekerleri geçti annem kolumu
Kim alırsa alsın gonca gülümü
Ağlaman ***anneler*** kader böyledir

Tirenin yolları çok uzun gider
Sormayın dostlarım bu imiş kader
Annemle babam şimdi kime naz eder
Ağlaman ***dostlarım*** kader böyledir

Mehmet Çakırca kalem almış alır eline
Selam verir ahbap ile yarene

Destan yazar vadesiz de ölene
Ağlaman ***arkadaşlar*** kader böyledir"[454]

Birçok ağıt-destan, "dinleyin" hitabı ile başlar. Bu "dinleyin hitabı" metnin sonuna doğru da söylenebilir ve dinleyin hitabının yanında "dostlarım, arkadaşlarım…vb" bir kelime bulunabilir. Ağıt-destanların metni içinde kelime grupları (özellikle tamlamalar) ve deyimler de çokça kullanılır. Aşağıdaki destan metinleri içinde bulunan tamlama ve deyimleri çokluğu, ağıt destanlardaki anlatım özelliği açıklayıcı niteliktedir.

"Tecellim bozuktur ***bahtım karalı***
Boz dumanlar çöktü kesti aramı
Ben demezsem ***el ne bilir*** yaremi
Açılmadık gonca gülüm var benim

Dinleyin dostlarım benim zarımı
Nişanlandım getirmedim yârimi
Vatanım uğrunda verdim serimi
Muradım gözümde koydular benim"[455]

"***Yine*** bir haber vereyim ***dinleyin*** bende
İki uçak çarpıştı düştü başkentte
Pare pare sıçradı oldu dört gövde
Söndürün ***kardeşler*** şehir yanmasın"[456]

"**Yandım cayır cayır peşime düş**men
Vücudum kalmadı kabrim eşmen
Gel kıyma canıma ***olursun pişman***
Genç iken bu ***çilem doldu*** neyleyim

[454] Mehmet ÇAKIRCA: Yahşiyan'da Tren Kazasına Kurban Giden Sabri'ye Destan. Cumhuriyet Matbaası, (Denizli 1953).
[455] Dursun KOÇ: Gurbette Ölen Gencin Destanı. Esnaf Matbaası, (Sivas 1964).
[456] Fevzi ÇOŞKUN: Ankara Uçak Kazasında Ölenlerin Destanı. Kardeşler Matbaası, (Antalya 1963).

Ezelde böyleymiş alnımda yazım
Bir gün evvel ***düştü yüreğe sızım***
Bir şey demem düşman ***kör olsun gözün***
Külüm dağ başında kaldı neyleyim"[457]

Ağıt-destan metinlerinde, destancının dil ve anlatım olarak dikkat ettiği bir bölümde, olayın nasıl olduğunu tasvir eden bölümdür. Olayın başlangıcı ve devamında anlatılan bölümler sade bir dille anlatılır. Bununla ilgili olarak şu destan metinleri örnek olarak verilebilir.

"Viraja gelince bir dönüş sağa
Firen patlayınca uçtuk ırmağa
Her taraf kapalı kalktık ayağa
Zalim ırmak alıp gittin bizleri

Kimi çırpınıyor kimi kan kustu
Nefesi bitenler yavaşça sustu
Şimdi anlamıştık bu dünya boştu
Zalim ırmak alıp gittin bizleri"[458]

"Tayyareler tek tek uçuşa kalktı
12'den biri infilak yaptı
Gözyaşları kanla karışık aktı
Eyvah genç üsteğmen diyen ağladı

Pilot okçu diyen şaşırdı yolu
300 metre ara seyirci dolu
41 yaralı var 4'te ölü
Kanlı urbaları soyan ağladı"[459]

[457] Hasan AYDIN: Tosya'nın Akkavaklı Köyünde Kına Gecesinde Gelini Dağa Kaçıran 4 Zalimin Destanı. Esnaf Matbaası, (Sivas 1960).
[458] Kemal AKBAYRAK: Çarşamba'da 45 Yolcusu ile Yeşilırmak'a Batan Otobüsün Destanı. Doğuş Matbaası, (Zonguldak 1963).

Ağıt-destan metinleri içinde, dil ve anlatım yönünden en dikkat çeken noktalardan bir de, destancının "soru cümleleri" yolu ile okuyucu ve metin arasında kurmaya çalıştığı ilişkidir. Bu soru cümleleri yolu ile destancı, kahramanını acındıracak, olaya karışanlara seslenecek, "böyle de olmaz" dedirtecek ve kendi kendisiyle konuşur gibi yapıp, metinle okuyucu arasında bir bağ kurmaya çalışacaktır. Böyle anlatıma sahip ağıt-destanlara şu dörtlükler örnek olarak verilebilir.

"Karşıma çıkınca geldi yel gibi
Oğlum öldürdü beni el gibi
Gözüm ile yüzüm soldu kül gibi
Hiç evlatlar annesine kıyar mı?"[460]

"Sicimlerle direklere sardılar
Niçin geldin diye benden sordular
Yirmi bir yerimden bıçak vurdular
Kâfir düşman dinin imanın yok mu?"[461]

"Görenler anlatır olan vakayı
Dumanlar bürümüş bütün semayı
İşitenler görsün karşı gelmeyi
Anneye babaya kollar kalkar mı?

Her gelip gören düşüp bayılır
Duyan komşular vakayı anlatır
Bu da bir ibrettir hatıra kalır
Annesine karşı gelen olur mu?"[462]

---

[459] Ali NURDERE: Eskişehir'de Vuku Bulan Feci Uçak Kazazedelerinin Destanı. Kader Matbaası, (Eskişehir 1962).
[460] Ahmet ABACI: Amasya'nın Gümüşhacı Köyü Kazasının Kızılca Köyünden Annesini Keserle Kesen Katilin Destanı. Güneş Matbaası, (Samsun 1961).
[461] Hüseyin YILDIRIM: İftira Yoluna Kurban Giden Bir Garibin Destanı. Nur Matbaası, (Ankara 1958).

Ağıt-destanlarda olan söz sanatları meselesine gelince, bu metinler içinde bazı edebi sanatlar olsa da, bunların bilinçli olarak destancı tarafından metnin içine yerleştirilmediğini düşünüyoruz. Zaten alışılagelmiş bir takım söylemler, kendi içlerinde "mübalağa, teşhis, teşbih, istifham, tecahül-i ârif" gibi sanatları barındırır. Durum böyle olunca, ağıt-destan metinleri içindeki sanatlar, düşünülmeden söyleyiş içinde kendiliğinden oluşan söz sanatları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hemen hemen bütün ağıt-destanlarda, ölen kişi konuşturulduğundan -ölen kişi konuşamayacağına göre- mübalağa sanatı vardır. Ağıt-destanlarda söylemden kaynaklanan çok güçlü söz sanatları olmadığı için bu meseleyi örnekler vererek geçeceğiz:

"Bütün askerler subaylar yasımı tutar
Bozulmuş bağda bülbül mü öter? (İstifham-Tecahül-i Ârif)
İhsan destanı uzatma yeter
Azıcık bir ömür sürdürdün bana"[463]

"Burada bitsin kaza destanım
Ateşler içinde döküldü kanım
Yalnız kaldı dünyada O nazlı yârim
Merhametin yok mu zalim felek senin?"[464] (Teşhis)

"Feryatlar yükseldi göklere kadar
Analar babalar çocuklar ağlar
Yediden yetmişe bu millet yanar (Mecaz- Mübalağa)
Gönüller matemde duyan ağladı"[465]

---

[462] Salim YILMAZ: Annesini Keserken Donup da Taş Olan Gencin Destanı. Nur Matbaası, (Samsun 1961).
[463] İhsan TEMİZ: Zonguldak Vilâyetinin Devrek Kazasının Dağdemirciler Köyünden Olup, İkinci Hudut Taburunda Vatani Vazifesini Yaparken Kapıkule de Meriç Nehrine Girip Suda Boğulan Kadir Kütükçü'nün Destanı. Şanver Matbaası, (Edirne 1965).
[464] Adem KARAPINAR: Bir Yangın Kazasında Kurban Giden Ali Öztürk'ün Destanı. 1965.
[465] Halil ALINMAZ: Çankırı Feci Sel Felâketi Destanı. 1958.

"Yedi yaşta çiçek aldı gözünü
Bütün dünya takdir eder sözünü
Kahpe felek güldürmedi yüzünü (Teşhis)
Tabipler Veysel'e kanser dediler"[466]

"***Al kızıl kanımız aktı sel gibi*** (Mübalağa)
Attı vurdu zalim sanki el gibi
Taze bir gelindim gonca gül gibi (Teşbih)
Vurma kardeş vurma öldürme bizi"[467]

"***Gül gibi sararmış talihsiz yüzüm*** (Teşbih)
Genç yaşımda annem yumuldu gözüm
Cani kardeşe kalmadı sözüm
Feleğin narına yaktı zalimler"[468]

4.5.1. Teknik Özellikleri

Bu bölümde, yazılı kültür döneminde (1928–1974 yılları arasında) tek sayfa olarak matbaalarda bastırılan ağıt-destanların, teknik açıdan baskıya dair özelliklerini anlatmaya çalışacağız. Çağımızda, edebî eserlerin metni kadar, bu metnin baskısının da, "edebiyat sosyolojisi" açısından önemli olduğunu düşünerek böyle bir bölüm açmanın yararlı olacağını düşündük.

1. Ağıt-Destan Sayfaları

Ağıt-destanların ölçüleri en az 10\40cm, 40x60cm kadar büyüyebilen çeşitlilikler göstermekle beraber çoğunluğu 20x30cm şeklindedir. Destanlarda genellikle 18 punto ve yukarısındaki yazı karakterinin görülmesi okumayı

[466] Dursun KOÇ ve Muharrem ŞENTÜRK: Veysel'e Ağıt. Esnaf Matbaası, (Sivas 1973).
[467] Şen Kardeşler (D. KOÇ ve M. ŞENTÜRK): Niksar'da Tarla Yüzünden Ölen Hüseyin İle Ailesinin Destanı. Esnaf Matbaası, (Sivas 1973).
[468] Âşık Mustafa DURAN: Zonguldak Karabük'te Yengesine Âşık Olup Ağabeysini Öldüren Zalim Kardeşin Destanı. Radyo Gazetesi Matbaası, (İzmir 1973).

kolaylaştırması açısındandır; yalnız destan metninin sayfaya sığdırılabilmesi için, bu punto değerinin küçültüldüğü de olmuştur. Destanlarda ayrıca, ilk başta basit olarak temsili resimler çizilmiş, sonradan gazetelerde yer alan fotoğrafların destan sayfalarına basılması işlemine başlanmıştır.

İlk başlarda, bir sayfaya tek destan basılırken sonraki dönem içersinde destan satışını artırmak maksadıyla, tek sayfaya iki veya daha çok destan basıldığı da olmuştur. Bazı destancıların ağıt-destanları ortak yazmaları ve özellikle de "sese ses katma" yöntemiyle satışı beraber yapmaları, dikkate değer bir başka durumdur.

Bazı destancılarda, destan sayfasında dikkat çekebilmek için değişik yöntemler bulmuşlardır. Bilinen yöntemler, destanın isminin büyük puntolarla basılması ve destan metninin değişik desenler içine alınarak ve bölümlerin çizgilerle ayrılmasıdır. Yalnız Kemal Aygün, başka hiçbir destanda karşılaşmadığımız bir yöntemle, yazdığı iki ağıt-destanda, destan metninde bulunan her kelimenin ilk harfini, büyük harfle bastırarak, okuyucunun dikkatini çekmeye çalışmıştır. Kemal Aygün'ün yaptığı bu basit uygulama şöyledir:

"***Ö***ldürdü ***B***eni ***A***ldı ***K***arımı
Sardı ***K***omşularım ***İ***ki ***Y***anımı
Akıttı ***Y***erlere ***K***ızıl ***K***anımı
Beni ***G***ören ***K***omşularım ***A***ğlıyor"[469]

Destan sayfalarında ilk başta elle çizilen temsili resimlerin destan sayfasına konması, okuyucunun dikkatini çekmek açısından önemlidir. Daha sonraki dönemlerde, özellikle de 1960'tan sonra basılan ağıt-destanlarda, olaya karışanların fotoğraflarının destan sayfasında yer aldığını görüyoruz. Bu fotoğraflar sayesinde destancının, anlattığı olayın gerçek olduğunu okuyucuya ispatladığı düşünülebilir. Yalnız bu fotoğrafların, zaman zaman hiç ilgisi

[469] Kemal AYGÜN: Maraş Vilayetinde Oğlu Askere Gittiği Sırada Gelinini Almak İsteyen ve Gelinini Kandıran Zalim Baba Oğlunu Öldürdü. Memleket Matbaası, (İzmir 1963).

olmayan olay kahramanları içinde kullanıldığı olmaktadır. Bunun yanında bazı destan sayfalarında rastlanılan fotoğrafların hangi tarihli gazeteye ait olduğunu gösteren ibareler, bu inandırıcılık öğesinde şüpheye hiç yer bırakmayacak niteliktedir:

Kemal Bülbül Kavaklıoğlu'nun yazdığı, "Eskişehir'de işlenen Korkunç Cinayetin Destanı" adlı ağıt-destan sayfasının sol alt köşesinde, bu konuyla ilgili şöyle bir not vardır: "Fotoğraflar Hürriyet gazetesinin 19 Ocak 1966 sayılı nüshasından alınmıştır."[470]

Ağıt-destan yazan destancılar, anlattıkları konunun gerçek olduğunu ispatlamak için bunlar dışında, ya olayın tam tarihini, "6 Ocak 1959 Tarihinde İstanbul'da Vuku Bulan Feci İnfilâkın Destanı"nda olduğu gibi; ya da "olayın hangi il veya ilçede geçtiğini, "Bafra'nın Gazipaşa Mahallesi'nde 3 Çocuğunu Ailesini Boğan Canavar Babanın Destanı"nda olduğu gibi, destanın isminde belirtme yolunu kullanmışlardır. Bazı destancılar da, olayı kimden öğrendiklerini, destan metni içinde zikretmek suretiyle inandırıcılık öğesini sağlamaya çalışmışlardır.

Gözleri görmeyen ve o dönemlerde hayatını destancılık yaparak kazanan Fevzi Coşkun, yazdığı bir destanın kapanış bölümünde olayı kimden öğrendiğini söylemektedir:

"Ne yapalım artık ne gelir elden
Çok yalvardık tutmadı usandık candan
Aldık haberi Haydar Ünal'dan
Telefon başında kendi ağladı"[471]

---

[470] Kemal Bülbül KAVAKLIOĞLU: Eskişehir'de İşlenen Korkunç Cinayetin Destanı. Gazeteciler Matbaası, 1966.
[471] Fevzi COŞKUN: Manavgat Çukurca Köyünde Âşıklarıyla Birlikte Kocasını Boğan Canavar Fadime'nin Destanı. Kardeşler Matbaası, (Antalya 1963).

Halil Yılmaz'da ağıt-destanında, olayı kendisine haber verini, bir dörtlükte şöyle ifade etmektedir:

"***Haber veren Halil soyadı Yıldız***
Bir arada ölmüş enişte baldız
Ağlamak doğrudur gece ve gündüz
Bu acı kalpleri sarmış ağlıyor"[472]

Bu bilgiler ışığında, destancıların olayları sadece gazetelerden almadıkları, o dönemde yazılı basına ve radyoya yansımayan haberleri, arkadaşları, dostları veya tanıdıkları olan bazı haber kaynaklarından öğrenerek, destan yazdıkları da açığa çıkmış olur. Buradan hareketle, yazdıkları destanlarla o dönem içinde gazetenin ulaşamadığı yerlere, bazı haberleri ulaştıran destancıların, toplum içinde yüklendikleri işlevin ne kadar önemli olduğunu ortaya çıkar.

Salim Yılmaz'ın yazmış olduğu "Samsun'un Saitbey Mahallesinde Kocasını Kesen Emine'nin Destanı" adlı destanda, karşılaştığımız olayın yeri ve adresini belirten bilgiler çok dikkat çekicidir. Üzerinde herhangi bir fotoğraf olmayan bu destanı, Salim Yılmaz, gezerken duymuş ve destanını yazdıktan sonra, destan sayfasına olayın tam olarak geçtiği adresi ve katil kadını yakalayan polisin adını da eklemiştir. Salim Yılmaz destanı nasıl duyduğunu şu dörtlükle ifade eder:

"Salim Yılmaz duydu bunu gezerken
Hem yazarken ağlar hem de okurken
Kim derdi Şaban'ı böyle olurken
İşitenle ibret alsın halime"

[472]Ali ŞAHİN: Avşun'daki Feci Kazanın Destanı. Nur Matbaası, (Ankara 1962).

Salim Yılmaz, destanın sağ alt köşesinde, olay ile ilgili şu bilgileri verir: "Kesilen Terme'nin Hüseyin Mescit köyünden Şaban Gül. Samsun'un Saitbey mahallesinde Sarı Server Sokak No:23 Samsun" ve "Yakalayan kadını kaçarken tutan bekçi Dursun Cöp, Terme'nin Yavaşbey köyünden arkadaşı polis"[473]

Ağıt-destanların, toplum içinde gördüğü işlevlerden biri olan habercilik yönü konusunda, yine Salim Yılmaz'ın yazdığı, "Samsun Kirazlık Civarında Çarpışan Arabaların Destanı" adlı ağıt-destanın, en alt tarafında kazada ölenlerin ve kaza sonunda komada olanların isimlerinin yazması, dikkat çekici bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ağıt-destan sayfaları içersinde, özellikle 1960'lardan sonra yazılan destanlarda, yazanların fotoğraflarıyla ve "her hakkı mahfuzdur, başka kimse bastıramaz" gibi ifadelerle karşılaşırız. Destancılar, bu sayfalara fotoğraflarını tam olarak kendi reklâmlarını yapmak maksadıyla değil de, destanlarının başkaları tarafından bastırılıp satılmasını önlemek için, böyle bir yönteme başvurmuşlardır. Bu uygulamada, çok da başarılı oldukları söylenemez; çünkü çok defa aynı destanın başkaları tarafından, destancının ismi verilerek bastırılıp satıldığı olmuştur. Destan satma işini kolay yoldan para kazanma işi olarak görenler, elde ettikleri destanları, destan yazarının satış yapmadığı yerlerde satarak para kazanmışlar ama bundan asıl destan yazarına bir pay vermemişlerdir. Destanın gerçek yazarı oralara gittiğinde, destanın daha önceden burada satılmış olmasından dolayı, hem para hem de zaman kaybına uğramıştır.

2. Ağıt-Destanların Yazarları, Basıldığı Yerler, Tarihler ve Fiyatları:

Ağıt-destan sayfalarında, destanın kime ait olduğu hakkında, "yazan", "yazan ve bastıran", "beste ve yazan", "neşreden", "derleyen" ve "derleyen ve

[473] Salim YILMAZ: Samsun'un Saitbey Mahalesinden Kocasını Kesen Emine'nin Destanı. Nur Matbaası, (Samsun 1960).

besteleyen" gibi farklı farklı ifadelerle karşılaşırız. Burada görülen farklılık, destancılar dışında, bu destanları bastırıp satanlar olmasından ve bazı destancılar tarafından destanın ezgiyle söylenebilmesi özelliğinin ön plâna çıkarılmasından kaynaklanmaktadır.

Ağıt-destan metinlerinde mutlaka destan yazarının adı bulunur. Zaten sözlü kültür döneminden getirilen bir özellik olan, halk şairinin adını son dörtlükte söylemesi geleneği, ağıt-destan metinlerinde de yaşamaktadır.

1946–1974 yılları arasında tespit ettiğimiz 212 ağıt-destanın, yazarları ve bu yazarlara ait destan sayısı şöyledir: Âşık Mehmet (1), Ferhat Altay (1), Celâ Tezcan(1), Adem Karapınar (1), Dursun Sezer (1), S. Güzeycan (1), Dursun ve Turan Koç (1), Celil Kandemir (1), Halil Alınmaz (1), Âşık Muharrem (1), Hasan Aydın (1), Ahmet Akgül (1), Hacı Turan Cidal (1), Cemil Turgut (1), İbrahim Bitiş (1), Feramuz Coşkun (1), Hüseyin Karapınar (1), Rasim Aydoğan (1), İhsan Temiz (1), Mustafa Duran ve Kemal Akbulut (1), Mehmet Çakırca (1), Ömer Işık (1), Sabri Atagün (1), Ahmet Kaya (1), Ali Baran (1), Hüseyin Karapınar ve Mustafa Duran (1), Şadi Akkılıç (1), Ali Nurdere (1), Ali Özçelik (1), Hüseyin Eren (1), Veis Muranlı (1), Muhuttin Yıldırım (1), Hasan Emek (1), Murat Otay (1), Sefa Sağ ve Cemil Turgut (1), Kemal Sezer (1), Mecit Bülbül (1), Müslim Akbaba (1), Ali Şahin ile Halil Kaymak (1), Ali Yılmaz (1), Mehmet Anarat (1), Âşık Ali (1), Nazım Sakal (1), Mustafa Ölmez (1), Muzaffer Şahin (1), Hasan Kalem (1), Hüseyin Çırakman (1), Necdet Anıl (1), Sefil Selimi (1), Duran Çolak Ay (1), Âşık Düz'er (1), Nail Dönmez (1), Hakkı Çakır (1), Mithat Kur (1), Mehmet Doğru (1), Ahmet Abacı (2), Ahmet Gülme (2), Ahmet Yılmaz (2), Ali Şahin (2), Âşık İbrahim (2), Âşık Münir (2), Âşık Ökkeş (2), Celal Kılıç (2), Dursun Ali Candan (2), Dursun Yılmaz (2), İzzet Öksüz (2), Mustafa Aydın (2), Mustafa Güler (2), Zeki Çilenk (2), Zeki Güvener (2), Mehmet Demirbaş (2), Ahmet Bayrak (3), Âşık Hasan (3), Eşref Keskin (3), Fevzi Çoşkun (3), Hüseyin Yıldırım (3), İsmail Kafalı (3), Ziya Kadıoğlu (3), Âşık Mustafa ve Âşık Mehmet (4), Kemal Aygün (4), Ali Balcı (5), Ali Gürbüz (5), Rasim İrtem (6), Şen Kardeşlerin (Muharrem Şentürk

ve Dursun Koç) (7), Kemal Akbayrak (8), Dursun Koç (9), Salim Yılmaz (9), Kemal Bülbül Kavaklıoğlu (10), Mustafa Duran (37).

Ağıt-destanların bazılarında ya basıldığı yer, ya da basıldığı tarih yazmaz. Destan sayfasında yazdığı kadarıyla, ağıt-destanların basıldığı iller ve bu illerde kaç adet destan basıldığına dair veriler şöyledir: Kayseri (2), İstanbul (36), İzmir (13), Bolu (1), Tokat (1), Kastamonu (2), Eskişehir (7), Çanakkale (1), Sivas (22), Samsun (55), Ordu (3), Konya (5), Antalya (5), Denizli (1), Giresun (7), Edirne (1), Ankara (9), Zonguldak (4).

Ağıt-destanların basıldıkları yıllara göre sayıları da şöyledir: 1953 (9), 1954 (2), 1955 (3), 1956 (3), 1957 (4), 1958 (13), 1959 (15), 1960 (19), 1961 (15), 1962 (11), 1963 (22), 1964 (21), 1965 (4), 1966 (5), 1967 (4), 1969 (5), 1970 (8), 1971 (4), 1972 (7), 1973 (11), 1974 (5).

Bizim tespit ettiğimiz ağıt-destan sayfalarında yazan fiyatları incelediğimiz zaman karşımıza şöyle bir sonuç çıkıyor: Destancılarla yapılan mülakatlarda, destancılar genelde, maliyet ve satış fiyatı arasında 1/5'lik bir oranla olduğunu söyler. Birçok destancının bu orana dikkat etmediğini ve tutturabildikleri fiyata destan sattıklarını görüyoruz. Bu sonuca, aynı yıllarda ortalama bir fiyatla satılan destanların, aynı dönemde bazı destancılar tarafından yüksek fiyatla satışından görerek ulaşıyoruz.

1953'te 10 kuruş olan destan fiyatı, günün şartlarına, maliyet artışlarına ve destancının keyfine göre artmıştır. Bu fiyat 1957'de 15 kuruş, 1961'de 50 kuruş olmuştur; fakat bazı destancılar 1960'lı yıllarda destanlarını 25 kuruştan satmaya devam etmişlerdir. 1974 yıllarında satılan destanların fiyatının 50 ile 100 kuruş arasında değiştiği olmaktadır. 1948–1952 yılları arasında Emin Düştü'nün[474] bir destanı 5 kuruştan sattığını düşünerek, 1946 ile 1974 yılları

[474] Âşık Emini, Düştü (Tokat/Zile 1943) ile 11. 9. 1994 tarihinde Ankara'da, Hülya Akay tarafından yapılan mülakat, görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metnin bir kopyası Ö. Ç. arşivindedir. Özkul ÇOBANOĞLU: a.g.e., 220.

arasındaki destan fiyatının, anormal bir artışla, 5 kuruştan,100 kuruşa çıktığı görülmektedir.

V. BÖLÜM

METİNLER

5.1. Ağıt Destan Metinleri

1) Kazalarda Ölenleri Konu Alan Ağıt-Destanlar

A- Herhangi bir Vasıta ile Geçirilen Kazalarda Ölenleri Konu Alanlar

e) Araba Kazalarında Ölenleri Konu Alanlar

Giresun'dan Çıkıp Gelen Taksi Kazasının Destanı

Beş kuzum bir karım çıkmıştık yola
Bakın başa gelen bu garip hale
Allah'ı unutup tapmayın mala
Âleme ibrettir ölümüz kuzum

Hiç kimsem kalmadı tutsunlar yası
Yolumuz kapladı denizin sisi
Çırpınırken gördüm kızım Elmas'ı
Bak genciken soldu gülümüz kuzum

Fırlayıp virajdan düştük denize
Dedim çıkabilsem ben yüze yüze
Duyan Müslümanlar acısın bize
Bağırsak dönmüyor dilimiz kuzum

Denizi boyamış yüzünde nurlar
Firenim patladı yanmadı farlar
Beş yavru bağrışıp çıkmaya zorlar
Uzatın tutayım eliniz kuzum

Kader böyle imiş kesildi kıda
Her şeye kadirdir yaratan Hüda
Ağlaman yavrular edin elveda
Tam kökten kırıldı belimiz kuzum

Tekbir'i unutmam her şeyin başı
Sanki alkan oldu gözümün yaşı
Bir iki değiliz tam yedi kişi
Esmiyor denizde yelimiz kuzum

Evet vade ama bu bize zulüm
Her dayim düşmandır kendi malın
Viraj yalçın idi dönmedi kolum
Karadeniz imiş gölümüz kuzum

Âşık Hasan tam geldi gıvam
Sen yalvar Allah'a geçerse duvan
Hiç kimsem kalmadı kapandı yuvam
İnşallah cennettir yolumuz kuzum

Âşık HASAN – 1962

Terme'nin Gargıcak Köyünde Ezilen Makbule'nin Destanı

Dinleyin kardeşler acılı destanım
Acılı haberimi duyan ağlasın
Gargıcak köyüne aktı al kanım
Günahsız kabire koyan ağlasın

Fatsa arabası vurdu bana
Boyadı beni al kızıl kana
Dayanır mı bunu duyan ana
Kanlı elbisemi soyan ağlasın

Kazam Niksar Olukalan köyünden
Aldım yarayı ben de derinden
Alın destanımı dayım elinden
Dillerde destanımı duyan ağlasın

Kargıcak köyüne alkanım yayıldı
Dibekli köyünde cenazem kaldı
Acılı haberimi annem aldı
Annesiz cenazemi yuyan ağlasın

Söyleyin anneme ağlamasın bana
Kanlı gömleğimi bıraktım sana
Adım Makbule yazın destanı
Dillerde destanımı duyan ağlasın

Alkanım akar durmaz yarada
Sahipsiz kuşlar kaldım arada
Daha gencidim ermedim murada
Muradım gözümde koyan ağlasın

Acılı haberimi verdiler Terme'ye
Nasip olmadı muradıma ermeye
Annem gelsin kabrimi görmeye
Annesiz kabire koyan ağlasın

Keşifciler geldi acele Terme'den
Çıktı canım ifademi vermeden
Girerim kabire annem görmeden
Annesiz kabire koyan ağlasın

Acılı haberim varınca köye
Ağlar annem Makbule'm diye

Alın destanımı olsun hediye
Dillerde destanımı duyan ağlasın

Bana mesken oldu gurbet eli
Genciken büküldü babamın beli
Destanımı yazan dayım Ali
Sat da destanımı duyan ağlasın

Ali BALCI–1964

Ünye Yolunda Çarpışan Arabanın Destanı

Arabam yol almış gider Ünye'ye
Bakar mısın süyedan künyeye
Birden bire uğradık neye
Ruhunuz şât olsun azizi şehitler

Ünye yolunda oldu bu kaza
Âşıklar destanı tarihe yazar
Cihanda olmadı böyle bir kaza
Acılı destanı duyan ağlasın

Her vakit kanlı gördüm başımı
Direksiyon parçaladı döşümü
Garip anne dökün kanlı yaşımı
Acılı destanımı duyan ağlasın

Olduysa kaza burada oldu
Samsun hastanesi yaralı doldu
Ne yapalım kader bizleri buldu
Ağlama annem Allah'tan oldu

Giderim giderim yolum tükenmez

Söylerim söylerim sözüm tükenmez
Saat dokuzda biz evden çıktık
Garip annelerin bağrı yanık

Samsun'dan çıktık sağ selamet
Evci sabahına geldik koptu kıyamet
Bizim bu canımız şoföre emanet
Ağla annem ağla kader böyledir

Ünye'nin yolları kayalı taşlı
Annemin babamın gözleri yaşlı
Ne yapalım şoför destanım başlı
Nazlı yârim geliyor gözleri yaşlı

Evden körpe kuzu onu bekliyor
Seven yola gitmez bizi bekliyor
Evde körpe kuzu anne beliyor
Ağlayın kardeşler bu halimize

Âşık Recep duydu bunu gezerken
Hem yazarken ağlar hem de okur
Kim derdi şoförü böyle olurken
Ağlayın kardeşler bu halimize

Söyle âşık söyle sana ne oldu
Sılada validem sarardı soldu
Anne nazlı yârim ele mi kaldı
Acıyın kardeşler kader böyledir

Kırk sekiz kişiyle kaldık bir yerde
Çok çare aradık bu zalim derde
Allah'ım bu derdi vermesin fete

Ne yapalım kardeş kader böyledir

On üç yaştan beri söyler gezerim
Nerde dertli görsem destan yazarım
Semaya set çekti ah ile zarım
Şoför ateşe yandırdın felek

Takdir Allah'ındır tedbir şoförün
Nasıl olsa da yazı Allah'ındır
Şoför demiştir kaynak aksın
Acıyın kardeşler bu halimize

Sağa giden arabam sola döndü
Ünye yolumuz ahrete döndü
Bizim feleğin daima böyledir dünü
Genç yaşta kimler ister ölümü

Yeter Âşık Recep bu kadar yeter
Bu acıklı haberim her yere gider
Yirmi beş kuruşla insan mı batar
Alın destanımı sizde komşular

Hüseyin EREN- 1961

Fatsa'nın Yakı Köyünde 24 Kişinin Ölümüne Sebep Olan Feci Kaza Destanı

Samsun'dan yollandık akşamın beşi
Otobüs içinde tam otuz kişi
Kiminin çocuğu kiminin eşi
Kim derdi bunları ölüme gider

Hepsinin kalbinde hasret arzusu

Arzular evlere varmak doğrusu
Yürekler çarpıyor feci korkusu
Kim derdi bunları ölüme gider

Seyrederek Çarşamba Terme Ünye'yi
Son görüşümüz oldu yeşil Fatsa'yı
Ecel döndürmedi şu tek dönmeyi
Kim derdi bunları ölüme gider

Yanaşmak üzereyken tam yalı köye
Biz de anlayamadık uğradık neye
Arabamız takla attı dereye
Kim derdi bunları ölüme gider

Şuurları bozuldu attıkça takla
Her taraf çınlıyor ah ile vah ile
Tam yirmi dört ölü gelir mi akla
Kim derdi bunları ölüme gider

Sesleri işiten köylü koşuştu
Otobüs yanıyor hepten tutuştu
Fatsa itfaiyesi hemen ulaştı
Kim derdi bizleri ölüme gider

Cesetler karardı kül oldu servet
Görenler ağlıyor ne korkunç afet
Gelen vasıta durup ediyor hayret
Kim derdi bizleri ölüme gider

Kazanın dehşeti şaşacak haldi
Vali savcı polis duyanlar geldi
Sağ kalanlar tek tek ifade verdi

Kim derdi bizleri ölüme gider

Hadise yerinde toplandı ağlar
Ölenler ortada sevk oldu sağlar
Mesleğe ders oldu o feci anlar
Kim derdi bizleri ölüme gider

Çığlıkları bir an da duyulmaz oldu
Ateşin yanına varılmaz oldu
Ölüler kenarda tanınmaz oldu
Kim derdi bunları ölüme gider

Yolları gözleyenler duyunca bunu
Ağlayarak tuttu Fatsa yolunu
Kimi kardeşini kimi oğlunu
Kim derdi bunları ölüme gider

Kadri ilahi değişmez yazı
Göklere yükseldi Allah avazı
Allah'ım korudu Salim Yılmaz'ı
Kim derdi bizleri ölüme gider

Salim YILMAZ- 1960

Kardeşler Yokuşundaki Feci Kaza

Acemi şoförün fenadır işi
Ölü ve yaralı 21 kişi
Kardeşler dağının kötü yokuşu
Aman şoför yavaş yavaş sür yürü

Kardeşler dağları oldu yurdumuz
Aman şoför firenimi kırdınız
Üç yavrumu el eline koydunuz

Körpe kuzulara bakan ağlasın

Havada kuşlar imdada döndü
Yağlarım eridi etlerim yandı
Ocaklar başına baykuşlar kondu
Tütünüm karaldı bakan ağlasın

Yolları bekliyor annelerimiz
Baba diye ağlar yavrularımız
Ecelsiz akıyor al kanlarımız
Şu acı haberi duyan ağlasın

Acı acı geldi benzinin hisi
Acele değişti şoför şivesi
Ecelimiz yetmiş yoktur çaresi
Çaresiz yangını duyan ağlasın

Kangal'dan İstanbul'a aldım bileti
Kardeşim Turan'da etti feryadı
Kitlendi kapımız baykuş tünedi
Böyle bir acıya vatan ağlasın

Şoför delirdi de dağlara düştü
Değişti vitesi eli dolaştı
Sekiz vatandaşta ateşe düştü
Yandılar ateşte duyan ağlasın

Âşık Dursun kalem aldı oturdu
Yaza yaza bu destanı bitirdi
Herkes birer tane alıp götürdü
Okuyup dinleyen yazan ağlasın

Dursun KOÇ -1962

Trafik Kazasında Ölen Gencin Destanı

Aslan Nazmi'ye yazalım destan
Felek ayırdı eş ile dosttan
Kader böyle yazmış olmadı kasten
Kader böyle imiş ağlama annem

Müşteri getirmek için Edirnekapı'ya vardım
Bir sefer yapmadan kana boyandım
Anneye babaya ben hasret kaldım
Kader böyle imiş ağlama annem

Çalışmak isterdim şoförlük işinde
Azrail gezermiş benim peşimde
Kovuldum dünyadan şu genç yaşımda
Takdir böyle yazmış olmadı kasten

Bir su verin içeyim yürek yanıyor
Arabam acı acı korna çalıyor
Cesedim de kanlar ile yunuyor
Kader böyle imiş ağlama annem

Çok zorladım frenlerim tutmadı
Ecel yetti talih yardım etmedi
Geri dönmeyi felek nasip etmedi
Kader böyle imiş ağlama annem

Edirnekapı'da ölüm buldular
Arnavut köyüne kara haberim saldılar
Bu halim duyanlar hep ağladılar
Kader böyle imiş ağlama annem

Arabamın önü ağaca vurdu
Ne olduysa genç yaşta bana oldu
İntizar mı aldık bilmem ne oldu
Feleğin darbesini yiyen ağlasın

Aslan Nazmi şoför cansız yatıyor
Bütün şoförler yasın tutuyor
Ecel kuşu dertli dertli ötüyor
Ecelim yetmeden öldürdün felek

Yeter şair Mithat yeter bu kadar yeter
Viranhanelerde baykuşlar öter
Yirmi beş kuruştan insan mı batar
Nihayet destanım burada biter

Mithat KUR -1963

Toros Dağında Ölen Kâmil Sıdık ve İbrahim Üç Şehitlerin Destanı

Adana'dan çıktık arife günü
Kim der ki Sıddık Bey ölü
Zekeriye'da yaralı geli
Bayramımız kara geçti ne çare

Yol altına arabayı yıkınca
Kâmil Bey'de mezarından çıkınca
Hüseyin ortakçı gelip bakınca
Bayramımız kara geçti ne çare

Beyler arabayı yıkıp duruyo
Yavrular yola bakıp duruyo
Yokuşta zinciri takıp duruyo

Bayramımız kara geçti ne çare

Yol altına arabayı devirdi
Yönlerini kıbleye çevirdi
Devrildi araba makas eğildi
Bayramımız kara geçti ne çare

Çorum mebusu cenazeyi götürdü
Çıkardı mezardan eve getirdi
Azrail de vadesini yetirdi
Bayramımız kara geçti ne çare

Devrildi araba zebze ezildi
Sıdık Bey öldü candan üzüldü
Anneler yavrular yola düzüldü
Bayramımız kara geçti ne çare

Yaralı Zekerya akıyor kanı
Öldü Sıdık Bey yoktur dermanı
Bu imiş bana hakkın fermanı
Bayramımız kara geçti ne çare

Unutmayın destan yazın dillere
Kazıldı mezarım gurbet ellere
Kanlarımız karıştı akan sellere
Bayramımız kara geçti ne çare

Toros dağı da mekânı buldu
Çoraplar içine kanımız doldu
Canımız çıktı benzimiz soldu
Bayramımız kara geçti ne çare

Ufacık yavrular öksüz mü kaldı
Annesi Sıdık Bey'i gezmeye saldı
Gelin kardeşlerin yüreği yandı
Bayramımız kara geçti ne çare

Dönmüyor dili söylemez sözü
Gurbette ölenin açıktır gözü
Zahmetle öldürdün felek sen bizi
Bayramımız kara geçti ne çare

Şehit diye mezarıma siz yazın
Toros dağlarına kabrimi kazın
Benim yerime yavrularım siz gezin
Bayramımız kara geçti bu sene

Daş mı asvat mı Adana yolu
Gurbete giden böyle mi olu
Söylemez dili ezildi kolu
Bayramımız kara geçti ne çare

Ahmet bu kadar uzatma sözü
Ölen İbrahim'in açıktır gözü
Makine ezdi tutmuyor dizi
Bayramımız kara geçti ne çare

Ahmet ABACI – 1959

f) Uçak Kazalarında Ölenleri Konu Alanlar

Londra Şehitleri Destanı

Saat on ikide uçağa bindik
Şu kanlı Kıbrıs'ı alırız diye

Vedalaşıp evden biz yola çıktık
Sağ selamet geri geliriz diye

Çıktık bir yola geri dönülmez
Felek kanat verdi yere inilmez
Sislidir Londra meydan bulunmaz
Bu zalim gurbette ölürüz diye

Sev uçağı önünden bir duman tüttü
Tükendi benzinde vademiz yetti
Menderes kendini uçaktan attı
Bu vatan cephesi ölürüz diye

Menderes bu yerde mucize erdi
Yürekte çoktur da Kıbrıs'ın derdi
Zaten Kıbrıs türk'ün hem anayurdu
And ettik Kıbrıs'ı alırız diye

Sev uçağı kanatların açıyor
Ağaç dallarını pır pır geçiyor
Zalim felek bize kefen biçiyor
Bu vatan cephesi ölürüz diye

Sev uçağı cayır cayır yanıyor
Yaralandım eller yüzler kanıyor
Yavrular sılada sizi anıyor
Babam Londra'da şehittir diye

Gazeteler yazdı kara yazılar
Duyan vatandaşın kalbi sızılar
Öksüz kaldı şimdi körpe kuzular
Babam Londra'da şehitmiş diye

Pilot ileride dumanı gördü
Bize mezar oldu Londra yurdu
Menderes radyoda yayınlar verdi
Bizler Londra'da şan aldık diye

Askeriye merasime düzüldü
Duyanların bütün benzi bozuldu
Ya ölüm ya taksim yazıldı
Ölürüz Kıbrıs'ı alırız diye

Yeter Âşık Hüseyin çok fazla yazma
Emir Allah'ındır kendini üzme
Atamızdan kalan o kanlı çizme
Düşman için bir dahi giyeriz diye

Hüseyin YILDIRIM -1959

Londra'ya Düşen Tayyaremizin Destanı

Sev uçağı deyip matem kuralım
Bu acıyı duyup kalbe vuralım
14 tane ölüye yaslı duralım
Böyle bir acıyı duan ağladı

Şubat ayı 59 senesi
Çok mu doktor Menderes'in yarası
Yine yandı Türkiye'nin sinesi
Bu acıyı duyan bütün ağladı

Başvekil kurtulmuş radyo söyledi
Kemal Zeytinoğlu vefat eyledi
Ecel şerbeti bizi neyledi
24 milyon duydu ağladı

Sabri Kazmazoğlu yumdu gözünü
Güner Türkmen'in göremeyiz yüzünü
Türkiye'nin acı aldı özünü
Kıbrıs'taki Türkler duydu ağladı

Server Somuncuoğlu ölenin biri
İlhan Savut'ta dönmedi geri
Abdullah Parla kalmadı diri
Böyle önderlere cihân ağladı

Adı Mehmet ali soyadı Görmüş
Gönül Uygur ile beraber ölmüş
Büberoğlu Lütfü'nün ruhu da sönmüş
Cezayir Bağdat duydu ağladı

Burhan Tan gazete muhabiri idi
Feleğin kaderi onu da yedi
Şerif Arzık da ölüyom dedi
Al bayrağı tabuta saran ağladı

Pilot Münür âh ne kadar uğraştı
Ecel şerbetine o da ulaştı
Can verirken al kanlara bulaştı
Sağ kalan Menderes gördü ağladı

Milli bir davaya orda gidildi
Hüdâ'dan emir böyle edildi
14 ölü vatan için verildi
Birleşik Milletler bile ağladı

Afyon Mebusu Arif Demirel'e
Bu acı dağıldı dillerden dile

Gözümüzün yaşı döndü hep sele
Baba diyen yavrular bile ağladı

Kazım Nefes ile Emin Kalafat
Yara verdi bunlara da bu afat
Başvekil kurtulmuş buna berekât
Yaran var mı diye soran ağladı

Londra'yı sisli duman bürüdü
Ecel bizi üç yüz metre sürüdü
Coşan alev üstümüze yürüdü
Cesetleri ateşten alan ağladı

Başvekil ağlayıp bize bakıyor
Al kanlarım topraklara akıyor
14 ölü sıra sıra yatıyor
Toplayıp kabire koyan ağladı

Refik Koraltan kürsüye gelir
Ağlayan millete teselli verir
Yaşını dökerken yere eğilir
Kürsüde Koraltan bile ağladı

Şair Ahmet kalemi aldı oturdu
Bu destanı yaza yaza bitirdi
Herkes birer tane alıp götürdü
Okuyan dinleyen yazan ağladı

Ahmet YILMAZ-1959

Beyrut Uçak Kazasının Destanı

Aile yuvamla uçağa bindik

Beyrut'a geldik uçaktan düştük
Ecel şerbetini Ankara'da içtik
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Yere inmek için kalmadı zaman
Etrafımızı sardı simsiyah duman
Ecel hiçbirimize vermedi aman
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Ayten, Meral, Abdulkadir eşi
Uçaktan düşen 21 kişi
Geriye kalan yabancı 14 kişi
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Böyle olacağını nasıl bilirdik
Beyrut2a gelince hemen anladık
Sise karışıp Beyrut'a düştük
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Şehitler şehidi Ayten Moray
Rütbesi yüksek çalışkan Yarbay
Türkleri üzdü bu acı olay
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Uçağımız düştü çarpıp dallara
Eşimiz dostumuz bakar yollara
Dönüş yok bizlere bahtımız kara
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Beyrut ovası kabrimiz oldu
Etraftan vakayı duyanlar oldu
Hem uçak yandı hem can kayboldu

Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Dosluk armağanı bize bu uçaklar
Göğüsler kabartan haklı haybetler
Acımızı böldü dostumuz milletler
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Vilâyet civarı Ankara parkı
Olur mu motorun kuduran harkı
Pilotu aldı şimdi pek korku
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Zararı ziyanı sayıyor devlet
Kanundan fayda görüyor millet
Bizimle beraber bütün millet
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Ailem çocuklar yanıma geldi
İki saat sonra canımız çıktı
Cenazem Cuma gün orduya gitti
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Bütün şehitlere millet ne desin
Destan okuyanı herkes dinlesin
Destan okuyan yasın eylesin
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

On iki şehit dizilmiş sırada
Vatandaş diyen ağlıyor orda
Genç yaşta bizler ermedik murada
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Her iki şehide büyük kıymatlı
Bütün memleketi yasa gark etti
Salim Yılmaz sözü böyle tüketti
Ölüm mukaddermiş vatan sağ olsun

Salim YILMAZ -1959

Ege Uçağı

İstanbul'dan kalkıp uçtu semaya
Benziyordu gökte parlayan aya
Henüz gelmemişti ol Ankara'ya
Düştü birden bire Ege uçağı

Düştüğü arazi taşlık bayırdı
Etrafı yeşillik çimen çayırdı
Birçok yolcuları Allah kayırdı
Kazaya uğradı Ege uçağı

Varıdı içinde yirmi bir kişi
Hepsinin varıdı ayrı bir işi
Türlü bin yıldızla dizilmiş peşi
Parlayan göklerde Ege uçağı

Hepsinde açılmış ayrı bir yara
Vermiyor katiyen bir vakit ara
Her biri düşmüştü böyle dara
Yatıyor yerlerde Ege uçağı

Andıran göklerde mavi denizi
Parlayan ufukta nurane izi
Kiminin bacağı, kiminin dizi
Kırılmış yatıyor Ege uçağı

Kiminin ezilmiş her iki kolu
Kiminin ezilmiş sağı ve solu
Kapanmış böylece gittiği yolu
Oturmuş yatıyor Ege uçağı

Kimisi gidiyor Sivas, Adana
Kimisi gidiyor Kayseri, Van'a
Yayıldı acısı bütün cihana
Duruyor kalplerde Ege uçağı

Düşer düşmez derhal yurda yayıldı
İsimleri birer birer sayıldı
Sanırsın düşüp de sanki bayıldı
Yatıyor sedasız Ege uçağı

Kimisi oturmuş durup ağlıyor
Kimisi başına kara bağlıyor
Kimisi sulardan fazla çağlıyor
Yanıyor kalplerde Ege uçağı

Kiminin yarılmış duruyor başı
Kiminin yirmi dört yirmi beş yaşı
Kiminin gözünden akıyor yaşı
Duruyor böylece Ege uçağı

Kiminin incinmiş her iki eli
Kiminin incinmiş gövdesi, beli
Duruyor gözlerde bütün hayali
Dilden dile gezer Ege uçağı

İşte bu felâket olmuştur böyle

İlâhi onlara sen yardım eyle
Altmış üç vilâyet kırk bir bin köyle
Söylenir dillerde Ege uçağı

Geride kalana olmasın keder
Çaresiz dertlere acı ne eder
Ne bacı, ne kardeş, ne anne peder
Yolunu gözlüyor Ege uçağı

Âşık Eşref der ki, kalbim sızılar
Tanrının emridir olan yazılar
Bekliyor yolunu körpe kuzular
Gelecektir diye Ege uçağı

Faruk Eşref KESKİN -1954

Ankara'da Uçak Kazasında Ölenlerin Destanı

Ölüm sesi ile yürekler pare
Yüzlerce kardeşim yandı ne çare
Birbirine çarptı iki tayyare
Kurtarın bizleri diri yanmaktan

Ateşte kalanlar o anda kül oldu
Ulus meydanında kanlar sel oldu
Nice konca güller açmadan soldu
Kader böyle imiş olanlar Haktan

Kiminde kol koptu kiminde bacak
Binlerce yavrucak yetim kalacak
Babayı, anneyi nasıl bulacak
Kader böyle imiş olanlar Haktan

Kimi gökten tane tane döküldü
Nice yiğitlerin beli büküldü
Ateşte kalanlar kül olup söndü
Kader böyle imiş olan Allahtan

Hastaneler dolup taştı cesetten
Kemik ayrılıyor ateşte etten
Kurtarın bizleri bu felâketten
Kader böyle imiş olan Allahtan

Şimdi yüz cenaze birden kalkacak
Yetim yavrucaklar yola bakacak
İhtiram kıt'ası en önde sanacak
Kader böyle imiş olan Allahtan

Kanlar derya olmuş cesetler ezik
Körpe yavrucaklar daha tazecik
Anneler, babalar, kardeş, teyzecik
Kader böyle imiş olan Allahtan

Bütün dünya duydu bu acı haberi
Ateşler içine akan can teri
Yürekler acısı i-adat sesleri
Kader böyle imiş olan Allahtan

Çare bulunur mu yaralar derin
Oruçlu oruçlu toprağa verin
Kucağına düştük bizler ecelin
Kader böyle imiş olan Allahtan

Namazdan çıkmıştık Hacı Bayram'dan
Kimisi anadan kimisi candan

Dolmuştu meydanlar geçilmez kandan
Kader böyle imiş olan Allahtan

Bize artık ahret yolu göründü
Türk milleti hemen yasa büründü
Nice koç yiğitler kal olup söndü
Kader böyle imiş olan Allahtan

İnsan parçaları her taraf bütün
Mahşeri yaşadı Ankara o gün
Kimdir bilinmiyor yanan ölünün
Kader böyle imiş olan Allahtan

Acı acı sesler yanan alevden
Tanınanı yoktur yüz cenazeden
Kimisi şehirli kimisi köyden
Kader böyle imiş olan Allahtan

Şair Kemal der ki yüce Mevlâdan
Dileğimiz bizi koru belâdan
İnsan parçaları yağdı semadan
Kader böyle imiş olan Allahtan

Kemal AKBAYRAK- (y. t. y.)

Ankara'da Çarpışan Uçak Kazasında Yanarak Can Veren Kardeşlerimizin Destanı

Uçak meydanından yolcusun almış
Dolanarak Ulus üstüne gelmiş
Çarpışmış uçaklar bir kaza olmuş
Millet hep oraya dolmuş ağlıyor

Çarpışınca depoları patlamış
İçinden başçavuş yere atlamış
Ağlayalım hiçbirisi kalmamış
Kazada ölenler yanmış ağlıyor

İkisi bir evden bakın kadere
Ağlamak yakışır anne pedere
Milleti düşürdü derin kedere
Bilmeyen bilenden sormuş ağlıyor

Bu fani dünyanın cilvesi çoktur
her şeyi emreden yaradan Hak'tır
Yanana bir çare bulunmaz doktur
Koşmuş hastaneye görmüş ağlıyor

Üç kişide Amerikan içinden
Parçalanmış uçak gövde kıçından
Damla damla kan akıyor saçından
Köz gibi yananı görmüş ağlıyor

Milleti kedere sardı bu acı
Acı çok derindir bulunmaz ucu
Birikmiş meydana anne ve bacı
Elleri dizine vurmuş ağlıyor

Duydum bu kazada fazladır ölü
Kiminin başı yok kiminin kolu
Kapanmış geçilmez Ulus'un yolu
Milleti bu acı sarmış ağlıyor

Yetmiş dördü buldu yanarak ölen
Ah çekip ağlıyor bu hali gören

Yurdun her yanından görmeye gelen
Hayretler içinde kalmış ağlıyor

Acı bir kazadır söylenir dilde
Alanlar okusun destanı bende
Kül olmuş cesetler bilinmez halde
Anneler saçını yolmuş ağlıyor

Yetmişi aşmıştır mahvolan canlar
Kızarmış gövdeler kurumuş kanlar
Teğmen Hikmet daha yeni nişanlar
Muradına erememiş diye ağlıyor

Tutuşmuş saçından yanıyor kızlar
Bu hali görenin yüreği sızlar
İki üç yaşında ufak kuzular
Anne diye yana yana ağlıyor

Caddeyi bankayı alevler sardı
Bütün memurları içerde kaldı
Yetişin yanıyom figan çoğaldı
Kaza kurbanların gören ağladı

Dünyaya duyuldu kazanın ünü
Ankara'ya döndü milletin yönü
Cemal Gürsel'inen İsmet İnönü
Şehit evlâtlarım diye ağlıyor

Bütün yurdu sardı bu büyük keder
Yananlar çırpınır hep feryat eder
Elleri yüzünde anneler peder
Kanlı gözyaşını saçmış ağlıyor

Bir ânın içinde böyle ne oldu
Bütün hastaneler yananla doldu
Zavallı gençlerin gül benzi soldu
Millet âh çekiyor vatan ağlıyor

Âşık Ali Hak'tan bu olan işler
Yanmış hep gövdeler kül olmuş başlar
Yerdeki evliya gökteki kuşlar
Hepisi bu hale yandı ağladı

ÂŞIK ALİ-1963

g) Tren Kazalarında Ölenleri Konu Alanlar

Amasya Şeker Fabrikasında Çarpışan Trenle Kamyonun Destanı

Amasya'dan çıktı acele tren
Bizde eyledik şu dünyayı yalan
Kanlı yaş akıttı halimizi gören
Böyle kazaya kimler ağlamaz

Kamyon içinde bir evden beş kişi
Ağlıyor kırılmış kiminin dişi
Mevlâ'm göstermesin bu acı işi
Böyle kazaya kimler ağlamaz

Trafikler geldi vaka yerine
Görmüş ki araba inmiş derine
Kim dayanır ana baba zarına
Böyle kazaya kimler ağlamaz

Tenin sesi kayet yiti çıktı

Vurdu kamyonu hemen yıktı
Bütün millet halimize baktı
Böyle kazaya kimler ağlamaz

Tren yolcuları halimize bakar
Yaralandım al kanım akar
Görpe kuzular yola bakar
Böyle kazaya kimler ağlamaz

Beş kişi birden yola çıktık
Tren vurunca şaşırıp baktık
Hepimiz hastaneye kalktık
Böyle kazaya kimler ağlamaz

Hastanede kaldı bizim ölümüz
Sarardı soldu açan gülümüz
Fabrikadan kesildi bizim yolumuz
Ne yapalım annem kader böyle imiş

Acılı haberimiz köye varınca
Ağlar yavrular bizi duyunca
Ne olduğumuzu bilmedik tren vurunca
Böyle kazaya kimler ağlamaz

Fabrikanın önünden geliyor tren
Ağlıyor bizim halimizi gören
Kamyondur bu işe sebep veren
Böyle kazaya kimler ağlamaz

Araba parça parça oldu
Duyan millet yanımıza doldu
Açmayan gülümüz bir an soldu

Böyle kazaya kimler ağlamaz

Çok feci oldu bu kaza
Ermedik baharız yaza
Mevlâ'm verdi bize böyle ceza
Ne yapalım annem kader böyle

Araba istop etti çalışıp gitmez
Viran oldu bağımız bülbül ötmez
Bu dert bizi artık iyi etmez
Ne yapalım annem kader böyle imiş

İki ay oldu Suluca'ya varalı
Kimi baygın yatar kimi yaralı
Söyleyin anneme gezsin karalı
Ne yapalım annem kader böyle

Araba devrildi kaldıran olmaz
Kırıldı kolumuz sardıran olmaz
Yaralandım anam yaram iyi olmaz
Ne yapalım annem kader böyle imiş

Hiç olmadı kazanın böyle eşi
Sandım ki doğdu zulmün güneşi
Görenler şaşırdı bu acı işi
Ne yapalım annem kader böyle imiş

Ali derde söyler bu dilim
Suluca'ya uğradı benim yolum
Yoktur bu dünyada namazsız ölüm
Ne yapalım annem kader böyle imiş

Ali BALCI- 1962

Tren Kazası

Kara tren kaç kaç olmuş kaçıyor
Demirin üstüne al kan saçıyor
Annem gelmiş kanlarımı içiyor
Kapı deresine kaldı den varın

Bulamadım hastanenin yolunu
Tren kesti Halil'imin kolunu
Sormadım validemin halini
Kapı deresine kaldı den varın

Kapı deresinde tutuldum derde
Yanlarım çürüdü kuru yerde
Validem sorarsa Halil'im nerde
Kapı deresine kaldı den varın

Bugün de günlerden pazardır Pazar
Açmayın yorganı yaram var azar
Söylemem anneme nişanım sezer
Ağlatman annemi yolda den varın
Kapı deresine şirket kuruldu
Ahbaplarım başıma dizildi
Yapa agdan bir çift kurban verildi
Biri Halil biri Kadir den varın

Bir sene İzmir'de bir sene yolda
Çok sefillik çektim perişan halde
Muratsız gidiyorum şu gurbet elde
Kapı deresinde kaldı den varın

Altı aya çalıştım para almadım

Kahpe felek muradıma ermedim
Nişanlımı doya doya sarmadım
Kapı deresinde kaldı den varın

Allah Allah dedik girdik yarmaya
Aybaşı gelip de para almaya
İki kardeş geldik şehit olmaya
Kapı deresinde kaldı den varın

Kara tren katar katar dizildi
Alnımıza kara yazı yazıldı
Elbistan'a kabrimizde kazıldı
Kapı deresinde kaldı den varın

Ömer IŞIK- 1954

Yahşiyan'da Tren Kazasına Kurban Giden Sabri'ye Destan

Tren gelmiş sürat ile geçiyor
Parça parça kemiklerim uçuyor
Al kanlarımı etrafa saçıyor
Ağlaman akrabalarım kader böyledir

Ne arabam kalmış ne de atlarım
Parçalanmış benim bütün etlerim
Kabristan olmuş şimdi yurtlarım
Ağlaman ahbaplarım kader böyledir

Tren biçti de alkanlarım üğünür
Eyvah Sabri'm diye annem döğünür
Bu gençlikte bana ölüm görünür
Ağlaman arkadaşlar kader böyledir

Benden selam söylen nişanlım yâre
Biçti tren de arkadaşlar habere
Doktorlar gelse de bulmaz çare
Ağlaman arkadaşlar kader böyledir

Arabam atlamaz tren yolunu
Tekerleri geçti annem kolumu
Kim alırsa alsın gonca gülümü
Ağlaman anneler kader böyledir

Bir kaza geldi benim başıma
Henüz yeni girdim di on beş yaşıma
Gece girmiş idi benim düşüme
Ağlaman anneler kader böyledir

Dursun babama söyleyin yasımı tutsun
Mezarımın başında bülbüller ötsün
Nişanlıma da kara haberi gitsin
Ağlama nişanlım kader böyledir

Göre ahbaplar dolaşırdı peşimde
Kara toprağa düştüm on beş yaşımda
Ecel dolaşırmış benim peşimde
Ağlaman ahbaplarım kader böyledir

Tirenin yolları çok uzun gider
Sormayın dostlarım bu imiş kader
Annemle babam şimdi kime naz eder
Ağlaman dostlarım kader böyledir

Şef görünce benim yüzüme baktı
Ne kadar tüyüm varsa ayağa kalktı

Tirenin tekerleri ciğerimi yaktı
Ağlaman ahbaplarım kader böyledir

Mehmet Çakırca kalem almış alır eline
Selam verir ahbap ile yarene
Destan yazar vadesiz de ölene
Ağlaman arkadaşlar kader böyledir

Mehmet ÇAKIRCA – 1953

Gurbette Ölen Gencin Destanı

Kayın babam dedi asker olacak
Gurbette kalanın gülü solacak
Kim bilir ki tren canım olacak
Kıyma zalim tren yârim var benim

Yaşımı sorarsan yirmi yaşımda
Çavuş onbaşılar döner başımda
Nişanlım Üzüm de on beş yaşında
Kıyma zalim tren yârim var benim

Tel çekip söyleyin beni Sivas'a
Annem ile babam girsinler yasa
Nişanlım da el eline kalırsa
Yatam mezarda bu dert yer beni

Zalim felek muradımı vermedi
Eşim dostum cenazemi görmedi
Zalim tren çarptı kanım durmadı
Aman doktor kefenime sar benim

Anne desem kulaklarım çınılar

Baba desem yarelerim yeniler
Ah dedikçe pavuyonlar iniler
Alnıma yazılmış mukadder benim

Tecellim bozuktur bahtım karalı
Boz dumanlar çöktü kesti aramı
Ben demezsem el ne bilir yaremi
Açılmadık gonca gülüm var benim

Dinleyin dostlarım benim zarımı
Nişanlandım getirmedim yârimi
Vatanım uğrunda verdim serimi
Muradım gözümde koydular benim

İzmir Karşıyaka oldu mekânım
Zalim kara tren döktü alkanım
Yad ellere vermeyin o nazlı yâri
Ağlatman annemi zari zari benim

Askere düşenler böylemi olur
Zalim felek bundan murad mı alır
Sevgili nişanlım kimlere kalır
Ahrette bile yerim dar benim

Can bülbülü feryat eder kafeste
Gurbet ellerinde hastayım hasta
Görsem nişanlım bu son nefeste
Zalim felek hasretim var benim

Kanlı gömleğimi anneme verin
Beni soran dostlar yasıma girsin
Mezarım başına çadırlar kurun

Sıla da bir bahtı karam var benim

İsmim Adı Güzel defterden silin
Sevgili Üzüm'ü etmedim gelin
İzmir Karşıyaka'dan cenazemi alın
Şu sinende acı sözler var benim

Adı Güzel ismim rütbem onbaşı
Şu sinemi dağladı feleğin taşı
Tel çekin getirin Mehmet kardeşi
Yas çekecek kardeşlerim var benim

Binbaşı İzmir'den telefon açtı
Duyunca babamın tebdili şaştı
Yaya yapın kardeş yollara düştü
Ne yapayım kardeş kaderim ben

Taksi aldı cenazemi yürüdü
Yağlarım eriyip kanım kurudu
Üç kardeşim bir nişanlım var idi
Elin vurma tabip yaram zor benim

Biçare Dursun gurbet gezerim
Gördüğüm acıya destan yazarım
Söyleyin kaynatam görsün mezarım
Tükendi ömrüm işim zor benim

Dursun KOÇ- 1964

h) Vapur ve Diğer Deniz Taşıtlarında Olan Kazalarda Ölenleri Konu Alanlar

İzmit'te Batan Üsküdar Vapuruna

Sene elli sekiz mardın birinde
Yurdu velveleye verdin Üsküdar
İzmit'ten hareket Gölcük önünde
Kumlu denizlere girdin Üsküdar

Saat on üç otuz İzmit'ten çıktı
Hareket, edince fırtına yoktu
Kaptanın başını dertlere soktu
Yolcusunu afete soktun Üsküdar

Rüzgâr vurdu gemi sola yatıyor
Kaptan bağırıyor vapur batıyor
Allah diyen kendin suyu atıyor
Şimdi muradına erdin Üsküdar

Bütün yolcu Marmara'ya döküldü
Nice annelerin boynu büküldü
Yurt matemde bayrak yarım çekildi
Nasıl bu canlara kıydın Üsküdar

Kimisi can vermiş kimi yaralı
Çıktı gazeteler başı karalı
Böyle görülmedi dünya duralı
Feci haber belim kırdı Üsküdar

Figan gitti yarını saat geçmeden
Çoğu mecnun oldu suya düşmeden
Biletçi vakayı söyler şaşmadan
Duyanlar etrafı sardı Üsküdar

İzmit Gölcük Derince'nin arası
Yine arttı şu sinemin yarası
Ecelden kaçılmaz yoktur çaresi
Duyanların dili durdu Üsküdar

Bir simidi üç beş kişi tutuyor
Azgın deniz nice canlar yutuyor
Sağ çıkanlar hastane de yatıyor
Nice libasları soydun Üsküdar

Bilet alan dört yüz yolcu binmişti
Vapur batıp fırtına da dinmişti
Kurtulmayıp nice canlar ölmüştü
Nice öğrenciye kıydın Üsküdar

Kimi kayıp yavrusunu arıyor
Sağ çıkan yaralı doktor sarıyor
Gören gözler kanlı yaşlar doluyor
İzmit'in sinesin deldin Üsküdar

Boş kalmış sıralar öğrenci gelmez
Hocalar kederli yüzleri gülmez
İnşallah bu afet bir daha olmaz
Alim der çok cana kıydın Üsküdar

Savcı bey gelmiş vaka yerine
Görmüş ki Üsküdar inmiş derine
Kim dayanır anne baba zarına
Bu feci kazaya kimler ağlamaz

Kara haber bütün yurda dağıldı
Ölen öldü sağ kalanlar bayıldı

Yüzlerce can bu kazada boğuldu
Bu feci kazaya kimler aklamaz

Kazadan kurtulan tamam kırk kişi
Felek bize sen eyledin bu işi
Gençlerin denizde yüzüyor naşı
Bu feci kazaya kimler ağlamaz

Çokları boğuldu kırk kişi canlı
Biletçi kurtulmuş çok heyecanlı
Kimisi evliydi kimi nişanlı
Bu feci kazaya kimler ağlamaz

Cenazeler dizilmiş sırada
Yavrum diyen ağlaşıyor orada
Çoğu gençti eremedi murada
Bu feci ölüme kimler ağlamaz

Simit gömlek kapan denize daldı
Kimi soğuk kimi sudan bunaldı
Birçok anne baba evlâtsız kaldı
Bu acı ölüme kimler ağlamaz

Kimi çıktı dönemedi mektebe
Şehitlik onlara oldu mertebe
Nice cana kıydın tek bir darbede
Bu feci ölüme kimler ağlamaz

Bakanlar mebuslar ona erişti
Ölen öldü sağ kalanlar görüştü
Kalanlar sağ olsun deyip konuştu
Bu feci kazaya kimler ağlamaz

Gelen giden ölülere bakıyor
Ad kayıp sinemizi yakıyor
Feryat figan şen İzmit'i yıkıyor
Bu feci kazaya kimler ağlamaz

Zalim deniz sen her zaman böylesin
Yavrusu kaybolan anne neylesin
Ölenlere Allah rahmet eylesin
Bu kara habere kimler ağlamaz

İsmim söylemeye görmüyorum lüzüm
Yazdım bu yazıyı kan ağlar gözüm
Yeter burada son ver Ali Gürbüz'üm
Bu feci kazaya kimler ağlamaz

Ali GÜRBÜZ- 1958

Kahraman Dumlupınar Denizaltı ve Şehitler Destanı

Adım Dumlupınar namın söylenir
Deryayı denizi dolaştım geldim
Bu derde baş koydum kanım söylenir
Tanrı huzuruna figana geldim

Sedame ummazdım gam beklemezdim
Salüba ihtiyaç hiç göstermezdim
Ölmeden mezara asla girmezdim
Seksen metre suya divane geldim

Ölenler dünyadan alır mı gıda
Elbet var bu işte hikmeti Hüda
Cenab-ı Mevlâ'dan gelince nida
İşte bu çekilmez zamana geldim

Çanakkale önü dalgalı deniz
Naboland yanaştı sarardı beniz
Topladım kendimi çarpmadan henüz
Çekilmek istedim bir yana geldim

Nabolant'ın fikri bozulmuş idi
Bu kaza anlıma yazılmış idi
Su içinde mezar kazılmış idi
Bakın kaza ile ne hale geldim

Naboland yanaştı bir darbe vurdu
Şarktaki gürültüde garbe vurdu
Ansızın felâket sedame vurdu
Deryânın dibine kurbane geldim

Kaldık su içinde koptu gürültü
Subay ve askerler yere serildi
Koca Dumlupınar nasıl yarıldı
Su doldu bölmeler figane geldim

Seylâp oldu gemide kalmadı medar
Tanrı tutmayınca bizi kim tutar
Deriz ki ya Allah bizleri kurtar
Hak nizam başında dükâna geldim

Kurduk telsizleri girdik cevrime
O zaman koyuldum ölüm devrime
Kim tahammül eder benim yerime
Durdum konuşmaya efgane geldim

Yetmiş iki saat kaldı ömrümüz
Kurtarın bizleri başta sözümüz

Elektrikler söndü görmez gözümüz
Bu ne kara gündü zamana geldim

Şamandıra verdi kara haberi
Dert dahaddüt etti kalmadı geri
Gösterdi dalgıçlar bütün hüneri
Ümidi kesince sultana geldim

Seksen bir kişi kaldık denize
Teessür eyleyin acıyın bize
Vatanı emanet bıraktık size
Ölüme aşıyoruz kabana geldim

Kapılar kapandı hava azaldı
Soluklar sıklaştı günler uzaldı
Ümitler kesildi dünya bozaldı
Seksen bir koç ile kurbana geldim

Biz ümidi kestik deniz dağ olsun
Türkiye çalışsın bahçe bağ olsun
Gayri biz gidiyoruz vatan sağ olsun
Tanrı utandırma ben sana geldim

Gelen dalgıç geçer turak duramaz
Halimiz nicedir asla soramaz
Altı mil akış var bizi bulamaz
Ellerim koynuma sultana geldim

Körpe kuzuları bırakıp gidiyom
Bu vatan uğrunda şehit oluyom
Hiçbir sualim yok öyle biliyom
Al beni Muhammet ben sana geldim

Bilirim şlehitler Hakkın arslanı
Cenneti alâya koyar insanı
Ne yapalım olduk Hakkın kurbanı
Selatu selâmla divâna geldim

Ne analar garip garip ağlamış
Ne gelinler kara çember bağlamış
Ciğerleri yanmış keder ağlamış
Ağlama cennetü elvana geldim

Cümle insanların sabur etmesi
Yunus peygamberin suya düşmesi
Halil İbrahim'in nare girmesi
Aklıma gelince kervane geldim

Hafız Sabri yazar bize beyitler
Yaptık vazifeyi aslan yiğitler
Bu vatan vermiştir nice şehitler
Tanrı huzuruna selâma geldim

Bir bölük askeriz olmadık tabur
Mazlum annelere Hak versin sabur
Görmeden dünyada mezar ve kabur
Cenneti Hüdâ'ya kelâma geldim

Zuhretti bağrıma acı bir yara
Bugünkü günlerim geçti çok kara
Bekledik izinler çıkacak sıra
İşte ebediyen sılama geldim

Ben Türk aslanıyım yolumu bildim
Şerefle yaşadım şanımla öldüm

Dünyadan göç ettim ahrete döndüm
Şu aziz ruhumu ikrâma geldim

Hafız Sabri ATAGÜN -1953

Kahraman Yavuz'umuzun Destanı

Taştı geçit vermiyor Sakarya'nın deresi
Yanaşırken mevziye aldı bizi harp sesi
Anladı kâfir düşman aldı bizi ateşe
Mermi başucumuzda kuş gibi bağırıyor

Dünyada Türk Kahramanlar zaferler kazanır
Günde 1 kilo sabunla çamaşırı yıkarlar
Mart ayında kar üstünde ateş gibi olurlar
Elbisemiz üç kattır potini çift yaparlar

3 kerrede 4 kerre bakasın denize
Bahriye kolay meslek Allah versin hepimize
O gölcüğün önünü yaptılar ona havuz
Yedi düvelin eri yaşasın şanlı Yavuz

Düşman gemisi vardır baştan torpiti saldır
Hedefimiz çok uzak su kesiminden aldır
İtalyan gemileri denizi elekliyor
Bizim kahraman Yavuz İstanbul'da bekliyor

Yavuz manavra yapar bulandırır denizi
İngilizler zannetti Türk esir aldı bizi
Telsizle bildirdiler Türkler olduğumuzu

Zafer geçti ileri aldı partiyemizi
Selamlık yerlerine aldılar hepimizi

Zafer 42 milim akdeniz'den aşıyor
Yavuz'un biçimine ecnebiler şaşıyor

Hep Yavuz'dan söyleme Adatepe de vardır
Söylemeklen biter mi daha neleri vardır
Her Cuma akşamları sineması da vardır
28 buçukluk 10 tane topu vardır

Tarapnatın üstünde makineliler vardır
Amiral salonunda tayyare topu vardır
Sancak iskelesinde 15'likleri vardır

136 ocak hareketle yanacak
Vatanımız çok kıymetli dünyada bir olacak
Buna göre arkadaşlar tertipler alınacak
Askerlik bir vazifedir vatan şeref alacak

Muhittin YILDIRIM-1962

İzmit Körfezinde Vuku Bulan 72 Numaralı Üsküdar Faciası

Radyonun başında yutkundum kaldım
Şuurum bozuldu bilmem ne oldum
Bir an için ben de denize daldım
Kurtarırım diye seni Üsküdar

Kader kurbanları binmiş sırtına
Eder miydi körfez böyle fırtına
Kuduran dalgalar çekti altına
Duyulmaz düdüğün ünü Üsküdar

Saat bulmak üzre on iki kırkı
Dalgayla başlamış telaş ve korku

Olur mu mahşerle o anın farkı
Ecel sarmıştı dört yanı Üsküdar

Kadını erkeği çoluk çocuğu
Denizin üstünde insan bolluğu
Körfeze mi yaptın son yolculuğu
Sen ne çabuk oldun fani Üsküdar

Kazanın dehşeti şaşacak kadar
Kim derdi aniden batar Üsküdar
Kaderi ilahi olacakta var
Bitmedi lodosun kini Üsküdar

Derhal ulaştılar Gölcük'le İzmit
Suda yüzenlerde bitmeden ümit
Gözler imdatçıda boyunda simit
Attın suya yüzler canı Üsküdar

Seferber olarak bütün tersane
Hepsi de çalıştı can siperane
Ne gövden görünür ne de pervane
Sen oldun dünyaya konu Üsküdar

Sayın Namık Gedik Fevzi Uçaner
Çalışkan Valisi Ekmel Çetiner
Kazazedeleri teskin ettiler
Unutturdun bize dünü Üsküdar

Dost düşman her devlet teller çektiler
Büyük acımızı idrak ettiler
Hepsi ayrı ayrı teessür diler
Tarihe mal ettik bunu Üsküdar

Radyolar yapmadı müzik yayını
Matbuat simsiyah verdi payını
Elim varmaz yazsam insan zayini
Yolcu mürettebat hani Üsküdar

Ertuğrul refahı Dumlupınar'ı
İzmir kazasında boğulanları
Unutturdu bana acın onları
Yerindir onların yanı Üsküdar

Kemali Bülbül'üm sussan ne olur
Milli servet gider insan boğulur
Ne olursa Hakkın emriyle olur
Acın fazla üzdü beni Üsküdar

Kemal Bülbül KAVAKLIOĞLU–1958

B- İş Kazalarında Ölenleri Konu Alanlar

d) Maden Ocağı Kazalarında Ölenleri Konu Alanlar

Amasya Yeni Çeltek İşletmesinde, 69 Yuvayı Söndüren Grizu Afetinin Destanı

Dinleyin söyleyim böyle acıyı
Bu acı kalpleri sarmış ağlıyor
Ağlatır evinde anne bacıyı
Yavrular babasız kalmış ağlıyor

Yeni Çeltek maden kömür ocağı
Çoğunun söndü yine ocağı
Çocuklar, istiyor baba kucağı
Üç kişi perişan kalmış ağlıyor

Altmış dokuz ölü bakın kadere
Ağlamak yakışır anne pedere
Milleti düşürdü derin kedere
Bilmeyen bilenden sormuş ağlıyor

Bu fani dünyanın cilvesi çoktur
Her şeyi emreden Yaradan Haktır
Gelmişler oraya Valiyle Doktor
Çekilmiş kenara durmuş ağlıyor

Bu nasıl kazadır söylenir dilde
Cesetler yanmış bilinmez halde
Zonguldak Ereğli geliyor yolda
Suluca Merzifon gelmiş ağlıyor

İnsanla dolmuş Suluca YOLU
Nazım ile Bayram Muhammet ölü
Hasan Fahrettin'in konuşmaz dili
İstanbul Ankara duymuş ağlıyor

Yok mu Ali Osman'ı Mehmet'i soran
Arif'i Ahmet'i görmeye gelen
Ah çekip ağlıyor bu hali gören
Duyanlar oraya gelmiş ağlıyor

Ziya ile Zeki Ali'yle Ahmet
Şahin ile Fazlı çok çekti zahmet
Yusuf ile Zihni nerede Mehmet
Anneler saçını yolmuş ağlıyor

Mustafa Mahir'in kimleri ağlar
Cesetleri yanmış akmıyor kanlar

İsmet konuşmuyor kimleri dinler
Konya Eskişehir duymuş ağlıyor

Ali Doğan'ında gülmedi yüzü
Şaban ile Mahir ağlattı bizi
Muhittin Celâl'da etmedi yazı
Kayseri Yozgat'ta duymuş ağlıyor

Feleğin her zaman böyle mi işi
Mahir'in Sadık'ın bulunmaz eşi
Otuzu geçmemiş bunların yaşı
Amasya Lâdik'de gelmiş ağlıyor

Sefer ile İlyas İzzet, Ali
Mustafa Yılmaz'ın konuşmaz dili
Yavuz'un Şerif'in solmuştur gülü
Ticaret Bakanı gelmiş ağlıyor

Cuma'nın da neden yüzü gülmüyor
Hikmet Mustafa'da nerde gelmiyor
İlyas'ı Durdu'yu kimse sormuyor
Adıyaman Muğla duymuş ağlıyor

Eğitim Tugayı yardıma geldi
Necati Fahrettin'in gül benzi soldu
Şeyket Selahattin bilmem ne oldu
Erbaa Taşova duymuş ağlıyor

Bekir ile Sadık herhalde kardeş
Yaşar'a Kemal'a olur mu sırdaş
Bu kaza çok acı sanmayın gör geç
Çorum ile Kavak duymuş ağlıyor

Nerde ansan hakkı hemen orda
Ali Kaplan ile Naci nerede
Yangın devam hâlâ orada
Niksar ile Turhal duymuş ağlıyor

Sizler gibi bizde dünyada gezen
Salih Köse ile Abdullah düzen
Hasan ile Durdu bizleri üzen
Samsun ile Ordu duymuş ağlıyor

Şükrü Neşed'i de sakın görmeyin
Necatı perişan olmuş sormayın
Çıkarın bunları sakın durmayın
Bafra ile Çorum duymuş ağlıyor

Ali Yanlı'yı yok mu kayıran
Eceldir bizleri sizden ayıran
Mustafa Aslan'ı yok mudur soran
Gümüşhane, Giresun duymuş ağlıyor

Âşık Ziya derki yazdım burada
Kimi yavrum diye ağlıyor orda
El ayak yanmıştır kalınca kalınca zorda
Bütün TÜRK Milleti duymuş ağlıyor

Ziya KADIOĞLU- 1965

e) İnfilâk ve Çökme Kazalarında Ölenleri Konu Alanlar

Lağum Patlama Neticesinde 15 Kiloluk Bir Taşa Zulmile Can Veren Sürmeneli Manav Hüseyin Küçük'ün Acıklı Destanı

Sabahleyin erken çıktım pazara

Bilmem kim uğrattı nazara
Genç yaşımda dostlar girdim mezara
Destanım yazılır Hüseynim deyüp

Dinamit patladı savuşamadım
Taş kırdı belimi konuşamadım
Anneme bacıma kavuşamadım
Kapanır üstüme Hüseynim deyüp

Saat altı buçuk dükkâna koştum
Besmele çekerek sergimi açtım
Alkanlar içinde bayılıp düştüm
Duyanlar ağlaşır Hüseynim deyüp

Felek pençesini vurdu belime
Kırdı kanadımı verdi elime
Son nefeste annem geldi dilime
Titreşir üstüme Hüseynim deyüp

Nideyim kardeşler kara yazılar
Kader vurdu beni yaram sızılar
Baba der ağlaşır körpe kuzular
Boynuma sarılır Hüseynim deyüp

Hastaneye vardım kanım sizildi
Sağıma soluma doktor dizildi
Yaramı sarmaya merhem ezildi
Azrail dolaşır Hüseynim deyüp

Ne olduysa bana Allah'tan oldu
Kara haberim sılayı buldu
Biraderim şükür saçını yoldu

Serildi yerlere Hüseynim deyüp

Kemikler kırıldı derin acılar
Hep yandı ciğerim gelmez sucular
Başımın ucunda ağlar bacılar
Dökülür gözyaşı Hüseynim deyüp

Kaynatam Muharrem ciğer dağlasın
Sevgili amcam salım bağlasın
Kanlı gömleğimi gören ağlasın
Mezarım kazılır Hüseynim deyüp

Kaderin cilvesi kalbimi deşti
Ahuzar figanım gökleri aştı
Bağrına Hüseyin hep millet koştu
Bir mahşer kurulur Hüseynim deyüp

Neler geldi gurbet elde başıma
Akıl ermez Mevla'm senin işine
Âşık İzzet yanar şu genç yaşına
Bağrına hun eder Hüseynim deyüp

İzzet ÖKSÜZ -1960

f) Diğer Kazalarda Ölenleri Konu Alanlar

Motor Lastiğinden Ölen Nişanlı Bir Gencin Destanı

Bir ocağın bir dikmesi idim
Eş oluyum diye hemen evlendim
Düğün etmiyede kâr bulamadım
Kader böyle imiş kime ne diyem

Fedai olarak gittim ben kâra
Hemen uğramışım bir intizara
Motor lastiğinden açıldı yara
Kader böyle imiş kime ne diyem

Barsaklarım bölüm bölüm bölündü
Alkanımda cesedimi bürüdü
Koca lastik üzerimden yürüdü
Beni duyan ahbaplarım ağlasın

Koca lastik miydi karnımı yırtan
Aman şoför yok mu sende hiç iman
Niçin dedirmedin bana hiç aman
Kader böyle imiş kime ne diyem

Görün ağalar benim hesabım görün
Dürün imamlar benim defteri dürün
Güvelik elbisemi sadaka verin
Güvelik elbisemi alan ağlasın

Gidin ahbaplarım siz buradan gidin
Eşime dostuma selamlar edin
Kanlı gömleğimi nişanlıma verin
Ağlama nişanlım kader böyleymiş

Yaram çok derindir baş imam yusun
Bir mektup gönderin nişanlım duysun
Hakkım ve helalim ahrete kalsın
Yoktur kimsem ağla bana nişanlım

Kimlere kalacak malım melalım
Ağlamasın benim haklı helalım

Birkaç gün daha sevsin hayalim
Kader böyle imiş kime ne diyem

Görün dostlar benim hesabı görün
Ecelim yakındır şoförden sorun
Yadigâr resmimi dostuma verin
Yadigâr resmime baksın ağlasın

Fakirlik yüzünden döktüm bu kanı
Bunun için mi verdin yaratan canı
Zalim şoför biraz önüne tanı
Sen mi idin bana veren bu canı

Akrabalar elbisemi yırttılar
Parça etlerimi hemen diktiler
Üzerime sıcak bir su döktüler
Kanlı elbisemi soyan ağlasın

Fakirlik beni bu hâle koydu
Gurbet elde cesedim imamlar yudu
Yaratan Mevlâ yazgı bu muydu
Kader böyle imiş kime ne diyem

Yanıma gelmedi amcam ve dayım
Kimseler yoktur ağla nişanlım
Senin için fedadır bir canım
Kader böyle imiş kime ne diyem

İnsafsız şoför geçti hücuma
Bir selam gönderin hemen bacıma
Genç yaşımda ölmek gider gücüme
Beni duyan eller bütün ağladı

Akrabalar başucumda dolaşır
Ellemeyin beni kanım bulaşır
Bekleyin cesedim kuşlar bölüşür
Cesedimi koruyanlar ağlasın

Acı haber memlekette duyuldu
Mehmet ölmüş diye hemen yayıldı
Beni sayan ahbaplarım hemen bayıldı
Kader böyle imiş kime ne diyem

Yetim büyüdüm safa sürmedim
Nişanlıydım muradıma ermedim
Yalan dünya senden vefa görmedim
Şu dünyaya aldananlar ağlasın

Su kattın felek pişmiş aşıma
Acıyın dostlarım bu genç yaşıma
Gençliğimde geldi ölüm başıma
Kader böyle imiş kime ne diyem

Yazma şair Ferhat bu kadar yeter
Millet heyecanlanmış ne olur yeter
Sevgili nişanlım etmesin keder
Kader böyle imiş kime ne diyem

Ferhat ALTAY- 1960

Allı Gelin ve Yeni Güveyin Destanı

Eskişehir'de Kızıltoprak'ta
Gelin ile güvey hem bir yatakta
İki günlük gelin güvey olmakta
Allı gelin ile yeni güveyin

Üç gün geçmedi hem de arası
Yazılmış başa feci ölesi
Çarşamba gecesi bu iş olası
Allı gelin ile yeni güveyin

Sabahleyin kalktı güvey annesi
Yatukla yatır gördü ikisi
Seslendi geline çıkmadı sesi
Allı gelin ile yeni güveyin

Kapıyı açtı bir gaz kokusu
Gaz ocağından ölmüş ikisi
O zaman başladı annenin yası
Allı gelin ile yeni güveyi

Sap sarı olmuş gelinin yüzü
Gözleri açık gitti güveyin gözü
Başına yazılmış bu kara yazı
Allı gelin ile yeni güveyin

O zaman annesi şaşırdı kaldı
Yengesi ağası içeri daldı
Gelin ile oğlunun halini gördü
Allı gelin ile yeni güveyin

Bu hali gören annesi ağlar
Mecnuna döndü saçını yolar
İşitenlerin gözleri dolar
Allı gelin ile yeni güveyin

Yavru kuşlar gibi kurdu yuvayı
Boynu bükük koydu anne babayı

Ölüme sebep bir gaz ocağı
Allı gelin ile yeni güveyin

Dünyasına doymadı güveyle gelin
Esnemez köyünden Sayit Topal'ın
İhtiyar annesi malûl babanın
Allı gelin ile yeni güveyin

Olayı polise haber verildi
Hakimi doktoru oraya geldi
Gaz ocağından ölmüş denildi
Allı gelin ile yeni güveyin

Çarşamba sabahı yıkandı tenin
Tabutuna taktılar duvaklı telin
Odunpazarı oldu kabir mekânın
Allı gelin ile yeni güveyin

Önde güvey tabutu arkada gelin
Gelinin tabutunda duvaklı telin
Bir fatiha okuyun bir amin deyin
Allı gelin ile yeni güveyin

İsmail KAFALI-1960

2) Doğal Afetler Sonucu Ölenleri Konu Alan Ağıt-Destanlar

A- Depremlerde Ölenleri Konu Alanlar

Kütahya Depreminde Ölen Kardeşlerimizin Destanı

Viraneye döndü Kütahya Gediz
Yıkıldı yuvalar hep oldu dümdüz

Sağlar kan ağlıyor kalmış yalınız
Aman Allah'ın sen imdat eyle

Mukadderat böyle takdirin işi
Enkazlar altında kaldı sayısız kişi
Analar bacılar döker gözyaşı
Aman Allah'ın sen imdat eyle

Yer ile bir oldu yüksek binalar
Olayı görenin gözü kan ağlar
Viraneye döndü o güzel bağlar
Aman Allah'ın sen imdat eyle

Gediz ilçeleri de mahşere döndü
Nice kardeşlerin ocağı söndü
Bize bu felâket Mevlâ'dan oldu
Aman Allah'ın sen imdat eyle

Yine memlekete düştü bir acı
Enkaz altında kaldı kardeşle bacı
Kimi banka müdürü kimi savcı
Aman Allah'ın sen imdat eyle

Varolsun hükümet ediyor yardım
Yerlere gark oldu vatanım yurdum
Mevlâ'm kuluna vermesin derdim
Aman Allah'ın sen imdat eyle

Âşık Ahmet yazar destan Gediz'e
Öksüz yavrularda emanet size
Murat aldırmadı geline kıza
Aman Allah'ın sen imdat eyle

Hem malımız gitti hemide canım
Arşı alaya çıktı dahi feryadım
Yalan dünya senden murat almadım
Aman Allah'ın sen imdat eyle

Köy şehir kasaba hep oldu viran
Öksüz yavruları ben nerden bulam
Bir kimse kalmadı bir haber soram
Aman Allah'ın sen imdat eyle

On bir ile on iki arası
Gündüz değil gece yarısı
Kiminin anası yok kiminin babası
Aman Allah'ın sen imdat eyle

Depremden sonra başladı yangın
Yazılmakla bitmez şu benim derdim
On tane yavrum toprağa verdim
Aman Allah'ın sen imdat eyle

Başbakan Demirel gördü ağladı
Milletinin ciğerini dağladı
Âşık Ahmet bu destanı söyledi
Aman Allah'ın sen imdat eyle

Ahmet BAYRAK -1970

B- Sellerde Ölenleri Konu Alanlar

Çankırı Fecî Sel Felâketi Destanı

Gökyüzü karardı yağmur başladı
Görenler ağladı duyan ağladı

Damlalar sel oldu akmağ başladı
Ne müthiş facia duyan ağladı

Feryatlar yükseldi göklere kadar
Analar babalar çocuklar ağlar
Yediden yetmişe bu millet yanar
Gönüller matemde duyan ağladı

Babama
Ruhunu dün gece teslim ederken
Izdırap çektin mi sevgili baba
Ebedi yolculuk kalbin dinerken
Bizleri andın mı sevgili baba

Dün akşam erken gel demiştin bana
Geldim de kalbimi saldın hicrana
Helalleşme nasip olmadı amma
Varlığın kalbimde yaşıyor baba

Anneme hasretim yıllardan beri
Diyordun, rüyada gördüm anneni
Anneni babanı hem de dedeni
Sizlere malummuş yolculuk baba

Kalbime bir sızı saplandı kaldı
Gözlerim yaşlandı hayale daldı
Elimde bir resmin hatıra kaldı
Biz senden hatıra yaşarız baba

Durmadan akıyor kanlı yaşlarım
Üç günde inan ki düştü saçlarım
Mezarın üstünde yatan taşların

Gün gelir kitabe yazarım baba

Bütün kış titredin kardan ayazdan
Bahseder dururdun bahardan yazdan
Gönlün hoş olurdu gülerdin hazdan
İnşallah mekânın cennettir baba

Anneme
Küçükten beridir sana muhtacım
Beni hiç bağrına basmadın anne
Yalnızım inlerim ağlarım sana
Neden beni yaktın ah annen anne

El kapılarında daim inledim
Ben anne şefkati nedir bilmedim
Hayat ne acıymış asla gülmedim
Kimsesiz hem dertli kaldım ben anne

Derdinle sordum ben ruhun rahat mı
Üst başım kir içinde bu da hayat mı
Ne evim var ne de çoluk çocuğum
Gurbette aç sefil kaldım ben anne

Hayatım mahvoldu daldın uykuna
Siyah bir tül çektin anne ufkuma
Giriyorsun bugün uykularıma
Perişan bıraktın ah anne anne

Gözlerin karardı gönlüm boş oldu
Ağladım inledim kalbim taş oldu
Bu büyük matemde gözüm yaş oldu
Kavuşmak mahşere üzülme anne

Hasretin burkuyor inan içimi
Hayat ne zor anne hele geçimi
Bağrı yanık oldum affet suçumu
Boynumuz büküldü gurbette anne

Halil ALINMAZ – 1958

Selde Ölen Ali'nin Destanı

Saat iki de büyük sel geldi
Annemin babamın ciğerin deldi
Sele giden Ali şehide erdi
Canım kurban olsun Allah yoluna

Şu sel geldi çok canları yakıyor
Annem babam yollarıma bakıyor
Tekke deresinden coşup akıyor
Canım kurban olsun Allah yoluna

Sel geldi dereler bulanık boylar
Annem babam bütün yolda ağlar
Cenazeyi tuttu daşlar ve dağlar
Canım kurban olsun Allah yoluna

Vatanım Tekke'dir ismimde Ali
Büyük sel geldi de götürdü malı
Sizlere emanet babamın halı
Canım kurban olsun Allah yoluna

Sel geldi de dere tepe çağladı
Ağabeyim bacım kardeşim diye ağladı
Cenazeyi bir kütüğe bağladı
Canım kurban olsun Allah yoluna

Seller geldi hep dosları sakladı
Annem babam yaş yerine kan döktü
Nice yiğitlerin belini büktü
Canım kurban olsun Allah yoluna

Tekke'de 38 baş malı sel aldı
Sılada babam evlâtsız kaldı
Saat iki de büyük sel geldi
Canım kurban olsun Allah yoluna

Kızılay'a gittik bütün yardıma
Kahpe felek düştü benim ardıma
Bırakın ağlayım benim derdime
Canım kurban olsun Allah yoluna

Canıma karetti derenin tacı
Kadir Mevlâ'm belki sen bize acı
Yollarda ağlıyor ağabeyi bacı
Canım kurban olsun Allah yoluna

Tekke dereleri fenadır daşlı
Bütün arkadaşlar bu işe şaştı
Kızılay'da bize vardı ulaştı
Canım kurban olsun Allah yoluna

Seller vurdu beni ağlıyor başım
Evimde kesildi ekmeğim aşım
Gözlerimden akar sel gibi yaşım
Canım kurban olsun Allah yoluna

Baba var mıydı yanda ayıbım
62ıncı ayda olmuş kayıbı

Kader böyleymiş kime nideyim
Canım kurban olsun Allah yoluna

Cumartesi günü yağmıştır dolu
Suya giden adamın halı ne oldu
Sele giden Ali şehitlik buldu
Canım kurban olsun Allah yoluna

Tarlalarda ekin dahi kalmadı
Annem babam evlât diye ağladı
Koca Tekke bütün kara bağladı
Canım kurban olsun Allah yoluna

Şair Mustafa yeter bu sözü
Dayanmaz bu hale milletin özü
Kavuştur Yaradan ahrete bizi
Canım kurban olsun Allah yoluna

Mustafa GÜLER -1958

C- Yangınlarda Ölenleri Konu Alanlar

Bir Yangın Kazasında Kurban Giden Ali Öztürk'ün Destanı

Akşamdan yattım ciğerim sızlar
Dört yanım sarmış görpe kuzular
Alnıma yazılmış kara yazılar
Tanrı sana emanet görpe kuzular

Sabahtan kalktım güneş doğmamış
Nazlı yârim elinde kınalar solmamış
Cesetim görenler diyor murat almamış
Ağlama nazlı yar kader böyle imiş

Pencereden baktım ateş vurdu bağrıma
Çağırıram kimseler gelmez yanıma
Kekliklerde konmadı benim al kanıma
Ateşler içinde kül oldum dostlar

Harmana vardım kesidi derman
Ateşler içinde bulmadım ferman
Elveda nazlı yar bir dahi gelmem
Yar sen ağlar isen ben dahi gülmem

Evlerinin önünde salgım sız bağlar
Viran mı kalmış yapraksız dağlar
Nazlı yârim eli mendilsiz ağlar
İller beyaz giymiş yârim kara bağlar

İçeri girdim bir yatak aldım elime
Tencere kazanı taktım koluma
Ezrail gelmiş gerildi yoluma
Kara haberimi söylemem yârime

Dünyada yalnız kaldı kınalı eşim
Ne bacım vardı ne de kardeşim
Doğmadan battı benim güneşim
Elveda dostlar kader böyle imiş

Cesetim yanıyor kimse gelmez yanıma
Küller karışmış benim al kanıma
Kendim elimle kıydım canıma
Şikâyetim yoktur kimseden dostlar

Cesetim üstüne sular koyuldu
Yangından sonra öİmüm duyuldu

Görenlere bu bir ibret oldu
Bu zalim ölüm beni mi buldu

Bunu işitip görenler şaştı
Şükrü çekmeceyi alınca kaçtı
Bu zalim ecel benimi seçti
Benim güneşim doğmadan aştı

Şükrü kayınçım Şehri baldızım
Alnıma yazılmış bu kara yazım
Yetim kaldı beş görpe kuzum
Kuzularım size emanet dostlar

Baldızım Şehri dön geri dedi
Ezraile sordum gel beri dedi
Döndüm Şehri'ye sen yürü dedim
Be hey zalim avcı avın ben miydim

Bir güz gününde felek soldurdu gülümü
Zalim ateşler içinde büktü belimi
Eli koynunda bıraktı nazlı yârimi
Kınlaydı dostlar feleğin kalemi

Kurudu dağların yeşil yaprağı
Pınar çekilmiş bağlayın ırmağı
Gidem de neyleyim yarsız dünyayı
Çok mu gördün felek bana yalan

Bunu işitenler mendilsiz ağlasın
Beyaz giyenler kara bağlasın
Felek bana gülme dedi dostlar neylesin
Zalim felek niçin büktün benim belimi

Allah sabır versin bu destanı yazana
Sabır neylesin kabrim kazana
Daha bakamam dostlarım yüzüne
Kahpe felek ateş döktü gözüme

İsmim Ali Öztürk destana yazın
Yandım kül oldum yapraksız güzün
Yetim kaldı benim beş görpe kuzum
Ezelden yazılmış bu kara yazım

Yolcu olanlar yoluna döndü
Ağalar beyler atına bindi
Bizim yolumuz ahirete döndü
Hakkınızı helâl eyleyin dostlar

Yetim bıraktın felek beş kuzu
Onlar yaylasın felek baharı yazı
Zalim felek yaktın yandırdın bizi
Savurdun havaya küllerimizi

Komşular kabrim yakna kazılsın
Kabrim başına ismim yazılsın
Kesme taşlar üstüne tarih yazılsın
Kahpe felek yazdığın yazı bozulsun

Burada bitsin kaza destanım .
Ateşler içine döküldü kanım
Yalnız kaldı dünyada O nazlı yârim
Merhametin yok mu zalim felek senin
Söyleyin Âşık Adem'e burada kalsın
Dünyada kalanlar murada ersin

Adem KARAPINAR- 1965

Bursa'nın Yangın Destanı

Yirmi dört Ağustos bir Pazar günü
Kara dumanlara büründü Bursa
Unutma vatandaş bu acı günü
Alevler içinde kül oldu Bursa

Yine bizi derde saldı bu keder
Zengini fakiri boynunu büker
Bu acı feryada gözyaşı döker
Göklere alevler salarken Bursa

Korkunç alev sarmış çarşıyı bütün
Kalbimiz yaralı doludur hüzün
Kan ağlıyor yine her iki gözüm
Kara dumanlara büründü Bursa

Kapalı çarşıyı alevler sarmış
Sahaflar bedestan çarşılar yanmış
Demir han bilinmez bir hale gelmiş
Büyük yangından kurtuldu Bursa

Yirmi dört Ağustos bağrımı ezdi
Ateşin şiddeti her yanı gezdi
Kahraman bir subay yangını sezdi
Büyük yangından kurtuldu Bursa

Kara duman sardı semayı beli
Bu hali görenler olmaz mı deli
Zannettim orayı bir mahşer yeri
Korkunç bir yangından kurtuldu Bursa

Kül olan dükkânlar yüzleri aştı
Gözlerimin yaşı sel gibi taştı
İtfaiye ekibi her yandan koştu
Alevler içinde yanarken Bursa

Yeşil Bursa yandı dostlar ne çare
Kalbimize açtı umulmaz yare
Unutulmaz acı verdi bizlere
 Göklere alevler salarken Bursa

Bir afat halinde yangın büyüdü
İki koldan her tarafa yürüdü
Yine yurdu derin hüzün bürüdü
Bir kaza yüzünden yanarken Bursa

Bağrını da sarmış kızıl alevler
Alevler içinde kaldı bu yerler
Bir anda kül oldu tarihi evler
Korkunç bir yangından kurtuldu Bursa

Gazocağı yandı bu tufan düştü
Zarar ile ziyan milyonu aştı
Bayar'la Menderes imdada koştu
Eskisinden iyi olacak Bursa

Dinleyin dostlarım gelin buraya
Merhem olalım bu derin yaraya
Yardım etmek lâzım yeşil Bursa'ya
Korkunç bir yangından kurtuldu Bursa

Allah esirgesin acı söyleme
Zelzeleye sele yangına gülme

Yardım et mümkünse bana ne deme
Büyük bir yangında kurtuldu Bursa

Bir kara buluttur dağları aşar
Bu hali görenler bayılıp düşer
Kızılay ekibi imdada koşar
Göklere alevler salarken Bursa

Yeter Hakkı Eren ağlayıp durma
Âşık İzzet Öksüz derdimi sorma
Allahtan gelene sen karşı olma
Şükreyle yanmaktan kurtuldu Bursa

İzzet ÖKSÜZ- İ. Hakkı EREN- 1958

3) Cinayetler Neticesinde Ölenleri Konu Alan Ağıt-Destanlar

Çuvaldızla Yavrusunun Beynini Delen Katil Ananın Destanı

Bir sancıyla indim ana rahminden
Bir saat yaşadım bilin tahminen
Çuvaldızla canım çıkaran ninem
Ahrette durağı var mı ki bilmem

Böyleymiş benim de sönen kaderim
Dinleyin halimi din kardeşlerim
Ahırda duyarlar tarladır yerim
Duyanlar bahtıma acır mı bilmem

Evvelâ boğazımı sıkıp attılar
Yine can geldiğini hemen çaktılar
Ahır karanlıktı ışık yaktılar
Hayatım gidiyor nasıl ki gülem

Çok körpecik idim rengim solmadı
Asıl babam iken sahip olmadı
Öldürmeyin beni vade dolmadı
Gül bağlara girdim nasıl döneyim

Güçlüklerle geldim fani dünyaya
Mevlâ'm zulüm eyle katil anaya
Feryadım çıkıyor arşı alâya
Cadı ninem yaktı nasıl söneyim

Melâikeler geldi sardı yanımı
Zalim ninem aldı benim canımı
Doktorlara gönderin temiz kanımı
Haber salın halimi ben de bilem

Fani dünyanın bana bu muydu kastı
Boğazımdan ip takıp tavandan astı
Büyük bir Çuvaldızı beynime bastı
Dilim dönmüyor ki haber vereyim

Karakollar duydu bir mektup ile
İbret dolu facia gelmiyor dile
Tanrı vursun onlara büyük bir sille
İntikamım kalmasın odur dileğim

Uzaklardan gelip yoldan şaşmadım
Kısa bir hayata gözüm açmadım
Kanatlandım ama kalkıp uçmadım
Canilerin elinde esir köleyim

Jandarmalar geldi doktor yanında
Bir bozukluk var mı deyip kanında

Ne karara vardılar bilmem sonunda
Kudretim yetmiyor idam edeyim

Öz evl3adınızım kıymayın bana
İnkâr eylemeyin katilsin ana
Bilmem nasıl kıydınız bu masum cana
Eyle zulüm Allah ben de göreyim

Doktorun elinde keskince bıçak
Nasıl gürbüzüm ki almıyor kucak
Yanıp da sönmesin o zalim ocak
Kefenim bile yok ki çeyiz edeyim

Bu kara yazıyı kendim yazmadım
Çıkma canım çıkma senden bezmedim
Fani dünya sende kalkıp gezmedim
Çağım değil bilmem nasıl öleyim

Benim gibi var mı bahtı karalı
Dokunmayın bana beynim yaralı
Sonbahar gelmeden benzim sarardı
Hakikat değil mi bakıp söyleyin

Daha yeni doğdum belli mi yaşım
Dünyadan kesilmiş ekmeğim aşım
Çuvaldızla tarumar edildi başım
Zalimler elinde canım vereyim

Hain imiş benim hakikat babam
Dünyayı görmeden yıkıldı yuvam
Saçlarını yoldu halimi duyan
Kabahatim neydi annem bileyim

Doktor bıçağını aldı eline
Allah'ın kelâmı kondu diline
Cezasını verin eden haine
Ben masum sabiyim nasıl edeyim

Ulu Tanrı, Yarabbi, bir tek Allah'ım
Bu korkunç zalimlerde bırakma ahım
Sebep olan caniler çeksin günahın
Şikâyetim sana kime nedeyim

Bir haftada karardı toprakta tenim
Allah'tan başka yok sahibim benim
Huzuruna çıktım gülmeden senin
Ferahladım işte şimdi güleyim

Şair Kemal der ki dünyayı gezdim
Bin bir hadiseye destanlar yazdım
Olanlar içinde böyle duymazdım
Sen ölme de yavrucak kendim öleyim

Kemal AKBAYRAK -1960

Fatsa Acekese Köyünde Baba Katillerinin Destanı

Ermedim mevsimin baharına
Hiç aldanma dünya efkârına
Tapmadım dünyada dünya malına
Kıymayın evlâtlarım tatlı canıma

Atıma atlayıp indim çarşıya
Oğullarımın suratı dönmüştü turşuya
Haber veremedim konu komşuya
Kıymayın evlâtlarım tatlı canıma

İndim ahıra atımı bağlamaya
Başladı oğullarım zırvalamaya
Hangi evlât kıyar öz babaya
Kıymayın evlâtlarım tatlı canıma

Bunca sene emek verip besledim
Yemedim içmedim sizi giydirdim
Beni böyle tuzağa düşürüp öldürdün
Kıymayın evlâtlarım tatlı canıma

Attılar kurşunu ciğerimi deldiler
Sanki şimdi muratlarına erdiler
Komşular cinayeti gözüyle gördüler
Kıymayın evlâtlarım tatlı canıma

Büyük oğlum geldi halime bakar
Alkanlarım yerlere ırmak gibi akar
Oğul babaya böyle mi yapar
Kıymayın evlâtlarım tatlı canıma

Malıma tamah edip de mi vurdun beni
Nasıl yerlere serdin bu bedeni
Düşünmedin mi evdeki aileni
Kıymayın evlâtlarım tatlı canıma

Şimdi rahat olun hapiste
Kimse bakmaz yüzüne kodeste
Görürsünüz evladınızdan sizde
Kıymayın evlâtlarım tatlı canıma

Allah'ın yanında ak yüzün kara

Layıksın sen her zaman intizara
Açtın ciğerimde çok büyük yara
Kıymayın evlâtlarım tatlı canıma

Mahpustan kaçıp kurtulurum mu sandın
Öyleyse sende gafil avlandın
Şimdi sen de benim gibi yandın
Kıymayın evlâtlarım tatlı canıma

Dedim size bir şey mi söyledim
Yoksa kötü yola mı sevk eyledim
O an da kurşunu beynimde yedim
Kıymayın evlâtlarım tatlı canıma

Acep askerden benim için mi geldi
Atımı bağlarken ahırda vurdu
Kanlarınan beni yerlere serdi
Kıymayın evlâtlarım tatlı canıma

Bir yandan kanlarım yerlere akar
Bir yandan kurşunun yarası yakar
Babalar böyle oğuldan beklesin kâr
Kıymayın evlâtlarım tatlı canıma

Şair Rasim der ki bu kadar yeter
Babayı vuran cehenneme gider
Destanı burada son olur biter
Kıymayın evlâtlarım tatlı canıma

Rasim İRTEM – 1958

Yıldızeli'nin Davlanan Köyünde Evden İpi Alıp Ormanda Kendisini Asarak İntihar Eden Nişanlılı Güldeste'nin Acıklı Destanı

Kademi tufan mı bu nasıl hışım
Taze gelin idim on yedi yaşım
Zer sefil kaldı nişanlım Kasım
Muradım almadan gidiyorum ana

Nişanlım söylemez bana mı küsmüş
Kanlı duvağımı bağrına basmış
Babam benden niye ümidi kesmiş
Ben gibi talihsiz görmedim ana

Üstüme doğmasın söylen güneşe
Garip anam yok ki derdime düşe
Kahredip kendimi attım ateşe
Bu dünyadan murat almadım ana

Nişanlım olalı iki sene oldu
Bu nişan başıma karalı geldi
Al yeşil çeyizim dürülü kaldı
Evlendim bir murat alamadım ana

Anam sağ olsaydı durmaz ağlardı
Ah çekerek sinesini dağlardı
Tutardı yasımı kara bağlardı
Muradım almadan gidiyorum ana

Anam yoktur babam bana ağlasın
Al yerine karaları bağlasın
Gün görmedik yavru diye ağlasın

Muradım almadan gidiyorum ana

Öldüğümü söylemeyin Kasım'a
Uykuları haram olsun gözüne
Ayrılık ateşi düşsün özüne
Bu dünyada murat almadım ana

Kuruya kaderim olmaz olaydım
Ellerim ekine vurmaz olaydım
Şu yalan dünyada murat almadım
Muradım almadan gidiyorum ana

Alnıma yazılmış karalı yazım
Nişanlandım bir gün gülmedi yüzüm
Muratsız kapandı her iki gözüm
Kollarım kırıla sarmadım ana

İki gün cenazem ormanda kaldı
Esen seher yeli kalbime doldu
Benim emsallerim hep murat aldı
Muratsız koydular mezara beni

Üçüncü gün cenazemi buldular
Sal bağlayıp etrafımda durdular
Tabutumu arabaya sardılar
Muradım almadan gidiyorum ana

Tel çekin kardeşim üstüme gelsin
Muratsız elime kınalar vursun
Beni kendi eliyle mezara koysun
Hasret gidiyorum görmedim ana

Bana yapan sebep Allah'tan bulsun
Her iki cihanda perişan olsun
Narı cehennemde ateşte yansın
Muratsız koydular mezara beni

Derin eşin mezarım dar olsun
Çevre yanı mor sümbüllü bağ olsun
Ben gidiyorum bir kardeşim sağ olsun
Hasret gidiyorum görmedim ana

Âşık Hasan der ki düşmüşüm nara
Mübarek ölüme bulunmaz çare
Elleri boynumda kaldı biçare
Ben ki doğmadık görmedim ana

Hasan KALEM – 1970

Zonguldak Vilâyetinin Devrek Kazasının Dağdemirciler Köyünden Olup, İkinci Hudut Taburunda Vatani Vazifesini Yaparken Kapıkule de Meriç Nehrine Girip Suda Boğulan Kadir Kütükçü'nün Destanı

Bir nasihat edem askerler size
Duyan komutanlar yas tutar bize
Tezkere alıyordum gelecek yaza
Ahrete yolumu döndürdün felek

Hazırlanmıştım izine gidem
Benim de Edirne'de tamammış vadem
Vatanı vazifemi yapmadım tamam
Vazifemi sona erdirdin felek

Biçenler buğdayı yapar deste

Hudut komutanları bir kara yasta
Ecel şerbetini verdiler tasta
Genç yaşta iken ters döndürdün felek

Anneme söyleyin yoluma bakmasın
Askeri adresime mektup atmasın
Allah kimselere böyle etmesin
Vademi suda doldurdun felek

Pedere söyleyin etsin saburda
Gelip aramasın beni taburda
Yatıyorum gurbet ilde kabirde
Genç iken ahreti buldurdun felek

Gurbet ilde neler geldi başıma
Kimseler bakmaz gözümün yaşına
Öldü haberimi vermeyin eşime
Gurbette vademi doldurdun felek

Vilayet Zonguldak Devrek'tir kaza
Genç yaşımda düştüm böyle tuzağa
Sırtımdan çıkarın sivil kazağı
Düşmanları bize güldürdün felek

Bütün komutanlar cenazemi gördü
Kefen parasını levazım verdi
Anneme babama haberim erdi
Vazifemi sona erdirdin felek

Asker oldum insanlara karıştım
Elbette şehit vatanıma çalıştım
Çıkarım zannettim suya dalmıştım

Vademi gurbette erdirdin felek

Çıkarım diye suya atıldı
Vadem yetmiş dilim tutuldu
Hudut taburu da merasime katıldı
Dünyamı sonuna erdirdi felek

Pederim yok idi yanıma gele
Allah komutanlara çok ömür vere
Dilim tutuldu getiremedim Salevati Şerife
Damarda kanımı durdurdun felek

Benden vasiyet olsun suya girmeyin
Öldü haberimi anneme bildirmeyin
Gideyim Meriç'te yıkanam dedim
Suda tersimi döndürdü felek

Edirne'de yas tutmayan kalmadı
Arkadaşlarım subaylarım hep ağladı
Benim feci durumum ciğerler bağladı
Ciğerimi suda kopardın felek

Kapıkule'den gittim Meriç kenarına
Su doldu ağzıma bağıramadım arkadaşlarıma
Sudan perde çekildi bakamadım sağıma
Cesedimi suya karıştırdı felek

Kapıkule'den arabaya bindirdiler
Edirne Devlet Hastenesi'ne indirdiler
Öldüğümü hemen anneme bildirdiler
Yeni açmış gül iken soldurdun felek

Buçuk tepeye mezarımı kazın
Kadir Kütükçü diye künyemi yazın
Öksüz kaldı benim üç tek kuzum
Bütün düşmanları güldürdün felek

Bütün askerler subaylar yasımı tutar
Bozulmuş bağda bülbül mü öter
İhsan destanı uzatma yeter
Azıcık bir ömür sürdürdün bana

İhsan TEMİZ – 1965

Samsun'da Babasını Tekme ile Öldüren Hasan'ın Destanı

Oğlum sarhoş olmuş içki içince
Kayıp etmeye zorlar bana fikrince
Doktora hacet kalmadı bir de ilaca
Öz evladım Hasan kıydı canıma

Tekmeyi vurdu da ezdi başımı
Ağzımdan burnumdan getti kanımı
Zehir etti o da benim yuvamı
Öz evladım Hasan kıydı canıma

İsmimi sorarsan Ömer Altın'dır
Oğlumun adı da Hasan Altın'dır
Duyan ahbaplarım beni düşünür
Hiç evlatlar babasına kıyar mı

Evlat yetiştirmek ne büyük devlet
Kucakta gezdirip okşayıp sevmek
Mümine yakışmaz baba öldürmek
Bana giydirilen yakasız gömlek

Okuyan dinleyen bunu düşünsün
Duyan ahbaplarım bana ağlasın
Oğlum Hasan cennet yüzü görmesin
Salamın başına gelen ağlasın

Yemeyip yedirdim ona giydirdim
Okşayıp sevdim kucakta gezdirdim
Yumruğu vurunca kendimden bezdim
Okuyanlar ibret alsın halime

Birden de yumruk vurunca bana
İçkiden nasihat verdim Hasan'a
Tekmeyi vurdu da birden de bana
Oğlum Hasan kasteyledi canıma

Bu dünyaya geldim doğdum doğalı
Evlât yetiştirdim yüzüm gülmedi
Oğlum öldürmeye bana kastetdi
İşitenler yaş döksünler halime

Evlat dedikleri dünya meyvası
Ölümden kaçılmaz yoktur çaresi
Baba öldürenin dolmaz cezası
Namazı kıldıran hoca ağlasın

Garip bıraktı Hasan annesini
Hak kabul etmez onun duasını
İçeri girdi buldu belasını
Namazımı kılan cemaat ağlasın

Uyma dedim uydun hem de şeytana
Nasıl kıydın sen de baba canına

Halim ibret olsun bütün cihâna
Vurma Hasan vurma öldürme beni

Vurma Hasan vurma ayıp bu işler
Hep şahidim olur topraklar taşlar
Cenazem başında dönüyor kuşlar
Komşularım ağlar öldürme beni

Kör olsun gözlerin dursun dillerin
Kırıldı bana vuran kolların
Duyan ahbaplarım bunları görün
Servi kavak gibi budadın beni

Destanı yazdılar beyaz kâğıda
Ömer'i melekler bindirdi ata
Destan sona erdi işte burada
İbretlik destanı duyan ağlasın

Salim YILMAZ -1960

Maraş Vilayetinde Oğlu Askere Gittiği Sırada Gelinini Almak İsteyen ve Gelinini Kandıran Zalim Baba Oğlunu Öldürdü

Öldürdü beni aldı karımı
Sardı komşularım iki yanımı
Akıttı yerlere kızıl kanımı
Bunu gören komşularım ağlıyor

Askerden izinli geldim ben de gülürüm
Babam beni öldüreceğini ben ne bilirim
Bir yavrum olmuş diye ben de gülürüm
İnsan evladına kıyar mı baba

İnsan gelinine hayin bakar mı
Nefis için oğul canı yakar mı
Adam evlâdından tezce bıkar mı
Bunu gören arkadaşlar ağlıyor

Gece babam bıçak elinde üstüme geldi
Vurunca bıçağı ciğerimi deldi
Bacım annem gelip halimi gördü
Halimi gören nazlı annem ağlıyor

Doktorlar gelimişkanım akıyor
Nazlı yarim gelmiş dönmüş bakıyor
Annem kendini yerden yere atıyor
Halimi gören doktor beyler ağlıyor

Felek neyledim beni ağlattın
Bir yavrum olacaktı öksüz bıraktın
Zalim baba beni ateşe yattın
Bunu duyan bütün dünya ağlıyor

Babam yüreğine almış karazı
Alnıma yazılmış bu karı yazı
O gün yüreğime düştü bir sızı
Yıkayıp kefene saran ağlıyor

Komşular toplandı durmayıp ağlar
Toplandı doktorlar yaremi bağlar
Hâkim mahkemede babam orda veriyor karar
Bunu gören hâkim beyler ağladı

Bütün dünya bu halimi duydular
Babama idam sehpasını kurdular

Ağlaya ağlaya beni mezara koydular
Mezara koyan dostlar ağladı

Küçük yavrum olmuş görmek nasip olmadı
Doktorlar derdime çare bulmadı
Akıyor kanlarım halim kalmadı
Destanımı yazan Kemal ağladı

Kemal AYGÜN – 1963

Sivas Vilayetinde Kardeşinin Karısını Almak İçin Gelini ile Sözünü Bir Edip Kardeşini Öldüren Katil Kardeşin Destanı

Kardeşimle karım beni boğdular
Beni paralayıp yere yığdılar
Dört tane yavrumu yetim koydular
Vücudumu yerlerde gören ağlıyor

Yavrularım uyandı çırpınıp ağlar
Ben yatarken karım kolumu bağlar
Kardeşim boğazıma çökmüş akıyor kanlar
Kıyma kardeş kıyma benim canıma

Gençlik tam baladı beni güldürdü
Karımla kardeşim beni öldürdü
Zalim düşmanları bize güldürdü
Kıyma kardeş kıyma benim canıma

Kardeş kardeşe böyle yapar mı
İnanıp da el sözüne bakar mı
Bir tutmuş biri ipi takar mı
Yavrularım uyandı durmaz ağlıyor

Dört yavrumda başucuma dizildi
Vücudum da parça parça ezildi
Haberimde gazetelere yazıldı
Gazeteyi okuyan millet ağlıyor

Sabah oldu annem babam duydular
Elbisemi kanlı kanlı soydular
Yıkayıp kefene sarıp koydular
Yıkayıp kefene saran ağlıyor

Bu kara haberi duyan ağladı
Ben öldüm kardeşime dünya kalmadı
Her cinayet olurda böyle olmazdı
Bunu duyan arkadaşlar ağlıyor

Bütün dünya halkı duydu yığıldı
Gazeteler okundu haber duyuldu
Kaçan kardeşim de tezce bulundu
Kıydın kardeş kıydın benim canıma

Âşık Kemal durmaz ağlayıp yazar
Dünya devir döndü kötüler azar
Kötünün yeri de daima mezar
Destanımı yazan Kemal ağlıyor

Kemal AYGÜN – 1963

Bafra'da Anasını Keserken Taş Olan Delikanlının Destanı

Bafra'nın yolları kayalı taşlı
Garip annelerin gözleri yaşlı
Oğlum düşman olmuş gezer peşimde
Yapma oğul yapma ayıp bu işler

Hep şahidim olur topraklar taşlar
İnsan annesinden bu kadar bezer
Bir kız için anneye kıyılmaz
Nalet olsun kör şeytana uyulmaz

Ben bilemedim oğul kesmiş yolumu
Kırdı benim kanadımı kolumu
Kanadım kolum cansız ölüme attım
Anneler anneler garip anneler

Şaşırdım yolumu ben bulamadım
Ben ağlarım muradıma eremedim
Düşman kesmiş yolumu bilemedim
Abdest aldım namaz kılmaya

Allah izin vermedi
Anneme balta vurmama
Balta ile donup kaldım
Ben de bilemedim Mevlâ'm kara yazmış

Komşular gelmişler beni almaya
Anne benim geleceğim kalmadı
Hakkını helal et anne
El kızı için anneye kıyılmaz

Nalet olsun kör şeytana uyulmaz
El kızı evde bulunur
Anneler nerde bulunur
Anneler anneler garip anneler

Bafra'nın yolları kayalı taşlı
Mezarım kaldı başlı

Bafra'dan çıktım başım selamet
Dede dağı yolunda koptu kıyamet

Ben başladım mezar kazmaya
Annem der ki izin ver abdest alayım
İki rekât namaz kılayım
Namazda sağ yanıma selam verdim

Sol yanıma çevirince başım
Oğlum taş kesilmiş ne acı işim
Balta ile vücudu dondu kaldı
Anneler anneler garip anneler

Azizim kimseyi kınayıp gülme
Akıbet senin de başına gelir
Düşkünlere yardım küçüğe şevkat
Uzattığın eli hayıra uzat

İyilikle olur cümle mücazat
Kazandığın dua peşine gelir
Ne gülü sustur ne gülü kokla
Akıbet senin de başına gelir

Altından kupa olsa susuz dolmaz
Yiğit ne kadar mert olsa
Düşenin dostu olmaz
Evli güzele aldanıp dönme yolundan

Gördüğün kahpenin tutma kolundan
Namusuna mezar kazarsın evli
Evlik şerefi baş başa
Düşürme kendini derde telaşa

Evinde oturup mesutça yaşa
Saadet yolunda uzasın evli

Muzaffer ŞAHİN – 1961

Eşrefpaşa Cinayeti Faciası Destanı

Adalet
Eşrefpaşa içinde vurdular beni
Alkanlar içinde koydular beni
Zalim Osman zalim kanlarım akar
Şu cansız hayalim yavruma bakar

Yavrularım
Kaldınız üçünüzde yetim
Benimde böyle imiş kaderim
Sizi hakka bıraktım erin
Nihal'im seni görmedim gelin

Yine Yavrularım
Can verdin Osman'ın vahşetinden
Yandı bağrım yavrularım hasretliğinizde
İsmail, Benal, Nihal'im benim
Böyle imiş benim de kaderim

Kaderim
Kabrimin taşına yazılsın ismim
İsmimin üstüne konulsun resmim
Benim de kaderim böyle imiş
Buna neylesin kerîm

Sevgilimsin sen bütün kalbimin
Hasretliğiniz yavrum oldukça derin

Bitmeyen hiç tükenmeyen kederim
İsmini anmadan geçmez günlerim

Ah ile vah ile geçti her anım
Osman'ın elinden kurban gitti bu canım
Görmedim hiçbir gün elemle geçti
Benim de her anım

Remzi
Henüz yeni evliyim
Talihsizim neyleyim
Cehaletim okudu bana meydan
Nasıl kıydın bana Osman

Evimden çıktım başım selamet
583 sokağa geldim koptu kıyamet
Cehaletim bana vermedi kıymet
Karşıma hayal oldu güzel Adalet

583 sokakta vurdular beni
Al kanlar içinde serdiler beni
Zalim Osman ne ettin
Bir an da beni harabe ettin

Osman
Ne ettin eyledin halimi viran
Bulamadım derdime derman
Nasıl oldu da kıydım sana
Adalet aman aman

Ezelinden yazılmış alnıma kara yazı
Felek neylesin kerim buna razı

Söndürdün gençliğimi halim duman
Yaktın beni Remzi aman aman

Esir olmuşum bir müthiş azaba
Eminim ki getirir beni bu toprağa
Ruhumu teslim ederken Allah'a
Acaba kalkmaz mı semalara
Anneciğim o şefkatli elin

Razıyım çekmeye cezamı her an
Adalet nasıl oldu kıydım sana aman
Gözlerimin önünde her an hayalin
Gitmiyor gözümün önünden Nuri cemalin

Adalet'in Çocukları
Gözlerimin önünde her an hayalin
Hasretinden yandı cemalim
Gel, gel, gel anne
Bizi hasretliğinle bedbaht ettin nane
Hasretliğinle her an
Halim oldu perişan
Bulamadım hiç derman
Anne hasretliğinle

Anne bizi nasıl terk ettin
Üç yavrunu birden yetim ettin
Hasretliğinle içim sızlarken
Ebedi mekânında rahat uyu anne

Anne yanıyor içim
Üç kardeş kaldık yetim
Nasıl terk ettin bizi

Yanıyor içim anne

Geceleri uyku girmez gözüme
Felek bunu da gösterecekmiş bize
Rahmet kıldık sana biz
Rahat uyu sen anneciğim yerinde

Zeki ÇİLENK -1955

Bir Şoförün Hayat Destanı

Seviniyordum bir an şoförüm diye
Talihim neden bıraktın beni geriye
Bahtım bürüdü beni simsiyah tüle
Mesut günlerim oldu bir zindan anne

Küçükköy sırtlarında kanlarım akar
Anneciğim hasretliğin bağrımı yakar
Yalnızlık içimi böyle yakarken
Rahmet kıl bana anne
Kara toprakta yatarken
Evimden çıktım başım selamet
Küçükköy yolunda koptu kıyamet
Ecelim vermedi bana kıymet
Bir anda zindan oldu dünya bana kıyamet

Ne mesut idik seninle Nuran
Nasıl kıydı o cani bana aman
Ayrılık içimi bil ki yakıyor Nuran
Hayatım oldu benimde simsiyah bir duman

Şoförün Karısı
Nuri bizi nasıl terk ettin
İki yavru ile bizi bedbaht ettin
Bedbaht bir halde içimiz sızlarken
Ebedi yerinde rahat uyu Nuri

Hasretliğinle her an
Halimiz oldu bir duman
Nasıl terk ettin bizi
Halimiz duman Nuri

Rahatım huzurum kaçtı
Dünya bana zindan artık
Ağlarım sızlarım dünya bana haram Nuri

Gel benim kıymetlim gel
Hasretliğin içimde
İnan ki derin bir yara açtı

Şoförün Annesi
Sevgilisisin sen bütün kalbimin
Yavrum hasretliğin pek derin
Bitmiyor hiç tükenmiyor kederim
Hasretliğinle yanar giderim

Kahrolsun seni vuran
O zalim eller
Bulmasın dünyada bir sükûn
Azap duysun kahrolsun

Geceleri girmez uyku gözüme
Talih bunu da yazmış bize
Rahmet kıldım evlâdım
Rahat uyu sen yerinde

Hasretliğinle bir an
Oldum artık perişan
Bulamadım hiç derman
Yavrum hasretliğinle

Şoförün Evlâtları

Gözlerimin önünde hayalin
Hasretliğinden yanar ciğerim
Gel gitme gel baba
Hasretliğinle bedbaht
Olduk artık yeter baba

Baba bizi nasıl terk ettin
İki yavrunu yetim ettin
Elem keder artık bize
Arkadaş hasretliğinle
Olduk artık bedbaht baba

Ezelinden yazılmış
Alnıma kara yazı
Felek neylesin kaderim
Buna razı yandık halimiz
Duman artık baba

Gerildi karşımıza
Simsiyah bir tül perde

Bahtımız bir an da büründü
Kara tüle acın ile
Pençeleşirken rahat uyu sen
Baba artık yerinde

Zeki ÇİLENK -1955

Çanakkale'de Üç Yavrusunu Balta ile Kesen Canavar Ananın Destanı

Üç yavrusunu baltayla kesti
Küçük yavruların sana ne etti
Akan kanlar kara toprağa gitti
Yavrusuna acımaz canavar kadın

Bir anne üç yavrusuna kıymaz
Böyle kadınlar yavrusuna acımaz
Emine ismi canavar sana yakışmaz
Nasıl kıydın üç yavruna vicdansız kadın

En büyük oğlu sekiz yaşında
Üç yavrusunun kıydı canına
Komşular feryatla koştu yanına
Üç yavruya kıydı canavar anne

Babanız uzakta sesini duymaz
Vicdansız kadın cenneti bulamaz
Yavrular ağlamakla kabahat olmaz
Üç yavruya kıydın canavar anne

Yavrular bağırır kimseler duymaz
Böyle kadınların imanı olmaz
Acır yavrularına baltayı vurmaz

Nasıl kıydın bize canavar anne

Babası geldi yavrular kanlar içinde
Canavar kadının baltası elinde
Büyük yavrunun dili kalmış elinde
Nasıl kıydın bize canavar anne

Boynumuz kesildi kanımız akar
Garip babam gelmiş gözyaşı akar
Mezarımızı bir araya kazar
Nasıl kıydın bize canavar anne

Üç yavrunun mezarı bir yerde oldu
Babaları durmadan saçını yoldu
Canavar kadın deli mi oldu
Nasıl kıydın bize canavar anne

Hatice kızı tam dört yaşında
Kader zehir kattı yağlı aşına
Acımadın mı yavrularının başına
Nasıl kıydın bize canavar anne

Hüseyin ağlıyor kanlar içinde
Muzaffer oğlu bir yaşının içinde
Bu cinayet unutulmaz herkesin dilinde
Nasıl kıydın bize canavar anne

ÂŞIK Mustafa DURAN -1960

Niksar'ın Bozcaarmut Köyünde Kesilen Kızın Destanı

Dinleyin kardeşler başa geleni
Zalim boğazımdan kesti beni

Atsınlar zindana zalim seni
Şu benim halimi duyan ağlasın

Boğazımdan kesti öldürdü beni
Cümle alem duysun ey zalim seni
Anamın babamın büküldü beli
Bu benim halimi duyan ağlasın

Bu destanı dertli yazayım size
O zalim gelip giderdi bize
İşkence olur mu o sümbül kıza
Alkanlar içinde öldüm annem

Hayin öldürünce ırzıma geçti
Bütün millet duydu bu işe şaştı
Aktı alkanım yerlere karıştı
Alkanlı cenazem yuyan ağlasın

Allah'ı unutmuş kitapsız adam
Sümbül de çağrıyor nerede babam
Başucumda ağlıyor benim annem
Alkanlar içinde öldüm annem

Al duvağımı atamadım başıma
Gelin olup eremedim muradıma
Doyamadım şu gençlikte yaşıma
Alkanlar içinde kaldım annem

Duyan komşular yanıma geldiler
Kanlı cenazemi orda gördüler
Duydu millet bu nasıl iş dediler
Alkanlar içinde kaldım annem

Camiçi nahiyem Bozcaarmut köyüm
Ecelimden evvel kazdılar kuyum
Duyulsun feci iş ey kanlı zalim
Alkanlar içinde öldüm annem

Kara Yalak dağına yayıldı kanım
Duyunca şaşırdı validem hanım
Muradımı almadım çıkıyor canım
Bu benim halimi duyan ağlasın

Başım döndü korku geldi dilime
Ben uğradım şu feleğin seline
Zalim girebeyi aldı eline
Alkanlar içinde kaldım annem

Kara Yalak dağına bastığım oldu
Bütün ağaçlar benim çatım oldu
Gül benzim sararıp soldu
Şu benim halimi duyan ağlasın

Adım Sümbül'dür kestiler başımı
Daha küçüktüm on dört yaşım
Duyunca delirdi küçük kardeşim
Beni bu hallere koyan ağlasın

Uydy haydut şeytana uydu
Bu feci işi hükümet duydu
Kumandan koluna kelepçe vurdu
Alkanlar içinde kaldım annem

Hükümete haberimi verdiler
Doktor Savcı Bey kestirme geldiler

Zalimi emniyet altına aldılar
Alkanlar içinde kaldım annem

Yeter Ali'm bu kadar acılı yazma
Anneler dertlidir bağrını ezme
Zalim bu dünyada sen de sağ gezme
Alkanlar içinde kaldım annem

Adım Ali dertli yazan
Umar mı dünyada hayırlı iş bozan
Tokat vilâyet Niksar kazası
Sat da destanımı duyan ağlasın

Ali BALCI -1961

Almanya'dan Geldiği Gece Kayınları Tarafından Öldürülen Mehmet'in Destanı

Almanya'dan dönüp geldim sılaya
Gece saat yarım oldu anneler
Para için başım kaldı belaya
Bana karım sebep oldu anneler

Anne yok baba yok yetim büyüdüm
Duyun dostlar evvelinde büyüdüm
Ecel döşeğinde yattım uyudum
Bilmem ki kaynıma ne oldu anneler

Para hırsı işlemişti özüne
Bakamadım yavruların yüzüne
Kaynım katilliği almış gözüne
Saat üçte beni buldu anneler

Genç yaşta bu ölüm reva mı bana
Para için insan kıyar mı cana
Karım müjdeledi kaynım Hasan'a
Gül benzim sararıp soldu anneler

Bir gün önce görmüş idim düşünü
Ecel takip eder imiş peşimi
O vicdansız kaynım kesti başımı
Al kanım odaya doldu anneler

Küçük kaynım gözcü imiş geride
Çırpınıp ağlıyor karım Feride
İki oğlum üç kızım da nerede
Yavrularım acep nerde anneler

Para unutturdu kardeş acısın
Önce beni sonra kesti bacısın
Duyanlar talihsiz Mahmut'um desin
Görüp saçlarını yoldu anneler

Eğer uyanırsa yetmez gücümüz
Sonra artar efkârımız acımız
Üstümüze şahit olur bacımız
Deyip onu da dara aldı anneler

Bir garibim böyle söndü ocağım
Koydular çuvala kolum bacağım
Kayınlara kurban bu gençlik çağım
Beni kırk parçaya böldü anneler

Beş yetimim habersizce uyuya
Cesedimizi attılar bir kuyuya

Hasret kaldım emmi ile dayıya
Bıçakla kalbimi deldi anneler

Bir teyp bir radyo dokuz bin lira
Başıma dert açtı hayırsız para
İkinci gün gece attığı yere
Katil cerim dönüp geldi anneler

Ordan dönüp bir tenhaya gittiler
Aleyhimde dedikodu ettiler
Şüphesiz Haydar'ı gördü dediler
Küçüğü oraya sardı anneler

Küçük kaynım Haydar amca bak dedi
Bu yoksuzluk canımıza tak dedi
Beş bin lira sana tabi hak dedi
Haydar amca bakıp güldü anneler

Dedi enişte mi ağam öldürdü
Cesedini parça parça böldürdü
Duyup Haydar emniyete bildirdi
Katiller cezasın buldu anneler

Dursun KOÇ -1969

Varyozla Öldürülen Adanalı Abit Bey'in Destanı

Ezdiler varyozla benim kafamı
Caniler insana vermez amanı
Para için söndürdüler çıramı
Kader böyle imiş kime ne diyem

Beni çağırdılar evden alınan

Varyozu vuran tutmam Ramazan
Zeki de der benim babam nerede
Kader böyle imiş kime ne diyem

İsmet'im duvarda canını verdi
Bu zulümler yanına kalacak sandı
Ağlayarak Zeki'm savcıya vardı
Kader böyle imiş kime ne diyem

Zeki2m nasıl gördün gebe anneni
Canilere göstermedi Allah'ım beni
Bütün dindaş bu halime ağladı
Kader böyle imiş kime ne diyem

Ramazan varyozu eline aldı
Masum İsmet'imi duvara çaldı
Karım hamileydi karnında kaldı
Kader böyle imiş kime ne diyem

Hanımım gebe idi hep iki yerden
Varyozu vurunca geçmiştir serden
Keşke vazgeçeydim ben o öküzden
Kader böyle imiş kime ne diyem

Ecel şerbeti çoktur içilmez
Millet birikmiş yol yok geçilmez
Bu gençlikte kara ölüm çekilmez
Kader böyle imiş kime ne diyem

Yazma şair Sefa bu kadar yeter
Millet heyecanlanmış ne olur yeter
Sevgili yavrular etmesin keder

Kader böyle imiş kime ne diyem

Baştan yara aldım akıyor kanım
Böyle canilerden Zeki'm sen sakın
İnsafsız düşmanı ateşte yakın
Kader böyle imiş kime ne diyem

Neyleyin ezelden kurulmuş plan
Millet ilen doldu o büyük alan
Gülseren'le Zeki evinden kalan
Kader böyle imiş kime ne diyem

Hekim gelmiş bölük bölük beliyor
Vurmayın varyozu Allah görüyor
Ramazan karımdan para soruyor
Kader böyle imiş kime ne diyem

Zalim caniler bırakmadı peşimi
Para için öldürmeyin eşimi
Varyozu vurunca kırdı başımı
Kader böyle imiş kime ne diyem

Doktor, Vali duyunca koştu
Savcı ile polis kapıyı açtı
Bütün din kardeşler bu işe şaştı
Kader böyle imiş kime ne diyem

Yalan dünya senden yumdum gözümü
Öksüz koydun Zeki'minen kızımı
Kayıp ettim baharınan yazımı
Kader böyle imiş kime ne diyem

Saat onda düşman pusuyu kurmuş
İfade sormadan varyozu vurmuş
Acı haberimi dünyalar duymuş
Kader böyle imiş kime ne diyem

Cemil Turgut yeter destan satma
Bırak şu destanı kafadan atma
Okuyupta kalplerimizi yıkma
Kader böyle imiş kime ne diyem

Sefa SAĞ – Cemil TURGUT – 1957

Söğüt'ün Küre Köyü'nde Damat Katili Kaynatanın Destanı

Duydunuz mu beyler damat katili
Kaynatası vurdu Ali, Ali'yi
Elli yaşında boyladı hapisi
Katil baba nasıl vurdun bıçağı

Söğüt'ün Küre'de oldu hadise
Bu da ibrettir cümle herkese
Damat barışmak için gelirse
Katil baba nasıl vurdun bıçağı

Yirmi üç yaşında hem Arap Ali
Geçimsizlik var idi öteden beri
Barışmak istedi eşiyle gayri
Katil baba nasıl vurdun bıçağı

İnsan hilekârdır bilmez fendini
Evdeki karıdan sakın kendini
Yüzüne gülerek döker derdini
Katil baba nasıl vurdun bıçağı

Ali karısı haber yolladı
Ali gelsin beni götürsün dedi
Böylece Ali'ye hile eyledi
Katil baba nasıl vurdun bıçağı

Ali girdi kaynatanın evine
Kaynatası çıktı onun önüne
Niye geldin dedi benim evime
Katil baba nasıl vurdun bıçağı

Bu söz üzerine Ali söyledi
Haber yollamışsın ben geldim dedi
Damadına hemen hücum eyledi
Katil baba nasıl vurdun bıçağı

Damadına vardı hem karakucak
Sopa ile dövdüler sapladı bıçak
Böylece sönmüştür hem iki ocak
Katil baba nasıl vurdun bıçağı

Nasıl kurtulup elinden kaçtın
On adım gidip yerlere göçtün
Kaynata bıçağına kurban olmuştun
Katil baba nasıl vurdun bıçağı

Yandım anam diye nasıl bağırdın
Son nefeste imdat diye çağırdın
Alkanlar içinde yere serildin
Katil baba nasıl vurdun bıçağı

Kara gözlü Ali yerde yatıyor
Kara bıyıklar kana batıyor

Komşuları gelmiş ona ağlıyor
Katil baba nasıl vurdun bıçağı

Almak boşamakta Allah'ın emri
Kanun adalet mahkeme yeri
İnsan öldü mü hem gelmez geri
Katil baba nasıl vurdun bıçağı

İsmail KAFALI- 1961

Boğanın Vurarak Öldürdüğü Gencin Destanı

Anneler acısın benim halime
Topraklar boyandı kızıl kanıma
Kimse gelmez oldu artık yanıma
Muradı gözümde kaldı ağlarım

Bazısı ağlayıp canından acı
İçerime girmiş artık bir sancı
Güman yok bulunmaz derdim ilacı
Muradı gözümde kaldı ağlarım

Boğa vurup kırdı kemiklerimi
Ağlama validem gör halimi
Artık doğrultamam kırık belimi
Muradı gözümde kaldı ağlarım

Kızıl kanım düz ovayı bürüdü
Duymayın kardeşler acı ölümdü
Dost akraba beni mezara gömdü
Muradı gözümde kaldı ağlarım

Esat der ki akşamları uyumadım

Zalim boğa gizli vurdu duymadım
Yeni evli idim murat alamadım
Muradı gözümde kaldı ağlarım

Ecel geldi boğa bize dalâlet
Kimseye yapmadım annem hıyanet
Yetim Gürsel kime kaldı emanet
Muradı gözümde kaldı ağlarım

Dost akrabam karaları bağlasın
Annem babam âh çekip ağlasın
Gürsel kuzum kime meyil bağlasın
Muradı gözümde kaldı ağlarım

Yetim yavru daha henüz yaşında
Genç bir garip yazın mezar taşına
Sinem parçalanmış gözüm yaşına
Muradı gözümde kaldı ağlarım

Söyleyin kardeşler mezarım kazsın
Annem yavruların bağrına bassın
Bütün elbisemi fakire versin
Muradı gözümde kaldı ağlarım

Ablam annem saçlarını yoldular
Köyüm Çarşamba'da beni gömdüler
Her tarafa haberimi saldılar
Muradı gözümde kaldı ağlarım

Feramuz der destanımı bitirdim
Derdim elli idi bine yetirdim
Gurbet elde hasta idim yatardım

Muradı gözümde kaldı ağlarım

Bitirip destanı nihayet eyle
Tanrım acıyana merhamet eyle
Coşkun bu acıyı bir destan eyle
Muradı gözümde kaldı ağlarım

Feramuz COŞKUN-1963

Zorla Kaçırılan Nişanlı Kızın Destanı

Dinleyin anneler benim halimi
Bağladılar ağzı kolu elimi
Nasıl bırakayım nazlı yârimi
Çıkan feryadımı duyan olmadı

Kurtlar gibi içeriye girdiler
Annem babam olmadığın bildiler
Siyah bir çarşafa beni bürdüler
Çıkan feryadımı duyan olmadı

Hemen beni pencereden attılar
Aşağıda aç kurt gibi tuttular
Alıp beni bir ormana gittiler
Arkamızı takip eden olmadı

Adım Nurten şu canımı üzdüler
Bir ay oldu dağdan dağa gezdiler
Gece gezip gündüzleri gizdiler
Yine imdadıma gelen olmadı

Nihayet nişanlım haberi duydu
Alnımdaki kader yerini buldu

Tutmaz ilik düğme artık çözüldü
Dahi imdadıma gelen olmadı

Nişanlım izimi takip ediyor
Zalimler durmadan tedbir alıyor
Yarelerim göz göz olmuş yanıyor
Yine imdadıma gelen olmadı

Yarla benim gittiğimi gördüler
Mavzer ile sevgilimi vurdular
Yine beni geri alıp döndüler
Dahi feryadımı gören olmadı

Zorla beni Muharrem'e verdiler
Ablam annem kaderimi gördüler
Nasıl beni gurbet ilde gömdüler
Acılı ölümü gören olmadı

Dağların başında suları içtim
Ağlaya ağlaya kefenim biçtim
Bir bardak dolusu zehiri içtim
Yıkılmış cenazem gören olmadı

Coşkun'um Feramuz yazma destanı
Artıyor derdimin gamı efkârı
Haberim dillere destan et bari
Haberimi duyan dostlar ağladı

Feramuz COŞKUN-1963

Karalar Köyünden Sefer'in Destanı

Güneyden çıkıp da geldin yanıma

Zalim avcı senin avun ben miyim
Bir tazı yüzünden girdin kanıma
Zalim avcı senin avun ben miyim

Dost gibi gelip de yanımda durdun
Oturup kalbinden hileler kurdun
Çektin tabancayı ciğerden vurdun
Zalim avcı senin avun ben miyim

Ateşe yaktın da benim serimi
Karlı sular söndürmedi narımı
Ellerde bıraktın gelin yârimi
Zalim avcı senin avun ben miyim

Kurşun girdi ciğerimde sızılar
Alkana boyandı dağlar yazılar
Kül yetim kaldı da körpe kuzular
Zalim avcı senin avun ben miyim

Garezin ne idi düştün peşime
Doyurmadın gençliğime yaşıma
Oğlum selam söyle nazlı eşime
Zalim avcı senin avun ben miyim

Kurşunun acısı çıkmıyor serde
Yardılar doktorlar yare ciğerde
Sefer adım söylenirdi her yerde
Zalim avcı senin avun ben miyim

Beş yüz kişi cenazemi kılıyor
Yavrularım alkanlarım yalıyor
Bekir oğlum merakından ölüyor

Zalim avcı senin avun ben miyim

Bütün köylüler öldüğümü duydular
Elbisemi üzerimden soydular
Bababam ile bir mezara koydular
Zalim avcı senin avun ben miyim

Âşık Nazım ateş bıraktın cana
Mevlâ fırsat verme zalim düşmana
Vade tekmil imiş avcu bahane
Zalim avcı senin avun ben miyim

Nazım SAKAL-1963

Karısını Öldüren Hacı Mehmet'in Destanı

Denizli'de var idi zengin bir hacı
Allah'ın emridir başımın tacı
Kızını verdi oldum damadı
Anam anam diye ağlar giderim

Atasözü vardır dengi dengine
Şimdi rağbet oldu güzel zengine
Altmış beşlik hacı nasip anneme
Anam anam diye ağlar giderim

Anamı verdim dedim bu hacı
Hacı ekmeği de zehirden acı
Yarın mahşerde annem davacı
Anam anam diye ağlar giderim

Anam üstüne başka bir kadın
Anam görünce bastı feryadın

Hacı bunu da almak muradın
Anam anam diye ağlar giderim

Kalbine saplar bıçağı atar
Anneciğim öldü kanları akar
Kaynatam hacı hapiste yatar
Anam anam diye ağlar giderim

Acımadın mı hey hacı baba
Nasıl kıydın sen garip anama
Kaynatam oldun bakmam kızına
Anam anam diye ağlar giderim

Altmış beşlik katil Hacı Memet'i
Sakalını gören hayret eyledi
Şimdi ceza evini boyladı
Anam anam diye ağlar giderim

Anam girince kanlı mezara
Gözyaşlarımız döndü pınara
Lanet ederiz böyle babaya
Anam anam diye ağlar giderim

Anam ölünce ben bir hoş oldum
Mecnun'lar gibi sarardım soldum
Katil hacının damadı oldum
Anam anam diye ağlar giderim

Hacının kızı bir huri melek
Yazılmış başa neylesin felek
Hacı asabi geçmiyor dilek
Anam anam diye ağlar giderim

Anamın mezarı Nişantaşı'nda
Oturdum ağladım yanı başında
Aç mezarını ben geldim anam
Anam anam diye ağlar giderim

Okudum fatiha garip anneme
Birden fenalık geldi içime
Kara toprakta yatan bu anama
Anam anam diye ağlar giderim

İsmail KAFALI-1960

Alaçam'ın Zeytin Köyünde Vurulan Gencin Destanı

Saat gündüz üçtü geldi yanıma
Kurşunu sıkıp kıydı canıma
Kanlı katil bakmaz akan yaşıma
Ağla anne ağla ayrılık günü

Saat sekizde tarlaya gittim
Ne yaptım Allah'ım kime ne ettim
Anneyi babayı şimdi terk ettim
Ağla peder ağla ayrılık günü

Nasıl acımadan kıydın bana
Gözlerin kızarmış ne oldu sana
Canavar gibi susadın kana
Ağla anne ağla ayrılık günü

Delirmiş canavar saldırdı bana
Ne olur kıyma diye yalvardım ona
Ne kötülük vardı söyleyin bana

Nasıl kıydın bana azılı katil

Mezarımın taşı beyaz taş olsun
Kardeşime söyleyin mezarım bulsun
Anne ile baba geride kalsın
Murat alamadım ona yanarım

Hastane önünde sıralı çamlar
Dertlinin halinden dertsiz ne anlar
Ağzımdan geliyor kınalı kanlar
Kaderim böyle imiş ona yanarım

Cumayı cumartesine bağlayan gece
Hayat çok müşküldür sanki bilmece
Yarıda kaldı güzel eğlence
Tanrı kimseye delilik vermesin

Şair Dursun Ali der ki dünyayı gezdim
Bin bir hadiseye destanlar yazdım
Onlar için böyle duymazdım
Sen ölmede yavrucuk kendim öleyim

Yeter Âşık Dursun Ali bu kadar yeter
Acılı destanım burada biter
25 kuruşla adam mı batar
Alın ibretlik destanım hatıra yeter

Dursun Ali CANDAN-1963

Bafra'nın Gazipaşa Mahallesi'nde 3 Çocuğunu Ailesini Boğan Canavar Babanın Destanı

Evde yalınızdık kimseler yoktu

Dışarı karanlık gecenin vakti
Boğdu boğazımı al kanım aktı
Nasıl kıydın bize canavar baba

Evim selamet tepe başında
Taze gelin idim yirmi beş yaşında
Ayşe yazılı mezar taşımda
Nasıl kıydın bize canavar baba

Duyun dostlarım acımı duyun
Yakın ocağımı ılısın suyum
Beni bu genç yaşta kabire koyun
Nasıl kıydın bize canavar baba

Ne zahmetle büyüttük yavruları
Sensiz kara gördüm ay ile günü
Nasıl kayıp ettin İlter oğlunu
Nasıl kıydın bize canavar baba

İsmimi sorarsanız Ayşe Sertbaş
Siz benim ruhuma okuyun Kur'an
Kimseden şüphe yok kocamdır boğan
Nasıl kıydın bize canavar baba

Ağlayın dostlarım bende giderim
Alnıma yazılmış böyle kaderim
Yaralarım ağır döner mi dilim
Nasıl kıydın bize canavar baba

Saat gece üçtü geldi yanıma
Boğazımı sıkıp kıydı canıma
Kanlı katil bakmaz akan kanıma

Nasıl kıydın bize canavar baba

Tabutum üstüne beyaz çekildi
Duyan dostlarım yanıma geldi
O üç tane yavru sarardı soldu
Nasıl kıydın bize canavar baba

Dursun Ali CANDAN-1963

Bir Masum Köylü Kızının Başından Geçen Feci Şekilde Ölümü Anlatır Destan

Bir destan yazayım dinlesin eller
Bahçede açılmış kırmızı güller
Bir gelin vurulmuş derinden inler
Kader böyle imiş kime ne deyim

Beş yüz adım üzüm beyin arası
Başına bağlamış ahret karası
Saramadım sızlıyor mu yarası
Fermân büyük yerden kime ne diyem

Babam kardeşlerim kendisi bile
Zalim düşmanlarım düşürdü dile
Mekânın cennettir sen güle güle
Fermân büyük yerden kime ne diyem

Anamdan doğalı ben de gülmedim
Her dayım ağlarım yaşım silmedim
Üç ay oldu yârim var mı bilmedim
Fermân büyük yerden kime ne diyem

Tepeler yüksektir boldur arazı
Çadırarı geldi bizim ırazı
Daldan kopardılar nazlı kirazı
Fermân büyük yerden kime ne diyem

Kaşları karada gözü sürmeli
Konu komşularım bütün görmeli
Şaçı uzun meliklerin örmeli
Fermân büyük yerden kime ne diyem

Hak güzellik vermiş bulunmaz eşi
İncidan farksızdır ağzından dişi
Hesap ettim on sekizdir tam yaşı
Fermân büyük yerden kime ne diyem

Salını salını gider yoluna
Altın burma al yakışır koluna
Senin gibi yosma zorca bulunur
Fermân büyük yerden kime ne diyem

Bu gelin vurulmuş derinden solur
Konu komşularım bu nasıl olur
Bunu vuranlarda Mevlâ'dan bulur
Fermân büyük yerden kime ne diyem

Seterek köyünde küçük bir köysün
Annesin getirin kızını oğsun
Hısım akrabası bağrını dağsın
Fermân büyük yerden kime ne diyem

Bir masum yavrusu kucakta durur
İhtiyar annesi bağrına vurur

Geri yiterlerde yanına varır
Fermân büyük yerden kime ne diyem

Haziran ayında Cuma günü
Arşa yükseliyor güzelin ünü
Sana kurban olsun düşmanın bini
Fermân büyük yerden kime ne diyem

İngiliz kurşunu zehiri çoktur
Bütün düşmanların imanı yoktur
Seni vuranların ahreti yoktur
Fermân büyük yerden kime ne diyem

İhtiyar validem geldi yanıma
Sakın ellemeyin ağrır canıma
Ellerin batırdı benim kanıma
Fermân büyük yerden kime ne diyem

Kayın babam hem kaynım kardeşlerim
Yerde sürünüyor benim döşlerim
Al kanlar içinde siyah saçlarım
Fermân büyük yerden kime ne diyem

Vurdukları bıçağ döşüm kesmiyor
Yanıyor içerim poyraz esmiyor
Hısım akrabalar bura basmıyor
Fermân büyük yerden kime ne diyem

Ali BARAN -1955

Niksar'da Tarla Yüzünden Ölen Hüseyin ile Ailesinin Destanı

Beş dönüm tarlanın peşine düşmen

Vurma kardaş vurma olursun pişman
Kardeşten kardeşe olur mu düşman
Kıyma kardeş kıyma öldürme bizi

Biricik yavrumuz kül yetim kaldı
Canavar babamız sebim oldu
Teneşür kuruldu çift tabutlar geldi
Vurma kardaş vurma öldürme bizi

Bütün Türkiye'de olay duyuldu
İki kardeş bir de gelin vuruldu
Dünya malı dünyada kaldı
Vurma kardaş vurma öldürme bizi

Nüfusta da ismimiz silindi
Niksar ovasında matem büründü
Murat çağlarıydı daha gelindi
Vurma zalim vurma öldürme bizi

Haydar Bey çiftliği büründü yasa
Beslemez insanı beş dönüm arsa
Böyle babalar ipte sallansın
Vurma zalim vurma öldürme bizi

Kardeşten kardeşe gelir mi zarar
Kanlı cesetlere bakanlar ağlar
Bunu duyan dostlar karalar bağlar
Vurma zalim vurma öldürme bizi

Savcı doktor cesetleri yardılar
Toplandılar hep köylüyü sordular
Canavar babayı sebep dediler

Vurma kardeş vurma öldürme bizi

Babamla kardeşim pusu kurdular
Eşimle birlikte atıp vurdular
Bir tek kızımı yetim koydular
Vurma kardeş vurma öldürme bizi

Kazın mezarımız koyun yan yana
Dayanmaz yürekler deli olur ana
İslâm toprağında sığmaz vicdana
Vurma zalim vurma öldürme bizi

Al kızıl kanımız aktı sel gibi
Attı vurdu zalim sanki el gibi
Taze bir gelindim gonca gül gibi
Vurma kardeş vurma öldürme bizi

Şen kardeşler kalem aldı oturdu
Yaza yaza bu destanı bitirdi
Babamla kardeşim bizi öldürdü
Vurma zalim vurma öldürme bizi
Muharrem ŞENTÜRK ve Dursun KOÇ (Şen Kardeşler)-1973

Amasya'da Meçhul Kişilerin Öldürdüğü Küçük Aynur

Yine bir acı ses gazeteden aldım
Yazıp anlatayım dinleyin dostlar
Dilim tutmuyor ki her şeyi deyim
Dinsiz kafirleri kınayın dostlar

Küçüktü Aynur'da söylemez dili
Torbanın içinde bulundu ölü

Annenin babanın açar mı gülü
Bunları teselli eyleyin dostlar

Annesi ağlıyor Aynur'um diye
Talihsiz babası düşmüştür derde
Günler geçti yavru dönmedi yurda
Yavru nerde kaldı söyleyin dostlar

Küçücük Aynur'a nasıl kıymışlar
Canavarlar kör şeytana uymuşlar
Parçalıp bir torbaya koymuşlar
Dere kenarında bulundu dostlar

Amasya ilini matem bürüdü
Duyan dostlar Yenice'ye yürüdü
Hem tecavüz edip hem de öldürdü
Böyle canilerde asılsın dostlar

Saklanman caniler bir gün bulurlar
Bu hesabı teker teker sorarlar
Meydanlığa bir de sehba kurarlar
Asın canileri sallansın dostlar

Anne ağlar der ki yavrum nerede
On beş gündür yavru kokmuş derede
Haberi duyanlar düştüler derde
Bu derde bir çare söyleyin dostlar

Bu gidişle de kopar kıyamet
Bu nasıl alamet nasıl cinayet
Böyle dinsizlere bin kere lanet
İbretlik destanı dinleyin dostlar

4 yaşında yavru söylemez dili
Açmadan soldurdu tomurcuk gülü
15 gün sonra da bulundu ölü
Buna can dayanmaz ağlayın dostlar

Şen kardeşler der ki, soldu gülümüz
Bütün ailesin sağlık dileriz
Ufacık yavruyu rahmet dileriz
Bu yavru cennetlik söyleyin dostlar
Muharrem ŞENTÜRK ve Dursun KOÇ (Şen Kardeşler)-1973

Almanya'da Namus Uğruna Çekinmeden 2 Alman Gencini 7 Kurşunla Öldüren Türk Kadının Destanı

Acı bir haberdir yurda duyuldu
Almanya şehrinde duydum anneler
Türklerden bir kadın hapse konuldu
Kadir Mevlâ'm etsin yardım anneler

Almanlardan iki genci vuruyor
Bunları vurmaya mecbur oluyor
İşte namusunu böyle koruyor
Ben bile sevinip durdum anneler

Gidip geliyordum kendi işime
İki Alman genci düştü peşime
Vaziyeti yazam dedim eşime
Ağlayıp kendim yordum anneler

Düşündüm taşındım nasıl edeyim
Gidilmez ki dostlar geri gideyim
Biraz borcum vardı onu ödeyim

Para kazanmaktı derdim anneler

Almanya'nın dostlar boldur parası
Kadınlara layık değil burası
Gelenlerin mesut olmaz yuvası
Geldiğime pişman oldum anneler

Bir kısım kadınlar şahit olaya
Namus için başım girdi belâya
Dönülmez ki dostlar dönem sılaya
Öldürmeye karar verdim anneler

Beş aylık işçiyim dostlar burada
Hiç gözüm kalmadı pulda parada
Namusla yaşanır yalan dünyada
Düşünüp kendimi yordum anneler

İşçi kadınlara varıp söyledim
Akıl verin bana dedim ağladım
Annem diye ağlar iki evlâdım
Onlara boynumu eğdim anneler

Namuslu kadına böyle yapılmaz
Para için dostlar namus satılmaz
Dinimizde el ırzına bakılmaz
Dört kitapta yerin gördüm anneler

Akıl verin bana nasıl edeyim
Yoksa başım alıp geri gideyim
Sizden başka kime bunu diyeyim
Türkiye'dir benim yurdum anneler

Ağladı gözlerim döndü bir kana
İçerim ilişti ben yana yana
Kadınlar bir silah verdiler bana
Başımın altına koydum anneler

Yalnız başıma girdim odama
Bildirmek istemem anne babama
Denilmez dostlar desem kocama
Şaşırıp orda da kaldım anneler

Uyku yok gözümde yatamıyorum
Yaş dolu gözlerim bakamıyorum
Kapıdan dışarı çıkamıyorum
Çok zaman korkarak girdim anneler

Soyundum yatağa yatayım derken
Uyku yok gözümde vakit çok erken
Peşime düştüler işten gelirken
Vaziyeti bütün gördüm anneler

Anlamıştım dostlar fikirlerini
Öğrendiler benim evin yerini
Yaşatamam dünyada bunun birini
Mevlâ'm bana eder yardım anneler

Kim olsa dayanır benim yerime
Çekip tabancayı aldım elime
Boşalttım kurşunu tepelerine
İkisini yere serdim anneler

Gözlerim doluyor beni yatırmaz
Aslı temiz olan aslın yitirmez

Aslan yatağına çakal getirmez
Büyüklerden böyle duydum anneler

Âşık Ali der ki, yazdım adını
Bulamadım şu dünyanın tadını
Meht eylemek lazımdır böyle kadını
İsmi Türkân size yazdım anneler

Ali ŞAHİN -1971

Zonguldak Eflaniye'de Yengesine Âşık Olup Ağabeysini Öldüren Zalim Kardeşin Destanı

Dinleyin anneler acı bir olay
Bütün Karabüklü duymuş ağlıyor
Karalar giyinmiş anne babalar
Yengesine âşık olmuş bu zalim

Kardeş diye güvenirdim ben sana
Karalar giyinmiş talihsiz ana
Duyulsun bu acım bütün cihâna
İkisi bir olup kıydı zalimler

Bütün Karabüklü acıyı duydu
Talihsiz cesedim lağıma kondu
Kardeşimle karım katilim oldu
Allah'ı unutup kıydı zalimler

Düşmanım kardeşim nasıl bilirdim
Uyurken anneler canımı verdim
Sevinerek yuvar diye gelirdim
Acımadan beni boğdu zalimler

İnsan yengesine âşık olur mu?
Anlıma yazılmış kaderim bu mu?
Annem böyle cani kardeş olur mu?
Genç yaşıma acımadı zalimler

Gece bir yarısı tatlı uykuda
Tahkikat başladı savcı sorguda
Cesedim bulundu lağım kuyusunda
Allah cezasını versin zalimler

Karımla kardeşim katilim oldu
Bütün Karabüklü acımı duydu
Ağlasın anneler kaderim buydu
Allah'ın gazabını çekin zalimler

İsmim Kemal idi çileli başım
Yabancı değil katilim kardeşim
Evlendim seninle olmuştun eşim
Feleğin nârına yaktı zalimler

Bütün Karabüklü lânet etiler
Öldürüp de İstanbul'a gittiler
Ağlayıp komşular yazık dediler
İmanı kalmayan kanlı zalimler

Katil kardeşimin ismi Mustafa
Talihsiz insanlar çekiyor cefa
Sandınız mı bu cinayet duyulmaz
Allah kör edecek sizi zalimler

Güvenme karına bakın ne yapar
Zevki için seni kül gibi yakar

Acımaz öldürüp lağıma atar
Tatlı uykuda iken kıydı zalimler

Kardeş âşık olmuş karı Fatma'ya
İyi kardeş kötü işler yapmaya
Arkadaşlar gelmiş bana bakmaya
Lağım kuyusuna koydu zalimler

Tabutum üstüne al kanım akar
Kardeş gün olur Allah seni de yakar
Mezarım kazılsın yolun üstüne
Zalim kardeşimin bana kastı ne

Mezarım başına gelen bakıyor
Annemin gözünden yaşlar akıyor
Kardeş düşman olmuş plân yapıyor
Allah lanet eder size zalimler

Acıyanlar destanımı saklasın
Kardeşin şerrine kimse yanmasın
Âşık Mustafa'da acıyı yazsın
Kara topraklara koydu zalimler

Kardeşler bu kadar cani olamaz
Anneciğim ağlar gözyaşı durmaz
Ağabey karısına âşık olunmaz
Gece bir yarısı kıydı zalimler

Gül gibi sararmış talihsiz yüzüm
Genç yaşımda annem yumuldu gözüm
Cani kardeşe kalmadı sözüm
Feleğin nârına yaktı zalimler

Cenazem gidiyor bakanlar ağlar
Karımla kardeşim beni yaktılar
Adalet onları inşallah asar
Genç yaşıma acımadı zalimler

Âşık Mustafa'da bakın ne yazar
Güvenme karına kül edip yakar
Seviyorum diye yalan da yapar
Sicim boynumda kapandı ağzım

Âşık Mustafa DURAN–1973

Eskişehir'de İşlenen Korkunç Cinayetin Destanı

Cinayet cinayet her gün cinayet
Eline gazete alan ağlıyor
Hastalık halinde salgın cinayet
Cehalet elinden ölen ağlıyor

Dünde bir cinayet Eskişehir'de
Okuyup anlayan kalır kahırda
Biri kurtulur mu biri ölürde
Elleri koynunda kalan ağlıyor

Öldüren talebe ölen talebe
Başlangıç kumbara bakın sebebe
Katil gelinlik kız maktulse bebe
Çaldıran ağlıyor çalan ağlıyor

(Katil) okulundan kızı çağırmış
Anan bizde diye yalan kıvırmış
Zavallı yavruyu alıp götürmüş
Okulda yavrusu olan ağlıyor

Nasıl getirmezsin cinneti bülbül
Katile hak vermez Cenneti bülbül
İmanı bırakmaz tıyneti bülbül
Ahlâk bozuldukça izan ağlıyor

Yatırmış yavruyu upuzun yere
Allah'tan başkası yokmuş ki göre
Kanlı cesedini gömmüş kömüre
Kömürü eşerek bulan ağlıyor

Ekmek bıçağını boynuna çalmış
Takatsız çocuğu ikiye bölmüş
Kendi kafasınca intikam almış
Cennetlik yavrucuğu gören ağlıyor

Kumbara bahane ölümse mutlak
İmdat istemeye korkmuş yavrucak
Çenesi altında bilenmiş bıçak
Cenaze evine varan ağlıyor

Buna denilmez mi dişi canavar
Nasıl yaptın sen bu işi canavar
Gövdeye çok gördün başı canavar
Sana kız diye süt veren ağlıyor

Kendin boğazlarsın kendin gömersin
Birde ifadende pişmanım dersin
Elbette bu canı canla ödersin
Cesedi kefenle saran ağlıyor

Nasıl bıçak vurdun küçük yavruya
Ne olur doysaydı o da dünyaya

Görsem inanmazdım uykuda rüya
Şimdiyse vicdanım her an ağlıyor

Ömrünün baharı yaşı da sekiz
Kitap defteri elinde çehiz
Bunu şehit diye yadedeceğiz
Zavallı annesi el'an ağlıyor

Alın yazıları bu mudur heyhat
Gelinlik kızdan da olur mu cellat
Kudurmuş dişiye gel de söz anlat
Kırılacak kalem fermân ağlıyor

Yaşını, başını düşünemeyen
Var mı senin gibi şeytana uyan
Adalet önünde hükmünü duyan
Dizler titredikçe derman ağlıyor

Ağlayıp yalvarman çıldırman bile
Kendini yerlere atman nafile
Elbette ödersin canı can ile
Belki de ananla baban ağlıyor

Kemal Bülbül KAVAKLIOĞLU–1966

Babası Tarafından Öldürülen Sultan'ın Destanı

Kadın kızdı babam beni dövüyor
Kahpe kadın fahşe diye sövüyor
Ekmek bıçağı ile beni kıyıyor
Dost değil duyan düşman ağladı

Yazık sana baba oğlun kızın var

Elin namusunda niye gözün var
Yapma baba dedim annem duyar
Bu acı haberi duyan ağladı

Babam kıydı bana yedi yaşımda
Ecel kuşu dolanırmış başımda
Polisler buldular çuval içinde
Daha da yavruymuş diyen ağladı

Okurdum hocamdan alırdım dersi
Yapar mı bir baba evladı kasti
Öldürüp cesedim çuvala bastı
Parça cesedimi duyan ağlıyor

Anam gitmiş idi anneannem gile
Babam eve girdi bir kadın ile
Abim evde yoktur imdada gele
Talihsiz Sultan'ın diyen ağlıyor

Abim duymuş deli gibi dönüyor
Annem duymuş saçlarını yoluyor
Bu dünya âlemi böyle dönüyor
Baba değil canavar diyen ağlıyor

Yazık baba dedim kıyma kızına
Kan indirdi vurup ela gözüne
Böyle baba var mı dünya yüzünde
Dünya âlemine dalan ağladı

Âşık Dursun yeter uzatma sözü
Böyle babaların kör olsun gözü
Buna dayanır mı duyanın özü

Okuyup destanı yazan ağladı

Dursun KOÇ–1969

Gerdek Gecesi Amcasının Oğlu Tarafından Öldürülen Damat ile Gelinin Destanı

Bakın şu dünyanın garip haline
Bu dünya yüzüne bakmadı gelin
Nasıl plan hazırlamış geline
Gerdeğe girdi de çıkmadı gelin

Baştan anlatayım feci durumu
Sevdim ama saramadım yârimi
Açmadan soldurdu gonca gülümü
Mesut olup murat almadı gelin

Gelin damat ile beraber öldü
Kıyılmış nikâh yarıda kaldı
İkinci kurşunda beynimi deldi
Bir gece evinde kalmadı gelin

Kitlendi kapılar kimsesiz odam
Aman vermedi ki muhabbet edem
Canım sağ değil ki hakime gidem
Şad olup dünyada gülmedi gelin

Dolaba saklanmış bilinmez idi
Şu kara yazım silinmez idi
İkimiz birden kurşuna dizdi
Başa geleceği bilmedi gelin

Sanmışlar gelinin çeyizi çoktur

Cazılar saklamış haberim yoktur
Yarın mahşer günü yüzümüz aktır
Sanki bu dünyaya gelmedi gelin

Amcamın oğluydu bu işi tutan
Acımadan bize kurşunu atan
Sülalemiz birdir ırkına çatan
Habersiz caniyi görmedi gelin

Taze girmiş idim yirmi yaşıma
Birinci kurşunu attı eşime
Üç sene önceden düşmüş peşime
Sevmedi kötüyü sevmedi gelin

Damat beyefendi geçti karşıma
Alduvağı yengem sardı başıma
Canımızı verdik kara kurşuna
Şeriyât evine girmedi gelin

Adana ilinde gerdek gecesi
Taze nikâh kıymış köyün hocası
Elleri kınalı ağlar nicesi
Elleri kınalı öldü bu gelin

Mezarımızı kazın koyun yan yana
Dayanamaz yürek deli olur ona
İslâm toprağında sığmaz vicdana
Dünyada şad olup gülmedi gelin

Cani de atlayıp dışarı kaçtı
Silahın sesine duyanlar koştu
Yiyince kurşunu tepdilim şaştı

Hayatta murada ermedi gelin

Düğün evinde de çifte cenaze
Damatla gelin bunlara kaza
Caniye bekleriz idamlık ceza
Bir kurban misali öldü bu gelin

Samenleri kayalıdan kendi toraktan
Gelmiş idi Ceyhanlı'dan ıraktan
Destanı dinleyen ağlar yürekten
Bizleri acıya saldı bu gelin

Yeter Âşık Muharrem uzatma sözü
Müslüman olanın dayanmaz özü
Böyle hısımların kör ola gözü

Duvağı başında öldü bu gelin

Muharrem ŞENTÜRK–1969

Konya'nın Ermenek Kazasında Parası İçin Anasını Babasını Kız Kardeşlerini Kesen Katil Evlâdın Destanı

Bu gece uyurken tatlı uykuda
Elinde ustura geldi karşıma
Uyandım ki, heyecanıyla korkudan
Gel zalim evlat şeytana uyma

Zalim usturayı ansızın çaldı
Vücudumuz alkanlara bulandı
Kıyma evlat annenizde uyandı
Acımadın bize sen katil evlât

Annesi uyanıp şaşırdı kaldı
Merhametsiz evlat ona da çaldı
Gövdemiz ayrıldı kafasız kaldı
Annenin sütünü emdin evlâdım

Kızkardeşi hüngür hüngür ağlıyor
Bunu duyan sana lanet eyliyor
Ayrılmış baş oğlum diye söylüyor
Acımadın bize sen katil evlât

Nice emek verdim büyüttüm seni
Nihayet usturayla kestin sen beni
Kör olsun gözlerin kesme anneni
Kucağında seni salladı oğlum

Kızkardeşin daha gelin olmadı
Genç yaşında muradını almadı
Hiçbir yerde böyle hata olmadı
Ana baba katili canavar evlât

Mevlâ'm kimselere verme bu işi
Çırpınır gövdeden ayrılmış başı
Annesini babasını hem de kardeşi
Üçümüzün katili oldun sen evlât

Nasıl kestin cani sen bu ananı
Oğlum diye kucaklayıp yananı
Kalbinde yok muydu Hakkın imanı
İmanını şeytan alsın evlâdım

Kesilmiş gövdeden çırpınır başı
İşiten dostların akar gözyaşı

Annesini babasını hem de kardeşi
Acımadın bize sen katil evlât

Kör olsun gözlerin tutmasın elin
Hakkın huzurunda tutmasın dilin
Onmaz dertlerle çürüsün ölün
Hanemizi kül ettin sen evlât

Kör olasın evlâdım uydun şeytana
Para için kıyılır mı üç cana
Cehennem ateşine kül olup yana
Ana baba katili canavar evlât

Zalim evlât para aklını aldı
Çekti usturayı haneye daldı
Garip yuvamızda kimsesiz kaldı
Bu yuvaya dönme sen katil evlât

İki yıl süt verdi annen bir zaman
Kestin üçümüzü vermedin aman
Yok muydu sen hiç merhamet iman
İmanın şeytan almış evlâdım

Beni kestin oğlum değme bacına
O girmedi gelinliğin çağına
Bizim halimizi gören acıya
Merhametin yok mu canavar evlât

Bütün evlâtlara ibret olsun
Annenin babanın emri tutulsun
Kötü evlâtlar perişan olsun
Acımadın bize sen katil evlât

Beşiklerde ninni diye salladım
Yavrum diye seni bağrıma bastım
Kıyma evlât diye sana yalvardım
Anne baba katili canavar evlât

Zalim evlât biraz nasihat dinle
Anneyi babayı sakın incitme
Kötü yollardan kendini önle
Bu halinle bulamazsın selamet

Zulüm küfürbazlık dünyayı sardı
Çok anne baba var canından bıktı
Şimdi kalbi çürük evlâtlar çıktı
Bunlardan bulunur mu selamet

Samimilik birbirini başlıyor
Oğlu babasına küfür işliyor
Gücü yeten evlât zulme başlıyor
Evlâtta kalmamış insaf merhamet

Âşık Mustafa der ki, takdir mi yazdı
Dünya aynıdır evlâtlar azdı
Anneye babaya hürmet az kaldı
Ne biçim dünyada yaşarız bilmem

Âşık Mustafa DURAN–1963

Adana'da Metres Olarak Kullanmak İsteyen Babasını Hiç Acımadan Tabanca İle Vuran Necla'nın Destanı

Yaşım on yedi sınıfım lise
Babalar kızına iyilik ede
Allah için bilen şahitlik ede

Gençlik elden gitti bakın anneler

Anneler bahtım böyle karalı
İnanın ki babam kötülük yaptı
Hakikatin elbet gelecek vakti
Benimde gururum vardır anneler

Kendim ölmek için çare aradım
Anneme gelip her gün ağladım
Naçar kaldım artık bu işi yaptım
Adalet cezamı versin anneler

Benim derdimi kimse bilemez
Dururken Necla zehiri içmez
Genç kızın çilesi neden hiç bitmez
Elbette ki suçsuzum bilin anneler

Her gün eder idi bana zulümü
Tutmak ister idi benim elimi
Vurdum onu hak etmişti ölümü
İsterse assınlar beni anneler

Bütün Türkiye'de okunsun yazım
Acımadan babama üç kurşun attım
Bir yuva kurmak benim de hakkım
Çileli Necla'ya bakın anneler

Sormazlar zehirledim kendimi neden
Adana'da vardır derdimi bilen
Elbette ki baba var kötülük eden
Suçlu isem Allah yaksın anneler

Bir baba kızına böyle mi yapar
Kötüleri Tanrı elbet ki yakar
Âşık Mustafa'da acıyı yazar
Ağladı günlerce bilin anneler

Günlerce ağladım ben için için
Ne olur anneler derdimi bilin
Olmak ister idim ben de bir gelin
Bunu göstermedi bana anneler

Gasteler yazdı katilim diye
Anneciği gelip ifade vere
Benimde destanım okunsun dile
Gülmeyen Necla'ya bakın anneler

Bir baba kızına âşık olur mu?
Dururken insan baba vurur mu?
Anneler beni suçlu bulur mu?
Sabrım tükendi vurdum anneler

Pişman değilim yaptığıma
Talihsiz Necla metreslik mi ede
Bütün Adanalı şaştı bu işe
Hak etmişti onu vurdum anneler

Babalık hakkını yapmadı bana
Çile mi çeksin o garip ana
Duyulsun bu acı bütün cihâna
Mahkemeye gelip bakın anneler

Benzinliğe gittim saldırdı bana
Memleketim okusunlar Adana

Derdime çare bulamaz bana
Benim bu çileme bakın anneler

Karı koca gibi olmak isterdi
Bana çirkin işler yapmak isterdi
Bir baba evlâttan bunu ister mi
Sıkılırdı benim canım anneler

Çok zoruma gitti her gün ağladım
Benim de hakkımdı neden gülmedim
Üç senedir böyle sabır eyledim
Kalem tutmaz oldu elim anneler

Bir zamanlar zehir içtim ölmedim
Genç kızlığımı bende bilmedim
Üç senedir ağlıyorum gülmedim
Daha açmamıştı gülüm anneler

Ben de eller gibi gülmek isterdim
Üç senedir bütün sabır eyledim
Bir duvaklı gelin olmak isterdim
Bakın nere gitti yolum anneler

Dedim ben bu evde nasıl durayım
Çok cahilim dostlar kimi vurayım
Erkek değilim ki ben kurtulayım
İster beni haksız görün anneler

Baba katilliğim dilde dolaşır
Benim de bu halimi duyan ağlaşır
Gazeteler bütün elde dolaşır
Okuyup bir karar verin anneler

Âşık Mustafa bakın ne yazdı
Ahir zaman geldi babalar azdı
Talihsiz Necla naçar kalmıştı
Dillerde okunsun destan anneler

Âşık Mustafa DURAN–1970

Malına Temâh Ederek Kocasını Uyurken Balta ile Kesen Kadının Destanı

Uyurken baltayı eline aldı
Azrail gibi odaya daldı
Üç yavrum ağlaşır babasız kaldı
Nasıl kıydın kocana canavar kadın

Baltayı vurunca kopardı başım
Muradım almadım otuz beş yaşım
Ölüyom halimi görün kardeşim
Gençliğime kıydı canavar kadın

Hiçbir kadın bunu yapmaz eşine
Uyurken baltayı vurdun başıma
Nasıl kıydın zalim gençlik yaşıma
Vicdanın yok muydu canavar kadın

Ayrılmış gövdeden ağlıyor başım
Bu hali görenin akar gözyaşı
Aldı cesedimi baba kardeşi
Götürüp dereye attılar katiller

Komşular cesedimi buldular cansız
Hiçbir kadın yapmaz bunu vicdansız
Yavrular sızlaşır kaldı babasız

Nasıl kıydın bana canavar kadın

Beni maf eyledin sen de maf oldun
Kanun tuttu seni belânı buldun
Yaptığına şimdi çok pişman oldun
Kapattın hanemi canavar kadın

Kör olsun gözlerin kırılsın elin
Hakkın huzurunda tutulsun dilin
Sehbanın başında sende can verin
Hakkın idam senin canavar kadın

Ağlaşır halime dereler dağlar
Kardeşi cesedi çuvala bağlar
Komşularım gelmiş başımda ağlar
Nasıl kıydın bana canavar kadın

Beni kesen kadın Emine adı
Üç yavrumun göğe çıktı feryadı
Nedir bu zalimin bunda muradı
Yavrulara acı canavar kadın

Okuyana ibret olsun bu destan
Kimlik gelmez demeyin karıdan dosttan
Çırpınıyor gövdem ayrılmış baştan
Al kanlar içinde bıraktı kadın

Al oku kardeşim alın yazımı
Annesi perişan etti kuzularımı
Yanıma getirin küçük kızımı
Okşasın ağlasın bu babam diye

Yazma dertli âşık acıklı sözler
Bu kadar acıya dayanmaz özler
Mezarım başında üç yavru sızlar
Kapanıp mezara bu babam diye

Katil üzerime birden atıldı
Baltayı eline alıp odaya daldı
Bir vücut odada vücutsuz kaldı
Küçük yavrularım baba diye ağlasın

Komşular yanımda gözyaşı akar
Küçük yavrularım cesede bakar
Çiçekler açılmış oluyor bahar
Gövdesiz başımı gören ağlasın

Âşık Ali der ki, yazdım ağladım
Gariplik serimde coştum ağladım
Acıklı destanım burada bağladım

Al oku da ibret olsun bu kadın

ÂŞIK DÜZ'ER (Yeşilhisarlı)-1963

Para Koleradan Ölen Vatandaşlarımızın Hatıra Destanını Okuyunuz

Kolera denilen amansız illet
Bu acı ölümden korkuyor millet
Oku bu destanı alırsın ibret
Hastane önünde duran ağlıyor

Kimi küçük kimi büyük biçiyor
Kimi limon kimi sirke içiyor

Arabalar hasta dolu geçiyor
Herkes kendisinden korkmuş ağlıyor

Sardı İstanbul'u kaç günden beri
Durmadan geziyor sağlık ekibi
Herkese geliyor ölecek gibi
Bu amansız derdi çeken ağlıyor

Kolera merkezi Sağmacılarda
Sonra duyuldu tâ Ankara'da
Kimi aşı olur kimi sırada
Üç beş tabut birden gören ağlıyor

Bu feci hastalık pislikten oldu
Bütün hastaneler bir an da doldu
Hudutlar kapandı geçilmez oldu
Bu ne felâkettir diyen ağlıyor

Birden öldürüyor para kolera
Şimdi bilmem acep nedir sıra
Türlü dertleri de veriyor Allah
Her gün radyoda duyan ağlıyor

Ne feci hastalık aman vermiyor
Bu ihtiyar bu küçük demiyor
İnsandan insana hemen geçiyor
Gençlik elden gitti diyen ağlıyor

Elini yıkamadan birşecik yeme
Bir şey olmaz bana sakın deme
Temiz tut kendini koru bu sene
Keşke korusaydım diyen ağlıyor

Önceden korunup bak hazırlığa
Boş ver diyen hep gitti mezarlığa
Ne kendine ne de varlığına
Hasta olan yatağında ağlıyor

Hastalanıp nice insanlar öldü
Kapılar kapandı nice yuvalar söndü
Kimi zor kurtulup ölümden döndü
Resmimi görenler bakıp ağlıyor

Kimi hastanede yavrum var diyor
Kimi cenazeyi gömmüş gidiyor
Kimi durmaz mücadele ediyor
Ne olur halimiz diyen ağlıyor

Zalim hastalığa çare baktılar
Bütün Türkiye'de aşı yaptılar
Ölenleri kireç ile yaktılar
Mezarlığa doğru bakan ağlıyor

Düşünüyor millet hep kara kara
Hastane önünde oluyor sıra
İnsan öldürüyor zalim kolera
Dün kaç kişi ölmüş diyen ağlıyor

Âşık Murat buna dertli söylüyor
Acıklı sözleri yürek deliyor
Koyun bile kuzusuna meliyor
Komşu komşusuna bakıp ağlıyor

Kimi ceket giyer kimi kaput
Kötü yoldan bizi Allah'ım saput

Bir günde gidiyor dört tane tabut
Tabutlar ardından bakan ağlıyor

Telgraflar gitti haber salmaya
Hastane ekibi ilaç almaya
Başbakanlar geldi hatır sormaya
Herkes vaziyete bakıp ağlıyor

Âşık Murat buna dertli söylüyor
Acıklı sözleri yürek deliyor
Koyun bile kuzusuna meliyor
Komşu komşusuna bakıp ağlıyor

Âşık Murat OTAY -1971

4) İntihar Edenleri Konu Alan Ağıt-Destanlar

Kavak Kazasının Tekke Köyünde Kendini Asan Ortaokul Talebesi İzzet'in Acıklı Destanı

Dinlen arkadaşlar siz bu sözümü
Allah'a bağladım kalpten özümü
Zalim felek güldürmedi yüzümü
Şu benim halime bakın arkadaş

Bayram günü ipi taktım başıma
Kimse bakmaz gözden akan yaşıma
Düştü şeytan bugün benim peşime
Şu benim halime bakın arkadaş

Kendim kıydım kardeş kendi canıma
Kimse gelmedi benim yanıma
Günah alman başkasının kanına

Ecel böyleymiş ağlama babam

Bayram namazını kılınca taktım
Bütün komşuların bağrını yaktım
Babam gelir diye yollara baktım
Ecel böyleymiş ağlama annem

Ortaokul okudum derdimde çoktur
Keşfime geldiler hakimle doktor
Komşular toplanmış köyde kim yoktur
Kader böyle imiş ağlama annem

Karşıdan gördüler ayağım yerde
Annem sorar mı ki İzzet'im nerde
Kapıldım şeytana ne var ki elde
Ecel böyle imiş ağlama annem

On altı on yedi bu sene yaşım
Felek aman vermez ağrıdı başım
Gözlerimden akar kanlı gözyaşım
Kader böyle imiş ağlama babam

Saat onda ipi armuda taktım
Karşıya geçince geriye baktım
Annemin babamın kalbini yıktım
Kader böyle imiş ağlama annem

Sınıfta var idi 8 zayıfım
Bu gün için bu dünyadan kayıbım
Babam varsa söyle yanda ayıbım
Kader böyle imiş ağlama kardeş

Cenazem gün ağlar kardeş bacılar
Sılaya koyverdim derin acılar
Bağrımı kitledi kara sancılar
Kader böyle imiş ağlama babam

Bayram gün komşular gezer güleşir
Annem babam yavrum diye meleşir
Bizi de bu dünyadan götür teneşür
Kader böyle imiş ağlama kardeş

Anneme söylemen bilmesin beni
Zalim ipe taktım bu nazik teni
Bize de uğradı şeytanın seni
Kader böyle imiş ağlama kardeş

Benim bu halimi tarihler yazsın
Mezarımı belki komşular kazsın
Matbaalar durmayıp destanım bassın
Kader böyle imiş ağlama annem

Yeter ölmez artık bu kadar yeter
Destanım burada son olur biter
Bir çay parası ile insan mı batar
Kader böyle imiş ağlama kardeş

Mustafa ÖLMEZ -1964

Bayburt'ta Açlıktan Dört Çocuğunu Uyurken Satırla Kesip Kendini Asan Kadının Destanı

Yine kalemimi aldım elime
Bakın şu zamanın garip haline
Bu benden ibrettir vatan ilime

Dinlen benden ibret alın kardeşler

Oğlumu keserken uyandı kızım
Mışıl mışıl uyur dört körpe kuzum
Dedim dileneyim tutmadı yüzüm
Ancak ölüm oldu yolum kardeşler

Üç gündür aç idik kimse duyar mı
Bütün ağlamakla karın doyar mı
Sen dersin kuzuya anne kıyar mı
Satmaya yok idi malım kardeşler

Nasıl kıyan bize körpeyik anne
Başıma yıkıldı o garip bina
Sanki bir sel bastı ev doldu kana
Kırıldı kanadım kolum kardeşler

Ellerim boyandı yavru kanından
Naçarımda kimse geçmez yanımdan
Ne yapayım artık bıktım canımdan
Ettim ben kendime zulüm kardeşler

Ölümümüz geldi yarı geceye
Ah çektim dumanım çıktı bacaya
Yürek mi dayanır böyle acıya
Açlıktan bir katil kulum kardeşler

Kendim ipe taktım yatar dört kuzu
Dedim ki bulamak bu sene yazı
Söyle Âşık Hasan sen duyur bizi
Gelin de evimde bulun kardeşler

ÂŞIK HASAN -1962

Yıldızeli'nin Davlanan Köyünde Evden İpi Alıp Ormanda Kendisini Asarak İntihar Eden Nişanlılı Güldeste'nin Acıklı Destanı

Kademi Tufan mı bu nasıl huşim
Taze gelin idim on yedi yaşım
Zer sefil kaldı nişanlım kasım
Muradım almadan gidiyorum ana

Nişanlım söylemez bana mı küsmüş
Kanlı duvağımı bağrına basmış
Babam benden niye ümidi kesmiş
Ben gibi talihsiz görmedim ana

Üstüme doğmasın söylen güneşe
Garip anam yok ki derdime düşe
Kahredip kendimi attım ateşe
Bu dünyada murat almadım ana

Nişanım olalı iki sene oldu
Bu nişan başıma karalı geldi
Al yeşil cehizim dürülü kaldı
Evlendim bir murat almadım ana

Anam sağ olsaydı durmaz ağlardı
Ah Çekerek sinesini dağlardı
Tutardı yasımı kara bağlardı
Muradım almadan gidiyorum ana

Anam yoktur babam bana ağlasın
Al yerine karaları bağlasın
Gün görmedik yavru diye ağlasın

Muradım almadan gidiyorum ana

Öldüğümü söylemeyin Kasım'a
Uykuları haram olsun gözüne
Ayrılık ateşi düşsün özüne
Bu dünyada murat almadım ana

Kuruya kaderim olmaz olaydım
Ellerim ekine vurmaz olaydım
Şu yalan dünyada murat almadım
Muradım almadan gidiyorum ana

Anlıma yazılmış karalı yazım
Nişanlandım bir gün gülmedi yüzüm
Muratsız kapandı her iki gözüm
Kollarım kınla sarmadım ana

İki gün cenazem ormanda kaldı
Esen seher yeli kalbime doldu
Benim emsallerim hep murat aldı
Muratsız koydular mezara beni

Üçüncü gün cenazemi buldular
Sal bağlayıp etrafımda durdular
Tabutumu arabaya sardılar
Muradım almadan gidiyorum ana

Tel çekin kardeşim üstüme gelsin
Muratsız elime kınalar vursun
Beni kendi eliyle mezara koysun
Hasret gidiyorum görmedim ana

Bana yapan sebep Allah'tan bulsun
Her iki cihanda perişan olsun
Nari cehennem de ateşte yansın
Muratsız koydular mezara beni

Derin eşin mezarım dar olsun
Çevre yanı mor sünbüllü bağ olsun
Ben gidiyorum bir kardeşim sağolsun
Hasret gidiyorum görmedim ana

Âşık Hasan der ki düşmüşüm nara
Mübarek ölüme bulunmaz çare
Elleri boynumda kaldı biçare
Ben gibi doğmadık görmedim ana

Hasan KALEM- 1970

Çarşambanın Ulaş Köyünde Kocasından Ayrılıp kendini Asan Makbulenin Destanı

Mahşerde cehennem yakıyor taşı
Garip insanların dertlidir başı
Geline sebep oldu kendi kocası
Asıldı iplere o dertli başı

Gelinin söyleyişi bilmem neylesem
Derdimi acep kime söylesem
Bu dünyada ağlasam da gülmesem
Ben kendimi sağım diyebilmesem

Kocası ondan parayı istedi
Bende yok ki ben sana vereyim
Gelin dedi ona bir daha arayım
Gelin bizden bozdu kendi arayı

Kocasına dedi atarsan beni
Başkasını almam vursalar beni
Kanlara boyansın nazik bedeni
Yardan başkasına verme sen beni

Dedi gitmem benim sevgilim vardır
Zaten bu günlerde canım çok dardır
Benim için yalan dünya zindandır
Kocası da onu boşar aldatır

Sabah oldu gitti malın peşine
Kimse bakmaz onun acı işine
Kendini astı samanlık içine
Zehir kattı ekmeğine aşına

Samanlık içine girdi de durdu
Ayağının altına bir sehba koydu
Samanlık tavana ipi de taktı
Kızdı kocasına kendini astı

4 köyden millet yürüdü geldiler
İpte gelini asılı gördüler
O dakka doktora haber verdiler
Görenler sarardı hem de soldular

Babası verdi onu ellere
Yarinin yüzünden düştü iplere
Sonunda asıldı kurtulmayan iplere
Destan oldu bu dünyada dillere

Öz Babam buna sebep olmuştur
Ağzım gözüm kanlarla dolmuştur

Dostlar ağlar düşman gülmüştür
Sanırım umduğum benim olmuştur

Baba gitmem dedim o zalime
Okuyanlar ibret alsın halime
Babam sevketti beni ölüme
Kavuşmaz oldum gonca gülüme

Babam sattı beni böyle ellere
Babam düşürdü beni iplere
O düşürdü beni dertli hallere
Cihanda destan oldu dillere

İste ibret destan canımı yakar
Böyle acı destan derde dert katar
Göz göre göre kendini asar
Gelinin sözleri kalbime batar

Alacaksan hayırsız yar alma
Kerem alma Aslı alma kul olma
Kul kaderini bilmeyene kul olma
Ölsen de sevmediğini alma

Seni sevmeyene sen kul olursun
Gider samanlıkta cam verirsin
Kendini iple asar kâfir olursun
Cehennemde sen gününü görürsün

Kendini asarsın sana kim neder
Cehennem ateşi insana yeter
Acı destanım burada biter
Destanım 25 kuruş eder

Salim YILMAZ- 1962

Kendi Kendini Asan Gelinin Destanı

Saat birde ipi taktım başıma
Felek avu kattı tatlı aşıma
Kimse bakmaz gözlerim yaşına
Uydum şeytan sözüne kime ne diyim

Sergiyi serdim kurusun diye
Soracak olursan bu noldu diye
Sen kendine ipi takmışsın niye
Uydum şeytan sözüne kime ne diyim

İsmim Gülbeyaz derdim de çoktur
Keşfime gelmişler hakim ve doktor
Kaynanam kaynatama diyecek yoktur
İpi kendim taktım kime ne diyim

İpi taktım durdum kıbleye
Anam yoktur babam gelsin köprüye
Sandalyeyi attım gövden hopluyor
İpi kendim taktım kime ne diyim

Babama söyleyin gelsin yanıma
Yazı böyle yazılmış benim alnıma
Kendim taktım ipi kara bağrıma
Kader böyle imiş kime ne diyim

Yirmi yaşta bütün düştüm dillere
Babamı bıraktım garip ellere
Mezarım kazıldı kara yerlere

Şeytana uydum kime ne diyim

Sene elli sekiz günlerden salı
Haber verin gelsin efendim Ali
Sizlere emanet babamın gali
Ecel böyle imiş kime ne diyim

Avurtlu her yanı yeşildir dağlar
Bütün komşular bu işe ağlar
Şu gençliğime acır dağlar taşlar
Kendi kendime kıydım kime ne diyim

Ağzımda yaşmağım iyice bakın
Cenazem çıkıyor öğlene yakın
Babam geliyor mu yollara bakın
Şeytana uydum kime ne diyim

Yemek pişirmeğe ateşi yaktım
Boğazıma ipi ben kestim taktım
Yirmi yaşta ciğerlerimi yaktım
Kendi kendime kıydım kime ne diyim

Babam gelip hatrımı sorsaydı
Şu yaşımda benim anam olsaydı
İpten beni babam belki alsaydı
Cana kendim kıydım kime ne diyim

Ağlan komşular benim halime
Hiç kimseler bulunmadı yanıma
Benden haber verin garip halama
Cana kendim kıydım kime ne diyim

Güle güle giremedim evlere
Canıma kıydım da düştüm yerlere
Söylensin şu halim bütün dillere
Şeytana uydum kime ne diyim

Boğazıma batar ... tacı
Komşular bana siz belki acın
Cenazemi tutsun şu garip bacım
Cana kendim kıydım kime ne diyim

Ben giderdim gelemezdim
Hakkınızı helal edin
Hakkı çok bende pederin
Cümlenize hakkım helal olsun

Yeter Mustafa Güler bu sözün yeter
Bu dert bize ölümden beter
Cennet bahçesinde bülbüller öter
Cana kendim kıydım kime ne diyim

Mustafa GÜLER- 1958

5) Şehit Olanları Konu Alan Ağıt-Destanlar

Müsterih Uyuyun Aziz Şehitler

Şehir Malatyalı Turan Emeksiz'e

Sayfalar yazdırdın Türk'ün şanına
Müsterih ol uyu Turan Emeksiz
Vatan için kıydın tatlı canına
Müsterih ol uyu Turan Emeksiz

Zalimler ocağını bastınız
Baştan başa al bayrağı astınız
Haksızların dallarını kestiniz
Müsterih ol uyu Turan Emeksiz

Harbiye mektebi lağv olacaktı
Ordunun temeli mahv olacaktı
Milletçe yüzümüz hep solacaktı
Duydu isyan etti Turan Emeksiz

Gazi torunusun Malatya ilin
Hürriyet adalet söyledi dilin
İmdadına koştu Cemal Gürsel'in
Müsterih ol uyu Turan Emeksiz

Bumin Yaman gibi alçaklar çoktu
Ordumuz onları kökünden yıktı
Vatan cephesinin foyası çıktı
Müsterih ol uyu Turan Emeksiz

Yola gelin dedik duyan olmadı
Diktatörler iyi sözden almadı
Bu saltanat onlara da kalmadı
Müsterih ol uyu Turan Emeksiz

Çalıştın vatana hürriyet dedin
Bumin Yaman'lardan çok coplar yedin
Türk'ün şerefine bir sayfa kodun
Müsterih ol uyu Turan Emeksiz

Vatan ışıklandı yüzümüz güldü
Şanlı tarihimiz hep dile geldi

Hürriyet nidam arşa yükseldi
Müsterih ol uyu Turan Emeksiz

Mecliste zorbalar kurmuştu heyet
C.H.P'ye küfür dayak ehliyet
Ordumuz bizlere verdi hürriyet
Müsterih ol uyu Turan Emeksiz

Şehit Teğmen Ali İhsan Kalmaz'a

Hürriyet bayrağın çektin kaleye
Vatan için şehit oldun teğmenim
Ruhumuz yükseldi çıktı semaya
Vatan için şehit oldun teğmenim

27 Mayıs tam saat dörtte
İnkılâp marşları yayıldı yurtta
Hürriyet bayrağını yücelttin sırtta
Vatan için şehit oldun teğmenim

Vicdansız kurşunu kim idi atan
Sen gibi şehide minnattar vatan
Nasıl kıydı sana zalim şarlatan
Vatan için şehit oldun teğmenim

Kalpte vatan aşkı elde silahın
Demek ki çağırmış seni ilahın
Şefaat eylesin Rasulallahın
Vatan için şehit oldun teğmenim

Hürriyet hürriyet diyerek koştun
Allah Allah dedin kükredin coştun

Sen nur oldun mabuduna kavuştun
Vatan için şehit oldun teğmenim

Tarihte söylenir şöhretin şanın
Yurda bayrak oldun aktı al kanın
Matemin tutuyor bütün yurt senin
Vatan için şehit oldun teğmenim

İsmin duyduk radyoların başında
Mevlâna kavuştun sen genç yaşında
Hürriyet sancağın bağlı döşünde
Vatan için şehit oldun teğmenim

Allah ömür versin Cemal Gürsel'e
O da gençler ile verdi el ele
Aldı hürriyeti erdi menzile
Vatan için şehit oldun teğmenim

Memleket gençliği geçti canından
Şehitlik mirastır Türk'ün şanından
Al bayrağın Mehmetçiğin kanından
Vatan için şehit oldun teğmenim

Ali GÜRBÜZ–1960

14 Saat Müsademe Sonunda Caniler Tarafından Şehit Düşürülen Jandarma Üst Çavuşu Cevat Polat'ın Destanı

Erzurum ilinden gelmişti bir ses
Cevat şehit olmuş diyen ağlıyor
Mateme bürünmüş çol çocuk herkes
Yas çekmeyen var mı dünya ağlıyor

İsmim Cevat Polat 33 yaşım
Şakilerle müthiş oldu savaşım
Aybastı ilçeme gönderin naşım
Pelitözü Aybastı Ordu ağlıyor

Bir haber aldık kesilmiş yollar
Yol boyunda caniler haraç soyarlar
Adaleti kanunu hiçe sayarlar
Şoförü mavini korkup ağlıyor

Kara Yazı ilçesi Göksu bucağı
Katiller söndürdü birkaç ocağı
Ben vuruldum siz de vurun alçağı
Askeri sivili bütün ağlıyor

Ordu şerefidir aksın alkanım
Şehitliktir benim şöhretim şanım
Yas çekip ağlasın valide hanım
Anne baba duymuş kardeş ağlıyor

Ağabeylerim gelip alsınlar beni
Tabuta koysunlar bu nazik teni
Katiller kurşunu deldi sinemi
Duymuş kaza halkı bütün ağlıyor

14 saat müsademe böylece geçti
Müsademe sonunda mermiler bitti
Er Recep genç o dahi gitti
Böyle olay duymadım diyen ağlıyor

Erzurum2dan çıktık Aybastı yolum
Kaderde var imiş böyle bir ölüm

Açmadan soldu bu gonca gülüm
Yollara dökülmüş millet ağlıyor

Kazaya geldik tam Salı günü
Dostlarım görsün şehit ölümü
Bütün halk toplanmış bir mahşer günü
Amiri memuru bütün ağlıyor

Kılın namazımı mezarım kazın
Baş taşıma şehit yazısı yazın
Okuyun hatıramı destanım hazin
Dertli dertli okuyor şair ağlıyor

Süleyman Demirel yardım edecek
Tam on bin lira tazminat verecek
Ailesine elbet aylık gelecek
Demirel Sunay'ı bütün ağlıyor

Yazın destanımı memleket duysun
Beni sevenlere selamlar olsun
Şehitlik hatıram herkes okusun
Okuyan dinleyen dostlar ağlıyor

Yeter şair Rasim bu kadar yeter
Acıklı destanım burada biter
25 kuruşla insan mı batar
Destanımı yazıp satan ağlıyor

Rasim İRTEM – 1966

Hürriyet Uğruna Canını Veren Gencin Destanı

Turan Emeksiz'im 18 yaşım

Kadir Mevlâ'm vermiş karadır kaşım
Bir kurşun değdi de ezildi başım
Ben ölüyorum arkadaşlar sağ olsun

Bu yaşta tahsilim yarıda kaldı
Vuruldum kanlarım gözüme doldu
Annemin elleri koynunda kaldı
Ben ölüyorum arkadaşlar sağ olsun

Vuruldum kardeşler kanım akıyor
Tatlı canım yavaş yavaş çıkıyor
Sılada validem yola bakıyor
Kara haber yazın ona kardeşler

Hürriyet uğruna verdim canımı
Hey zalimler akıttınız kanımı
Üniversitenin tek bir gülünü
Kopardılar siz sağ olun kardeşler

26 Nisan karalı gündü
Birçok annelerin yüreği yandı
91 talebenin canından oldu
Ölen öldü siz sağ olun kardeşler

Kimimiz toz olduk kimimiz kıyma
Buzdolaplarında olduk bir donma
Ayırdı kardeşler bu yalan dünya
Biz ölürsek gençliğimiz sağ olsun

Hürriyet gününü göremez olduk
Şu fani dünyada duramaz olduk
Suçumuz ne idi hep de masumduk

Masumların hakkı kalmaz kardeşler

Açmaz oldu Malatya'nın gülleri
Bülbül uçtu sallanmıyor dalları
Anne oğlun varmaz bekleme yolları
Çünkü hürriyete verdi canını

Bu milleti birbirine kırdırdı
30 Mayısa da plan kurdurdu
Cop ve silahla halka vurdurdu
Masumların hakkı kalmaz anneciğim

Siz sağ olun artık ben öldüm anne
Şu kara toprağa gömüldüm anne
Senden ayrılmakla üzüldüm anne
Kavuşmak mahşere kaldı anneciğim

Ilgıt ılgıt alkanlarım akıyor
Bakmayın kardeşler içim yanıyor
Ciğerlerim parça parça oluyor
Görüşmek mahşere kaldı anneciğim

Yekun arkadaşlar gelin naşıma
Genç yaşımda neler geldi başıma
Zalim felek ağu kattı aşıma
Hakkınızı helal edin kardeşler

Hacı Turan bu destanı söyledi
Söyleriken hiç durmadan ağladı
Hak rahmet eyleyip desin bağladı
Hürriyet güneşi doğdu Turan'ım

Hacı Turan CİDAL-1960

6) Toplum Önderleri, Liderler vb. Kişiler Üzerine Yazılan Ağıt-Destanlar

a) Dinî Olaylarla İlgili Ölümleri Konu Alanlar

Yakup Aleyhisselâmın Oğlu Yusuf'a Ağlaması

Ben bir Yakup idim kendi halimde
Zikri cemil vardı daim dilimde
Aldırdım Yusuf'u Kenan ilinde
Ağlar Yakup ağlar Yusuf'um deyu
Gitti de gelmedi vah oğlum deyu

Yusuf'um hocada okumaz oldu
Onun bülbül dili şakımaz oldu
Alnındaki nura bakılmaz oldu
Ağlar Yakup ağlar Yusuf'um deyu
Gitti de gelmedi vah oğlum deyu

Akardı Yakup'un gözünden yaşı
Eritirdi âhı dağ ile taşı
Attılar kuyuya hem on kardeşi
Ağlar Yakup ağlar Yusuf'um deyu
Gitti de gelmedi vah oğlum deyu

Attılar kuyuya şehit kasdine
Cebrail yetişti Mevlâ dostuna
İhlâs ile çıktı suyun üstüne
Ağlar Yakup ağlar Yusuf'um deyu
Gitti de gelmedi vah oğlum deyu

Bir derlüca bulsam derdime yansam
Yandım hasretine bağrımı dağlasam

Yusuf'un cemâlini bir daha görsem
Ağlar Yakup ağlar Yusuf'um deyu
Gitti de gelmedi vah oğlum deyu

Bir bezirgân geldi üç aylık yoldan
Yusuf'u çıkardılar kuyudan gölden
Kerem kani kıldı Mısır'a sultan
Ağlar Yakup ağlar Yusuf'um deyu
Gitti de gelmedi vah oğlum deyu

Cem olup geldiler Kenan kurtları
Biz yemedik diye içerle andı
Yakup'un feryâdı arşa dayandı
Ağlar Yakup ağlar Yusuf'um deyu
Gitti de gelmedi vah oğlum deyu

Çıksam yaylasına Şam'ı yaylasam
İnsem aşkın deryâsını boylasam
Arap evlerine sual eylesem
Ağlar Yakup ağlar Yusuf'um deyu
Gitti de gelmedi vah oğlum deyu

Yusuf'u kardeşleri kuyuya attılar
Hakkın emri ile Cebrail tuttu
Yedi gece Yusuf kuyuda yattı
Ağlar Yakup ağlar Yusuf'um deyu
Gitti de gelmedi vah oğlum deyu

Yusuf'un gömleğini kan ettiler
Kurtlar yedi diye feryât ettiler
Yusuf'u götürüp işkence ettiler
Ağlar Yakup ağlar Yusuf'um deyu

Gitti de gelmedi vah oğlum deyu

Mehmet DEMİRBAŞ -1958

b) Devlet Büyüklerinin Ölümünü Konu Alanlar

Emekli Orgeneral A.P. Lideri Ragıp Gümüşpala'ya Ağıt

Altı Haziran'dı saat bir buçuk
Ecel aramızdan aldı Pala'yı
Kavuştu Tanrı'ya alnı apaçık
Ecel aramızdan aldı Pala'yı

Lido otelinde çalışıyormuş
Yarın için nutuk hazırlıyormuş
Son seyahatler onu çok yormuş
Ecel aramızdan aldı Pala'yı

Partisi adına konuşacaktı
Mutlak omuzlarda taşınacaktı
Bilinmez ecelin saati vakti
Ecel aramızdan aldı Pala'yı

Gece yarısında çağrılan doktor
Demişler bu kalbin çalışması zor
Mukadder akıbet Paşa ölüyor
Ecel aramızdan aldı Pala'yı

Sabah ajansında duyuldu haber
Faniye göç etmiş çalışkan lider
Acıyı paylaştı bütün partiler
Ecel aramızdan aldı Pala'yı

Duyan yakınları yola koyuldu
Acı haber birden yurda yayıldı
Kardeşi merhumu görüp bayıldı
Ecel aramızdan aldı Pala'yı

Evlât gelin damat düştüler yola
Derhal ulaştılar tâ İstanbul'a
Ebediyen susmuş konuşmaz Pala
Ecel aramızdan aldı Pala'yı

Büyüğü küçüğü bütün aile
Koskoca general kolay mı dile
Yakınları meşgul teselli ile
Ecel aramızdan aldı Pala'yı

Bu ani ölümü duyunca ana
Doksan beş yaşında nasıl dayana
Bunca yıldır emek vermiş oğluna
Ecel aramızdan aldı Pala'yı

Taziyet telleri başladı birden
Bunların ilkiydi Cemal Gürsel'den
Kaderi ilâhi ne gelir elden
Ecel aramızdan aldı Pala'yı

Hizmet mukabili Genelkurmay'dan
Acıyı paylaşan Cevdet Sunay'dan
Duyanlar üzüldü ani olaydan
Ecel aramızdan aldı Pala'yı

Savunma Bakanı İlhami Sancar
Ordumuz adına taziyesi var

General ardından ordumuz ağlar
Ecel aramızdan aldı Pala'yı

Partisi adına yeni Türkiye
Alâka gösterdi göçen faniye
Son vazifemizde bu kadar diye
Ecel aramızdan aldı Pala'yı

Heyet gönderip diğer partiler
Defteri mahsusu imza ettiler
Acınız acımız ortak dediler
Ecel aramızdan aldı Pala'yı

Yaşlı anasından toruna kadar
Sayısı imkânsız bilmem ne kadar
Paşa'nın ardından ağlayanı var
Ecel aramızdan aldı Pala'yı

Partili partisiz herkes acıyor
Gördükçe kalplere yara açıyor
Bayrağa sarılı tabut geçiyor
Ecel aramızdan aldı Pala'yı

Sanki mahşer idi Şişli Camii
Cemaat çevirmiş giden faniyi
Askeri bandolar çaldı tiyi
Ecel aramızdan aldı Pala'yı

Şimdi son mekânın Zincirlikuyu
Hem milleti üzdün hem de orduyu
Ebedi mekânda rahatça uyu
Ecel aramızdan aldı Pala'yı

Sen de ağlıyorsun Kemali Bülbül
Hazanda öten kuş misali Bülbül
Gören göz yaşarır bu hali Bülbül
Ecel aramızdan aldı Pala'yı

Kemal Bülbül KAVAKLIOĞLU -1964

c) Toplumca Tanınan Kişilerin Ölümünü Konu Alanlar

Koçero Destanı

Koçero derlerdi benim adıma
Bakmaz idim kızlar ile kadına
Doyamadım şu dünyanın tadına
Eşkıyanın sonu böyledir dostlar

Doğu dağlarının kralı idim
Fişekler göğsünde sıralı idim
Namusu uğruna yaralı idim
Eşkıyanın sonu böyledir dostlar

On seneden beri dağlarda gezdim
Uçan kuştan bile ben hile sezdim
Kara kaderimi elimle yazdım
Eşkıyanın sonu böyledir dostlar

Jandarma düştü benim peşime
Karışılmaz şu Mevlâ'nın işine
Ağı kattı arkadaşlar aşıma
Eşkıyanın sonu böyledir dostlar

Doğu dağlarına ben sığmaz oldum
Sükûnu huzuru dağlarda buldum

Öksüz kuşlar gibi yalınız kaldım
Eşkıyanın sonu böyledir dostlar

Karlı dağlarda kraldım
Şark'ta çağlayan Fırat'tım
Nice analar ağlattım
Eşkıyanın sonu böyledir dostlar

Neyleyim çaresiz kaderim zalim
Silinmek istendi canlı hayalim
İşte budur benim acıklı halim
Eşkıyanın sonu böyledir dostlar

Arkadaşım vurdu kanlarım akar
Açıldı gözlerim pek soluk bakar
Garip anam duysa ciğerim yakar
Eşkıyanın sonu böyledir dostlar

Kurşunu yiyince durmaz kaçarım
Al kanımı topraklara saçarım
Dermanım kalmadı artık naçarım
Eşkıyanın sonu böyledir dostlar

Dağa taşa sorun artık izimi
Kime bırakayım oğul kızımı
Çekmez oldu felek benim nazımı
Eşkıyanın sonu böyledir dostlar

Neme gerek idi elin parası
Acı imiş bu kurşunun yarası
Duyulmuyor Koçero'nun narası
Eşkıyanın sonu böyledir dostlar

Suriye'de kaldı anamla karım
Yok idi dünyada hiç başka yârim
Karanlıkta vurdu arkadan zalim
Eşkıyanın sonu böyledir dostlar

Mezarım köy üstüne kazsınlar
Üzerine Koçero'dur yazsınlar
Arkadaşlar destanımı düzsünler
Eşkıyanın sonu böyledir dostlar

Cansız cesedim de dağlarda yatar
Vücuduma taşlar dikenler batar
Arkadaş adamı böyle mi satar
Eşkıyanın sonu böyledir dostlar

Gazeteciler dört yanımı sardılar
Ölüm haberimi memlekete yaydılar
Yetişin dostlarım bana kıydılar
Eşkıyanın sonu böyledir dostlar

Şaşırmışım ben bir kere yolumu
Bulamadım ne sağı mı solumu
İki yana uzatsınlar kolumu
Eşkıyanın sonu böyledir dostlar

Cesedim toprakta gözüm havada
Yavrularım yetim kaldı yuvada
Kardeşim ağlasın artık sılada
Eşkıyanın sonu böyledir dostlar

Yaram derin ben yaramı saramam
Dostlar uzak yanlarına varamam

Kırdılar belimi doğru duramam
Eşkıyanın sonu böyledir dostlar

Kanundan kaçmak ne zor imiş bilemem
Dağda gezmek düşmanıma dilemem
Elim tutmaz gözyaşımı silemem
Eşkıyanın sonu böyledir dostlar

Ne yazımı bildim ne de kışımı
Doldurmadım otuz sekiz yaşımı
Kurtaramam bu belâdan başımı
Eşkıyanın sonu böyledir dostlar

Katil oldum dağdan dağa geçerim
Aklım fikrim jandarmadan kaçarım
Ölüm geldi çattı artık uçarım
Eşkıyanın sonu böyledir dostlar

Bacım ağlar hep boynuma sarılır
Akıbet böyleymiş kimler darılır
Su testisi su yolunda kırılır
Eşkıyanın sonu böyledir dostlar

Yeter Âşık Ökkeş bu kadar yeter
Doğu dağlarında dumanlar tüter
Koçero yok gayrı bülbüller öter
Eşkıyanın sonu böyledir dostlar

ÂŞIK ÖKKEŞ -1964

Bir Kör Kurşuna Kurban Giden Erdoğan Atalay'a Destan

Ali Gürbüz yine başladı söze

Kanlı yaş geldi bu ela göze
Bir acı bıraktın Erdoğan bize
Kader böyle imiş ağlama anne

Ne çıkarsa kadın yüzünden çıkar
Vuruldum dostlarım kanlarım akar
Nişanlım ağlayıp yoluma bakar
Kader böyle imiş ağlama anne

Deli gönül gafletlerden uyanır
Erdoğan'ın alkanlara boyanır
Beylik kurşununa can mı dayanır
Kader böyle imiş ağlama anne

Döşten yara aldım akıyor kanım
Sedye üstünde çıkıyor canım
Yasımı tutar mı nişanlım benim
Kader böyle imiş ağlama anne

Ecel kurşunu değdi döşüme
Kavuşmadım valideme eşime
Genç yaşımda bu da geldi başıma
Kader böyle imiş ağlama anne

Nişanlıma kara haberim gitsin
Pederim validem yasımı tutsun
Sebep benim gibi kanların aksın
Kader böyle imiş ağlama anne

Erdoğan vurulmuş yerde yatıyor
Kurşun yarasından kanlar akıyor
Nişanlım da yollarıma bakıyor

Kader böyle imiş ağlama anne

Nasip değilmiş öğle yemeği
Ne yâr gelin oldu ne ben güvey
Alınan vuruldum ben de havayı
Kader böyle imiş ağlama anne

Polis gider şoför ardından gelir
Azrail gelmiş canımı alır
Validem nişanlım rüyamı görür
Kader böyle imiş ağlama anne

Boks eldivenimi elime takan
Karşımda da hasmımın canını yakan
İntizarımı ettin sevgili atam
Kader böyle imiş ağlama anne

Mesleğim doktorluk son sınıftayım
Mezun olmaya kaldı üç ayım
Maçta sporda zaferim dayım
Kader böyle imiş ağlama anne

İzmir vilayetim sınıfım doktor
Yaram çok ağırdır dermanım yoktur
Ölümü duyup da ağlayan çoktur
Kader böyle imiş ağlama anne

Alkanlarım akar gafil vuruldum
Çırpına çırpına artık yoruldum
Validem yetiş teneşire sarıldım
Kader böyle imiş ağlama anne

Eşim dostum ağlaşıyor başımda
Ecel dolanıyor daim peşimde
Doğumum sorarsan yirmi yaşımda
Kader böyle imiş ağlama anne

Yeni nişanlandım güvey olmadım
Güvey olup muradım almadım
Kurşun değdi vadem ile ölmedim
Kader böyle imiş ağlama anne

Hacıbayram önü milletle doldu
Arslan Erdoğan'ın gül benzi soldu
Duyan dostlarım da törene geldi
Kader böyle imiş ağlama anne

Validem nişanlım kara bağladı
Seni duyan arkan sıra ağladı
Ali Gürbüz bu destanı söyledi
Kader böyle imiş ağlama anne

Ali GÜRBÜZ- 1953

7) Kan Davası Yüzünden Ölenleri Konu Alan Ağıt-Destanlar

Erbaa'nın Ferenği Köyünde Kan Davasından Ölen Davut'un Destanı

Dokuz yüz atmış üç Temmuz ayında
Ne acı cinayet Tokat ilinde
İbret için okursun halkın dilinde
Şu benim halimi duyan ağlasın

Baksın hele takdir neler diyor
Çocukları dünyada gülmez nidiyor

Cinayet birbirini kovuyor
Günahsız kabre koyan ağlasın

Karadır takdirin yazdığı yazı
Ağlaşır ardından annesi kızı
Cumartesi idi vurdular bizi
Gençiken canıma kıyan ağlasın

Hiç sorman arkadaş benim halimi
Mahfettiler vatanımı yurdumu
Yusuf o gün takip etmiş ardımı
Şeytanın sözüne uyan ağlasın

Kalmadı yürekte yağlar eridi
O gün çarşı bana nasıl darıldı
Aramızda kan davası vardı
Atılan kurşunu sayan ağlasın

Tutmuyor dizlerim yola gideyim
Ferenge'den geldim Pazar edeyim
Geri gitmek kısmet değil nedeyim
Kanlı gömleğimi soyan ağlasın

Bir de baktım düşman karşıma çıktı
Yedi kurşun ile canımı yaktı
Yavrularım evde yoluma baktı
Artık cenazemi duyan ağlasın

Gözlerimden akan yaşı silmedim
Dünyaya geldim bir gün görmedim
Yedi kurşun yedim yine ölmedim
Çıkarıp alları giyen ağlasın

Vurdu Yusuf beni kanım akıyor
Konu komşu gelmiş bize bakıyor
Yağlı kurşun ciğerimi yakıyor
Bensizce haneme giren ağlasın

Ağır yara Davut Yusuf vurmuş
Polis memurları bunları görmüş
Davut hastaneye varmadan ölmüş
Der Ziya tabuta koyan ağlasın

Ziya KADIOĞLU- (y. y. y.)

SONUÇ

Bu çalışmada, yazılı kültür dönemi (1928–1974) içinde, matbaalarda destancılar tarafından tek sayfa olarak bastırılan ağıt konulu destanlar tespit edilerek, bunların yazıldığı ortamın özellikleri, bu destan metinlerinin nasıl oluşturulduğu ve teknolojik gelişmelerle değişen ağıt söyleme geleneğinin geçmişle bağlantısı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Ağıt söyleme ve ağıt yakma geleneği, İslamiyet'ten önceki dönemden itibaren kültürümüzde var olan ve bugün de devam eden bir gelenektir. İlk dönemlerden başlayarak daha çok ağlayıcı, ağıtçı kadınlar tarafından siparişle para karşılığı, ya da hiçbir ücret alınmadan söylenen ağıtlar, matbaanın kültür hayatımıza girmesiyle beraber, teknolojik gelişmelerin de katkısıyla, biraz farklılaşarak, matbaalarda destancılar tarafından bastırılan ağıt-destan metinleriyle devam ettirilmiştir.

Yazılı kültür dönemine gelinceye kadar destan türü, sözlü kültür dönemi içinde halk âşıkları tarafından devam ettirilirken, yazılı kültür dönemi içinde sözlü kültür geleneğinden yetişen halk şairleri ve bir şekilde kendini yetiştiren şairler tarafından, geçmişteki özelliklerinin birçoğu aynı kalmak koşuluyla yazılmaya devam etmiştir. Kültür tarihimiz içinde destan türünün yazılış süreçlerini, "sözlü, yazılı ve elektronik" kültür dönemi olmak üzere üçe ayırıyoruz.

Matbaalarda tek sayfa olarak bastırılıp satılan destan metinlerine kadar olan süreyi "sözlü kültür" dönemi olarak kabul ediyoruz.

Matbaanın edebî ve kültür hayatımıza girişi ve halk şairlerinin matbaalarda ağıt konulu destan metinlerini bastırmasıyla başlayan döneme "yazılı kültür" dönemi diyoruz. Bizim ele aldığımız metinler bu dönem içinde, Harf inkılâbıyla başlayan (1928) ve elektronik kültür döneminin ağıt-destan

niteliğinde yazılan destanlara hâkim olmaya başladığı (1974) zaman dilimini içine almaktadır.

Elektronik kültür dönemi ise, 1900'lerde gramofonla başlayan, radyo, pikap, plâk, kasetçalar ve kasetlerle devam ve günümüzde de varlığını sürdüren dönemin ismidir.

Yazılı kültür dönemi içinde yazılan ağıt-destanlar, ölüm olayı çevresinde yas tutturmaya yönelik olan, habercilik işlevi ve fonksiyonu da bulunan, nazım şekli olarak koşma tarzında tek sayfaya yazılıp, halk şairleri tarafından satılan destanlardır.

Bu dönem içinde yazılan ağıt-destanlar, "kazalarda, doğal afetlerde, cinayet neticesinde ve kan davası yüzünden" ölenleri, intihar edenleri, şehit olanları ve toplumun tanıdığı önderleri, liderleri vb. kişilerin ölümlerini konu alan destanlardır.

Ağıt-destanlar, şekil ve üslup özellikleri olarak, gelenekten gelen özelliklerin bir kısmını ihtiva ederek yazılmışlardır. Hacim olarak en kısası 5 dörtlük, en uzunu 36 dörtlüktür. Bu dörtlük sayıları ağıt-destanlar için kesin olan bir durumu ifade etmez; çünkü destancı için destan metni genellikle tek sayfaya bağlı olduğundan sayfa sayısı arttıkça destanın uzunluğu da artacaktır.

Ağıt-destan söyleyen destancıların çoğu, sözlü kültür dönemindeki halk şairleri gibi belli bir usta-çırak ilişkisi içinde yetişmiş değildir. Destan söylemeyi bir şekilde öğrenen bu destancıların sanat yapmaktan ziyade, bu işi, öncelikle para kazanmak için yapmışlardır. Durum böyle olunca, ağıt-destanların şekle dayalı unsurları zayıf kalmış, destancılar söyleyişten ziyade, ele alınan konu üzerinde durmuşlar ve söyleyişlerini daha çok okuyucuyu etkileyecek tarzda kurup, destanın satışını arttırıcı özelliklere dikkat etmişlerdir.

Önceki dönemlerde, ölenlerin ardından siparişle ve para karşılığı ağıt söyleyen ağıtçı kadınların yerini bir anlamda yazılı kültür döneminde, yas tutturmaya dayalı ağıt-destan yazan destancılar almıştır. Destancıların çoğunun ağıt konulu destan yazmalarının sebebi, bu tarz yazılan destanların daha çok talep görüp, satılmasındandır.

Destancılar, ağıt-destan konularını, gazetelerden, radyolardan ve toplum içindeki kaynak kişilerden almışlar, destan sayfasını bazı notlarla ve fotoğraflarla destekleyerek destanın inandırıcılık özelliğini arttırmaya çalışmışlardır. Gazetenin ve radyonun toplum içinde yaygın olarak kullanılmadığı dönemlerde, yas tutturmanın yanında bir anlamda gezici gazete gibi habercilik işlevi de yapmışlardır.

Destancılar, ağıt-destanları, insanların kalabalık olduğu her yerde, özellikle de, Pazar ve panayırlarda, kahvehanelerde, cami ve okul önlerinde, köylerde, gar ve otobüs terminallerinde satarak geçimlerini sağlamışlardır.

1928–1974 yılları arasındaki dönemde, Harf inkılâbından sonraki yıllarda destancılık geleneğinin bir durgunluk yaşadığı ve özellikle 1950–1974 yılları arasında bu kültürün hızlı bir şekilde icra edildiği görülür. Bu kadar çok yazılan destanın matbaalarda basılması, bu işten sadece destancıların değil matbaalarında kazanç sağlamasına sebep olmuştur.

Ağıt-destan metinlerini incelediğimizde, bu destanların gelenekle bağlantısının kuvvetli olduğunu görülür. Muhteva olarak ağıt-destanlar, dil, anlatım, olay örgüsü ve yapı olarak iyi kurulmuştur; ama şekle dayalı unsurlar olan vezin, kafiye ve ahenk unsurları noktasında zayıf metinler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Biz, bu dönemde yazılan ağıt-destanların, matbaanın ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle toplumumuzda bir boşluğu doldurduğunu ve elektronik dönem ürünleri olan kasetler çıkana kadar habercilik işlevi yanında, yas

tutturma özelliği ile ağıt-destanları, yazılan kişiler için söylenmiş ağıtlar olarak düşünüyoruz. Yazıldıkları dönemde pek önemsiz gibi görünseler de, şiir metni olarak şekil yönünden zayıf oluşturulmuş olsalar da, kültür tarihimiz açısından önemli bir hizmet yaptıkları ortadadır.

Ağıt-destanların, diğer kültür dönemlerinin zaman içinde, araştırmalara konu olmasının gerekli olduğunu düşünüyoruz. Üç dönemin verilerinden hareketle, bu tarzda yazılan destanların kültür tarihimiz içindeki yeri ve öneminin daha iyi anlaşılacağı kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

ABACI, Ahmet. **Toros Dağında Ölen Kâmil Sıdık ve İbrahim Üç Şehitlerin Destanı**. Merzifon: Nurlar Matbaacılık, 1959.

----------, **Amasya'nın Gümüşhacı Köyü Kazasının Kızılca Köyünden Annesini Keserle Kesen Katilin Destanı**. Samsun: Güneş Matbaası, 1961.

ACAROĞLU, T. ve OZAN, F. **Türk Halk Bilgisi ve Halk Edebiyatı Üzerine Seçme Yayınlar Kaynakçası**. Ankara, 1972.

----------, "Türk Halk Ozanları ve Destanları Kaynakçası", **Folklora Doğru**, IV, 5–192.

AÇA, Mehmet. "Kazak ve Kırgız Türklerinde Defin Sonrası Bazı Uygulamalar ve Aş Verme(Aş Toyu)", **Milli Folklor**, 43 (Güz 1999), 30.

AHUNDOV, Ehliman. **Azerbaycan Folkloru Antologiası** (Azerbaycan Halk Yazın Örnekleri), (Yay. Semih Tezcan). Ankara, 1978.

AKAY, İ. Hakkı. **Balıkesir Halkiyatı**. Balıkesir, 1942.

AKBALA, Müslim. "Büyük Yasımıza Ağıt", **Her Milli Davada Haykıran Şairlerimiz Üsküdar Faciasına Böyle Ağladılar**. Haz.K. B. KAVAKLIOĞLU. Samsun, 1958. 6.

AKBAYRAK, Kemal. **Çuvaldızla Yavrusunun Beynini Delen Katil Ananın Destanı**. Giresun: Gündüz Matbaası, 1960.

----------, **Tonya'da Kamyon Kazasında Ölen 43 Kişinin Destanı**. Giresun: Gündüz Matbaası, 1960.

----------, **Ünye'de Anasının Boğazına Baltayı Vururken Taş Gibi Donan Katilin Destanı**. Giresun: Gündüz Matbaası, 1961.

----------, **Yarım Ekmek İçin Balta ile Oğlunu Öldüren Katil Babanın Destanı**. Samsun: Nur Matbaası, 1961.

----------, **Ankara'da Uçak Kazasında Ölenlerin Destanı**. Giresun: Gündüz Matbaası, (y.t.y.).

----------, **Çarşamba'da 45 Yolcusu ile Yeşilırmak'a Batan Otobüsünün Destanı**. Zonguldak: Doğuş Matbaası, 1963.

----------, **Gebze'de 37 Yolcusu ile Gıreydere Çarpan Zonguldak Otobüsünün Destanı**. Zonguldak: Doğuş Matbaası, 1963.

----------, **Giresun'da Karısını Almak İçin Kardeşini Balta ile Kesen Katil Kardeşin Destanı**. Zonguldak: Şeref Matbaası, 1963.

AKDUR, Sevinç. "Bir Çanakkale Şehidine Karısının Ağıdı", **Milli Folklor**, 18 (Yaz 1993), 58.

AKGÜL, Ahmet. **Atı ile Beraber Sele Giden Genç Faruk'un Destanı**. Samsun: Demokratsesi Matbaası, 1960.

AKKILIÇ, Şadi. "İzmit Deniz Faciası", **Her Milli Davada Haykıran Şairlerimiz Üsküdar Faciasına Böyle Ağladılar**. Haz. K. B. KAVAKLIOĞLU. Samsun, 1958. 3.

AKIN, Tayyar. "Üsküdar Vapuru", **Her Milli Davada Haykıran Şairlerimiz Üsküdar Faciasına Böyle Ağladılar**. Haz. K. B. KAVAKLIOĞLU. Samsun, 1958. 4.

ALANGU, Tahir. **Türkiye Folkloru El Kitabı**. İstanbul, 1983.

ALINMAZ, Halil. **Çankırı Fecî Sel Felâketi Destanı**. 1958. (y.y.y.)

----------, **Dumlupınar Faciası**. 1958. (y.y.y.)

----------, "Ben Garibim", **Her Milli Davada Haykıran Şairlerimiz Üsküdar Faciasına Böyle Ağladılar**. Haz. K. B. KAVAKLIOĞLU. Samsun, 1958. 7.

ALTAY, Ferhat. **Motor Lastiğinden Ölen Nişanlı Bir Gencin Destanı**. İstanbul: Çelikcilt Basımevi, 1960.

ALTINMAKAS, Lâyık. "Kazak Türklerinin Gelenekleri ve İslamiyetin Etkisi", **Türk Kültürü**, 250,(Şubat 1984), 118-131.

----------, "1870 Yıllarında Kazak Türklerinin Ölümle İlgili Âdet ve Merasimleri", **Türk Yurdu**, 361(Nisan 1998), 17-18.

ALTINSARİN, İbrahim. "1870 Yıllarında Kazak Türklerinin Ölümle İlgili Âdet ve Merasimleri", **Türk Yurdu**, 361(Nisan 1988), 18.

ANARAT, Mehmet. **Kırklıkla Öldürülen Gencin Destanı**. 1959. (y.y.y.)

AND, Metin. **Oyun ve Bügü (Türk Kültüründe Oyun Kavramı)**. İstanbul, 1974.

ANIL, Necdet. "Büyük Deniz Faciası", **Her Milli Davada Haykıran Şairlerimiz Üsküdar Faciasına Böyle Ağladılar**. Haz.K. B. KAVAKLIOĞLU. Samsun, 1958. 10-13.

ARASLI, Altan. “Kırımlı Muhacir Halk Türküleri ve Destanları”, **Türk Kültürü**, 91 (Mayıs 1970), 478-481.

----------, “Kazan ve Kırım Türklerinin Folklor ve Musikisi”, **Türk Kültürü**, 156 (Ekim 1975), 337-341.

ARAT, R. Rahmeti. **Eski Türk Şiiri**. Ankara, 1965

----------, **Kutadgu Bilig III**. İstanbul, 1979.

ASLAN, Ensar. **Halk Bilimi Araştırmaları I**. Dicle Üniversitesi Yayınları, 2003.

ÂŞIK ALİ. **Ankara’da Çarpışan Uçak Kazasında Yanarak Can Veren Kardeşlerimizin Destanı**. 1963. (y.y.y.)

ÂŞIK DÜZ’ER (Yeşilhisarlı). **Malına Temâh Ederek Kocasını Uyurken Balta ile Kesen Kadının Destanı**. İstanbul: Yalçınöz Matbaası, 1963.

ÂŞIK FERRAHİ. **Zamanede Bazı İnsanlara**. Samsun Aksiseda Matbaası, 1963.

ÂŞIK HASAN. **Âşık Hasan’ın Bir Yetim Kuzusu Kalmış Annesine Emanet Ediyor**. Sivas: Esnaf Matbaası, 1962.

----------, **Bayburt’ta Açlıktan Dört Çocuğunu Uyurken Satırla Kesip Kendini Asan Kadının Destanı**. Sivas: Esnaf Matbaası, 1962.

----------, **Giresun’dan Çıkıp Gelen Trafik Kazasının Destanı**. Sivas: Esnaf Matbaası, 1962.

ÂŞIK İBRAHİM. **Kendi Kendini Vuran Masum Gencin Destanı**. Samsun: Aksiseda Matbaası, 1966.

----------, **Merzifon’da Öz Gelinine Göz Koyup da Asker Evlâdını Öldüren Katil Babanın Destanı**. 1969. (y.y.y.)

ÂŞIK MEHMET. **Kesikbaşın Destanı**. İstanbul: Alpaslan Matbaası, 1964.

ÂŞIK MUHARREM. **Derse Allah**. (y.t.y.) (y.y.y.)

----------, **Kerbela Vakasına Ağıt Mersiye**. (y.t.y.) (y.y.y.)

----------, **Peygamber Efendimizin Miraç Destanı**. (y.t.y.) (y.y.y.)

ÂŞIK MUSTAFA ve ÂŞIK ABİDİN. **Hürriyet Şehitlerinin Destanı, Suçlulardan Hesap Sor Paşam**. 1960. (y.y.y.)

ÂŞIK MUSTAFA ve ÂŞIK ABİDİN. **Hürriyet Şehitlerinin Destanı Suçlulardan Hesap Sor Paşam.** (y.t.y.) (y.y.y.)

ÂŞIK MUSTAFA ve ÂŞIK MEHMET. **Küçükyalı Kurbanlarının Destanı**. İstanbul, 1959.

----------, **Sev Uçağı Şehitlerinin Destanı**. İstanbul: Turgay Matbaası, 1959.

----------, **Sirkeci İnfilâk Kurbanlarının Destanı**. İstanbul: Turgay Matbaası, 1959.

----------, **Vatan Yolunda Londra'ya Giden Sev Uçağı Kazazedelerinin Destanı**. İstanbul: Turgay Matbaası, 1959.

ÂŞIK MÜNÜR. **Kocasının Başını Balta ile Kesen Zalim Kadının Destanı**. İstanbul: Alpaslan Matbaası, 1964.

----------, **Oğlunu ve Karısını Öldüren Adamın Destanı**. İstanbul: Alpaslan Matbaası, 1964.

ÂŞIK ÖKKEŞ. **Ahmet Tarık Tekçe Destanı**. İstanbul: Alpaslan Matbaası, 1964.

----------, **Koçero Destanı**. İstanbul: Alpaslan Matbaası, 1964.

----------, **Talihsiz Gelin Mine'nin Destanı**. İstanbul: Alpaslan Matbaası, 1964.

ÂŞIK SITKI. **Sevişip de Evlenemeyen İki Gencin Destanı**. İstanbul: Alpaslan Matbaası, 1964.

ATAGÜN, Hafız Sabri. **Kahraman Dumlupınar Denizaltı ve Şehitler Destanı**. Doğrusöz Matbaası, 1953.

ATALAY, Besim. **Divânü Lûgati't Türk**. Ankara, 1985. c.I, 398–399.

ATSIZ, Nihal. **Türk Edebiyatı Tarihi**. İstanbul,1943.

AVCI, A. Haydar. "Ağıt Geleneği ve Ağıtlar", **Folklor/Edebiyat**, (Eylül 1995), 95-111.

AY, Duran Çolak. **Kulaksız Mezarlığında İncir Ağacına Asılan Gelinin Hazin Destanı**. İstanbul: Yalçınöz Matbaası, 1963.

AYDEMİR, Göksel. "Bekir Öğretmene Ağıt", **TFA**, IX, 189 (Nisan 1965).

AYDIN, Hasan. **Tosya'nın Akkavaklı Köyünde Kına Gecesinde Gelini Dağa Kaçıran 4 Zalimin Destanı**. Sivas: Esnaf Matbaası, 1960.

AYDIN, Mustafa. **Çanakkale'de Üç Yavrusunu Balta ile Kesen Canavar Ananın Destanı**. Kastamonu: Doğrusöz Matbaası, 1960.

----------, **Elini Kesen Kocasını Adliyede Öldüren Emine'nin Destanı**. İstanbul: Alpaslan Matbaası, 1963.

AYDOĞAN, Rasim. **Balta ile Öldürülen Beş Masumun Destanı**. Antalya: Kardeşler Matbaası, 1962.

AYGÜN, Kemal. **Sivas Vilayetinde Kardeşinin Karısını Almak İçin Gelini ile Sözünü Bir Edip Kardeşini Öldüren Katil Kardeşin Destanı**. İzmir: Memleket Matbaası, 1963.

----------, **Maraş Vilayetinde Oğlu Askere Gittiği Sırada Gelinini Almak İsteyen ve Gelinini Kandıran Zalim Baba Oğlunu Öldürdü**. İzmir: Memleket Matbaası, 1963.

----------, **Gelinini Almak İsteyen Baba Öz Evladını Öldürdü**. 1966. (y.y.y.)

----------, **8 Yaşındaki Kız Çocuğuna Tecavüz Eden 40 Yaşındaki Osam Alyanak**. 1966.

AZMUN, Yusuf. "Türkmen Halk Edebiyatı Hakkında", **Reşit Rahmeti Arat İçin**. Ankara, 1966.

BALCI, Ali. **Niksar'ın Bozcaarmut Köyünde Kesilen Kızın Destanı**. Samsun: Nur Matbaası, 1961.

----------, **Amasya Şeker Fabrikasında Çarpışan Trenle Kamyonun Destanı**. Samsun: Nur Matbaası, 1962.

----------, **Tokat'ta Çivi ile Ölen Öğretmen Sahit'in Destanı**. Samsun: Nur Matbaası, 1962.

----------, **Terme'nin Gargıcak Köyünde Ezilen Makbule'nin Destanı**. Samsun: Örnek Matbaası, 1964.

BALIM, Ali. **Destanlar ve Türküler**. Ankara, 1957.

BALİ, Muhan. **Ağıtlar**. Ankara, 1997.

BANARLI, Nihad Sami. **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I**. İstanbul, 1987.

BARAN, Ali. **Bir Masum Köylü Kızının Başından Geçen Feci Şekilde Ölümü Anlatır Destan**. Rıza Koşkun Matbaası, 1955.

BARLAS, Kıyamüddin. " Afganistan Özbek Sözlü Edebiyatının Mahsülleri", **Türkistan**, 2 (1988), 11–16.

BAŞGÖZ, İlhan. "Doğu Anadolu'da Folklor Derlemeleri", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, V, (Ocak-Şubat 1947).

----------, **Halk Edebiyatı Antolojisi**. Ankara, 1956.

----------, **İzahlı Türk Halk Edebiyatı Ansiklopedisi**. İstanbul, 1968.

----------, **Folklor Yazıları**. İstanbul, 1986.

----------, **İzahlı Türk Halk Edebiyatı Antolojisi**. İstanbul, 1968.

BAYRAK, Ahmet. **Varto Kazasının Doğudaki Zelzele Felâket Destanı**. Sivas: Sebat Matbaası, 1966.

----------, **Kütahya Depreminde Ölen Kardeşlerimizin Destanı**. Sivas: Sebat Matbaası, 1970.

----------, **Çavuşbaşı'nda Zehirli Gazdan Ölen Gelin ve Güveyinin Destanı**. Sivas: Esnaf Matbaası, 1971.

BİTİŞ, İbrahim. **Adanalı Baba Katili Nejla Tütün'ün Destanı**. Samsun: Aksiseda Matbaası, 1967.

BORATAV, P. Naili. **Halk Edebiyatı Dersleri**. Ankara, 1942.

----------, **Folklor ve Edebiyat I**. İstanbul, 1982.

----------, "Halk Edebiyatında Tür ve Biçim Sorunu Üzerine", **Folklor ve Edebiyat–1**, (İstanbul 1982), 156, 157.

----------, **Folklor ve Edebiyat II**. İstanbul, 1983.

----------, **100 Soruda Türk Halk Edebiyatı**. İstanbul, 1992.

BORATAV, P. Naili ve H. Vedat FIRATLI. **İzahlı Halk Şiiri Antolojisi**. Ankara, 1943.

BÖLÜKBAŞI, Rıza Tevfik. "Halk Şiirinde Yas", **Rıza Tevfik'in Tekke ve Halk Edebiyatı ile İlgili Makaleleri**, Haz. Abdullah UÇMAN. Ankara, 1982. 332-337.

----------, "Merdane Türküler ve Destanlar", **Rıza Tevfik'in Tekke ve Halk Edebiyatı ile İlgili Makaleleri**. Haz. Abdullah UÇMAN. Ankara, 1982. 134.

BÜLBÜL, Mecit. **1 Mart'ta İzmit Körfezi'nde Batan Üsküdar Vapuru'nun Destanı**. Samsun: Yeni Matbaa, 1958.

CAFEROĞLU, Ahmet. **Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü**. İstanbul, 1968.

CANDAN, Ali. **Alaçam'ın Zeytin Köyünde Vurulan Gencin Destanı**. Samsun: Örnek Matbaası, 1963.

----------, **Bafra'nın Gazipaşa Mahallesi'nde 3 Çocuğunu Ailesini Boğan Canavar Babanın Destanı**. Samsun: Örnek Matbaası, 1963.

CANSEVEN, Galip. **Feci Hapishane Destanı**. 1955. (y.y.y.)

CİDAL, Turan. **Hürriyet Uğruna Canını Veren Gencin Destanı**. İstanbul: Yalçıöz Matbaası, 1960. (y.y.y.)

----------, **Kara Gün Destanı**. İstanbul: Yalçıöz Matbaası, 1960.

COŞKUN, Feramuz. **Boğanın Vurarak Öldürdüğü Gencin Destanı**. Eskişehir: Kader Matbaası, 1963.

----------, **Zorla Kaçırılan Nişanlı Kızın Destanı**. Eskişehir: Kader Matbaası, 1963.

COŞKUN, Fevzi. **Ankara'da Uçak Kazasında Ölenlerin Destanı**. Antalya: Kardeşler Matbaası,1963.

----------, **Manavgat'ın Çukurca Köyünde Aşıklarıyla Birlikte Kocasını Boğan Canavar Fadime'nin Destanı**. Antalya: Kardeşler Matbaası,1963.

ÇAĞLAYAN, Handan. "Tarsus İlçesi Ölüm Âdetleri", **Tarsus Alan Araştırmaları**. Ankara, 1998.

ÇAKIR, Hakkı. **Bursa'nın Yangın Destanı**. Giresun: Hamle Matbaası, 1958.

ÇAKIRCA, Mehmet. **Yahşiyan'da Tren Kazasına Kurban Giden Sabri'ye Destan**. Denizli: Cumhuriyet Matbaası, 1953.

ÇAĞATAY, Saadet. **Türk Lehçeleri Örnekleri**. Ankara, 1963.

ÇELİK, Ali. "Trabzon Yöresi Ağıtları", **Milli Folklor**, 23 (Güz 1994), 18-23.

Çıktı Mini Etek Modası. 1970. (y.y.y.)

ÇINAR, Ali Abbas. "Türkmenistan Halk Edebiyatı Türleri", **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, 2 (Güz 1996), 361-363.

ÇIRAKMAN, Hüseyin. **Gençlerin Gönül Destanı**. İstanbul: Babıâli Basımevi, 1955.

----------, **Ölüm Destanı**. İstanbul: Babıâli Basımevi, 1955.

----------, **Kerbelâ Vakası**. Sivas: Esnaf Matbaası, 1962.

ÇİLENK, Zeki. **Bir Şoförün Hayat Destanı**. İzmir: Hilâl Matbaası, 1955.

----------, **Eşrefpaşa Cinayeti Faciası Destanı**. İzmir: Hilâl Matbaası, 1955.

ÇOBANOĞLU, Özkul. **Âşık Tarzı Destan Geleneği ve Destan Türü**. Ankara, 2000.

DAMACI, Raci. "Azeri Türklerde Niyet ve Fal ile Ölüm ve Ağı", **TFA**, 32 (Mart 1952), 509.

DÂKÛKÎ, İbrahim. **Irak Türkmenleri Dilleri Tarihleri ve Edebiyatları**. Ankara, 1970.

DEMİR, Mustafa. **Çarşamba'nın Sobalan Köyünde Bir Aşk Macerası**. Samsun: Güneş Matbaası, 1960.

DEMİRBAŞ, Mehmet. **Akibet Ölümdür**. Samsun: Demokrat Mabaası, 1958.

----------, **Kore Şehitlerine**. Samsun: Demokrat Mabaası, 1958.

----------, **Yakup Aleyhisselâmın Oğlu Yusuf'a Ağlaması**. Samsun: Demokrat Mabaası, 1958.

DEVELİ, Hayati." Dua ve Yas Motifi Olarak "baş aç" Tabiri, **Türkiyât Mecmuası**, c.20, İstanbul 1997, 85-107.

DİLÇİN, Cem. **Edebiyatımızda Atasözleri**. İstanbul, 1945.

----------, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**. Ankara, 1997.

DİYARBEKİRLİ, Nejat. **Hun Sanatı**. İstanbul, 1972.

DİZDAROĞLU, Hikmet. " Halk Şiirinde Türler", **Türk Dili**, 205 (Aralık 1968).

----------, "Tür mü, Biçim mi?", **TFA**, XII, 246 (Ocak 1970), 5501.

DOĞRU, Mehmet. **Kanlı Maç Destanı**. Sivas: Sebat Matbaası, 1967.

DÖNMEZ, Nail. **Gurbet Destanı**. İzmir: Hoşgönül Matbaası, 1960.

----------, **18 Yaşında Veremli Kızın Ölümü**. İzmir: Hoşgönül Matbaası, 1960.

DURAN, Âşık Mustafa ve AKBULUT, Kemal. **Şehit Olan Yüzbaşımızın Acısı**. 1964. (y.y.y.)

DURAN, Âşık Mustafa. **Atatürk'ümüzün Kahramanlığı Türk Milleti İzindedir. Kahbeleri Çizme ile Ezmeye Hazırız.** (y.t.y.) (y.y.y.)

----------, **Yurdumuza Kötülük Yapmak isteyen ve Asılan Canileri Nefretle Oku.** (y.t.y.) (y.y.y.)

----------, **Dedikodu Yapanlara Yuva Bozanlara Ahlaki Öğütler ve Ana Baba Hakkı.** (y.t.y.) (y.y.y.)

----------, **Adana'da Kardeşi İle Birlikte Şarap İçirip İki Kızını İğfal Eden Babasını 3 Kurşunla Vuran Talihsiz Sultan'ın Acısı**. (y.t.y.) (y.y.y.)

----------, **Karapınar'da Bir aylık Gelinken Dokuz Tane Altın Bileziği İçin Öldürülen Allı Gelinin Acısı**. İzmir: Radyo Gazetesi Matbaası.

----------, **Uşak'ta Karısını Çardakta, Dostu İçin Yavrularını Kesen Zalimleri Nefretle Oku**. İzmir: Radyo Gazetesi Matbaası.

----------, **Üsküdar'da Öldürülen Anne Baba ve Talihsiz Sedef'in Destanı**.

----------, **Çanakkale'de Üç Yavrusunu Balta ile Kesen Canavar Ananın Destanı**. Ankara: Nur Matbaası, 1960.

----------, **Şanlı Ordumuzun Kahramanlık Destanı**. 1960. (y.y.y.)

----------, **Kayın Babası Tarafında Öldürülen Talihsiz Gelin Nazlı'nın Alın Yazısı**. Samsun: Örnek Matbaası, 1963.

----------, **Kız Kardeşinin Çocuğunu Alacak Yüzünden Öldüren Dayının Destanı**. Samsun: Örnek Matbaası, 1963.

----------, **Konya'nın Ermenek Kazasında Parası İçin Anasını Babasını Kız Kardeşlerini Kesen Katil Evlâdın Destanı**. Eskişehir: Yeşilnur Matbaası, 1963.

----------, **Diyarbakır'dan İzinli Gelip Babası Tarafından Yanlışlıkla Vurulan Askerin Alın Yazısı**. Antalya: Reklâm Basımevi, 1965.

----------, **Cihangir'de Beyninden Tabanca ile Vurulan Talihsiz Nişanlı Olan Genç Gülün Destanı**. 1967. (y.y.y.)

----------, **Denizli'de Üvey Annesinin Yüzünden Dört Yavrusunu Balta İle Kesen Zalim Babayı İbretle Oku**. İstanbul: Öztürk Matbaası, 1968.

----------, **Adana'da Metres Olarak Kullanmak İsteyen Babasını Hiç Acımadan Tabanca İle Vuran Necla'nın Destanı**. 1970. (y.y.y.)

----------, **Gönen'de Miras Yüzünden Kızkardeşini ve Enistesini Düğünde Vuran Zalim Kardeşi Mehmet'in Destanı**. 1970. (y.y.y.)

----------, **İzmir'de Para İçin Annesini ve Babasını Kesen Zalim Evladın İbretlik Destanı**. İstanbul: Öztürk Matbaası, 1970.

----------, **Niğdeli Olup Parası İçin Öldürülen Asker'in Hatıra Destanı**. İstanbul: Öztürk Matbaası, 1970.

----------, **Yanlışlık Kurbanı Olan Talihsiz Askerin Destanı**. İstanbul: Öztürk Matbaası, 1970.

----------, **Balıkesir'de Düğünü Olurken Vahşice Öldürülen Allı Gelinin Destanı**. 1971. (y.y.y.)

----------, **Polatlı'da Yengesini Vahşice Öldüren Zalimi İbretle Oku**. 1971. (y.y.y.)

----------, **Ankara'da Caniler Tarafından Şehit Edilen Ispartalı Askerin Destanı**. İstanbul: Öztürk Matbaası, 1972.

----------, **İstanbul'da 4 Yavrusunu Zehirleyen Dostu İçin 2 Yavruyu Kesen Zalim Anneyi Nefretle Oku**. 1972. (y.y.y.)

----------, **İzmir'in Menemen'inde Gerdek Gecesi Zalim Düşmanlar Tarafından Öldürülen Allı Gelinin Destanı**. İzmir: Radyo Gazetesi Matbaası, 1972. (y.y.y.)

----------, **Merhum Yüksel Menderes'in Acı Hatırası**. 1972. (y.y.y.)

----------, **Muğla'da Düğünü Olurken Düşmanları Tarafından Öldürülen Gelinin Destanı**. İstanbul: Öztürk Matbaası, 1972.

----------, **Tarsus'ta Nişanlısı İçin Kardeşi Tarafından Kesilen Askerin Acısı**. 1972. (y.y.y.)

----------, **Yanlışlık Kurbanı Olan Talihsiz Asker**. İstanbul: Öztürk Matbaası, 1972.

----------, **Yurdumuza Kötülük Yapmak İsteyen ve Asılan Canileri Nefretle Oku**. 1972. (y.y.y.)

----------, **Zonguldak'a Bağlı Çaycuma'da Kumara Servetini Verip 5 Yavru ile Karısını Kurşuna Dizen Kumarcı Baba**. İzmir: Radyo Gazetesi Matbaası,1972.

----------, **İstanbul Şişli'de Amcası Tarafından Ustura ile Kesilen 3 Yavrunun Destanı**. İstanbul: Öztürk Matbaası, 1973.

----------, **Manisa'da Beş Aylık Yavrusunu ve Karısını Satırla Kesen Zalim Babayı Nefretle Oku**. 1973. (y.y.y.)

----------, **Nevşehir'de Nişanlısı İçin Öldürülen Talihsiz Askerin Acı Hatıra Destanı**. 1973. (y.y.y.)

----------, **Niğde'de Sarhoş Kocası Tarafından Balta ile Kesilen Talihsiz Anne ve Kızının Destanı**. 1973. (y.y.y.)

----------, **Zonguldak Eflaniye'de Yengesine Âşık Olup Ağabeysini Öldüren Zalim Kardeşin Destanı**. 1973. (y.y.y.)

----------, **Zonguldak Karabük'de Yengesine Aşık Olup Ağabeysini Öldüren Zalim Kardeşin Destanı**. İzmir: Radyo Gazetesi Matbaası, 1973.

----------, **Buca'da Karısını Uyurken Bıçakla Kesen Zalimi Nefretle Oku**. İzmir: Radyo Gazetesi Matbaası, 1974.

----------, **Bursa İnegöl'de Bir Zalim Tarafından Öldürülen Talihsiz 7 Yaşındaki Emel'in Destanı**.1974. (y.y.y.)

----------, **Manisa Kasımpaşa'da Oğlu Tarafından Balta ile Koyun Gibi Kesilen Talihsiz Babanın Destanı**. 1974. (y.y.y.)

----------, **Ödemiş'te Vahşice Orakla Öldürülen İki Nişanlının Acısı**, 1974. (y.y.y.)

----------, **Yanlışlık Kurbanı Olan Talihsiz Askerin Acı Hatıra Destanı**. İstanbul: Öztürk Matbaası, 1975.

Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. c. 5. İstanbul, 1994.

ELÇİN, Şükrü. "Türk Dilinde Destan Kelimesi ve Mefhûmu", **Halk Edebiyatı Araştırmaları**. Ankara, 1977.

----------, **Türk Halk Edebiyatına Giriş**. Ankara, 1986.

----------, **Türkiye Türkçesinde Ağıtlar**. Ankara, 1990.

EMEK, Hasan. **İstanbul'da Dinamit Kazasında Ölenlerin Destanı**. Sivas: Esnaf Matbaası, 1960.

----------, **27 Mayıs İnkılâp ve Hürriyet Destanı**. İzmir: Hilâl Matbaası, 1960.

ERASLAN, Hasan. **Derse Allah Ben Ne Cevap Vereyim**. Antalya, 1963.

ERCİLASUN, A. Bican. **Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I**. Ankara, 1991. c.I, 8-9.

EREN, Hüseyin. **Ünye Yolunda Çarpışan Arabanın Destanı**. Samsun: Güneş Matbaası, 1961.

ERGİN, Muharrem. **Orhun Abideleri**. İstanbul, 1983.

----------, **Dede Korkut Kitabı**. İstanbul, 11. baskı.

EROL, Mustafa. **Gurbet Destanı**. İstanbul: Şevket Ünal Matbaası, 1954.

ERÖZ, Mehmet. **Atatürk Milliyetçilik, Doğu Anadolu**. İstanbul, 1987

----------, **Eski Türk Dini (Gök Tanrı İnancı ve Alevilik Bektaşilik)**. İstanbul, 1992.

ERPULAT, Ziyaettin Yılmaz. **Nedâmet Destanı**. Aydın: Hilmi Tükel Matbaası, 1962.

ERSOY, Osman. **Türkiye'ye Matbaanın Girişi ve İlk Basılan Eserler**. Ankara 1959.

ES, Selçuk. "Karamanlı Âşık Gufranî ve Bir Destanı", **TFA**, VIII, 164 (Mart 1963).

----------, "Konya'da Kadı Paşa Olayı ve Yakılan Destanlar", **TFA**, XV, 290 (Eylül 1973).

ESEN, AHMET Şükrü. **Anadolu Ağıtları**. Haz. P. Naili BORATAV ve Remy DOR. Ankara, 1982.

----------, **Anadolu Destanları**. Ankara, 1991.

EVREN, Afif. "Konya'ya Ait İki Kıtlık Destanı", **TFA**, XIII, 266 (Eylül 1971).

GEÇİT, Hüsmen. **Göçmen Hüsmen Geçit'in Ev Halinin Destanı**. 1963. (y.y.y.)

----------, **Gönülsüz Verilen Kızın Destanı**. Sivas: Esnaf Matbaası, 1963.

GENÇOSMAN, K.Z. **Türk Destanları**. İstanbul, 1972.

GÖĞCELİ, Kemal Sadık. **Ağıtlar I**. Adana, 1943.

GÖKÇEN, İbrahim. "Makedonya Yürük Folkloru", **TFA**, 17 (Aralık 1950), 261-262.

GÖRKEM, İsmail. "Türk Dünyasında Yas Törenleri ve Ağıtlar", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, 77 (Nisan 1992). 157-188.

----------, " Ağıtlar", **Türk Dünyası Edebiyat Tarihi**. c. III. Ankara, 2003. 452-506.

GÜLER, Mustafa. **Kendi Kendini Asan Gelinin Destanı**. Samsun: Yeni Matbaa, 1958.

----------, **Selde Ölen Ali'nin Destanı**. Samsun: Yeni Matbaa, 1958.

GÜLME, Ahmet. **Kore Şehitler Destanı**. Konya: Güven Matbaası, 1956.

----------, **Ulukışla Tren Kazası Destanı**. 1956. (y.y.y.)

GÜNAY, Turgut. "Türk Halk Şiirinde Gerçekçilik", **Türk Kültürü**, 184 (Şubat 1978). 205-208.

GÜNAY, Umay. “Türk Edebiyatı İçinde Âşık Edebiyatının Yeri”, **Milli Folklor**, 2 (Haziran 1989).

----------, “ Halk Şiirinde ‘Ayak’ Konusunda Düşünceler”, **Milli Folklor**, 8 (Aralık 1990). 32-34.

----------, **Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi**. Ankara, 1992.

GÜNGÖR, Erol. **Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik**. İstanbul, 1996.

GÜRBÜZ, Ali. **Bir Kör Kurşuna Kurban Giden Erdoğan Atalay’a Destan**. Ankara: Kanaat Matbaacılık ve Gazetecilik Ortaklığı, 1953.

----------, **İçki ve Kumar Hakkında Nasihat**. Ankara: Kanaat Matbaacılık Gazetecilik Ortaklığı, 1953.

----------, **Kazaya Uğrayan Dumlupınar Destanı**. Düzce: Düzce Postası Gazete ve Matbaası, 1954.

----------, **Baki Değiliz Ölürsün Kardeş**. Samsun: Vicdansesi Matbaası, 1957.

----------, **Doktor Bey Etme**. Samsun: Vicdansesi Matbaası, 1957.

----------, **Gurbet Ele Düştüm Düşeli**. Samsun: Vicdansesi Matbaası, 1957.

----------, **Evlilere Nasihat**. Samsun: Vicdansesi Matbaası, 1957.

----------, **İzmit’te Batan Üsküdar Vapuruna**. Samsun: Aksiseda Matbaası, 1958.

----------, “İzmit’te Batan Üsküdar Vapuru”, **Her Milli Davada Haykıran Şairlerimiz Üsküdar Faciasına Böyle Ağladılar**. Haz.K. B. KAVAKLIOĞLU. Samsun, 1958. 13-16.

----------, **Aşk Yüzünden Kardeş Katili**. Ankara: Nur Matbaası, 1959.

----------, **Gurbetten Sılaya Mektup**. Ankara: Nur Matbaası, 1959.

----------, **Ahlâksızlar Destanı**. Ankara: Nur Matbaası, 1960.

----------, **Müsterih Uyuyun Aziz Şehitler**. 1960. (y.y.y.)

----------, **Oldun Başımıza Bela Menderes**. Ankara: Nur Matbaası, 1960.

GÜVENER, Zeki. **Ey Fani Dünya**. Turhal: Şener Matbaası, 1959.

----------, **Yusufoğlanlı Muharrem’in Destanı**. Turhal: Şener Matbaası, 1959.

----------, **Hürriyet Ordusunun Bölükbaşısı**. Samsun: Aksiseda Matbaası, 1960.

----------, **Lâdik Kazasında Öldürülen Gelinin Destanı**. Samsun: Aksiseda Matbaası, 1960.

GÜZEYCAN, S. **Çan Zelzelesi Yenice Felâketi Destanı**. Çanakkale: Güven Matbaası, 1953.

HALICI, Feyzi. **Halk Şairlerinden Yemek Destanları**. Ankara, 1990.

----------, **Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri Güldeste**. Ankara, 1992.

HANÇERLİOĞLU, Orhan. **Türk Dili Sözlüğü**. İstanbul, 1992.

IŞIK, Ömer. **Tren Kazası**. Emek Basım-Yayımevi, 1954.

İLAYDIN, Hikmet. **Türk Edebiyatında Nazım**. Ankara, 1997.

İMAMOĞLU, İsmet. Budunbilim: Ağıtlar", **TFA**, I, 8 (Mart 1950).

----------, "Budunbilim: Ağıtlar", **TFA**, I, 9 (Nisan 1950).

----------, "Ağıtlar", **TFA**, I, 9 (Nisan 1950), 138–139.

İNAN, Abdulkadir. **Tarihte ve Bugün Şamanizm**. Ankara, 1954.

----------, " Türlü Törenlerde Ters Giyme Adeti", **TFA**, V, 116, (Mart 1959), 1861.

----------, **Makaleler ve İncelemeler**. Ankara, 1968.

----------, **Manas Destanı**. Ankara, 1985.

İRTEM, Rasim. **Fatsa Acekese Köyünde Baba Katillerinin Destanı**. Samsun: Yeni Matbaa, 1958.

----------, **Çok Acıklı Bir Facia, Çıranın Ölüm Destanı**. Samsun: Yüceer Matbaası, 1961.

----------, **Zeki, Ahmet ve Diğer Bir Gencin Ölüm Destanı**. Samsun: Karadeniz Matbaası, 1961.

----------, **İki Kişi Tarafından 36 Bıçak Darbesi ile Öldürülen Bir Gencin Destanı**. Samsun: Nur Matbaası, 1962.

----------, **14 Saat Müsademe Sonunda Caniler Tarafından Şehit Düşürülen Jandarma Üst Çavuşu Cevat Polat'ın Destanı**. Samsun: İnkişaf Matbaası, 1966.

İzmir'de Üç Aylık Gayrimeşru Yavrusunu Banyo Kazanında Boğarak Öldüren Canavar Annenin Destanı. 1970. (y.y.y.)

İSEN, Mustafa. **Acıyı Bal Eylemek Türk Edebiyatında Mersiye**. Ankara, 1993.

İSKİT, Server R. **Türkiye'de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış**. İstanbul, 1939.

KADIOĞLU, Ziya. **Erbaanın Ferengi Köyünden Kan Davasından Ölen Davut'un Destanı.** (y.t.y.) (y.y.y.)

----------, **Ne Fena Günlere Kaldık**. (y.t.y.) (y.y.y.)

----------, **Aydın'ın Turgutlu Kazasında Bin Dokuz Yüz Yirmi Liralık Kesilen Ayşe'nin Destanı**. 1963. (y.y.y.)

----------, **Amasya Yeni Çeltek İşletmesinde, 69 Yuvayı Söndüren Grizu Afetinin Destanı.** Merzifon: Nurlar Matbaası, 1965.

KAFALI, İsmail. **Allı Gelin ve Yeni Güveyin Destanı**. Eskişehir: Kader Matbaası, 1960.

----------, **Anne Baba Destanı**. Eskişehir: Kader Matbaası, 1960.

----------, **Karısını Öldüren Hacı Mehmet'in Destanı**. Eskişehir: Kader Matbaası, 1960.

----------, **Atatürk'ün Eseri Okuldan Kaçan Çocuğun Destanı**. Eskişehir: Kader Matbaası, 1961.

----------, **Söğüt'ün Küre Köyü'nde Damat Katili Kaynatanın Destanı**. Eskişehir: Kader Matbaası, 1961.

----------, **İman Selâmeti Destanı**. Eskişehir: Yeşilnur Matbaası, 1968.

KAFESOĞLU, İbrahim. **Türk Milli Kültürü**. İstanbul, 1993.

KALAFAT, Yaşar. **Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri**. Ankara, 1990.

KALEM, Hasan. **Yıldızeli'nin Davlanan Köyünde Evden İpi Alıp Ormanda Kendisini Asarak İntihar Eden Nişanlılı Güldeste'nin Acıklı Destanı**. Sivas: Sebat Matbaası, 1970.

KALKAN, Emir. **Kayseri ve Yöresi Ağıtları**. Kayseri, 1992.

KANDEMİR, Celil. **Annesini Keserken Donup da Taş Olan gencin Destanı**. İstanbul: Ark Matbaacılık, 1964.

KARAPINAR, Adem. **Bir Yangın Kazasında Kurban Giden Ali Öztürk'ün Destanı**. 1965. (y.y.y.)

KARAPINAR, Âşık Hüseyin ve DURAN, Âşık Mustafa. **İzmir'de Feci Uçak Kazasında Yanarak Ölen 62 Kurbanımızın Acı Hatırası**. (y.t.y.) (y.y.y.)

----------, **Rize'de Annesini, Babasını, Karısını, Kardeşini Öldüren Evlâdı Nefretle Oku**. İstanbul, 1974.

KARASOY, Yakup. "Destan Kavramı", **Milli Folklor**, 10 (Yaz 1991).37-42.

KARTAL, İbrahim. **Asker Destanı**. Sivas: Sebat Matbaası, 1963.

KAVAKLIOĞLU, Kemal Bülbül. **Üç Kişi Tarafından Dağa Götürülüp Parça Parça Edilen Talihsiz Gülnaz'ın Kara Yazısı**. (Üçüncü Baskı). (y.t.y.)

----------, **Namus Uğruna Katil Olan Mustafa'nın Alın Yazısı**.(Üçüncü Baskı). (y.t.y.) (y.y.y.)

----------, **Son Felâket Karşısında Vicdan Sesi**. İstanbul: Sinan Matbaası, 1953. (y.y.y.)

----------, **Her Milli Davada Haykıran Şairlerimiz Üsküdar Faciasına Böyle Ağladılar**. Samsun: Aksiseda Matbaası, 1958.

----------, "İzmit Körfezinde Vuku Bulan Üsküdar Faciası". **Her Milli Davada Haykıran Şairlerimiz Üsküdar Faciasına Böyle Ağladılar**. Haz. K. B. KAVAKLIOĞLU. Samsun, 1958. 8-9.

----------, **İzmit Körfezi'nde Vuku Bulan 72 Numaralı Üsküdar Faciası**. Samsun: Yeni Matbaa, 1958.

----------, **Kıbrıs'a Son Fedakârlığımız Ya Taksim Ya Ölüm Kıbrıs Destanları**. Samsun: Aksiseda Matbaası, 1958.

----------, **Hak Yolu**. Samsun: Örnek Matbaası, 1959.

----------, **Gözlerim**. Samsun: Örnek Matbaası, 1959.

----------, **Ocaklar Söndüren Kan Davası Destanı**. Samsun: Örnek Matbaası, 1959.

----------, **6 Ocak 959 Tarihinde İstanbul'da Vuku Bulan Feci İnfilâkın Destanı**. Samsun: Yeni Matbaa, 1959.

----------, **Büyük Atamıza Bağlılık Destanı**. Adana: Ünalan Matbaası, 1960.

----------, **Gönülleri Fetheden İmar Fatihi Adnan Menderes'e**. Samsun: Anadolu Matbaası, 1960.

----------, **Hür Dünyanın Büyük Kaybı Başkan Kennedy'e Ağıt**. Samsun: Örnek Matbaası, 1963.

----------, **Emekli Orgeneral A.P. Lideri Ragıp Gümüşpala'ya Ağıt**. Samsun: Örnek Matbaası, 1964.

----------, **Eskişehir'de İşlenen Korkunç Cinayetin Destanı**. Gazeteciler Matbaası, 1966.

KAYA, Ahmet. **23.6. 1965 Çarşamba Sabahı Ayvacık Barajında Olan Vak'a Barajda Çalışan Mustafa Sancak'ın Destanı.** Samsun: Türker Matbaası, 1965.

KAYA, Eyüp. **Dereli'nin Tepeköknarlı Köyünde: 3 Senedir Karı-Koca Hayatı Yaşadığı 15 Yaşındaki Kızını Hamile Bırakan 58 Yaşındaki Babanın İbret Destanı**. Giresun, 1968.

KAYGILI, O. Cemal. **İstanbul'da Semai Kahveleri ve Meydan Şairleri**. İstanbul, 1937

KAYMAK, Halil. **Zamane Destanını Oku İbret Al**. Sivas: Esnaf Matbaası, 1971.

KESKİN, Eşref. **Balıkesir Çanakkale İzmir Zelzele Faciası**. Ordu: Gürses Basımevi, 1953.

----------, **Dumlupınar Şehitlerine Destan**. Samsun: Aksiseda Matbaası, 1953.

KESKİN, Faruk Eşref. **Ordu Destanı**. Ordu: Gürses Basımevi, 1953.

----------, **Ege Uçağı**. Giresun: Gündüz Matbaası, 1954.

----------, **Mehmetçik Kore'den Yurda Dönüyor**. Giresun: Gündüz Matbaası, 1954.

KILIÇ, Celâl. **Ordu'nun Abulhayır Kestane Köyünden Mustafa Oğlu Genç Hüseyin'in Destanı**. Ordu, 1964.

----------, **Samsun Çarşamba Kazasının Muhcalı Köyünden Satırla Öldürülen Hakkı Akbaş'ın Destanı**. Ordu, 1964.

KIRCALI, Adem. **Bir Veremli Hastanın Destanı**. Samsun: Güneş Matbaası, 1964.

KIRZIOĞLU, M. Fahrettin. **Edebiyatımızda Kars II**. İstanbul, 1958.

----------, "**Halk Edebiyatı ve Deyimlerimiz Üzerine Bir Deneme**", Türk Dili, XI, 124 (Ocak 1962).

----------, “Halk Hikâyelerinde ‘Döşeme’ Söyleme Geleneği, **Türk Dili**, 207(Aralık 1968).

KOCAOĞLU, Timur. “Bir Özbek Şairinin Bahçesaray’a Ağıtı”, **Türk Kültürü**, 251 (Mart 1984), 195.

KOCATÜRK, Vasfi Mahir. **Saz Şiiri Antolojisi**. Ankara, 1963.

KOÇ, Dursun. **Karabekir Köyü’nde Gerdek Gecesinde Kesilen Gelinin Destanı**. Sivas: Bozkurt Matbaası,1962.

----------, **Kardeşler Yokuşundaki Feci Kaza**. Sivas: Bozkurt Matbaası,1962.

----------, **Cengiz Topel’in Destanı**. Sivas: Esnaf Matbaası,1964.

----------, **Gurbette Ölen Gencin Destanı**. Sivas: Esnaf Matbaası,1964.

----------, **Kıbrıs Destanı**. Sivas: Sebat Matbaası,1964.

----------, **Mersin’in Silifke Kazasında İki Yavrusunu Kollarına Bağlayıp Kaynı Yüzünden Kendisini Göksu Nehrine Atan Asker Ailesinin Destanı**. Sivas: Esnaf Matbaası,1964.

----------, **Sebepsiz Cinayetin Destanı**. Sivas: Esnaf Matbaası,1964.

----------, **Zonguldak’ta Bir El Kızı Yüzünden Annesi Namaza Durunca Balta ile Öldürürken Taş Olan Mustafa’nın Destanı**. Sivas: Esnaf Matbaası,1964.

----------, **Almanya’dan Geldiği Gece Kayınları Tarafından Öldürülen Mehmet’in Destanı**. Sivas: Esnaf Matbaası,1969.

----------, **Paşa Fabrikasında Arkadaşı Tarafından Vurulan Gencin Destanı**. 1969. (y.y.y.)

----------, **Almanya’dan Gelirken Ölen Yiğitoğlu Ailesinin Destanı**. Sivas: Esnaf Matbaası,1973.

KOÇ, Dursun ve KOÇ, Turan. **Sivas’la Merekum Arasında Devrilen Kamyonda Ölen 16 Kişinin Destanı**. 1969.

KOCATÜRK, V. Mahir. **Saz Şiiri Antolojisi**. Ankara, 1963.

KOPAN, Mehmet. **Aman Allah Ne Günlere Bıraktın Destanı**. Giresun Gündüz Matbaası, 1969.

KOZ, M. Sabri. “ Hacı Yusuf ve İki Destanı”, **TFA**, XV, 289 (Ağustos 1973).

----------, **Elbistan ve Adana Yöresinden Ağıtlar**. İstanbul, 1975.

----------, “Âşık Edebiyatında Destan ve Destan Konuları”, **Türk Halk Edebiyatında ve Folklorunda Yeni Görüşler II** (ed. Feyzi HALICI). Konya, 1985.

----------, “Destanlar”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**. İstanbul, 1994. c.III. 40.

KÖPRÜLÜ, M. Fuad. “Türk Şarkıları, Destanlarımız”, **İkdam Gazetesi** (31 Mart 1914 tarihli sayı).

----------, **Türk Saz Şairleri I**. Ankara, 1962.

----------, **Edebiyat Araştırmaları**. Ankara, 1966.

KÖSE, Nerin. “Türk Halk Hikâyeleri ve Yas”, **Milli Folklor**, III, 22,(Kış 1994), 40-45.

KUM, Naci. “Bekçi Baba Destanı I”, **TFA**, I, 19, (Şubat 1951), 300.

----------, “Bekçi Baba Destanı II”, **TFA**, I, 23, (Haziran 1951), 363–364.

----------, “Bekçi Baba Destanı III”, **TFA**, II, (Kasım 1952), 637–638.

----------, “Bekçi Baba Destanı IV”, **TFA**, II, 46, (Mayıs 1953), 727–728.

----------, “Bekçi Baba Destanı V”, **TFA**, III, (Ocak 1954), 862.

KUR, Mithat. **Trafik Kazasında Ölen Gencin Destanı**. İstanbul: Yalçınöz Matbaası, 1963.

KUT, Turgut. “Matbaalar”, **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi** (İstanbul 1994), c.V. 308.

MAHMUDOV, Nizamettin ve GÜRSOY-NASKALİ, Emine. “Özbekçe-Türkçe Açıklamalı Edebi Türler Sözlüğü”, **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, 2 (Güz 1996), 350-351.

MAKAL, Tahir Kutsi. **Avşar Ağıtları**. Ankara, 1982.

----------, “Anadolu’da Ağıtçı Kadınlar”, **III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**. c. 2, Ankara, 1986. 245-250.

MANOV, Atanas. **Gagauzlar- Hıristiyan Türkler** (Çev. M. Türker ACAROĞLU). Ankara, 2001.

MEMİŞOĞLU, Ragıp. “ Ağıtçı Emine Nine”, **Türk Folkloru**, 46 (Mayıs 1983), 6-8.

MENGİ, Mine. " Eski Edebiyatımızın Mersiyelerine Toplu Bir Bakış", **Türk Dili ve Araştırmaları Dergisi** (Prof. Dr. Harun Tolasa Özel Sayısı), c.II, İzmir 1983, 91-101.

MESTÇİ, Demiray. **Tramvay Destanı**. Ankara: Seri Basımevi, 1956.

MURANLI, Veis. "Üsküdar Faciası", **Her Milli Davada Haykıran Şairlerimiz Üsküdar Faciasına Böyle Ağladılar**. Haz. K. B. KAVAKLIOĞLU. Samsun, 1958. 5.

NURDERE, Ali. **Açık Görüş Destanı**. Eskişehir: Nur Matbaası, 1961.

----------, **Atatürk'ün Sözü Altında İnönü'nün Destanı**. 1961. (y.y.y.)

----------, **Eskişehir'de Vuku Bulan Feci Uçak Kazazedelerinin Destanı.** Eskişehir: Kader Matbaası, 1962.

OĞUZ, M. Öcal. "Âşık Makamları Üzerine Bir Değerlendirme", **Milli Folklor**, 7 (Eylül 1990).

----------, "Âşık Şiirinde Şekil, Tür ve Makam Meselesi", **Milli Folklor**, 15 (Güz 1992), 9–13.

----------, "Halk Şiirinde Tür ve Şekil Meselesi", **Milli Folklor**, 19 (Güz 1993). 13-18.

ONAY, Ahmet Talât. **Türk Halk Şiirinin Şekil ve Nev'i**. Ankara, 1996.

ONG, J. Walter. **Sözlü ve Yazılı Kültür: Sözün Teknolojileşmesi**, Çev. S. Postacıoğlu BANON. İstanbul, 1999.(2. Basım).

ORAZBAYOĞLU, Muhtarkan. "Kazak Türklerinde Ağıt", **Milli Folklor**, 6 (Haziran 1990), 26-27.

ORHAN, Süleyman. **Hicaz Destanı**. Kayseri: Yeni Matbaa, 1955.

ORKUN, H. Namık. **Prens Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesinin Uygurcası**. İstanbul, 1940.

----------, **Eski Türk Yazıtları**. Ankara, 1986.

OTAY, Âşık Murat. **Para Koleradan Ölen Vatandaşlarımızın Hatıra Destanını Okuyunuz**. İstanbul: Öztürk Matbaası, 1971.

OZANOĞLU, İhsan. **Âşık Edebiyatı**. Kastamonu, 1940.

ÖCAL, Cemal Oğuz ve K. B. Kavaklıoğlu. **Kıbrıs'a Son Fedakârlığımız Ya Taksim Ya Ölüm**. Samsun, 1958.

ÖCAL, Cemal Oğuz. "Yeşil Adaya Sesleniş", **Kıbrıs'a Son Fedakârlığımız Ya Taksim Ya Ölüm Kıbrıs Destanları,** Haz. Kemal Bülbül Kavaklıoğlu. Samsun, 1958. 3-4.

ÖGEL, Bahaeddin. **Türk Mitolojisi**. c.1, Ankara, 1971.

----------, **Türk Kültür Tarihine Giriş II**. Ankara, 1978.

ÖKSÜZ, İzzet. **Anne Hakkında**. Zonguldak: Hürriyet Matbaası. (y.t.y.) (y.y.y.)

----------, **Kahraman Atatürk'üme**. Zonguldak: Hürriyet Matbaası. (y.t.y.) (y.y.y.)

----------, **Ekmeğin Feryâdı**. Zonguldak: Hürriyet Matbaası, 1957.

----------, **Anne Hakkı**. Zonguldak: Şeref Matbaası, 1960.

----------, **Lağum Patlama Neticesinde 15 Kiloluk Bir Taşa Zulmile Can Veren Sürmeneli Manav Hüseyin Küçük'ün Acıklı Destanı**. Zonguldak: Şeref Matbaası, 1960.

ÖKSÜZ, İzzet ve EREN, İ. Hakkı. **Bursa'nın Yangın Felâketi**. Bolu: Yücetürk Matbaası, 1958.

ÖLMEZ, Mustafa. **Kavak Kazasının Tekke Köyünde Kendini Asan Ortaokul Talebesi İzzet'in Acıklı Destanı**. Samsun: Örnek Matbaası, 1964.

Öldürülen Damatla Gelin. Sivas: Esnaf Matbaası, 1963.

ÖRNEK, Sedat Veyis. **Anadolu Folklorunda Ölüm**. Ankara, 1971.

----------, " Anadolu Folklorunda Yas", **I. Uluslar arası Türk Folklor Semineri Bildirileri**. Ankara, 1974.

ÖZ, M. Ali. **Bütün Yönleriyle Gürün**. İstanbul, 1999.

ÖZÇELİK, Ali. **On Beş Yaşında Babasına Darılıp Kendini asan Genç Cuma'nın Destanı**. Merzifon: Nurlar Matbaası, 1964.

ÖZDEMİR, Ahmet Z. "Ağıt Toplumu", **Folklor/Edebiyat**, (Şubat 1995), 121-129.

----------, "Anadolu Destanlarının Biçimleri ve Çeşitli Temaları", **Anadolu Destanları** . Haz. A. Şükrü ESEN ve P. N. BORATAV. İstanbul, 1991.

----------, "Kadirli ve Osmaniye Ağıtları", **Yesevi**, 35 (Kasım 1996).

ÖZEN, Ahmet. **Cahil Oğlanla Saf Annenin Konuşması**. Antalya: Kardeşler Matbaası, 1963.

ÖZSOY, Bekir Sami, Namık ASLAN ve Bayram DURBİLMEZ. **Destanlarla Erzincan**. Kayseri, 1992.

ÖZTELLİ, Cahit. : **Halk Şiiri: XIV-XVII. Yüzyıllar**. İstanbul, 1955.

----------, **Halk Şiiri: XVIII. Yüzyıl**. İstanbul, 1955.

----------, "Başa Toprak Savurmak ve Yas-Ölü Gelenekleri", **TFA**, V, 116 (Mart 1959), 1860–1862.

----------, **Uyan Padişahım**. İstanbul, 1976.

----------, **Halk Türküleri- Evlerinin Önü**. İstanbul, 1983.

ÖZTÜRK, Ali Osman. "Erzincan Depremleri Üzerine Destanlar", **Milli Folklor**, 39 (Güz 1998).141-142.

POLAT, Abdurrahman. **Zamanede Bazı İnsanlara**. Samsun: Aksiseda Matbaası, 1963.

RASİM, Ahmet. "Destanlar", **Muharrir Bu Ya**. İstanbul, 1989. 306.

REINHARD, Kurt. " Güney Türk Ağıtlarının Biçimleri", **I. Uluslar arası Türk Folklor Semineri Bildirileri**. Ankara, 1974.

SAĞ, Sefa ve Cemil TURGUT. **Varyozla Öldürülen Adanalı Abit Bey'in Destanı**. Konya: Güven Matbaası, 1957.

SAKAL, Nazım. **Karalar Köyünden Sefer'in Destanı**. Sivas: Esnaf Matbaası, 1963.

SAKAOĞLU, Saim." Batı Trakya (Rodoplar) Karasu Vadisi'nden Göçen Türklerin Halk Edebiyatı", **Türk Dünyası Araştırmaları**, 14 (Ekim 1981), 203-204.

SARAY, Mehmet. "Türkmenlerde Çapul Meselesi ve Bunun Doğurduğu Problemler", **Türk Kültürü**, 236 (Kasım 1982), 888-892.

SATOĞLU, Hulûsi. **Düğün İlleti, Soydu Milleti**. Kayseri: Erciyes Matbaası, 1946.

----------, **Düğün Külfeti**. Kayseri: Erciyes Matbaası, 1946.

SAYGUN, A. Adnan. "Ölüyü Yaşatan Sanat", **Şadırvan**, 9 (27 Mayıs 1945), 4.

SEFERİ, Ziya. **Erbaalı Âşık Ziya'dan Cemiyeti Bozan Çapkın Kadın ve Cehalet Dünyasına**. (y.t.y.) (y.y.y.)

SELİMİ, Sefil. **Suluca Maden Ocaklarında Geçim Parası İçin Feci Şekilde Canlarını Veren Şehitlerimizin Destanıdır**. Sivas: Esnaf Matbaası, 1965.

SEVİNÇLİ, Efdal. " Çukurova Yöresinde Halk Bilimi Ürünleri", **TFA**, XVII, 329 (Aralık 1976), 7841-7843.

----------, "Ağıt Geleneği-Ölü Deşetleri", **TFA**, 338 (Eylül 1977).

SEVÜK, İ. Habip. **Edebiyat Bilgileri**. İstanbul, 1942.

SEYİRCİ, Musa. "Fethiye Yöresinden Birkaç Ağıt", **Türk Folkloru**, 51 (Ekim 1983), 16-17.

----------, "Afyonkarahisar Ağıtları", **I. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri**. Eskişehir, 1987. 298–299.

SEZER, Dursun. **Dertli Meryem Destanı**. İzmir: Hürriyet Matbaası, 1956.

SEZER, İbrahim. **İzmir Asker Destanı**. İzmir: Hilal Matbaası, 1955.

SEZER, Kemal. **Çanakkale'de batan Dumlupınar Faciası Destanı**. Konya: Yenikitap Basımevi, 1953.

SEZER, Muharrem. **İzmir Asker Destanı**. İzmir: Hilâl Matbaası, 1955.

ŞADOL, Bilâl. **Bekârların Ayrılık Destanı**. Sivas: Kâmil Matbaası, 1961.

ŞAHİN, Ali. **Arap Köyünün Yangın Destanı**. Şebinkarahisar :Hisar Matbaası, 1960.

----------, **Avşundaki Feci Kazanın Destanı**. Ankara : Nur Matbaası, 1962.

ŞAHİN, Ali ve KAYMAK, Halil. **Almanya'da Namus Uğruna Çekinmeden 2 Alman Gencini 7 Kurşunla Öldüren Türk Kadının Acı Olayı**. Sivas: Esnaf Matbaası, 1971.

ŞAHİN, Muzaffer. **Bafra'da Anasını Keserken Taş Olan Delikanlının Destanı**. Samsun: Nur Matbaası, 1961.

Şair D URSUN. **Kalınlı Bekir'in Destanı**. Sebat Matbaası. (y.t.y.)

----------, 100 Gram Çökelik İçin Üç YavrununAnasını Kovan Kayınbabanın Destanı. Sebat Matbaası. (y.t.y.)

Şair MEHMET. **Kılıbık Destanı**. Sivas: Esnaf Matbaası. (y.t.y.)

----------, **939 Doğumluların Asker Destanı**. Sivas: Esnaf Matbaası. (y.t.y.)

ŞAPOLYO, Enver. **Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü ile Basın**. Ankara, 1971.

ŞENEL, Süleyman. “Türk Edebiyatında Ağıt”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi** . İstanbul, 1988. 473.

ŞENTÜRK, Ahmet. “Malatya’nın Yeşilyurt İlçesinde Bazı İnanışlar”, **TFA**, XIII, 256 (Kasım 1970).

ŞENTÜRK Muharrem ve KOÇ, Dursun (Şen Kardeşler). **Babası Tarafından Öldürülen Sultan’ın Destanı**. Sivas: Esnaf Matbaası, 1969.

----------, **Gerdek Gecesi Amcasının Oğlu Tarafından Öldürülen Damat ile Gelinin Destanı**. Sivas: Esnaf Matbaası, 1969.

----------, **Adana’da Gerdek Gecesi Vurulan Gelinle Damadın Destanı.**. Sivas: Esnaf Matbaası, 1973.

----------, **Amasya’da Meçhul Kişilerin Öldürdüğü Küçük Aynur**. Sivas: Esnaf Matbaası,1973.

----------, **Niksar’da Tarla Yüzünden Ölen Hüseyin ile Ailesinin Destanı**. Sivas: Esnaf Matbaası,1973.

----------, **Trabzon’da Altınları İçin Babası Tarafından Öldürülen Ayşe’nin Destanı**. Sivas: Esnaf Matbaası,1973.

----------, **Veysel’e Ağıt**. Sivas: Esnaf Matbaası, 1973.

ŞİMŞEK, Esma. “Kadirli’den Derlenen Ağıtlar”, **Türk Folkloru**, 59 (Haziran 1984).

----------, “ Ağıtların Halk Edebiyatının Anlatmaya Dayanan Türleri İle Olan Münasebetleri”, **Milli Folklor**, 12, (Kış 1991), 55-58.

----------, “Ağıtlarda Sanat Var Mıdır?”, **Saim Sakaoğlu’na 55. Yıl Armağanı**. Haz. A. Berat ALPTEKİN. Kayseri, 1994.

ŞİMŞEK, İhsan. “Gizzik Duran’ın Ağıdı”, **TFA**, IX, 189 (Nisan 1965).

TAN, Nail Kaya. “Karahan’da Ölü Gömme ve Yas Tutma”, **TFA**, IX, 189 (Nisan 1965). 3713.

Tarama Sözlüğü. **(XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla).** Ankara, 1988. (2. Baskı).

TEKİN, Talât. **XI. Yüzyıl Türk Şiiri**. Ankara, 1989.

Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlük. c.I, Ankara, 2001.

TEMEL, Rıza. **Zaman Destanı**. (y.t.y.) (y.y.y.)

----------, **Gönülsüz Kızın Destanı**. Sivas: Esnaf Matbaası, 1960.

----------, **40'lıların Asker Destanı**. Sivas: Esnaf Matbaası, 1960.

----------, **Askerlik Destanı**. Sivas: Esnaf Matbaası, 1963.

TEMİZ, İhsan. **Zonguldak Vilâyetinin Devrek Kazasının Dağdemirciler Köyünden Olup, İkinci Hudut Taburunda Vatani Vazifesini Yaparken Kapıkule de Meriç Nehrine Girip Suda Boğulan Kadir Kütükçü'nün Destanı**. Edirne: Şanver Matbaası, 1965.

TERZİBAŞI, Atâ. **Kerkük Hoyratları ve Manileri**. İstanbul, 1975.

----------, **Kerkük Havaları**. İstanbul, 1980.

TEZCAN, Celal. **Bıçaklanarak Öldürülen Zavallı Medihanın Destanı**. İzmir: Zühal Matbaası, 1963.

TOKATLI, Ümit. "Şehit Destanı", **Milli Folklor**, 11 (Güz 1991).

TOMRUK, İsmail. **Ey Gafil**. Sivas: Esnaf Matbaası, 1970.

----------, **Ahrette Soru.** Sivas: Esnaf Matbaası, 1970.

TOGAN, Zeki Velidi. **Oğuz Destanı** (Reşidüddin Oğuznâmesi- Tercüme ve Tahlili). İstanbul, 1982.

TUĞRUL, Mehmet. " 'Deşet' Sözcüğü Üzerine", **TFA**, XVII, 340 (Kasım 1977), 8146.

TUNAR, Mahmut. **Ahlâksız Kaynana ile Gelinin Destanı**. Samsun: Örnek Matbaası, 1962.

----------, **Karı Koca ile Evde Yokluk Kavgası**. Samsun: Örnek Matbaası, 1962.

----------, **Kıbrıs Destanı**. Samsun: Örnek Matbaası, 1964.

TURGUT, Cemil. **Ulukışla Tren Kazası**. Samsun: Ahali Matbaası, 1953.

----------, **Kör Bir Kurşuna Kurban Giden Erdoğan Atalay**. Emek Basım-Yayımevi, 1954. (y.y.y.)

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi. İstanbul, 1977. c.II. 266.

Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlük. Ankara, 2001. c.I. 52.

Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü. Ankara, 1993.

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c.I, İstanbul,1988. 470-473.

TÜRKMEN, Fikret ve İNAYET, Alimcan. (Nesir Halinde Yazan: Keneş YUSUPOV). **Manas Destanı**. Ankara,1995.

Urfa'da Beş Yüz Lira İçin Öz Ağabeysini Beş Kurşunla Öldüren Zalim Kardeşin Destanı. 1970. (y.y.y.)

ULUDAĞ, Süleyman. "Ağıt", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**. İstanbul, 1988

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı. **Osmanlı Devleti Teşkilatına Medhal**. İstanbul, 1941.

VEZİROĞLU, İlter. " Kıbrıs'ta Ölümlerle İlgili Gelenekler", **TFA**, 339, (Ekim 1977).

WELLEK, R. VE A. WARREN. **Edebiyat Biliminin Temelleri**. Çev. Ahmet Edip UYSAL. Ankara, 1983.

YAKICI, Ali. "Âşık Tarzı Türk Şiirinde Destan Türünün Tasnifi", **Milli Folklor**, I, 10, 19–22.

YALDIZKAYA, Ömer Faruk. **Emirdağ Yöresi Türkmen Ağıtları**. İzmir, 1992.

----------, "Gagauz ve Kosava Ağıtları İle Anadolu Ağıtları Üzerine Bir İnceleme", **Folklor/Edebiyat**, VII, 25, 219–224.

YALMAN (Yalkın), Ali Rıza. **Cenupta Türkmen Oymakları I**. Ankara, 1977.

YAMAN, M. Suphi. "Halil'e Ağıt", **Türk Folkloru**, 9 (Nisan 1990), 23-24.

YAŞAR, Necmi. "Kuzey Çukurova Kozan Yöresi Ağıtları", **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**. c. 2. Ankara, 1982.

YETİŞEN, Rıza. " Naldöken Tahtacılarında Ölüm", **TFA**, XVII, 340 (Kasım 1970).

----------, " Naldöken Tahtacılarında Ölümden Sonra Hayır", **TFA**, XVIII, 343 (Şubat 1978).

YILDIRIM, Dursun. "Türkiye'de Folklor Hareketlerine Kısa Bir Bakış", **Milli Kültür**, III, 4 (Eylül 1981), 45-46.

----------, " Pamir'de Bir Kırgız Destanı", **II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri**, Ankara, 1982. 477-487.

----------, "Türkiye'de Folklor Araştırmalarının Gelişme Devreleri" , **Şükrü Elçin Armağanı**. Ankara, 1983.

YILDIRIM, Hüseyin. **İftira Yoluna Kurban Giden Bir Yiğidin Hatırası**. Ankara:Balkanoğlu Matbaacılık, 1957.

----------, **İftira Yoluna Kurban Giden Bir Garibin Destanı**. Ankara: Nur Matbaası, 1958.

----------, **Kötü Avratlar Destanı**. Ankara: Nur Matbaası, 1958.

----------, **Halka Yalvarış**. Ankara: Nur Matbaası, 1959.

----------, **Londra Şehitleri Destanı**. Ankara: Nur Matbaası, 1959.

YILDIRIM, Muhittin. **Kahraman Yavuz'umuzun Destanı**. Samsun: Güneş Basımevi, 1962.

YILDIZ, Mehbuse. "Ermenek Başyayla Kasabasında Ölüm ve Cenaze Törenleri", **TFA**, 226 (Mayıs 1968). 4744.

YILMAZ, Ahmet. **Kardeş Katili**. Antalya: Kardeşler Matbaası, 1959.

----------, **Konyalı Alduvaklı Gelinin Destanı**. Konya: Güven Matbaası, 1959.

----------, **Londra'ya Düşen Tayyaremizin Destanı**. Ankara: Nur Matbaası, 1959.

YILMAZ, Ali. **Sivas'ta Yenge İçin Kardeşini İple Boğan Kardeş Katilinin Destanı**. Samsun: Ariş cilt ve Baskı evi, 1959.

YILMAZ, Dursun. **Kardeş Kardeşe Kast Etme Destanı**. Samsun: Demokratsesi Matbaası, 1957.

----------, **Trabzonlu Vurulan Kardeşin Destanı**. Samsun: Demokratsesi Matbaası, 1957.

YILMAZ, Mehmet. **Gurbetin Acı Izdırapları**. Samsun: Demokrasinin Müdafiî Matbaası, 1960.

----------, **Zalim Kader**. Samsun: Nur Matbaası, 1961.

YILMAZ, Salim. **Beyrut Uçak Kazasının Destanı**. Samsun: Demokratsesi Matbaası, 1959.

----------, **Fatsa'nın Yalı Köyünde 24 Kişinin Ölümüne Sebep Olan Feci Kaza Destanı** . Samsun: Özen Matbaası, 1960.

----------, **Samsun'un Saitbey Mahallesinden Kocasını Kesen Emine'nin Destanı**. Samsun: Nur Matbaası, 1960.

----------, **Samsun'da Babasını Tekme ile Öldüren Hasan'ın Destanı**. Samsun: Nur Matbaası, 1960.

----------, **Terme'nin Bafracalı Köyünde Boğazından Kesilen Kızın Destanı**. Samsun: Nur Matbaası, 1960.

----------, **Annesini Keserken Donup da Taş Olan Gencin Destanı**. Samsun: Nur Matbaası, 1961.

----------, **Samsun'un Saitbey Mahallesinden Kocasını Kesen Emine'nin Destanı**. Samsun: Nur Matbaası, 1961.

----------, **Çarşamba'nın Ulaş Köyünde Kocasından Ayrılıp Kendini Asan Makbule'nin Destanı**. Samsun: Örnek Matbaası, 1962.

----------, **Samsun'un Kirazlık Civarında Çarpışan Arabaların Destanı**. Samsun: Türker Matbaası, 1964.

YÜCE, Şener. "Bucak İlçesinde 'Ölgülü' ", **TFA**, IX,184 (Kasım 1964). 3567.

EKLER

Hür Dünyanın Büyük Kaybı Başkan

KENNEDY'E AĞIT

Radyo başındaydım saat tam yedi
Çift kurşuna hedef olmuş Kenedi
Gözlerim yaşarıp bağrım kanadı
Acınız acımız dostlar sağ olun

Yayıldı cihana bu acı haber
Doğu batı hepsi ağlar beraber
Eşi baş ucunda göz yaşı döker
Acınız acımız dostlar sağ olun

Kim derdi genç yaşta Kenedi ölsün
Amerikalılar başkansız kalsın
Nöbetini aldı muavin Johnson
Acınız acımız dostlar sağ olun

Bu müthiş cinayet dünya konusu
Ahirete göçmüş sulhun banisi
Yeminle makama geldi yenisi
Acınız acımız dostlar sağ olun

Teller Telefonlar başkan Johnsona
Kimi milletine kimi şahsına
Vakitsiz ecelmiş denmezmi buna
Acınız acımız dostlar sağ olun

Barışın hamisi sulhu yaşatan
O idi Kûb'ayı derhal kuşatan
Çekildi geri e kızıl şarlatan
Acınız acımız dostlar sağ olun

Devlet büyükleri cenazesinde
Sulh sever milletler onun izinde
Ömrün baharında ayın güzünde
Acınız acımız dostlar sağ olun

Alındı tabutu beyaz saraydan
Gözyaşları döker dolu her meydan
Herkes müteessir hazin olaydan
Acınız acımız dostlar sağ olun

Dünyanın önünde müthiş manzara
Elveda ediyor başkan bunlara
Verilen cevabı koyun mezara
Acınız acımız dostlar sağ olun

Dost Türkiyedende gitti bir heyet
Milleti adına verdi taziyet
Hür dünya safından en iyi niyet
Acınız acımız dostlar sağ olun

Pek haklı ağlıyor ardından eşi
Hür dünya ufkunda battı güneşi
Nasıl unutulur bu büyük kişi
Acınız acımız dostlar sağ olun

Bülbül göz yaşından göremez gülü
Batar ayağına dikeni dalı
Hür dünya askeri Bülbül Kemâli
Acınız acımız dostlar sağ olun

Yazan; Kemal Bülbül Kavaklıoğlu
ÖRNEK Matbaası Samsun
963 F. 25 Kr.

1964 BD 368
KÜTÜPHANE
1946
Devlet Nüshası
1811.317
4923-63

KOCASININ BAŞINI BALTA İLE KESEN ZALİM KADININ DESTANI

Zalim kadın nasıl kıydın kocana
Kimseler inanmaz senin acına
yüz karası oldun kardeş bacına
Kanun verir senin cezanı bir gün.

İnsan kocasına kıyar mı böyle
Söyle zalim kadın doğruyu söyle

Katil Kadın Adalet Önünde

Kurtulurum diye gönlünü eyle
Kanun verir senin cezanı birgün.

Kocanın kanıyla boyadın elini
Mahkemede çözerler senin dilini
Asılırsan kırar cellat belini
Kanun verir senin cezanı bir gün.

Keser ile ezdin Recebin başını
Kan içinde koydun gözün kaşını
Zehir etün ekmeğini, aşını
Kanun verir senin cezanı bir gün

Boğazını kestin keskin bıçakla
Böyle olacağı gelmezdi akla
Kanlı gömleğimi hatıra sakla
Kanun verir senin cezanı birgün.

Recep göremedi kendi mürvetin
O kocandır senin velinimetin
Her gün getirirdi ekmeğin etin
Kanun verir senin cezanı bir gün

Uyurken başını keserle ezdin
Ne yaptımda sana bu kadar bezdin
İyi günlerinde eylendin gezdin
Kanun verir senin cezanı birgün.

14 Mart gecesi girdin kanına
Senin de komazlar bunu yanına
Yakışmıyor katillik kadın şanına
Kanun verir senin cezanı birgün.

Sende vicdan yokmu be zalim kadın
Lânetle anılır dillerde adın
Sana acımazlar anne kardeşin
Kanun verir senin cezanı bir gün.

Yazan :

Ankaralı Halk Şairi

AŞIK MÜNÜR

Her hakkı mahfuz olup

Fiatı : 25 Kuruştur

ALPASLAN MATBAASI — İSTANBUL

13/Nisan/1964

1964 BD 334

MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA 1946

572

Varto Kazasının Doğudaki

Zelzele Felâket Destanı

Varto'da bir taş kalmadı hepsi viran
Annemi babamı kimlerden soram
Felek güldürmedi ben nasıl gülem
Aman Allah aman sen imdat eyle.

Kimse mane değil takdirin işi
Yazık can veriyor sayısız kişi
Kiminin kolu yok kiminin başı
Aman Allah aman sen imdat eyle.

Allahın emriyle yerler yarıldı
Sağ kalanlar cesetlere sarıldı
Başbakan Demirel imdada geldi
Aman Allah aman sen imdat eyle.

Cenazeler dizildi hep bir sıradan
Koymaz zalim felek erem murada
Bizde gülmedik fani dünyada
Aman Allah aman sen imdat eyle.

Köy, şehir, kasaba hep oldu viran
Annemi babamı kimlerden soram
Felek razı değil ben nasıl gülem
Aman Allah aman sen imdat eyle

Birleşmiş milletler ediyor yardım
kimseye benzemez şu benim derdim
Bütün cesetleri enkazda gördüm
Aman Allah aman sen imdat eyle.

Cuma, Cumartesi bir tufan oldu
Ağlayarak gözüm kan ile doldu
Muhammed Mustafa imdada geldi
Aman Allah aman sen imdat eyle.

Varto kazasında kalmadı bir taş .
Anneler bacılar döker gözünden kanlı yaş
Toprak altında kaldı nice vatandaş
Aman Allah aman sen imdat eyle.

Muşda viran oldu hep hastahaneler
Yavrum diye ağlar nice anneler
Al kana karıştı sarı kınalar
Aman Allah aman sen imdat eyle.

Süleyman Demirel gördü ağladı
Bütün milletinde ciğerini dağladı
Aşık Ahmet bu destanı söyledi
Aman Allah aman sen imdat eyle.

Fiatı : 25 Kuruş

1966 BD 572

Halk Şairi
AHMET BAYRAK

Sebat Matbaası — Sivas

T811.317
3482-66

Aydının Turgutlu Kazasında Bin Dokuzyüz Yirmi Liralık Kesilen Ayşenin Destanı

1963 AD 4292
KÜTÜPHANE-ANKARA
MİLLİ
1945

Zavallı Ayşe

Gelin oldum muradıma ermedim
Feleğin narına yaktı zalımlar
Eller gibi zevki sefa sürmedim
Altın için kana girdi zalımlar

Uyurken ağzıma çöktü elini
Dedi keseceğim senin dilini
Dağ başında koyacağız ölünü
Hemen kararını verdi zalımlar

Aldı altınımı çekti kolumdan
Haberi yok annem bilsim halimden
Elleri koynumda zavallı babam
Sanki muradına erdi zalımlar

Bu kara yazıya layıkmı alnım
Beni öldürüpte olmayın kanlım
Korkarım kahrından ölür sevgilim
Deyince bıçağı vurdu zalımlar

Gece yarısıydı kimse duyarmı
Beni kesen düşman bilmem canavarmı
Müslüman da böyle cana kıyarmı
Elimi kolumu kesti zalimler

Başım alduvaklı yirmi yaşında
Kesti düşman beni dağın başında
Sevgilim hayalim benim karşımda
Bana tuzağını kurdu zalımlar

Köpek gibi üzerime atıldı
tuttu kollarımdan yere yatırdı
Kesti boğazımı kana batırdı
Beni kan içine koydu zalim

Üç aylık gelinim aktı göz yaşım
Pişmeden bozuldu ekmeğim aşım
Gelsin cenazeme dayım kardeşim
Babamın boynunu büktü zalımlar

Solmadı elimde gelinlik kınam
Ağlasın peşimden gülmesin anam
Gezmeye gitti kocam kaynanam
Al kanımı yerlere döktü zalımlar

Sızladı yerlere aktı alkanım
Gençidim duyuldu her yana şanım
Yetişin imdada çıkmadan canım
Ne fayda kanıma girdi zalımlar

Koyun gibi kesti bastı koluma
Babam gelir diye baktım yoluna
Eşim dostum gelsin baksın halime
Neyleyim canıma kıydı zalimler

Bin dokuzyüz yirmi altının kıymeti
Haram oldu bana dünya zineti
Arkamdan ağlattım eşim ahmeri
Şimdi ifadeyi versin zalimler

Turgutlu ağladı mer dil elinde
Destan olmuş gezer halkın dilinde
Ne acı cinayet aydın ilinde
Günahsız kabre koydu zalımlar

Anne bacı yoklan suyun bendini
Altın düşman olur saklan kendini
Kuyumcudan dönen alam hangini
Beni bu hallere koydu zalımlar

Adım seferi destan yazan
Onarmı dünyada bir evi bozan
Tokat vilâyetim Erbaa kazam
Nasıl kıydınız geline zalim

Tokatın Erbaa kazasından halk şairi
Ziya KADIOĞLU

3109-43